

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YERELLİK İLKESİ VE
AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI
BAĞLAMINDA KALKINMA AJANSLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

ÇOMÜ-BAP Proje No: 2010/10

Merve MESÇİOĞLU

2011

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YERELLİK İLKESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ MALİ
YARDIMLARI BAĞLAMINDA KALKINMA AJANSLARI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
MERVE MESÇİOĞLU

Tez Danışmanı
YRD. DOÇ. DR. KEREM BATIR

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

Proje No: 2010/10

Çanakkale – 2011

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği’nde Yerellik İlkesi ve Avrupa Birliği Mali Yardımları Bağlamında Kalkınma Ajansları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu doğrularım.

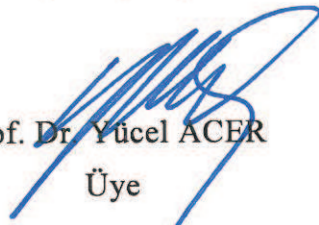
12/08/2011

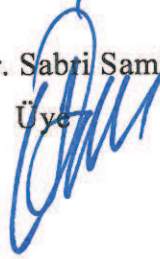
Merve MESÇİOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
**Merve MESÇİOĞLU'na ait AVRUPA BİRLİĞİ'NDE YERELLİK İLKESİ VE
AVRUPA BİRLİĞİ MALİ YARDIMLARI BAĞLAMINDA KALKINMA
AJANSLARI** adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

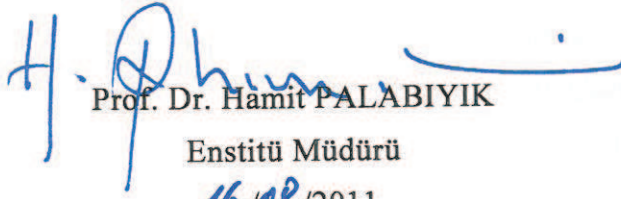

Yrd.Doç.Dr. Kerem BATIR
(Danışman)

Prof. Dr. Yücel ACER
Üye

Yrd.Doç.Dr. Sabri Sami TAN
Üye

Tez No : 410862
Tez Savunma Tarihi : 12.08.2011

ONAY

Prof. Dr. Hamit PALABIYIK
Enstitü Müdürü
16.08./2011

ÖZET

Avrupa Birliği’nde Yerellik İlkesi ve Avrupa Birliği Mali Yardımları Bağlamında Kalkınma Ajansları

Avrupa Topluluğu kurulduktan sonra Topluluk içerisinde hem üye ülkeler hem de bölgeler arasında bir takım sosyal ekonomik farklılıkların olduğu saptanmıştır. Bu sebeple topluluk içerisinde bütün ülkelerin aynı seviyede olması anlayışı içerisinde geri kalmış ülke ve bölgelere de yardımlarda bulunulmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği’ne katılmak isteyen aday ülke statüsünde bulunan ülkelere de Topluluğa katıldıktan sonra daha kolay uyum sağlaması ve aradaki farklılıkların en aza indirilmesi amacıyla çeşitli yardımlarda bulunulmuştur. Türkiye’de aday ülke statüsüyle yardımlardan faydalanmaktadır.

Türkiye AB’ye giriş süreci ile yıllardır uygulamakta olduğu teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel gelişme politikalarını bırakarak yeni bir uygulama aşamasına girmiştir. AB’nin bütün aday ülkelere benimsettiği bu yeni yaklaşımın temel kurumu Bölgesel Kalkınma Ajansları’dır. Bölgesel Kalkınma Ajansları, lkemizde 5449 sayılı kanun ile “Kalkınma Ajansları” adı ile tesis edilmiştir. Kanunun amacı ise “kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” olarak açıklanmıştır. Devam eden süreçte, ilk olarak Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir ilini ve bölgesini içine alan İzmir Kalkınma Ajansları pilot uygulama olarak kurulmuştur. Günümüzde ise yirmi altı adet kalkınma ajansı kurulmuş ve faaliyetlerine sürdürmektedirler.

Bu alışmada, AB’nin yerellik ilkesine yerel ve bölgesel yönetimlere verdiği önem açısından bakışı, Avrupa Birliğin mali yardımları ve Türkiye’nin AB ile mali ilişkileri kısaca anlatılmış olup, AB’nin bölgesel politikası bağlamında kalkınma ajanslarına değinilip kalkınma ajanslarının AB’nin yeni dönem bölgesel politikası için önem taşıyan aktörler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerellik İlkesi, Yerel ve Bölgesel Yönetimler, AB Mali Yardımları, AB Bölgesel Politikası, Kalkınma Ajansları.

ABSTRACT

Development Agencies in the Context of the Principle of Subsidiarity in European Union and European Union Financial Aids

After European Community, had been founded, it was declared that in community, there were some social and economic disparities between both member nations and districts. In the union all the members must have the same standard of development level. For this reason with this intelligence the union helped and supported to the less developed countries and regions. In addition, to the countries which are in the candidate statute for the union, all these aids have been given to have harmony with the other developed members easily after they had joined the union. This was necessary to minimize all the differences in the countries of the EU. Turkey has also been being benefited from these supporting aiding activities because of its candidate country statute.

In the process of entering EU, Turkey has started to practice a new application by leaving existing regional development incentive system. This new approach is based on the Regional Development Agencies which are imposed to the EU candidate countries by the EU. Regional Development Agencies was established in our country by the name of “Development Agencies” with the admission of law number 5449. The aim of the law was expressed “accelerating the regional development in line with the principles and policies foreseen in the national development plan and programmes, ensuring its maintainability, reducing the interregional and regional gaps of development by ensuring the appropriate and active use of sources and activating the local potency”. In the following period, Cukurova Development Agency and Izmir Development Agencies and its region was established as pilot scheme. And today, twenty six development agencies have been established and continue their activities.

At this work, the prospect of EU subsidiarity principle from the point of the importance attached to local and regional stewardship, the financial aids of European Union and monetary relations between Turkey and EU are mentioned briefly together with the development agencies as part of EU regional policy.

Key Words: Principle of Subsidiarity, Local and Regional Administration, EU Financial Aid, EU Regional Policy, Development Agencies.

ÖNSÖZ

AB, Avrupa'da birlik ve barışın tesis edilmesi, sosyal ve ekonomik uyumun sağlanması ve bölgesel farklılıkların en aza indirilmesi gibi amaçlar taşıyan uluslararası arenada etkili bir aktördür. Bu bağlamda AB, hem üye ülkeleri hem de aday ve potansiyel aday ülkeleri pek çok bakımdan etkileyen düzenlemeler çıkarmaktadır. Türkiye de AB'ye aday bir ülke olarak, AB'nin müktesebatına uyum çalışmaları için pek çok faaliyette bulunmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirdiği faaliyetler konusunda mali yardımlar almakta ve uyum çalışmaları bağlamında yeni aktörler oluşturulmaktadır. Kalkınma ajansları da bu çerçevede oluşturulmuş yeni birimlerdir.

Günümüze gelinceye kadar Avrupa Birliği konusunda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmanın kilometre taşlarını oluşturan AB mali yardımları ve AB'nin yerellik ilkesine bakış açısı bağlamında kalkınma ajanslarının incelenmesi, çalışmayı diğerlerinden farklı kılmaktadır. Bu çalışma sayesinde Türkiye'de yeni bir aktör olan Kalkınma Ajansları'na, AB bağlamında bakmanın yanı sıra; mali alan, yönetsel alan ve uluslararası alan bakımından incelemelerin yapılması ile çalışmanın disiplinler arası bir hal alması sağlanmış ve oluşturulacak yeni çalışmalara bu yolda farklı bir örnek olması amaçlanmıştır.

Öncelikle yaşamım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini her zaman bana sunan sevgili aileme, çalışmanın hazırlanmasında benden emek ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Kerem BATIR olmak üzere, gerek Yüksek Lisans eğitimim ve gerekse tez çalışmam sırasında görüş ve eleştirileri ile bana yol gösteren Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nın saygıdeğer öğretim üyelerine ve çalışmada desteklerini hep yanımda hissettiğim Erzincan Üniversitesi'ndeki saygıdeğer hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	x
TABLolar	xii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

YERELLİK İLKESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ

1. Avrupa Birliği’nde Yerellik İlkesinin Ortaya Çıkışı	8
1.1.Yerellik (Subsidiarite) İlkesi	11
1.2.Yerellik İlkesinin Tarihsel ve Felsefi Temelleri	14
1.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Yerellik İlkesi	16
2. Avrupa Birliği’nde Yerellik İlkesi	17
2.1. Maastricht’den Önceki Çeşitli Belgelerde Yerellik İlkesi.....	18
2.2. Avrupa Tek Senedi	18
2.3. Maastricht Sözleşmesi’nde Yerellik İlkesi.....	19
2.4. Avrupa Birliği Anayasası ve Yerellik İlkesi.....	25
2.5. Lizbon Antlaşması ve Yerellik İlkesi.....	29
3. Bölgeler Komitesi	32
3.1. Bölgeler Komitesi’nin Örgüt Yapısı ve Fonksiyonu.....	34
3.2. Bölgeler Komitesi’nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler İçin Önemi	35

BÖLÜM II

AB MALİ YARIMLARI VE AB’NİN TÜRKİYE’YE YÖNELİK MALİ YARDIMLARI

1. AB Mali Yardımlarının Kavramsal Çerçevesi	38
1.1. Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Geçmişi	41
1.2. Avrupa Birliği’nin Mali Yardımda Bulunma Nedenleri.....	42
1.3. Mali Yardımların Hedefleri.....	43
2. AB Mali Yardım Türleri.....	44
2.1. Yapısal Fonlar	49
2.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (The European Regional Development Fund-ERDF)	50
2.1.2. Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund-ESF).....	51
2.1.3. Balıkçılık Yönlendirilme Mali Aracı (Financial Instrument for Fisheries Guidance-FFIG)	52
2.1.4. Topluluk Girişimleri	53
2.2. Uyum Fonu (Cohesion Fund-CF)	54
3. AB’nin Türkiye’ye Yönelik Mali Yardımları.....	55
3.1. 1999 Helsinki Zirvesine Kadar Olan Dönemde Yapılan Mali Yardımlar.....	57
3.1.1. 1981 Tarihine Kadar Alınan Mali Yardımlar.....	57
3.1.2.1981-1995 Arası Dönemde Alınan Mali Yardımlar	59
3.1.3. 1995-1999 Arası Dönemde Alınan Mali Yardımlar	61
3.1.3.1. Bütçe Kaynaklarından Hibe Şeklinde Yardımlar	62
3.1.3.2. Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamındaki Yardımlar (1992-1996)	62
3.1.3.3. Özel AYB Kredileri	64
3.1.3.4. MEDA Programı	64

3.1.3.5. Avrupa- Akdeniz Ortaklığı (EUROMED)	65
3.1.3.6. Deprem Yardımları	65
3.1.3.7. Makro Ekonomik Yardım	66
4. Adaylık Süreci (1999 Helsinki Zirvesi Sonrası) Mali Yardımları	66
4.1. MEDA II	67
4.2. EUROMED II	68
4.3. Diğer Mali Yardımlar	69
4.4. AYB Kredileri	70
5. Katılım Öncesi Mali Yardımlar (2000-2006)	71
5.1. Katılım Öncesi Mali Yardımlar Döneminde Yardımların Dağılımı	73
5.2. Merkezi Olmayan Yapılanma	74
6. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (2007-2013)	77
6.1. Genel Çerçeve	77
6.2. IPA Tüzüğüne Göre Yapılacak Yardımlar	80
6.2.1. Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Kapasite Gelişimi	83
6.2.2. Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği	83
6.2.3. Bölgesel Kalkınma Bileşeni	83
6.2.3.1. Çevre Operasyonel Programı	85
6.2.3.2. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP)	86
6.2.3.3. Ulaştırma Operasyonel Programı	87
6.2.4. İnsan Kaynaklarının Gelişimi	87
6.2.5. Kırsal Kalkınma	88
6.3. IPA Kapsamındaki Mali Yardımların Dağılımı	89
6.4. IPA Uygulama Süreci	90
6.5. IPA-Kurumsal Yapılanma	93
6.6. Türkiye’de Öngörülen IPA Yapılanması	98

BÖLÜM III

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKASI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

1. AB'nin Bölgesel Politikası	100
2. Bölgesel Kalkınma Ajansları	113
2.1. Amaçları.....	116
2.2. Fonksiyonları.....	117
2.3. Kaynakları.....	118
2.4. Yasal Statüleri	118
2.5. Başarısını Etkileyen Faktörler	119
2.6. Çalışma Alanları.....	119
3. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları	120
3.1. AB Üyesi Ülkelerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri ve Finansman Kaynakları	122
3.2. Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları.....	127
4. Türkiye'de Bölgesel Politika ve Kalkınma Ajansları	132
4.1. Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu	119
4.2. Türkiye'de Faaliyette Bulunan Kalkınma Ajansları	142

BÖLÜM IV

TÜRKİYE'DE KALKINMA AJANSLARININ YAPISI, ÇALIŞMA ŞEKİLLERİ VE ÖRNEK UYGULAMA: KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI VE GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

1. Türkiye'de Kalkınma Ajansları	146
1.1. Kurumsal Yapısı	147

1.1.1. Kalkınma Kurulu	147
1.1.2. Yönetim Kurulu	147
1.1.3. Genel Sekreterlik	150
1.1.4. Yatırım Destek Ofisleri	151
1.2. Bütçeleri.....	152
1.3. Personel Yapısı.....	154
1.4. Amaçları, Görevleri ve Faaliyetleri	155
1.5. Temel Çalışma Şekilleri.....	158
1.5.1. Planlama ve Koordinasyon Fonksiyonu	158
1.5.2. Proje ve Faaliyet Destek Fonksiyonu	159
1.5.3. Yatırım Destek ve Tanıtım Fonksiyonu	163
1.6. Denetimi.....	163
2. Yerellik İlkesi ve Kalkınma Ajansları.....	164
3.Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etkinliği	166
4. Kalkınma Ajanslarına Yapılan Eleştiriler	168
5. Örnek Kalkınma Ajansı İncelemesi.....	171
5.1. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum) ...	171
5.1.1.Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı	172
5.1.2. Kapsadığı Bölge İlleri	175
5.1.3. Bölge Planı	175
5.1.4. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının Faaliyetleri.....	178
5.2. Güney Marmara Kalkınma Ajansı	184
5.2.1. Ajansın Organizasyon Yapısı	184
5.2.2. Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın Amaçları ve Politikaları.....	186
5.2.3. Ajansın Kapsadığı Bölge.....	187

5.2.4. Güney Marmara Kalkınma Ajansı Faaliyetleri (TR22 Düzey 2 Balıkesir-Çanakkale)	189
6. Değerlendirme	193
SONUÇ	200
KAYNAKÇA	208
EKLER :	227
EK1: GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI İKTİSADİ KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI	227
EK 2: KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER MALİ DESTEK PROGRAMI VE TARIM-TURİZM-SANAYİ MALİ DESTEK PROGRAMI	234

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKF	: Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri
ALA	: Asya ve Latin Amerika Ülkeleri
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleri
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansları
Böl.	: Bölüm
BROP	: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı
CFCU	: Merkezi Finans ve İhale Birimi
çev.	: Çeviren
D.	: Dergi(si)
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
der.	: Derleyen
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECU	: European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)
ed.	: Editör
EURADA	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
EAGGF	: European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu)
Gzt.	: Gazete(si)
ERDF	: European Regional Development Fund (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu)
ESF	: European Social Fund (Avrupa Sosyal Fonu)

GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
IPA	: Instrument for Pre-Accession Assistance (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı)
ISPA	: Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
KYA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
NUTS	: Nomenclature of Territorial Units For Statistics (İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması)
MDAÜ	: Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri
MEDA	: Euro-Mediterranean Partnership
MOY	: Merkezi Olmayan Yapılanma
No.	: Numero/Numara
Nu.	: Number
p.	: Page
PHARE	: Poland and Hungary: Assistance for the Restructuring of their Economies
RDA	: Regional Development Agencies
s.	: Sayfa
SAPARD	: Special Accession Program for Agriculture and Rural Development
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler
OTP	: Ortak Tarım Politikası
KOSGEB Başkanlığı	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
Vol.	: Volume
YAP	: Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası
ZBK	: Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi

TABLOLAR

Tablo 2.1: Gümrük Birliği Öncesi Mali Yardımlar (1963-1995).....	60
Tablo 2.2: Topluluk Mali Deklarasyonunda Yer Alan Yardımlar	62
Tablo 2.3: Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamında AYB Tarafından Finanse Edilen Projeler	63
Tablo 2.4: EUROMED Kapsamında, Avrupa Yatırım Bankası'ndan Sağlanan Krediler.....	65
Tablo 2.5: 2000-2006 Döneminde Türkiye'nin Faydalanabileceği AYB Kredileri.....	70
Tablo 2.6: AB Türkiye Mali İşbirliği Kapsamında 2002-2006 Döneminde Tahsis Edilen Kaynak.....	74
Tablo 2.7: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Bileşenleri.....	82
Tablo 2.8: Çok Yıllık Mali Strateji Belgesine (MIFF) Göre IPA Desteklerinin Ülkelere Göre Dağılımı.....	89
Tablo 2.9: Çok Yıllı İndikatif Mali Çerçeve ile Türkiye'ye Yapılacak Mali Yardımların IPA Bileşenleri Bazında Dağılımı.....	91
Tablo 3.1: Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika: Amaçlar, Araçlar ve Kapsam Alan.....	109
Tablo3.2: AB Bölgesel Politikasının Tarihsel Gelişimi.....	112
Tablo3.3: Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları	120
Tablo3.4: AB'de kurulan BKA'ların Yönetim Yapısı	125
Tablo 3.5: Ülkelere Göre İlk Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Yılları.....	127
Tablo 3.6: Ülkelere Göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri	128
Tablo 3.7: Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının İlişkili Olduğu Üst Kurum ve Kuruluşlar	129
Tablo 3.8: Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Gelir Kaynakları	130
Tablo 3.9: Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları ve Faaliyetleri.....	131

Tablo 3.10: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirmesi.....	133
Tablo 3.11: 2008 Yılında Kurulan 8 Kalkınma Ajansı	144
Tablo 3.12: 2009 Yılında Kurulan 16 Kalkınma Ajansı	144
Tablo 3.13: Türkiye’de Kurulan Kalkınma Ajanslarının Kodları.....	145
Tablo 4.1: Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesindeki Etki Düzeylerinin Ölçüm Sonuçları.....	167
Tablo 4.2: IPA'dan yararlanma durumu (MFİB 2011).....	177
Tablo 4.3: 2010 yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı Kapsamında Desteklenen Projeler	180
Tablo 4.4: 2010 yılı Teknik Destek programı kapsamında desteklenen projeler.....	181
Tablo 4.5: Proje Teklif Çağrısı Mali Destek Programlarına Yapılan Başvuruların Dağılımı.....	182
Tablo 4.6: Başarılı Projelerin İllere Göre Dağılımı	182
Tablo 4.7: Başarılı Projelerin Bütçe Dağılımları.....	183
Tablo 4.8: Ajans Kaynaklarının Talebi Karşılama Oranı.....	183
Tablo 4.9: TR22 Düzey 2 Bölgesi’nde Avrupa Birliği Hibe Desteklerinden Faydalanma Oranları	188
Tablo 4.10: Ön İnceleme Sonuçları	191
Tablo 4.11: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin İllere Göre Sayısı ve Destek Dağılım Oranı	191
Tablo 4.12: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin İllere Bütçe ve Destek Dağılım Oranı.....	191
Şekil 2.1:AB’nin Türkiye’ye Mali Desteği Hızla Artıyor.....	71
Şekil 2.2: IPA Kurumsal Yapılanması.....	81
Şekil 3.1: Bölgesel Kalkınma Ajansı Kavramsal Yapısı.....	116

Şekil 3.2: Düzey 1 (12Bölge).....	139
Şekil 3.3: Düzey 2 (26 Bölge).....	139
Grafik 2.1: IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) Sistemik Yapılanması.....	79

GİRİŞ

Hizmette yerindelik, bir hizmetin hizmetten yararlanacaklara en yakın yönetim birimince gerçekleştirilmesini gerektiren, ekonomik temellere dayalı ve iktisadi refahı artırmayı amaçlayan bir ilkedir. Hizmet hangi alanı kapsıyorsa o alandan sorumlu yönetsel birim tarafından yerine getirilmesi daha uygundur. Bu nedenden dolayı hizmet en alt birim tarafından görülecekmiş gibi düşünülmeli, bu birimin yetersiz kalması durumunda bir üst birime devredilmelidir. Bu yüzden en alt birimin hizmetin gerekliliklerini yerine getirebilmesi için mali olarak güçlü bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

AB ekonomik ve siyasi açıdan uluslararası arenada önemli bir kuruluştur. Avrupa Birliğinde üye ülkeler arasında sınırlar kalkmış, kalkınmada ortak politikalar belirlenmiş, Avrupa vatandaşlığı ve ortak bir para birimi oluşturulmuştur.

Hizmette Yerindelik ya da diğer söyleyiş şekli ile Yerellik ilkesi de AB'nin çok önem attığı bir ilkedir. AB, yerellik ilkesine Maastrich Anlaşması başta olmak üzere pek çok anlaşma ve yasalarda yer vermiş ve bu ilkenin yerleşmesi için kurumlar tesis etmiştir. Günümüzde de bu ilke doğrultusunda halka en yakın kuruluşlar olan yerel ve bölgesel yönetimlere, hizmet sunma kapasitelerini geliştirmek için hem üye hem aday hem de potansiyel aday ülkelerin bu birimlerine mali destekler sağlamaktadır. Avrupa Birliği, 27 üyeli bir topluluk olmasından kaynaklı pek çok bölgesel farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Hem aday ülkeler hem de potansiyel aday ülkelerin varlığı da ileride bu farklılıkları derinleştirecektir. Bu düşünceler ile AB bir bölgesel politika geliştirmiş ve bu bağlamda yerel ve bölgesel yönetimlerin mali açıdan güçlendirilmesi, bölgelerinin cazip hale getirilerek bölgesel rekabet edebilirliği artırabilmek için çeşitli fonlar geliştirmiştir. Bu bağlamda üye ülkelere Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu ile destek sağlarken, aday ve potansiyel aday ülkelere IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) ile mali kaynak aktarımı yapmaktadır.

Türkiye daha Birliğin kurulduğu ilk yıllardan itibaren Birlik üyesi olmayı resmi yollarla talep etmiştir. Birlik, üye, aday ve potansiyel aday ülkelere kurduğu fonlardan mali yardımlar sağlamaktadır. AB bu kaynaklar ile ülke içi ve üye ülkeler arasındaki bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı amaçlamakta, böylece en

gelişmiş üye ülkenin standartlarına hızla yakınlaştırma amacı için bu araçları kullanmaktadır. Aday ülkelerin de üyeliğe hazırlanması amacıyla kullanılan fonlar bu ülkelerin gelişimini hızlandırarak, üyeliğe hazırlanmasına yardım etmektedir. Türkiye’de AB’ye aday ülke olarak bu fonlardan faydalanmaktadır.

AB-Türkiye mali işbirliği 2002 yılına kadar, Akdeniz ülkelerine yönelik MEDA ile Gümrük Birliği ve sosyo-ekonomik gelişmeye yönelik mali yardımların sağlanması şeklinde olmuştur. Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin adaylığının onaylanmasından sonra, Türkiye katılım öncesi mali yardım çerçevesine alınmıştır. 2007 yılında AB’nin mali yardımları tek bir çerçevede toplamak istemesi ile Türkiye, IPA kapsamına alınmış ve bu programdan yardım almaya başlamıştır. AB 2007 yılında kurduğu IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) ile aday ve potansiyel aday ülkelere sağlayacağı mali yardımları tek bir çatı altında toplamıştır. Türkiye’de IPA yapılanmasını kurmuş ve bu doğrultuda çeşitli kuruluşlar tesis etmiştir. IPA kapsamında ülkemizde çeşitli sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları oluşturacakları projeler için destek almakta ve böylece aday ülke Türkiye üyelik öncesi kurumlarını AB müktesebatına, ilkelerine ve politikalarına yaklaştırmaktadır.

IPA’nın amacı; dış yardım ve iç politika arasında bir köprü görevi görmek, Türkiye’yi gerekli ekonomik, politik ve sosyal reformlar dahil olmak üzere adaylık sürecinde desteklemek ve ülkeyi yapısal fonların yönetimine hazırlamaktır. IPA’nın 5 bileşeni vardır: 1) Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma 2) Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği 3) Bölgesel Kalkınma 4) İnsan Kaynaklarını Geliştirme 5) Kırsal Kalkınma. Bu kapsamda 2007 Mali İşbirliği Programlamasına proje sunabilecek kuruluşlar ise: Kamu Kurumları, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Birlikler, Kalkınma Ajansları, Belediyeler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Sendikalar ve Üniversiteler, Dernekler, Vakıflar ve KOBİ’lerdir. Bu doğrultuda Türkiye de bölgesel kalkınmanın yeni aracı olan Kalkınma Ajanslarını tesis etmiştir.

Küreselleşme (globalization) ve onun bir devamı olan bölgeselleşme ya da yöreselleşme (glocalization) politikalarının bir sonucu olarak AB’nin, ulus-altı faktörlere, bölgesel politikalara ve yerel aktörlere önem vermeye başladığı bilinmektedir. Bu çerçevede AB bölgesel politikasının amacı; gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların

Topluluk rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamaktır. Yönetişim ilkesi çerçevesinde, bölgesel değerlerin ön planda olmasını planlayan AB; insan hakları, çok kültürlülük, sosyal gelişmeler ve ekonomik kalkınma gibi dinamiklerden meydana gelen “Bölgeler Politikasını” gerçekleştirmek için bazı finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu finansman da esas olarak “Yapısal Fonlar” aracılığı ile sağlanmaktadır. Üye ülkeler ve aday ülkelere yönelik yardımların projeler bazında kullanılmasını isteyen AB Bölgesel Politikasının gereği olarak Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulmasını istemekte ve bu doğrultuda belgeler yayınlamaktadır.

Yerel kalkınma anlayışının (aynı zamanda Türkiye’de kalkınma ajanslarının) dayandığı kuramsal yaklaşımın temelinde, “Fordizmden” “Post-Fordizme” ve merkezîyetçi yapıdan adem-i merkezîyetçi yapıya geçiş bulunmaktadır. Büyük ölçekli kitleli üretimden küçük ölçekli esnek üretime geçiş anlamına gelen bu süreç, öz kaynak ve yerel girişimciliğin öne çıktığı küçük ve orta boy işletmeleri (Türkiye’de KOBİ’leri) temel almaktadır. Bu değişim yapısına, yönetim yapısı ayak uydurmakta ve giderek daha fazla devlet yetkisi kullanan yerel yönetimlerin ve kalkınma ajanslarının, (özellikle alt yapı yatırımları ve yabancı sermayenin önünü açıcı tedbirlerle) tüm güçleriyle bu sürece dahil olacakları; bölgelerine sermaye yönelimi için küresel rekabet ortamında diğer kentlerden-bölgelerden daha cazip koşullar üretmeye programlayacakları bir dönem ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme ve yerelleşme düşüncesi çerçevesinde yeni bölgelilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Yeni bölgelilik anlayışının en temel özelliklerinden birisi, geleneksel yaklaşımda merkezi idare tarafından yönlendirilen bölgesel kalkınma politikalarının, yerel aktörlerin katılımıyla belirlenmesi ve uygulanmasıdır. Bu yeni anlayışın stratejik bir aracı olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları, hukuki altyapının hazırlanması ve bölgesel bilincin sağlanması ile yerel aktörlerin işbirliğinde gerçekleştirilen bölgesel sözleşme ile ortaya çıkan bir yapıdır. Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgenin gelişme stratejilerinin oluşturulmasında temel rol üstlenmektedir.

Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınma uygulamalarına ilişkin kararların ve politikaların katılımcı bir yapı içerisinde bölgede yaşayanlar (özellikle kilit aktör ve paydaşlar) tarafından alındığı ve uygulandığı yerinden yönetim ve bölgesel strateji tasarım kurumlarıdır. Bu bağlamda kalkınma ajansları, eskiden sadece devletin

üstlendiği kalkınma görevini toplumun farklı kesimleri tarafından paylaşılması fırsatını sunmaktadır. Kalkınma Ajansları, sektörel veya genel çaplı kalkınma problemlerini tanımlayan, bu problemlerin çözümüne yönelik stratejiler geliştiren ve pratik sonuçlara ulaşma amacıyla çözüm üretebilecek plan ve projeleri destekleyen koordinatör, katalizör yapılarıdır. Ajanslar kuruluş şekli, işlevleri ve yapıları itibarıyla farklılıklar göstermesine rağmen ortak paydaları; kalkınma odaklı olmaları, belirli bir coğrafi bölgenin gelişmesini gözetmeleri ve bu bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmeleridir.

Türkiye, planlı dönemle birlikte uygulamaya başladığı bölgesel gelişme ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri giderici yöndeki politikalarını günümüzde yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Bu zorunluluğun temel nedeni Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının entegre edilme gerekliliğidir. Türkiye, yaklaşık 40 yıldır uygulamakta olduğu bölgesel gelişme model, politika ve araçlarını bir yana bırakarak yeniden bir yapılanma içine girmiştir. Bu yeni yapının ana kütlesini Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) olarak adlandırılan birimler oluşturmaktadır.

Bölgesel gelişmenin kurumsal araçlarından biri olan kalkınma ajansları, kuruluş şekli, yasal statü ve işlev yönünden ülkeler arasında farklılık gösterse de, hepsinin ortak amacı, temsil ettikleri bölgelerin içsel potansiyellerini yerel aktörleri de sürece katarak harekete geçirmek ve bu sürecin sonucu olarak bölgede ekonomiyi geliştirmek ve sosyal gelişmişlik düzeyini yükseltmektir. Bölgenin kalkınma hızını arttırmak amacıyla bölge kalkınma ajanslarının (BKA) kullandıkları başlıca yöntemler, yabancı sermayenin bölgeye çekilmesi, bölgede faaliyet gösteren firmalara mali ve teknik destek sağlanması, yeni işletmeler kurulmasının teşvik edilmesi ve belediyeler gibi kamu kurum ve kuruluşlarına teknik destek sağlanması şeklinde belirtilebilir.

Türkiye'de AB'ye uyum çerçevesinde son yılların yönetim modeli olan Kalkınma Ajanslarını 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurmuştur. Türkiye'de şuanda aktif olarak 26 tane Kalkınma Ajansı faaliyet göstermektedir. Bu ajanslar yönetim kurullarında yerel aktörleri barındırmaları ve AB tarafından sağlanan fonların yerel kalkınma için kullanılmasını sağlama görevi ile Türkiye'nin AB'nin taleplerine karşılık verecek

kurumlarıdır. Bu yüzden bu yapıların tanıtılması, işlevlerinin artırılması, katılımın teşvik edilmesi Türkiye için hem AB adaylığı hem de dünyada yaşanan yönetim modeline uyması için önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda Avrupa Birliğinin tarihi süreç içinde yaşadığı hızlı değişim içinde önem kazanan yerelleşme eğilimlerinin doğuşu ve bu yaklaşıma bakış açısı temel alınarak bu doğrultuda AB'nin üye ve aday ülkelere sağladığı mali yardımların ne gibi sonuçlar doğurduğu incelenmiştir. Daha sonra ise AB'nin bölgesel politikası ve bu anlayış ile oluşturulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına bu bağlamda etkilerine yer verilmiştir. Çalışmamızda Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının görevleri ve faaliyetlerine değindikten sonra iki tane örnek kalkınma ajansı üzerinden ajansların faaliyetleri incelenmiştir. Bu bakımdan çalışmanın temel hipotezi olarak AB'nin yerellik ilkesi, bölgesel politikası ve mali yardımları için kalkınma ajansları önem taşımaktadır savı ileri sürülmektedir. Hem aday ülkelere hem de üye ülkelere mali yardım sağlayan AB bu yardımların bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amacı ile Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kullanmasını aday ülkelere teşvik etmesi bu ajansların ülkemiz için gerekliliğini göstermektedir. Kurulan kalkınma ajanslarından iki örnek alınarak bunların buldukları bölgenin kalkınması ve yerel aktörlerin katılımı açısından gerçekleştirdiklerinin gösterilmesi ile bu savın doğruluğu aranacaktır. Bu bakımdan çalışmamız beş bölüm oluşmaktadır. Bu bölümleri şöyle sıralamak mümkündür:

Birinci Bölümde yerellik ilkesinin AB içindeki yeri ve önemi, yerel ve bölgesel yönetimlere AB'nde bu ilke bazında bakış açısı, Avrupa Anayasası ve Lizbon Anlaşması ile hem yerellik ilkesinin uygulanması hem de yerel ve bölgesel yönetimlerin AB içinde daha aktif ve önemsenen bir duruma geçişine değinilmiştir. Bölgeler Komitesinin varlığı da konumuz için önem taşıdığından birinci bölümde bu noktaya da temas edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde AB'nin mali yardımlar konusu anlatılmıştır. AB'nin niçin mali yardımlarda bulunduğu sorusunun cevabı aranmıştır. AB mali yardımlarının analizi yapılması ile Türkiye'nin ilerleyen yıllarda gerçekleşmesi beklenen üyeliği için üyelik sonrası alacağı mali yardımlar hakkında da bilgi verilmesi sağlanmıştır. Bu bölümde daha sonra AB'ye aday ülke olan Türkiye için sağlanan mali yardımlara yer verilmiş, bu yardımların hangi alanlarda kullanıldığına değinilmiştir. Bu bölümün sonlarına doğru AB 2007-2013 dönemi için geliştirdiği

mali yardım aracı olan IPA anlatılmış ve bu bağlamda Türkiye'ye bu dönem için sağlanacak mali yardımlar konusunda bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde AB'nin mali yardım sağlama sebeplerinin temelinde yatan bölgesel politikasının ne oluşu, bu politikanın amaçları ve bu doğrultuda oluşturulan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına değinilmiştir. Bu bölümde Türkiye'nin bölgesel politikası ve AB'ye adaylık ile değişen politika anlayışı ve bu doğrultuda kurulan kalkınma ajansları da anlatılmıştır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde, Türkiye'de kurulan kalkınma ajanslarının kurumsal yapısı, görevleri, faaliyetleri incelendikten sonra iki örnek ajans alınarak yapılan somut faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde kalkınma ajanslarının yerellik ilkesi için önemi ve ajanslara yapılan eleştirilere de değinildikten sonra bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu doğrultuda, konu ile ilgili literatür taraması yapılarak, yerli ve yabancı kaynaklar taranmış, elde edilen sonuçlar ise teorik düzeyde işlenmiştir. Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmamızın konusuyla ilgili olan kitaplar, dergiler, makaleler, kurumların internet siteleri, hukuki belge ve dökümanlar, yerel ve ulusal basında konuyla ilgili haberler ikincil verilerin elde edilmesinde önemli kaynaklar olmuştur. Konuların işleniş yönteminde açıklayıcı bir anlayış benimsenmiştir.

BÖLÜM I

YERELLİK İLKESİ VE AVRUPA BİRLİĞİ

İlk bölümde diğer bölümlere temel oluşturması açısından hizmette yerellik ilkesi anlatılıp daha sonra bu ilkeye Avrupa Birliğinin bakış açısı ve atfettiği öneme değinilecektir.

Avrupa Birliği, 1951 yılında Kömür ve Çelik topluluğu olarak başlamış şu anda geniş katılımlarla birlik düzeyinde hem derinleşmekte hem de 27 üyesi ile küreselleşen dünyada önemli bir aktör olmuştur. Birinci bölümde AB'nin yerel yönetimlere bakışı, onlara yaklaşımı, ortaya konulan yasal düzenlemeler neler bu konulara cevap arayacağız. AB adaylık süreci esnasında ve tam üyelik gerçekleşmesi durumunda gerek idari yapı, gerek yetki ve sorumluluklar ve gerekse mali özellikli fonların kullanımı gibi konularda genelde yerel yönetimleri, özelde belediyeleri ilgilendiren gelişmeler ve fırsatlar söz konusu olacaktır¹.

Yerel yönetimler demokrasi ile ilişkilendirilirken ya da bir ülkedeki demokrasinin ne ölçüde işlediğine karar verilirken genellikle yerel yönetimler temel alınır. Nitekim Friedrich August Von Hayek'den aktaran Ahmet Uçar'a göre “yerel halka olduğu kadar, onların gelecekteki liderlerine de siyasal bir eğitim okulu işlevi gören yerel yönetimin yaygın olmadığı hiç bir yerde demokrasinin iyi işlediği görülmemiştir.” Eğer bir ülkede yerel yönetimlere önem veriliyorsa, o ülkenin daha demokratik yönetildiğinden yani demokrasinin daha çok işlediğinin ve katılımcılığın varlığından söz edilebilir. Zira yerel yönetimler, Batı'nın siyasi ve idari kurumlaşmasında ve demokratik hayatının gelişme göstermesinde merkezi bir role sahip ola gelmişlerdir².

¹Hulusi Şentürk, “AB ve Yerel Yönetimler”, *Yerel Siyaset*, Cilt:1, Sayı:12, <<http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=559>>.

²Ahmet Uçar, “Belediye Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ile Yönetişim (Governance) Kavram Üzerine Bir İnceleme”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1, 2004, s.98.

1. Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesinin Ortaya Çıkışı

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda (kent, köy, il, vb) yaşayan yerel topluluğun bireyelerine bir arada yaşamak nedeniyle kendilerini en çok ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacı ile kurulurlar. Yerel yönetimlerin karar organları, yerel toplulukça seçilerek göreve getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelirlere bütçeye ve personele sahip üstlendiği hizmetler için kendi örgütsel yapısını kurabilen, merkez yönetimleri ile ilişkilerinde idari özerklikten faydalanan kamu tüzel kişileridir³. Halka en yakın yönetim kademesi konumundaki yerel yönetimlerin geçmişten günümüze yapısal ve işlevsel açılardan analizi yapıldığında Avrupa'nın temel siyasal aktörleri ve sosyal fenomenleri olduğu görülür⁴. Bir kamu yönetimi örgütü olarak yerel yönetimlerin varlık sebebi yerel halkın ihtiyaçlarını etkin ve verimli bir şekilde karşılamaktır⁵. Tüm Avrupa Ülkelerinde yapılmış bir anketin sonuçlarına göre, Avrupalıların büyük bir çoğunluğu (%85-87) kendilerini Avrupa yurttaşı olmaktan çok, buldukları yörenin ve kentin hemşerileri olarak görmeye yatkındırlar. Bu da şunu göstermektedir ki, Avrupalıların siyasal ve kültürel kimliklerinin kökeni esas olarak kentlerde, kasabalarda ve bölgelerdedir yani yerel birimlerdedir. Bu sebeple de Avrupa Birliğinin gerçekteşmesinde en uygun ortamı kent ve bölge halkı temsilcilerinin sağlayabileceği yaygın bir görüştür⁶. Avrupa ülkelerinde halkın yönetime katılmasını sağlayan, halka en yakın birimler olan yerel ve bölgesel yönetimler, geliştirilmesi ve daha özerk bir hale getirilmesi gereken kuruluşlar olarak görülmektedir. Bu sebepten dolayı ortaya çıkardıkları ilkeler bu kuruluşları yönetimin temel taşı yapmayı amaçlayan ilkeler olmaktadır⁷.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) kurulması ile birlikte, merkezi yönetiminin yanında yeni bir yönetim düzeyinin oluşması ve Brüksel karşısında

³ Mustafa Ökmen; Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür, "Yerel Yönetimlerde Özerklik Eğilimleri", *Avrupa ve Türkiye-Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, 2002, s. 101.

⁴ Mustafa Ökmen, Bekir Parlak, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat*, 2. Baskı, Alfa Aktüel, Bursa 2010, s. 360.

⁵ Mustafa Görün, "Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetimin Uygulanabilirliği: Türkiye'de Stratejik Yönetim Konusunda Hukuksal Düzenlemeler", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2008, s. 48.

⁶ Ruşen Keleş, *Yerinden Yönetim ve Siyaset* 6. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 2009, s. 84.

⁷ Hüsamettin İnaç, Feyzullah Ünal, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ve Türkiye'de Belediyeler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, s. 2.

oluşabilecek yetki kaybı nedeniyle Avrupa Bütünleşme sürecinin daha ilk yıllarında yerel yönetimler de önemli kaygılara sebep olmuştur. Topluluk karar organlarında sadece merkezi yönetimin organlarının belirleyici olması ve bölgesel ve yerel yönetimleri etkileyen birçok konuda Brüksel’de alınan kararların bağlayıcı nitelik taşıması bu kaygıları daha da artırmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda üye ülkelerde, yerel yönetimlerin Avrupa bütünleşmesinin önemli aktörleri ve Avrupa hukukunun uygulanmasında önemli birer partner oldukları anlaşılmıştır⁸.

Avrupa Birliği, ulus-üstü (supra-national) bir birliktir ve üye ülkeleri çeşitli derecelerde bağlayan kendisine özgü hukuk kurallarına sahiptir. Birlik içerisinde uygulanan ortak politikalar, üye ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıları üzerinde çok yönlü etkilerde bulunmaktadır. Üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimleri de bu politikalardan önemli ölçüde etkilenmektedir⁹.

13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 17 Aralık tarihli AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanan Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği’nin demokratik, etkili ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması ve kurumsal zorlukların giderilmesi amacını gözetilmiştir¹⁰. Kentler, belediyeler ve bölgeler Avrupa mevzuatının uygulanmaya konmasıyla birçok doğrudan riske ve Avrupa düzeyinde oluşturulan karar alma mekanizmaları nedeniyle de dolaylı risklere açık olacaklardır. Siyasi aktörlerin sayısı ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde artarken, Birlik bünyesinde kararların tek bir merkezden, Brüksel’den alınması, siyasi merkezîyetçiliği ön plana çıkarmakta, bu durum yerel otoritelerin karar ve uygulama süreçlerinin etkinlik ve geçerliliğini yeniden ele alıp sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle yerel birimler, Avrupa Birliği için hassas konulardan biridir. Yaşama geçirilmiş bütünleşik bir siyasi birlik için, Avrupa entegrasyon sürecinde bu konu için pek çok politikalar üretilmiş ve çeşitli kurumlar oluşturulmuştur¹¹. Ekonomik ve siyasal olarak tam bütünleşme yolunda ilerleyen Avrupa Birliği’nin, üye ülkelerin egemenlik haklarıyla ilişkili bir takım yetkilerini

⁸ Erol Esen, “Yerel Yönetimlerin Avrupa Birliği Konusunda Eğitim Gereksinimleri: Görüşler ve Öneriler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 3, 2006, s. 9.

⁹ Muhammet Kösecik; Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür (ed.) Avrupa Birliği’nin Bütünleşmesi Sürecinde Yerel Yönetimler-Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler, 2002, s. 2.

¹⁰ Zeynep Özler, İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu 2009, No:9, [http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf,\(17/08/2010\), s:1](http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf,(17/08/2010), s:1)

¹¹ Mustafa Ökmen, Bekir Parlak, *Kuramdan Uygulamaya ...*, s. 363.

kullanmaya başlaması üzerine, üye devletlerin egemenlik alanlarının korunması ve Avrupa Birliği'nin üye devletler ile yerel ve bölgesel yönetimler aleyhine yetkilerinin oldukça genişlemesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun, AB antlaşmalarında yerellik ilkesine yer verilerek aşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede bir yandan merkezîyetçiliğin getirdiği sakıncalar önlenmeye çalışılırken diğer yandan da yerel ve bölgesel yönetimlerin daha demokratik bir biçimde işlevlerini sağlamaları ve kendilerini ifade edebilmelerinin adımları atılmıştır. İlkenin önemi giderek artmaktadır. Başlangıçta daha zayıf bir ilke olan yerellik ilkesinin Lizbon Antlaşması'nda yeterli olmasa da öngörülen yeni denetim mekanizmalarıyla güçlendirildiği ve daha etkili bir ilke haline geldiği görülmektedir¹².

Avrupa Birliği'nin kuruluşundan beri, yurttışa yakın Avrupa önemli bir hedef olmuştur. Avrupa Birliği bölgelerle, ulusal devletlerle ve Birliğin kendisiyle adeta üç basamaklı bir yapı oluşturmuş ve bu yapıda bölgeler önem kazanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle savaş öncesi ve savaş sonrası yaşanan totaliter rejime ve onun getirdiği yıkımlara karşı yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiği, böylece Avrupa'nın başka yıkımlar yaşamasının engelleneceği savunulmuştur. Savaş sonrası yayımlanan Adolf Gasser'in "Avrupa'nın Kurtuluşu Olarak Yerel Yönetim Özerkliği" adlı yapıtı da savaş sonrası yüz yüze gelinen yıkımlara dikkat çekmekte ve demokratik ve güçlü Avrupa için yerel yönetimlerin önemi ortaya koymaktaydı¹³. Yerel yönetimler, merkezi yönetimden doğan aksaklıkları ortadan kaldırmakta, hizmetlerin yürütülmesinde verimli bir metot sunmaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliği yerellik ilkesine antlaşmalarda yer vererek ve uygulayarak kamu hizmetlerinin, mümkün olduğu kadar alt kademe yönetim birimleri tarafından yerine getirilmesini öngörmüştür¹⁴.

Avrupa Birliği kurumsal yapısı içinde yerel ve bölgesel yönetimler için çerçeve çizen bazı temel kavramlar vardır. Bunların ilki Birlik temel kurallarından biri durumuna gelen yerellik ilkesi, diğeri de üye devletlerin yerel yönetimlerinin birlik

¹² Uysal Kerman, "Avrupa Birliği: Yerel Ve Bölgesel Yönetimler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, 2009, ss. 283-284.

¹³ Ayşegül Mengi, *Avrupa Birliğinde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, İmaj Yayınevi 1998, Ankara, s.1-3

¹⁴ Gündüz Şan, "AB ve Yerel Yönetimler Bağlamında Subsidiarite (Yerindelik) İlkesi, Yerel Siyaset, Sayı:19, 2007, s.64

içinde temsil edildiği, Birlik organlarından biri olan Bölgeler Komitesidir¹⁵. AB'ye katılacak olan ülkelerin uyum sürecinde AB müktesebatına göre yapmaları gereken değişikliklerin içinde yerel yönetimlerce gerçekleştirilecek düzenlemeler önemli bir yere sahiptir. Ülkelerin yönetim yapılarına göre değişmekle birlikte bazı uyum çalışmalarında yapılması gereken düzenlemeler içinde yerel birimlerin payı %50'nin üzerinde çıkmaktadır. AB'de kamu yönetimi içinde yerel idarelerin yapısı esas olarak yerellik ilkesi çerçevesinde tanımlanmakta ve gerektiğinde yerel ölçekte demokratik yaşamın bir güvencesi olarak öne çıkmaktadır¹⁶.

AB'nin yerel ve bölgesel yönetimlere önem vermesinden dolayı hayata geçirmeye çalıştığı yerellik ilkesi hakkında kısaca bilgi verilmesi yerinde olacaktır.

1.1.Yerellik (Subsidiarite) İlkesi

Yerellik ilkesi Türkçeye “yerellik ilkesi” ya da “hizmette halka yakınlık ilkesi” olarak tercüme edilen ve Avrupa dillerindeki karşılığı “principle of subsidiarity”, “principe de subsidiarite”, “subdisdiaritatsprinzip” olan ilke bir toplumsal işbölümü prensibi olarak “birden çok düzeyde örgütlenmiş olan toplumsal ya da siyasal yapılarda eylem önceliğinin bireye yakın alt düzeylerde kalmasını, üst düzeylerin ancak alt düzey üstlendiği görevi etkili olarak yerine getiremezse müdahale etmesini” ortaya koyan bir ilkedir¹⁷. Çeşitli düzeylerde yetki paylaşımını içeren yerellik ilkesi, politik bir yapılanmada federal devletlerin kurumsal esasını teşkil etmektedir¹⁸. Bu uygulamaya “dikey yerellik” denilmektedir. Alt birimler bir toprak parçası ile değil de birlikler, sosyal kesimler veya sosyal işlevler şeklinde tanımlandığında (aile, sendika, dini grup vs.) uygulama “yatay yerellik” olarak adlandırılmaktadır¹⁹. Kavram olarak yerellik “subsidiarite”, “yerindelik”, “hizmette yerellik”, “ikincil durumda

¹⁵ Dilek Özkök Çubukçu, Avrupa Birliği Çerçevesinde Yerel Yönetimler ve Gelir Yapıları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:63, Sayı:1, 2008, s.82.

¹⁶ UNDP&TESEV; *Mali Yerelleşme: Yoksulluk ve Bölgesel Eşitsizlik Sorunlarının Çözümü İçin Yeni Yaklaşım*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2005.

¹⁷ Bilal Canatan, *Düşünce Tarihinde Kamu Hukukunda Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi (Subdididritat, Subsidiarite, Subsidiarity)*, Ankara 2001, s.1.

¹⁸ <http://www.europarl.eu.int/factsheets/1_2_2_en.htm>, (12.10.2010)

¹⁹ Oktay Kaya, Uluslararası Entegrasyon Surecinin Yerel Yönetimler Maliyesi Üzerindeki Etkileri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa, 2006, s. 190.

bulunma”, “yardımcılık”, sözcükleri ile denk gelmektedir. Kavram ikame veya yetki ikamesi ya da hizmette yerellik olarak Türk diline çevrilebilir²⁰.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü kavramı şöyle açıklamaktadır:

“Yerellik ilkesi, merkez ve çevresi arasında yetki ilişkileri yönünden gerekli olan tartışmaya yeni bir hayat getirebilecek güçtedir. Var olan tek sosyal kurum ilkesi olup, yurttaşlardan ve soysal gruplardan bazı görevleri devrettirir. Yerel, bölgesel veya ulusal yönetimler arasında yetki dağılımı yönünden teknik bir ilkedir. Devletin müdahale biçimini, karara yol açacak ve yerel yönetimin bir şeyleri kendi yapması yerine, uygun düzeylerde yapılmasını destekleyen değişime bir çağrıdır”²¹.

Yerellik ilkesi orantılılık, ölçülülük ilkesi ile tamamlanmak zorundadır. Bu ilkeye göre bir yönetimin diğer yetki alanlarına karışmasında bir orantı olmalıdır²². Oransallık ilkesi de, Topluluğun yetkilerini kullanırken yapılması düşünülen amaca yönelik olarak alınacak kararların ya da uygulamaların amacın gerçekleştirilmesine yönelik minimum seviyede kalmasını, amacını aşan yetki kullanımına girilmemesi prensibidir. İkincilik ilkesi ile birlikte kullanılacak bir yaklaşımdır²³.

Yerellik kavramının uygulamayı etkileyen bir ilke olarak Roma Tanrısı Janus gibi çift yüzlü olduğu dile getirilmektedir²⁴. Yani kavram iki farklı zıt yönü kapsamaktadır. Birinci anlamında, yerellik sözcüğü, daha az önemli, ikinci, tali fikrini, yedek kavramını içermektedir. Bu anlamıyla yerellik devlet de bireyin yahut alt makamın, kuruluşun yapamadığını, güç yetiremediğini yapacaktır. Yani bunlar hizmetlerini yapabildikleri sürece, devlet müdahalede bulunmayacak ikinci planda kalacaktır. Bu anlamı ile yerellik normatif bir ilke olarak literatüre girmese de iktidarı sınırlayıcı bir ilke olmaktadır. İkinci anlamda yerellik yardıma koşma, destek verme

²⁰ Sedef Zeyrekli, Rengül Ekizceleroğlu, “Avrupa Birliği Bağlamında Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ve İlkenin Türkiye Açısından Ele Alınışı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 3, 2007, s.29.

²¹ Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayın No:1, Hizmette Yerellik İlkesinin Tanımı ve Sınırları Council of Europe, 1995, s.39.

²² Ayşegül Mengi, Avrupa Birliğinde Bölgeler ..., s. 28

²³ Zekeriya Akçam, “Avrupa Anayasal Antlaşması’nda Milli Meclislerin Rolü ve İkincilik ve Oransallık İlkelere”, <http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg22/zekeriya.pdf>, (02.01.2011), s 4.

²⁴ Bünyamin Bezci, Bayram Coşkun, Avrupa Birliği ve Subsidiarite İlkesi: İlkenin AB’de Uygulanması ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, 2007, s.6.

anlamını içermektedir. Bu noktada bir müdahale ya da işe karışma yine gerekecektir²⁵. Ama yinede bu yardım yerel birimlerin özerkliğini özendirir ve güçlendiren bir yardımdır²⁶.

İlkenin üç unsuruna bakacak olursak bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:²⁷

Yetkileri Paylaşım Formülü: En alt düzeye, bir üstündeki düzey tarafından daha iyi veya daha etkin olarak yürütülemeyecek yetkilerin verilmesi anlamına gelir. Uygulanması, sadece merkezi hükümet ile onun altındaki “bölgesel” denem düzeyi ilgilendirmekle kalmaz. Aynı zamanda bölgesel ve yerel düzeyler arasındaki ilişkiyi düzenler ve devletin alt düzeylerinde merkezîyetçiliği önlemek üzere belediyelere de öncelik verir.

Bir Politik İlke Olarak: Yetkilerin yurttaşın mümkün olduğu kadar yakın düzeyde uygulanmasına imkan sağlar. Örneğin devletin elinden alınan yetkiler, ancak seçilmiş temsilciler tarafından yönetilen veya denetlenen yönetimlere devredilmelidir.

Gözden geçirilmenin özendirilmesi: Bu iki temel görüş açısından gerekli her türlü reformu gerçekleştirmek üzere yetkilerin mevcut dağılımının bütünüyle yapılmasını kapsar.

Kısacası bu ilke ile, irade oluşturma, karar alma, icra ve denetim süreçlerini, katılım, sürat ve kararların isabeti bakımından optimum hale getirmektedir. İmkanlarla ihtiyaçlar en iyi şekilde bağdaştırılmakta, mahalli özellik, gelenek ve görenekler en üst seviyede dikkate alınmaktadır. Böyle olduğu için, hizmet külfet münasebeti daha iyi hissedilmekte ve hizmetler benimsenmektedir²⁸.

Yerellik ilkesi, ekonomik etkinliği kaybetmeden yönetim faaliyetlerinin mekansal dağılımını en geniş biçimde yaygınlaştırmayı amaçlamakta ve her yönetim

²⁵ TOBB Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel Yönetim Reformu, 1996, s.27.

²⁶ Ruşen Keleş, Hizmette Halka Yakınlık (Subsidiarity) İlkesi ve Yerel Yönetimler, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, 1995, s. 5.

²⁷ Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayın No:1, Hizmette Yerellik İlkesinin ..., s. 36-37.

²⁸ Kadir Koçdemir, “Hizmette Vatandaşa Yakınlık İlkesi ve Sosyal Hizmetler”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:334, Ankara, s.2.

faaliyetinin etkin olarak görülebileceği en alt yönetim birimleri tarafından gerçekleştirilmesini içermektedir²⁹.

Yerel ve bölgesel yönetimlere daha çok yetki ve kaynak aktararak özerkliklerinin artırılmasını öngören ve gerek Birlik gerekse Avrupa Konseyi tarafından önemi sıklıkla vurgulanan yerellik ilkesiyle birlikte, gerekli adımların atılması sonucunda uzun vadede Kuzey ve Güney Avrupa ülkeleri arasındaki yönetsel anlayış farklılıklarının en alt seviyeye indirilmesi hedeflenmektedir. Yerellik ilkesi, Avrupa Birliği'nin gündeminde önemli bir alan kapsamaktadır. Birliğin merkezîyetçi eğilim taşıyan üyelerinin, ulusal devletlerin egemenlik haklarını korumak istemelerinden kaynaklanan bazı istemleri var olsa da, Birlik düzeyinde uygulanmakta olan uyumlaştırma politikaları ve mali kaynak aktarım projeleri ile sorunlar asılmaya çalışılmaktadır³⁰.

Özetle İlke 'aşağıdan yukarı' bir yaklaşımı benimsemektedir. Buna göre asli olan alt düzey yönetimlerdir. İkincil olan ise, terimin etimolojik yapısından da anlaşılabilir gibi, merkezi yönetimdir. Yerellik ilkesinde genel yetki yerel yönetimlerdeki. Görevleri sayılıp sınırlandırılan taraf merkezi yönetimdir. Ancak buradan tamamen birbirini dışlayan bir ilişkiler modeli çıkartmak yanlış olacaktır. Yerellik ilkesi aynı zamanda üst düzeydeki otoritenin alt düzeye yardımda bulunmasını kapsar. Buradan şu çıkarılabilir ki merkezi yönetim yerel yönetim birbirlerinin rakibi değil tamamlayıcısı olmalıdır³¹.

1.2.Yerellik İlkesinin Tarihsel ve Felsefi Temelleri

Günümüzde terim bir siyaset felsefesi içermektedir. Toplumsal örgütlenmenin kişinin önde gelmesi esasına dayandırılması Aristo'dan, Saint-Thomas d'Aquin'den John Locke'a giden Batı siyaset felsefesinin rotası da budur. Devlet, kişinin mutluluğu için vardır. Temel fikir şudur: Devlet yahut siyasi iktidar, ancak toplumun hücrelerini oluşturan, birey, aile, kent, vb. çeşitli topluluklar kendi değişik ihtiyaçlarını karşılayamadıkları takdirde işe karışabilir. Yani, yerellik sadece bir

²⁹Gündüz Şan, "AB ve Yerel Yönetimler... , s.62.

³⁰Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s.281

³¹Hasan Keser; Esra Demircan ve Hamit Palabıyık (ed.) "Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler", *1. Ulusal Yerel Yönetimler Çalıştayı*, Çanakkale, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi İdari Bilimler Yayını, 2003, 3-4 Aralık 2004, s. 119.

örgütlenme esası değil; önce birey ile toplumun; sonra da toplumla müesseselerin ilişkilerine uygulanan bir ilkedir³².

Hizmette halka yakınlık ilkesi ya da yerellik ilkesi bir kavram olarak Aristo'ya kadar uzanmaktadır. Aristo'da aile ve köy gibi kavramlar kendilerine özgü işlevleri bulunan, ayrı ayrı ihtiyaçlara yanıt veren kavramlar olmakla birlikte, kendine yeterli toplumbilimsel örgüt yalnız kenttir. Hem Aristo'da hem de daha sonra yerellik kavramının gelişmesine katkıda bulunmuş olan St. Thomas de'Aquin'de bir Hıristiyanlık kavramı olan bireyin yerini yurttaş(citizen) kavramının aldığı, özgürlüğü onun temsil etmekte olduğu görülür. Kent yönetiminin, kentlinin, yerel ve sivil kurumların, devlet yapısındaki rollerinin artışında, yerellik kavramının geliştirilmesinde Alman tüzebilimcisi Althusius'un da önemli katkısı olmuştur³³.

Kelime olarak Latin askeri terminolojisine dayanan subsidiarite, yedekte, cephe gerisinde ana birliğe destek olacak şekilde bekletilen yedek askerler anlamına gelen subsidium yani yardımlaşma kökünden türemiştir. Kavram daha sonra Alman Kalvanistler tarafından kendi özerkliklerini savunmak için kullandıkları bir araç olmuştur. Benzer düşünceler 19.yy da Hollandalı Kalvanistler tarafından da ileri sürülmüş, onlar ilkeyi laik devlete karşı sosyal bağımsızlığın bir aracı olarak kullanmışlardır. Sözcük daha sonra liberal düşüncelerden etkilenen teologlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır³⁴.

Avrupa düşünce tarihinde yerellik ilkesi ilk olarak 1931 yılında, Papalık tarafından toplumsal konularda Katolik kilisesinin resmi görüşünün belirtildiği "Quadragesimo Anno" bildirgesinde açıkça yer almış ve "kişiliğin korunması" ve "dayanışma" ilkeleri ile birlikte kilisenin toplum öğretisinin temellerinden biri olarak kabul edilmiştir³⁵.

II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda özellikle Federal Almanya'da yerellik ilkesinin sosyo-psikolojik boyutundan hukuki boyuta doğru bir kayma meydana gelmiştir. Sadece birey-grup ve devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen bir kavram

³² TOBB Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel yönetim Reformu, 1996, s. 27

³³ Ruşen Keleş, Hizmette Halka Yakınlık... , 1995, s. 4.

³⁴ Mehmet Özcan, "Subsidiarite İlkesinin AB'de Uygulanması", <www.cu.edu.tr/.../avrupa%20birliği%20hukuku/Subsidiarite%20İlkesinin%20AB.doc>, (10.09.2010), s.2.

³⁵ Bilal Canatan, *Düşünce Tarihinde ...*, 2001, s.9.

iken politik kurumlar ve otoriteleri de içine almaya başlamıştır. Böylelikle yerellik ilkesi yönetsel yapılanmada alt düzeyde yer alan yönetsel birimler lehine bir kamu oluşmasını sağlamıştır³⁶.

1.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (15 Ekim 1985) ve Yerellik İlkesi

Yerellik ilkesi yazına, Avrupa birliği ile kazandırılmıştır. Ancak bu kavramın özünü oluşturan hizmette yerindeliğe, ulusüstü bir düzenleme olarak ilk kez Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında rastlanmıştır³⁷.

15 Ekim 1985 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de Avrupa Konseyi Yerel Bölgesel sürekli konferansında hazırlanarak Yerel Yönetimden sorumlu Avrupa Bakanlar Konferansında kabul edilen Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı(European Charter Of Local Self-Government) yerel yönetimler için siyasi, iktisadi ve idari özerkliği sağlayacak prensipler ortaya koymuştur³⁸.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın başlangıç kısmında, yerel yönetimlerin demokratik devletin vazgeçilmez öğeleri olduğu; Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde yurttaşların yerel düzeyde demokrasinin gereği olarak yerel kamusal işlere katılma konusunda doğrudan söz sahibi olmaları gerektiği belirtilmektedir³⁹.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın hedefi, kamusal hizmetlerin mümkün olduğu kadar halka en yakın kuruluşlar olan yerel yönetimlerce yerine getirilmesi, böylece halka günlük çevresini ilgilendiren konularda kararların alınmasına etkin olarak katılma olanağı vermek ve yerel yönetimlere, onları daha

³⁶ Mehmet Öz, "Subsidiarite İlkesinin Avrupa Birliği'nde Uygulanması ve Yerel Yönetimler Bağlamında Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme", Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri 1-2 Kasım 2000, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayın No:12, s.644.

³⁷ Sedef Zeyrekli, Rengül Ekizceleroğlu, Avrupa Birliği Bağlamında Hizmette Yerellik(Subsidiarite) İlkesi ve İlkenin Türkiye Açısından Ele Alınışı, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, 2007, s.38.

³⁸ Adem Esen, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Çerçevesinde Ülkemizde Yerel Yönetimler, *Yerel Siyaset*, Yıl:1, Sayı:5, 2006, s. 50.

³⁹ Ayşegül Mengi, *Avrupa Birliğinde Bölgeler ...*, s.30.

etkili hala getirecek yeni haklar vermektir. Şart taraf olan devletleri, yerel yönetimler siyasal, yönetsel ve mali özerklik sağlayan temel kurallara uymaya zorlamaktadır⁴⁰.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4. maddesinin 3. bendinde yerellik ilkesi şu şekilde açıklanmıştır: “Kamusal sorumlulukların uygulanması, genel olarak ve tercihen, vatandaşlara en yakın makamlara bırakılmalıdır. Bu sorumluluğun (yani bir faaliyetin, işin) başka bir makama (yahut kuruluş ya da kademeye) bırakılmasında, işin vüsati, cinsi, etkinliği ve ekonominin gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır”⁴¹.

Şartın ilgili hükmündeki ikinci cümle ile yerellik ilkesinin iki yönü ortaya konmuştur: Öncelikle bir hizmetin üretilmesi ve ya yerine getirilmesi hizmetin muhataplarına en yakın birime bırakılmalı diğer yandan sadece bu birim tarafından ya hiç ya da yeterince etkin bir şekilde yerine getirilmeyen hizmetler ise bir üst birim tarafından sunulmalıdır. Böylelikle, hizmetlerin sunumunda etkinlik sağlayamayan yönetim ilgili hizmetin sunumunu bir üst makama vermelidir. Bu şartlarda hizmette yerindeliğin zedelenmesi söz konusu olmadığı gibi üstelik yerellik ilkesinin gereği yerine getirilmiş olacaktır⁴².

Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, kısaca yerel yönetimlere kişilik kazandıran, yerel yönetimlerin bir şahsiyet olduğunu kanıtlayan bir şartnamedir⁴³. Bu şart, Türk hükümetince 21.11.1988 tarihinde birkaç maddesine çekince konularak imzalanmış ve 08. 05. 1991 gün ve 3723 sayılı kanunla onaylamaya uygun bulunmuştur⁴⁴.

2. Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi

AB'nin yerellik ilkesine verdiği önemi anlamak için gerçekleştirdiği yasal düzenlemelere bakmak gereklidir. Bu bağlamda AB'nin yasal düzenlemelerine ve bunların yerellik ilkesine bakışına değineceğiz.

⁴⁰ Ertuğrul Acartürk, Sacit H. Akdede, “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye’de Yerel Yönetimler”, *Yerel Yönetimler Kongresi Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bildiriler Kitabı*, 3-4 Aralık 2004, Biga-Çanakkale, Pozitif Matbaacılık, s. 354.

⁴¹ Emin Barlas, Berkan Karagöz, Subsidiarite İlkesi: Kavramsal Bir Çerçeve, *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1, 2007, s. 158.

⁴² Sedef Zeyrekli, Rengül Ekizceleroğlu, Avrupa Birliği Bağlamında ..., 2007, s.38.

⁴³ Süleyman Ruhi Aydemir, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Işığında Türk Yerel Yönetimleri, *Mevzuat Dergisi*, Cilt:4, Sayı:5, 2001. s. 4

⁴⁴ Gündüz Şan, AB ve Yerel Yönetimler ve ..., s.68

2.1. Maastricht'den Önceki Çeşitli Belgelerde Yerellik İlkesi

İlkeye ilk defa açıkça yer veren belge, Avrupa Toplulukları Komisyonunun 1975 yılındaki Siyasal Birlik Hakkındaki raporudur. 26 Haziran 1975'te Komisyon başkanı Ffançois-Xavier Ortoli tarafından dönemin İrlandalı başkanına gönderilen bir raporda ilk olarak açık bir şekilde yerellik ilkesinden söz edilmiştir. Komisyon tarafından hazırlanan raporun 12. Maddesi, kurulması düşünülen Avrupa Birliği'nin, üye devletlerin üstünde, merkezîyetçi eğilimleri olan bir üst-devlet olmaması gerektiğini belirtmektedir. Bu temel doğrultusunda ve yerellik ilkesi uyarınca Avrupa Birliği'ne sadece üye devletlerin etkili biçimde yerine getiremeyecekleri görevler verilmelidir. Kurucu sözleşmede belirtilen alanlar dışındaki bütün alanlara üye devletler sahip olacaktır⁴⁵.

Yerellik ilkesi Avrupa Toplulukları Parlamentosu'nun 14 Şubat 1984'te kabul ettiği ve Spinelli projesi olarak anılan Avrupa Birliği Sözleşmesi Taslağında da yer almıştır. Avrupa toplulukları parlamentosu Avrupa Bütünleştirmesini hızlı hale getirmek ve Avrupa Birliği'nin çerçevesini ortaya koymak gayesi ile Temmuz 1981'de bir Avrupa Birliği sözleşmesi taslağı hazırlamasına karar vermiştir. Taslak yerellik ilkesini AB ile üye devletlerarasındaki ortak eylem alanlarında yetki paylaşımını düzenleyen bir ilke olarak görmektedir. Taslak başlangıç kısmında, 9. ve sonuncu fıkrada yerellik ilkesini birliğin temel ilkeleri arasında saymış ve "Avrupa Birliği'ne yerellik ilkesine uygun olarak, sadece üye devletlerin tek başına yapabileceğinden daha etkili olarak yerine getireceği işlevler için ihtiyaç duyduğu yetkiler aktarılacaktır." Şekilde bir ifadeye yer vermiştir⁴⁶.

Avrupa Toplulukları Parlamentosuna 14 Şubat 1984'te kabul edilen taslak 25-26 Haziran 1984'te gerçekleştirilen Fontainebleau Liderler Zirvesinde kabul görmemiştir⁴⁷.

2.2. Avrupa Tek Senedi

1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'nin 130. Maddesiyle birlikte yerellik prensibi ilk defa birlik antlaşmalarında kavram olarak yer bulmuştur⁴⁸.

⁴⁵ Bilal Canatan , *Düşünce Tarihinde ...* , s. 94-95.

⁴⁶ Ibid, s. 96

⁴⁷ Bilal Canatan , *Düşünce Tarihinde ...*,2001, s.97.

Avrupa Tek Senedinin 130. Madde R 4. Fıkrasında şöyle bir ifade yer almaktadır⁴⁹:

“Çevre konusunda, Avrupa Topluluğu sadece çevre politikası hedeflerinin topluluk düzeyinde üye devletler düzeyinden daha iyi olarak gerçekleştirebilecek olması durumunda müdahalede bulunmalıdır.” Buna göre çevre konusunda esas yetkili devletler olarak görülmüştür. Tek senedinde yerellik ilkesiyle yakınlık gösteren ifadeye yer verilmesinin sebebi, Avrupa Topluluğuna klasik olarak yetkili olmadığı bir alanda (çevre politikası) yetki verirken üye devletlerin eylem önceliğini garanti altına almak düşüncesi yatmaktadır. Yani yerellik ilkesine Avrupa Tek Senedinde yer verilmesi ile bu ilke denenmiş daha sonra gerçekleştirilmesi düşünülen tam bütünleşme sürecinde kullanma gayesi güdülmüştür⁵⁰.

Yerellik ilkesi bu belgeler dışında Maastrich’e giden yolda çeşitli şekillerde yer almıştır. 1989 yılında kabul edilen Çalışanların Sosyal Haklarına Dair Avrupa Topluluk Şartı da yerellik ilkesine şartın gerekçelerinin sunulduğu 15. Maddesi ile şöyle atıfta bulunmuştur: Sosyal hakların gerçekleştirilmesinin yerellik ilkesi gereğince esas olarak üye devletlerin ve devlet-altı birimlerin sorumluluk alanına girdiği Avrupa Topluluklarının da kendi eylem alanı çerçevesinde sorumlu olduğu açıklanmıştır⁵¹.

2.3. Maastricht Sözleşmesi’nde Yerellik İlkesi

Maastricht Anlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; sürdürülebilirliği olan, enflasyonsuz ve aynı zamanda çevreyi korumaya yönelik politikalarla büyümeyi; üye ülke ekonomilerinin uyum içinde birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupalılar için daha güçlü bir Birlik olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar, kararların vatandaşlara olabildiğince yakın alınmasını ve AB’nin ancak ulusal ve yerel makamlardan daha yetkin olacağı zamanlarda devrede olmasını öngören ikincilik (subsidiarity) ilkesi üzerinde ortak kararlar alınmasında etkili olmuştur⁵². Maastricht Antlaşması, üye devletler için entegrasyon sürecinde yapısal ve

⁴⁸ Bünyamin Bezci, Bayram Coşkun, *Avrupa Birliği ve ...*, s. 9.

⁴⁹ Ibid, s.97.

⁵⁰ Ibid, s.97-98

⁵¹ Ibid, s.98

⁵² <<http://www.mess.org.tr/ab/absol/Maastricht%20Antlasmasi.pdf>>, (12.10.2010), s:1.

işlevsel esaslar tesis etmiştir⁵³. Maastricht Antlaşması'na yerellik ilkesinin konulmasında güdülen amaç, üye devletlerin egemenlik alanlarını korumak ve Avrupa Birliği'nin eylem alanının üye devletler ve devlet altı yönetsel birimler aleyhine ölçüsüzce genişlemesini önlemektir. Bu durum, tam bütünleşmenin ortaya çıkarabileceği sakıncaları yerellik ilkesiyle dengelemeye yöneliktir⁵⁴.

AB'nin kurucu antlaşması olan Maastricht Antlaşmasının tartışmaları sürerken yerellik kavramı bilinmeyen bir prensip değildi. Ama ilkenin antlaşmada yer alması aslında bir antlaşmazlığın uzlaşma şekline dönüşmesinin somut göstergesi oldu. Çünkü başta Almanya olmak üzere, Avrupa'da birçok ülke ve W. Churchill'den başlayarak birçok siyasetçi ve düşünür ABD'de olduğu gibi birleşik bir Avrupa Devleti hayali kurmakta idi. Böyle düşünmeyen İngiltere'yi ise ikna etmek çok zordu. Politik realite gereği federalizm kavramı Maastricht Antlaşması için taşıması zor bir yük haline gelmişti. Bu durumların yaşandığı bu politik ortamda müzakereleri kurtaran kavram yerellik olmuştur⁵⁵.

Hizmetlerin görülmesinde, önceliğin alt düzeydeki yönetim kademelerine bırakılmasını benimseyen yerellik ilkesi, Maastricht Antlaşması'nın 5. Maddesinde (önceki 3/b maddesinde) şöyle tanımlanmıştır: "Salt kendi yetkisi altında bulunmayan alanlarda, hizmette halka yakınlık ilkesi Topluluk ancak tasarlanan eylemin hedefleri üye devletler tarafından yeterli biçimde gerçekleştirilemeyecekse ve dolayısı ile tasarlanan eylemin boyutları ve sonuçları itibariyle Topluluk düzeyinde daha iyi gerçekleştirilebilecekse müdahalede bulunur. Topluluğun eylemi bu anlaşmanın hedeflerine ulaşmak için gerekli olan düzeyi aşmaz"⁵⁶.

Bu genel anlayış yapılan bazı değişikliklerle AB Antlaşması ve anlaşmaya yapılan (Avrupa Topluluğunu kurucu) eklemeler ve düzeltmelerle mevcudiyetini korumuştur. Avrupa Parlamentosu, AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu arasında 25

⁵³ Yücel Acer, Mahir Gümüş, "Structural Development of the European Union Social Dimension and the Lisbon Strategy", <<http://www.turkishweekly.net/article/124/structural-development-of-the-european-union-social-dimension-and-the-lisbon-strategy.html>>, (15.03.2011).

⁵⁴ Uysal Kerman, "Avrupa Birliği: Yerel ve Bölgesel Yönetimler", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt:14, Sayı:1, s.278.

⁵⁵ Bünyamin Bezci, Bayram Coşkun, "Avrupa Birliği ve Subsidiarite ...", s. 9.

⁵⁶ Muhammet Kösecik; Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak(ed.), "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası", *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, 2006, s. 13.

Ekim 1993'te yapılan Kurumlararası Anlaşma (1993 tarihli “Yerellik İlkesinin Uygulanması Hakkında Kurumlararası Antlaşma” uyarınca, o tarihten sonra yerellik ilkesinin uygulanması ile ilgili olarak yıllık raporlar düzenlenmekte ve Komisyon tarafından Konsey ve Parlamento'ya sunulmaktadır⁵⁷), Yerellik İlkesinin Uygulanması Hakkında Protokol ve 1997 tarihli Amsterdam Anlaşmasına yapılan ek içinde de hizmette yerellik ilkesinin uygulanmasına dair ayrıntılı açıklamalar yer bulmuştur⁵⁸. Maastricht Antlaşması'nın 5. maddesinde açıklanan yerellik ilkesi, Amsterdam Antlaşması'nın 5. maddesinde (önceki 3b maddesi) de aynı biçimiyle yer bulmuştur⁵⁹.

Maastricht antlaşmasına bu maddenin konulması tesadüf değildir. Çünkü ilke Avrupa'nın siyasi birliğine giden yolu işaret eden bir özelliğe sahiptir. Buna göre maddeden şu sonuçlara varılabilir⁶⁰:

1) Maddenin işlevsel olarak Birlik ile üye ülkeler arasında yetki paylaşımı bakımından bir sınır oluşturmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu maddeye göre, eğer üye devlet tek başına tam olarak bir hizmeti yerine getiremeyecekse buna Birlik müdahalede bulunacaktır. Bu ilkeye göre, Birlik içinde her ülke geniş bir otonomiye sahip olacaktır.

2) Maddenin merkeziyetçi görüşler ve ademi-merkeziyetçi görüşler lehine yorumlanması mümkündür. Buna göre, topluluk entegrasyonunun güçlendirilmesini savunanlar, merkezi düzenlemelerden daha iyi sonuçlar alınabileceğini söyleyerek yetkilerin kullanımını Birliğe yani merkeze bırakmak isteyebilir. Diğer taraftan, bireyin ve bölgenin özgürlüğünü savunanlar, yerel yönetimlerden daha iyi cevap alınacağını söyleyerek yetkilerin üye ülkelere ve federatif bölgelere bırakılması yönünde ilkeyi okuyabilir.

⁵⁷ Halil Bilecen, “Neo-Liberalizm ve Yerel Yönetimler Ekseninde Subsidiarite İlkesine Bir Bakış: Avrupa Birliği Örneği”, <<http://www.usakgundem.com/makale/55/neo-liberalizm-ve-yerel-y%C3%B6netimler-ekseninde-subsidairite-%C4%B0lkesine-bir-bak%C4%B1%C5%9F-avrupa-birli%C4%9Fi-%C3%B6rne%C4%9Fi-.html>>, (13.01.2011).

⁵⁸ Ahmet Apan, “AB Mevzuatında Hizmette Yerellik (Subsidiarity) İlkesi”, *Türk İdare Dergisi*, 2006, Cilt:78, Sayı 450, ss. 31-32.

⁵⁹ Yeşim Kaya, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Yerel Yönetim Politikaları, Subsidiarite İlkesi Bağlamında Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Değerlendirmeler, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s. 57.

⁶⁰ Emin Barlas, Berkan Karagöz, “Subsidiarite İlkesi: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı:1, 2007, ss.159-160.

3) Maddeyle, genel olarak aşağıdan yukarıya doğru temellenen, bireysel özgürlüklerin merkez alındığı bir idari yapılanma amaçlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bireyden aileye, aileden mahalleye, daha sonra belediyeye ve bölgeye doğru bir örgüt tasarımı oluşturulmak istenmektedir. Sonuçta bir önceki kademe bir sonraki kademenin alt kümesi olacak şekilde bir toplumsal yapı teşkil edilecektir.

4) Maddede yer alan ‘yeterli biçimde gerçekleştirilemeyecekse’ deyiimi ile boyut ve etkileri kavramlarının muğlaklığı söz konusudur. Bunların neleri kapsadığına dair herhangi bir yasal düzenlemenin olmayışı, literatürdeki tartışma noktalarının önemli bir kısmını teşkil etmektedir.

Yerellik ilkesinin AB literatüründe yer bulmasının çeşitli sebepleri vardır. Yerellik İlkesi şu sebeplerden dolayı AB’nin gündemine yerleşmiştir:

- Ortak Pazar programı nedeniyle Birlik birinci karar düzeyi olmuştur. O halde, diğer yönetim düzeyleri ile yeni bir işbirliği ve görev paylaşımının yapılması ve bunun bazı kurallara bağlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır⁶¹.

- Pek çok konuda Brüksel'deki yetkililerin söz sahibi olması, Avrupa Birliği organlarının yetkilerinin giderek artması, demokrasi açısından da eleştirilere konu olmuştur. Demokrasi açısından yerel yönetimlerin daha etkin bir işleve sahip olması gerekirken işler tam tersine dönmüş, merkezi hükümetin de üzerinde Avrupa Birliği organları karar almaya başlamıştır. İşte tüm bu eleştirilere bir cevap olarak AB karar alma sürecinde ve diğer konularda yerellik ilkesini Topluluk hukuku bünyesine katmıştır⁶².

- Yerellik ilkesinin AB içinde tartışılmasında Alman eyalet temsilcilerinin büyük etkisi olmuştur. AB çatısı altında, sahip buldukları ve egemenlik haklarından doğan bir takım yetkileri kaybetmekten kaygı duyan Alman Federe devletleri (lander), yerellik ilkesini bir kurtarıcı olarak görmüştür. Bunun dışında kamu kesiminin bir bütün olarak küçültülmesi istekleri karşısında devlet kavramının sorgulanmaya başlanması, Doğu Blok’unun çözülmesi ve AB'nin "ekonomik"

⁶¹ Ahmet Apan, AB Mevzuatında ve ..., ss. 29-42

⁶² Mehmet Özcan, "Subsidiarite İlkesinin Avrupa Birliğinde Uygulanması Ve Yerel Yönetimler Bağlamında Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme", 2004, <<http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.pdh?id=22>>, (14.02.2011)

birlikten "politik" birliğe geçiş ile siyasal bir örgüt olması da, bu ilkenin AB içinde tartışılmasına neden olan gelişmelerdir⁶³.

Avrupa Birliği'nde Yerellik Politikası başlıklı bir araştırma yazısında Kees Van Kersbergen ve Bertjan Varbeek adlı yazarlar bazı görüşlerde bulunmuşlardır. Yerellik ilkesi üzerinde varılan uzlaşmanın Avrupa bütünleşmesine yapacağı etkileri şu şekilde açıklamışlardır⁶⁴:

1. İlke, üye devletlerin kendi çıkarlarını korumaları açısından bir araç oluşturabilir.

2. İlke, temel olarak Birlik ile üye devletlerarasındaki ilişkileri düzenlemeye yönelik olması ile birlikte, ulus-altı bazı birimleri (bölgeler ya da yerel yönetimler) ulusal merkezler bu ilkeye uymaya zorlayabilirler.

3. İlke, Brüksel'de daha fazla siyasal faaliyetlere sebep olabilir. Çünkü şuana kadar Birlik sağlık, eğitim ve sosyal politika gibi, ulusal yetki alanına giren çeşitli konulara bunların ortak Pazar oluşumunu etkileyebileceği gerekçesine dayanarak çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Yerellik ilkesi uyarınca bu konularda daha yoğun tartışmalar olabilir.

4. Yerellik ilkesi tam anlamı ile tanımlanmış bir ilke olmadığı ve bu konularda çıkabilecek tartışmalarda Avrupa Adalet Divanı'nın hakemlik etmesi planlandığından bu durum Divan'ın işlerinin yoğunlaşmasına ve daha siyasal bir nitelik taşımasına yol açabilir.

Avrupa Birliği'nin temel ilkelerinden olan yerellik ilkesi, kimi üye devletlerin anayasalarında da bulunmaktadır. Bu bakımdan Federal Almanya Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle yerellik ilkesi açıkça yer almıştır: 23. Madde: Federal Almanya'nın Birleşik Avrupa'nın gerçekleştirilmesine ve Avrupa Birliği'nin geliştirilmesine yardımcı olacaktır; Federal Almanya demokratik hukuk devleti, sosyal ve federal ilkeler ile yerellik ilkesi konusunda sorumlu kılınmıştır ve bu ilkeler

⁶³ Mehmet Özcan, "Subsidiarite İlkesinin AB'de ...", s.4.

⁶⁴ TOBB Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması Yerel yönetim Reformu, 1996, s. 32.

bu anayasa ile güvence altına alınmıştır. Federal Devlet Federal Senato'nun da rızasını alarak yasa ile yetkileri üstlenebilir⁶⁵.

Birlik çerçevesinde, yerellik ilkesinden beklenen temel amaç, birlik ile üye devletlerarasında yetki ve görev paylaşımını belirlemektir. Bu doğrultuda, gerçekleştirilebildiği ölçüde karar mekanizmalarını vatandaşa yakınlaştırmak; üye devletlerin ulusal kimliklerini güvence altına almak ve haklarını korumak, yurttaşlara Avrupa'nın bütünleşme sürecinin benimsenmesini sağlamaktır⁶⁶.

Maastricht Antlaşması'na yerellik ilkesinin konulmasının amacı, üye devletlerin egemenlik alanlarını koruma altına almak ve Avrupa Birliği'nin eylem alanının üye devletler ve devlet altı yönetsel birimler aleyhine ölçüsüz bir şekilde genişlemesini önlemektir. Bu durum, tam bütünleşmenin yol açabileceği sakıncaları yerellik ilkesiyle dengelemeye yönelik yapılmıştır⁶⁷. Subsidiariate kavramı 17. Yüzyıla uzanan bir kavram olmasına rağmen Maastricht Antlaşmasına dahil edildiğinden beri bu yönetim prensibi AB ve üye ülkeler arasındaki ilişkiyi tanımlamada anahtar bir kavram olmuştur. Subsidiariate kavramı Avrupa politikasında daha öne çıkan bir rol kazandığı için, çeşitli ilgili gruplar kendi ihtiyaç ve tercihlerine göre etkili reformlar gerçekleştirdiler⁶⁸.

Maastricht Antlaşması'nın 128. maddesinde, “Topluluk üye devletlerin kültürlerinin gelişmesine katkıda bulunur, ortak kültür mirasını koruyarak ulusal ve bölgesel kültür zenginliklerini güvence altına alır” yer almaktadır. Antlaşmanın A maddesinin 2. paragrafında yer alan ve “kararların, halka olabildiği ölçüde yakın düzeylerde alınması gerektiğini” belirten kuralın, yerelliğe verilen önemin bir başka göstergesi olduğu söylenebilir⁶⁹. AB Adalet Divanı da içtihatlarında bölgesel özelliklerin ve çeşitliliğin korunmasının sağlanması için kararlar almıştır. Örneğin Torfean Borough Council v B&Q plc davasında Adalet Divanı, İngiltere ve Galler'de uygulanmakta olan ‘pazar günü işyeri açma’ yasağını Ortak Pazarı oluşturan temel ilkelerin başında gelen malların serbest dolaşımına engel olsa da, bölgenin ve ülkenin

⁶⁵ Ayşegül Mengi, Avrupa Birliğinde Bölgeler ..., ss. 28-29.

⁶⁶ Gündüz Şan, AB ve Yerel Yönetimler ve ..., s.63.

⁶⁷ Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s. 277.

⁶⁸ Aaron Martin, “The Principle of Subsidiarity and Institutional Predispositions: Do the European Parliament, the German Bundestag, and the Bavarian Landtag Define Subsidiarity Differently?”, CAP Working Paper, July 2010, <www.cap-lmu.de/publikationen/2010/martin.php>, (24.02.2011), s.3,

⁶⁹ Gündüz Şan, AB ve Yerel Yönetimler ve ..., s.64.

sosyo-kültürel yapısının korunması amacıyla ticaretin engellenmesinin haklı bir nedene dayandığını belirtmiştir. Divanın kararı, her ne kadar yerellik ilkesi ile ilgili olmasa da, mantık bütünlüğü için değerlendirildiğin de, bölgesel karakterin ön plan çıkarılması nedeniyle yerellik prensibi ile aynı düşüncenin farklı boyutları şeklinde yorumlanabilir⁷⁰.

2.4. Avrupa Birliği Anayasası ve Yerellik İlkesi

1950’li yıllardan kalan yapının 50 yıl sonra genel hatlarıyla 27 ülkenin uyum siyaseti için yeterli olmayacağı açıktır. Avrupa Anayasası fikri, işte bu nedenle ortaya çıkarılmıştır. Bugüne kadar Avrupa Hakları yapılan anlaşmalarda yer almıştı. Bu ise Roma Anlaşmalarından, Amsterdam ve 2000 senesindeki Nice Anlaşması’na kadar olan süreci kapsamaktadır. Anlaşmalarda yer alan çok sayıdaki hakların tek bir Anayasada belirlenen haklar tarafından değiştirilmesi gerekliydi. Bunun için yapılan müzakereler 2003 senesinde sonuçlandırıldı. Bir Avrupa Anayasa Konvansiyonu 2003 senesinin yaz ayında geniş kapsamlı bir Anayasa Taslağı’nı ‘Avrupa İçin Anayasa’ başlığı altında hazırladı⁷¹. Fransa ve Hollanda’nın yaptıkları referandum ile hayır oyu çıkması sonucu uygulama bulmayan AB Anayasası 4 bölümden oluşmaktadır⁷². I. Bölümün sonunda protokollerle düzenlenen iki konu ile bu anayasada yerel yönetim vurgusu şöyle yapılmıştır: Bunlar ikincillik (yerellik) ve oranlılık ilkelerinin uygulanmasıdır. Protokolde yer alan düzenlemeye göre, Komisyon bir teklif yaptığı zaman bu iki ilkeyi nasıl hesaba kattığını açıklayacaktır (Protokol md. 4). Ayrıca ulusal parlamentolar Komisyonun teklifini inceleyebilir ve ikincillik ilkesine riayet edilmediği görüşündeysen bir gerekçeli görüş açıklayabilir. Eğer üye devletlerden üçte birinin de ulusal parlamentoları aynı görüşteyse Komisyon teklifini yeniden formüle etmek zorundadır (Protokol md. 6). Teklif düzeyindeki bu kontrole bir de a posteriori bir kontrol eklenmiştir. O da ilgili düzenleme kabul edildikten sonra açılacak davalar aracılığıyla Adalet Divanı tarafından yargısal olarak yapılacaktır (Protokol md. 7). Yani taslak ikincillik ve oranlılık ilkelerinin

⁷⁰ Mehmet Özcan, Subsidiarite İlkesinin ve ..., s.7.

⁷¹ Theo Stammen, “Avrupa Birliği’nin Gelişiminde Genişleme ve Derinleşme Süreci Arasındaki Diyalektik İlişki”, (çev. Necati İyikan), Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 15, 2008, s. 201-202.

⁷² Eyüp Çalışır, AB Anayasasının İlkeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), 2006, Çukurova Üniversitesi, Adana, s.4.

uygulanmasıyla ilgili olarak oldukça karmaşık bir denetim mekanizması getirmiştir⁷³. Anayasa üye ülkelerin ulusal parlamentolarına, Komisyon'un yasama önerilerinin yerellik ilkesine uygunluğu konusunda gerekçeli görüş verme hakkı getirmiştir⁷⁴.

Milli parlamentolar, Avrupa Birliği'nin birlik düzeyinde bir esas kurumu niteliğinde değildir. Ancak, Birliğin yasama sürecinde dolaylı olarak yer alırlar. Bununla birlikte, Anayasal antlaşma milli meclislere, Avrupa meselelerini etkileme konusunda üç önemli imkan sunmuştur: İkincillik ilkesinin uygulanmasının denetlenmesi, AB konularının milli düzeyde hazırlanması ve Avrupa Parlamentosu ile işbirliğinin yürütülmesi imkanlarıdır. Bunlar Anayasal Antlaşma metninde yer almamış fakat metne eklenen 2 protokolle bağlayıcılık altına alınmıştır. İkincillik ve Oransallık İlkelerinin Uygulanmasına İlişkin Protokol ile Birlik düzeyindeki düzenleme alanlarının milli parlamentoların yetki ve görev alanlarına müdahale etmesi, ya da taşmasının önüne geçilmesi mekanizması yaratılmıştır. İlk defa Anayasal Antlaşma düzeyinde Birliğin nasıl ve ne düzeyde bir yasama ve düzenleme yetkisine sahip olduğu açıkça hüküm altına alınmıştır⁷⁵.

Anayasa “İkincillik İlkesini 1-11. maddenin 3. fıkrasında, üye devletlerin yetki alanını yansıtabilecek şekilde, bunların “merkezi ya da bölgesel ve yerel” unsurlarına vurgu yapan bir anlatımla düzenlemektedir. “İkincillik ilkesine göre Birlik, münhasır yetkisine girmeyen alanlarda, alınacak önlemin hedefine merkezi ya da bölgesel ve yerel düzeyde üye devletler tarafından yeterince ulaşılamaması ve bu hedeflere, önerilen önlemin kapsam ve etkileri nedeniyle Birlik düzeyinde daha iyi ulaşılabilmesi halleriyle sınırlı olmak üzere ve yalnızca bu ölçüde işlem yapabilir”⁷⁶.

AB Anayasa metni ve anayasada bulunan ilgili protokollerde yer alan düzenlemeler, yerel ve bölgesel yönetimlerin AB içindeki kurumsal pozisyonunu güçlendiren, Birliğin politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde daha önem

⁷³ Ercüment Tezcan, “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler (1)”, *Stradigma.com Aylık Strateji ve Analiz e dergisi*, 2003, Sayı 8, [Http://www.Stradigma.Com/Turkce/Eylul2003/Makale_03.Html](http://www.Stradigma.Com/Turkce/Eylul2003/Makale_03.Html), (10.11.2010), s.9.

⁷⁴ Banu Uçkan: “Avrupa Anayasası'nın Genel Çerçevesi Ve Sosyal Politikalara İlişkin Temel Düzenlemeleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2005, Sayı:6, <<http://www.calismatoplum.org/sayi6/makale%203.pdf>>, (17.09.2010), s. 116.

⁷⁵ Zekeriya Akçam, Avrupa Anayasal Antlaşması'nda ve ..., s.4.

⁷⁶ Bertil Emrah Oder, “Avrupa Birliği'nde Çok Merkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları: Yetki Çatışmaları ve İkincillik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı Gözlemler”, <http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg22/bertil.pdf>, (18.10.2010), s.14.

kazanmalarını sağlayacak olan düzenlemeler içermektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz⁷⁷:

- Yerel ve Bölgesel yönetimlere bir AB antlaşmasında ilk kez açıkça yer verilmiştir.

- Yerellik ilkesine vurgu yapılmıştır. Maastricht Antlaşması'nda yer alan yerellik ilkesi, Anayasanın 1-11 maddesinde yer almaktadır.

- Yerellik İlkesinin Uygulanmasında Ulusal Parlamentolara Verilen Rol: Anayasada yer alan Yerellik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanmasına İlişkin Protokol ile yerellik ilkesinin uygulanmasının gözetimi açısından bir yenilik getirmektedir. Ulusal parlamentolar, ilk kez yerellik ilkesinin gözetiminin sağlanacağı sisteme dahil edilmektedir. Protokol, ulusal parlamentolara AB kurumlarını ve kendi hükümetlerini yerellik ilkesine aykırı bulduğu herhangi bir AB yasal düzenleme girişiminde açıkça uyarma görevi vermektedir. Protokole göre, AB yasal düzenleme tasarıları Komisyon, Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi tarafından ulusal parlamentolara gönderilecektir. Ulusal parlamentolar uyarıda bulunmak için, AB yasal düzenleme önerisinin kendilerine aktarılmasından itibaren altı haftalık süreye sahiptir. Eğer, ulusal parlamentoların üçte biri (özgürlük, güvenlik ve adalet alanında dörtte bir) önerilen yasal düzenlemenin yerellik ilkesine aykırı olduğu kanaatine ulaşırsa önerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir; değiştirilmesi ya da geri çekilmesi de mümkün olacaktır.

- Yerel ve Bölgesel yönetimlerle etkili danışma: Birliğin demokratik hayatı ile ilgili bölümünde Anayasa, AB'nin temsil görevi yapan derneklerle ve sivil toplumla düzenli iletişim halinde olmasını ve ilgili taraflarla danışma içinde olmasını öngörmektedir. Yerellik ve orantılılık ilkelerinin uygulanmasına ilişkin protokole göre, Komisyon, bir yasal düzenleme önermeden önce gerçekleştirilmesi düşünülen eylemin yerel ve bölgesel boyutunu dikkate almak ve gerekli olması halinde geniş bir danışma sürecini gerçekleştirmek zorundadır (Article 2). Dolayısıyla, yerel ve

⁷⁷Muhammet Kösecik; Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak, "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası, Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler, 2006, ss. 32-33.

bölgesel yönetimlerin çıkarlarının gelecekteki AB yasal düzenlemelerine daha iyi yansımaları amaçlanmaktadır.

- Yasal düzenlemelerin Yerel ve Bölgesel yönetimler üzerindeki etkilerinin dikkate alınması: Yerellik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanmasına İlişkin Protokol, Komisyonun, önerilen yasal düzenlemenin yerellik ve orantılılık ilkelerinin gereklerini nasıl karşıladığını ayrıntılı olarak gösteren bir açıklama yapmasını, bu açıklamada yeni kuralların finansal ya da idari üye ülkelerin ulusal ve bölgesel yasama süreçleri açısından etkilerini değerlendirmesini istemektedir.

- Bölgeler Komitesine Adalet Divanına Başvuru Hakkının Verilmesi: Anayasa ile Bölgeler Komitesine ilk defa Avrupa Adalet Divanına başvuru hakkı tanınmaktadır. Bu hak, Komitenin her hangi bir AB mevzuatının yerellik ilkesini ihlal ettiğini düşünmesi ve yasal haklara aykırı davranılması, örneğin, danışılması gereken konularda Komiteye başvurulmaması halinde kullanılmak üzere tanınmıştır.

- Bölgesel Uyum ve Yerel ve Bölgesel Yönetimler: Yerel ve bölgesel yönetimler, AB'nin uyum politikası ve yapısal fonlar gibi uygulamalarının ilgi alanındadır. Anayasadan önceki bütün antlaşmalarda ekonomik ve sosyal uyum geçerken, Anayasa'da Madde 1-3'de ekonomik ve sosyal uyumun yanında bölgesel (territorial) uyum da Birliğin amaçları arasında sayılmaktadır. Bölgesel uyuma yapılan bu vurgu, AB'nin uyguladığı politikalarının bölgesel boyutuna daha çok dikkat göstermesini gerekli kılacaktır. Bölgesel yönetimlerin ilgili politikaların hazırlanmasındaki etkisi de artacaktır.

AB bütünleşme sürecinin en son ve bu tarihe kadar kilometre taşı olarak sayılabilecek olan Avrupa Anayasası, AB'nin ekonomik ve sosyal birlikten siyasi birliğe doğru giderken daha etkin, verimli, vatandaşa daha yakın, en önemlisi de daha demokratik bir Birlik olması için gerekli altyapıyı oluşturmaya çalışmaktadır. İşte bu projeye hizmet eden en önemli aktörlerden biri, halka en yakın yönetim birimleri olan yerel ve bölgesel yönetimlerdir.

2.5. Lizbon Antlaşması ve Yerellik İlkesi

Lizbon antlaşması Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Bu antlaşma ile yerel ve bölgesel yönetimlere ve yerellik kavramına da vurgu yapılmıştır. Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'ne üye 27 devletin devlet ve hükümet başkanlarınca 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanmış bunun sonucu olarak Avrupa Birliği'nde kurumsal reformun gerçekleştirilmesi ile ilgili uzun zamandır sürdürülen görüşmeler bir sonuca bağlanmıştır⁷⁸. Anlaşmanın 6. maddesine göre anlaşma tüm üye devletlerde onaylanması gerekmektedir. Fakat İrlanda'da 12 Haziran 2008 tarihinde yapılan halkoylamasında anlaşma reddedilmiş ve yürürlüğe girememiştir. Ekim 2009'da İrlanda'da yeniden halka sunulan anlaşma bu kez kabul edilerek 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece 27 Avrupa ülkesinin üye olduğu Birlik, eski "Avrupa Topluluğu'nu Kuran Anlaşma"nın revizyonu sonucu "Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Anlaşma" ile "Avrupa Birliği Antlaşması"nı değiştiren "yeni bir Avrupa Birliği Antlaşması"na kavuşmuştur⁷⁹.

Lizbon Antlaşmasında yer alan Yerellik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanması (on the application of the principles of subsidiarity and proportionality) protokolü ile madde 2 de Komisyon herhangi bir yasa tasarısı önermeden önce özellikle konu uygun olduğunda planlanan eylemin bölgesel ve yerel boyutunu hesaba katarak geniş ölçüde danışmalarda bulunmalıdır. Acil durumlar olduğu zamanlarda Komisyon bu tür danışmalarda bulunmayabilir. Bu protokol, 8. Maddesi ile de AB Adalet Divanını yerellik ilkesinin ihlali gerekçesi ile yargı yetkisi vermiştir. Bu madde ile Bölgeler Komitesine, Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin antlaşmada danışma fonksiyonunun olduğu durumlarda yetki devri ilkesine herhangi bir ihlal söz konusu ise AB Adalet Divanı'na başvuruda bulunabilme hakkı verilmiştir⁸⁰.

⁷⁸Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s.278.

⁷⁹İşıl Özkan, Lizbon Antlaşması Yürürlüğe Girdi, <<http://www.turkiyevrupavakfi.org/index.php/arastirma-yorum/basinda-cikanlar/1866-lizbon-anlasmasi.html>>, (15.02.2011)

⁸⁰Consolidated Version Of The Treaty On European Union - Protocols - Protocol (No 2) On the Application of the Principles of Subsidiarity and Proportionality,<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12008M/PRO/02:EN:HTML>>, (01.03.2011)

Lizbon Antlaşması ile yerel ve bölgesel yönetimlere ilişkin çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz⁸¹:

- Antlaşma ile yerinden yönetim ilkesi ön plana çıkarılmıştır; Lizbon Antlaşması'na göre Birlik, üye devletlerin antlaşmalar önündeki eşitliğine, temel yapılarına içkin, siyasal ve anayasal, bölgesel ve yerel özerk yönetimler dahil, ulusal kimliklerine saygı gösterir (m. 3a/2).

- Yerellik ilkesinin düzenlendiği maddede, yerel yönetimlere yer verilmiştir; Birliğin yetkilerinin sınırları yerellik ve orantılılık ilkelerine göre belirlenir (m. 3b/1 c.2). Yine, aynı maddenin 3. bendinin 1. fıkrasında, yerellik ilkesine göre; Birliğin münhasır yetkisi altında olmayan alanlarda Birlik yalnızca, söz konusu faaliyetin hedefleri üye devletler tarafından; merkezi, bölgesel veya yerel düzeyde tatmin edici olarak yerine getirilemezse ve getirilemediği ölçüde, ancak önerilen eylem, ölçeği ya da etkileri nedeniyle Birlik düzeyinde daha iyi başarılabilirse harekete geçer. Aynı maddenin 3. bendinin 2. fıkrasında ise Birlik kurumları yerellik ilkesini, yerellik ve orantılılık ilkelerinin uygulanması hakkında Protokol'de belirlendiği şekilde gerçekleştirir ifadesine yer verilmiştir.

- Diyalog ve istişare vurgulanmıştır; Avrupa Birliği kurumları temsilci kuruluşlar ve sivil toplum ile açık, şeffaf ve düzenli diyalog kurar. Avrupa komisyonu, birliğin faaliyetlerinin uyumlu ve şeffaf olması amacıyla ilgili taraflarla geniş istişareler gerçekleştirir (m.8b).

- Yerel ve bölgesel otoritelerin yetkileri açık bir şekilde tanımlanmıştır; Lizbon Antlaşması'na eklenen Genel Çıkar Hizmetleri Hakkında Protokol'ün 1. maddesinde Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin antlaşmanın 16. maddesinde belirtilen, Birliğin genel ekonomik çıkar hizmetlerine ilişkin paylaşılan yetkiler tanımlanmış 2. maddesinde ise Antlaşma hükümlerinin hiçbir şekilde, üye devletlerin ekonomik olmayan genel çıkar hizmetlerini sunmalarını, dağıtmalarını ve düzenlemelerini etkilemeyeceği belirtilmiştir.

- Bölgeler Komitesi güçlendirilmiştir; Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir yasama kararıyla yerellik ilkesine aykırı düzenlemelerde yargı yetkisine sahiptir. Bölgeler

⁸¹ Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s. 279-280.

Komitesi, Avrupa Birliği'nin isleyişi ile ilgili antlaşmanın kendisine danışılmasını öngördüğü yasama kuralları, yerellik prensibine aykırılık oluşturursa, Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurabilir. Yani Lizbon antlaşması ile Bölgeler Komitesi yerellik ilkesinin savunucu bir rol ile şekillendirilmiştir⁸².

Lizbon Antlaşması ile daha önceki düzenlemelerde zayıf bir ilke olarak yer alan yerellik prensibi konusunda etkin bir denetim mekanizması da getirilmeye çalışılmıştır. Bu konuda erken uyarı sistemi olarak adlandırılan bir sistem ortaya çıkarılmıştır. Erken uyarı sistemi, kapsamlı ilkesel değişikliklerle birlikte etkili siyasi bir önleyici denetim olarak öngörülmüştür. Öte yandan Lizbon Antlaşması, yerellik davasıyla birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanı'nda açılacak yeni bir dava türüne yer vermiştir. Bu denetim, sonradan yapılan, düzeltici bir denetim seklindedir⁸³.

Lizbon antlaşması ile yerel ve bölgesel yönetimlerin yasama, karar alma ve politika oluşturma süreçlerinde daha etkili hale getirilmesi için yasal çerçevelerin geliştirildiği ortaya konabilir⁸⁴.

Lizbon Antlaşması ile ulusal parlamentoların rolü ve hakları AB içinde arttırılmıştır⁸⁵. Lizbon Antlaşması, yerellik ilkesinin korunmasını sağlamak üzere, ulusal parlamentoları güçlendirmektedir. Bu yeni düzenlemeye göre, ulusal parlamentolara, Avrupa Birliği bünyesinde hazırlanan yasa tasarılarının yerellik ilkesine uygunluğunu incelemek üzere sekiz haftalık bir süre tanınmaktadır. Bu süre içerisinde ulusal parlamentolar, yerellik ilkesine aykırı olduğunu tespit eden gerekçeli bir önerge ortaya koyabilir. Avrupa yasama organları, bu önergeyi yasama sürecinde dikkate almak zorundadır. Ancak, bu önergenin bir bağlayıcılığı yoktur. Bununla birlikte, yargısal işbirliği ile ilgili sorunlarda ulusal parlamentoların 1/3'ü, iç güvenlik ile ilgili sorunlarda ise ulusal parlamentoların 1/4'ü yerellik ilkesine

⁸²TheCommittee of the Regions –An Introduction,<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=be53bd69-0089-465e-a173-fc34a8562341>>, (02.03.2011)

⁸³ Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s. 280.

⁸⁴Pelin Bingöl, "Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması ve Anlaşmanın Yerel Yönetimlere Etkisi", *Yerel Siyaset*, Yıl:4, Sayı:39, 2010,<<http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=1154>>(03.02.2011).

⁸⁵http://www.bpb.de/themen/B68BAL,0,0,Institutionen_der_Europ%E4ischen_Union.html,(03.02.2011).

aykırılığı ileri sürdüğünde, bu aykırılığın biçimsel bir denetimi yapılmak zorundadır. Bugüne kadar ulusal parlamentolara böyle bir denetim hakkı tanınmamıştır⁸⁶.

Yerellik ilkesinin korunmasını sağlamak üzere yapılan bir diğer denetim mekanizması da yerellik davasının devreye sokulmasıdır. Bu dava iptal davasının özel bir sekli olarak görülebilir. Bugüne kadar genel iptal davası çerçevesinde sadece topluluk organları ve üye devletlerin dava açma hakkı var iken, Lizbon Antlaşması ile ulusal parlamentolar ve Bölgeler Komitesine de dava açma hakkı tanınmıştır⁸⁷.

3. Bölgeler Komitesi (Committee Of Regions)

Bölgeler Komitesi; Parlamento, Komisyon ve Konsey'in yanı sıra ekonomik ve sosyal komite gibi birlik danışma organı olarak kurulmuş bir yapıdır. Yerellik ilkesinin birlik mevzuatında yer alması ve birliğin felsefesi haline gelmesi ile Bölgeler Komitesinin danışma organı olarak öngörülme tarihi örtüşmektedir⁸⁸. Avrupa Birliği bünyesinde bölgelerarası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel ekonomik kalkınmanın teşviki amacıyla geliştirilen politikalar, Maastricht Antlaşması çerçevesinde bir Bölgeler Komitesi (Comittee of the Regions) kurulması ile bir anlamda karşılık bulabilmiştir. Bölgeler Komitesi yalnızca bir danışma organı olmakla birlikte, Birlik tarihinde ilk kez devlet altı bir organa temsil ve karar alma mekanizmalarında yer alma hakkı verilmesinden dolayı önemli bir yere sahiptir⁸⁹.

Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 198a, b, c maddelerinde Bölgeler Komitesi ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Komite'nin danışma görevi vardır. Ve yalnızca bölge temsilcilerinden değil, eyalet ve yerel yönetim temsilcilerinden de oluşmaktadır. Antlaşmanın 198a/4. Maddesi uyarınca Komite bağımsızdır ve herhangi bir kurumdan emir almadan çalışır. Komite'nin çalışmalarını topluluk yararınca sürdürür⁹⁰.

Bölgeler Komitesi yerel ve bölgesel mercileri temsil eden 344 üyeden oluşur⁹¹. Asil ve yedek üyelerin görev süreleri dörder yıldır. Komite çalışmalarını Lüksemburg'da gerçekleştirir. İlk toplantısını 9-10 Mart 1994 tarihinde yapmıştır.

⁸⁶ Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s. 280.

⁸⁷ Ibid, s. 280.

⁸⁸ Dilek Özkök Çubukçu, Avrupa Birliği Çerçevesinde ..., s.84.

⁸⁹ Uysal Kerman, Avrupa Birliği: Yerel ve ..., s. 282-283.

⁹⁰ Ayşegül Mengi, Avrupa Birliği'nde Bölgeler ..., s.31.

⁹¹ <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?id=1ecf7abe-35e4-4c9e-a9ee-5bd5aa83a173>>, (03.02.2011).

Avrupa Birliği Antlaşması, Konsey ve Komisyon'un bölgesel çıkarların söz konusu olduğu eğitim, gençlik, kültür, toplum sağlığı, ekonomik ve toplumsal bütünleşme ve Avrupa çapında ulaşım, telekomünikasyon, enerji ağları gibi konularda Bölgeler Komitesi'nin görüşüne başvurmalarını hükme bağlamıştır. Lizbon antlaşması ile bu alanlar genişletilmiştir. Sivil savunma, iklim değişikliği, enerji ve politika alanlarında ve genel çıkar hizmetleri danışılması zorunlu alanlar içine alınmıştır⁹². Bölgeler Komitesi bunun dışında kendiliğinden de görüş bildirebilir⁹³. Bölgeler komitesi AB kurumlarının çalışmalarına öneride bulunabilir ve onların uzmanlıklarına katkıda bulunabilir ayrıca iş yapmak isteyen AB vatandaşlarına uzmanlık edebilir⁹⁴.

26 Şubat 2001'de Nice antlaşması hükümetlerin dışişleri bakanları tarafından imzalanmıştır. Bu antlaşma komite üyelerinin seçimle iş başına gelmiş ya da demokratik yollarla seçilmiş bir yasama organına karşı siyaseten sorumlu kişilerden oluşması zorunluluğunu getirmiştir. Böylece Komite üyeliği demokratik temsil ilkesine dayanması ilkesi getirilmiş oldu. Ayrıca, Komite üyeliğinin kendiliğinden sona ermesi ve üye devletlerin önerisi üzerine Konsey'in nitelikli çoğunlukla üyeleri ataması kuralları getirildi. Komite üye sayısının en fazla 350 olması sınırı getirildi⁹⁵.

Bölgeler Komitesi'ne üye seçim prosedürleri onun çalışması için hayati bir öneme sahiptir. Üye seçiminde iki ana model vardır. Bölgesel sistemleri güçlü olan ülkeler ki bunlar Almanya, İspanya, Avusturya gibi ülkeler de bölgelerin temsilcisi seçimi açık bir şekilde mevzuatlarında tanımlanmıştır. Bu ülkelerin, Bölgeler Komitesi'nde ulusal delegasyonları büyük ölçüde bölgesel temsilciler tarafından yapılmakta yerel yönetimler sadece marjinal olarak temsil edilmektedir. Belçika gibi bazı ülkeler ise Komitede bölgelerin temsil edilmesini yeğlemektedir. Bölgesel yapıları olmayan ya da düşük düzeyde olan ülkelerde ki unlar Yunanistan, Estonya,

⁹²<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=be53bd69-0089-465e-a173-fc34a8562341&sm=be53bd69-0089-465e-a173-fc34a8562341>>, (02.03.2011).

⁹³< <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=106>>, (02.03.2011)

⁹⁴< http://www.bpb.de/themen/4CJNLO,0,0,Beratende_Aussch%FCsse.html>, (03.02.2011)

⁹⁵ Selin Esen, "Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergi*, Cilt:59, Sayı:4, 2004, s. 97.

Lüksemburg, Portekiz gibi ülkelerde ise yerel temsilciler ulusal delegasyonu gerçekleştirmektedir⁹⁶.

3.1. Bölgeler Komitesi'nin Örgüt Yapısı ve Fonksiyonu

Bölgeler Komitesi'nin örgütlenmesi ve işleyişi 2000 tarihli içtüzükle düzenlenmiştir. Buna göre Komite genel kurul, yürütme kurulu(büro), başkan, başkan yardımcıları ve komisyonlardan meydana gelir. Ayrıca komitenin yönetsel işlerine bakan birde genel sekreterlik vardır⁹⁷. Bölgeler Komitesi, alt komisyonlar(bölgesel uyum, ekonomik ve sosyal konular, sürdürülebilir büyüme, kültür ve eğitim, anayasal sorunlar, birlik yönetişim, dış ilişkiler gibi alt komisyonlar gibi) ve çalışma grupları şeklinde çalışmaktadır. Kendisine gelen danışma ile ilgili konularda görüşlerini bildirerek ilgili Birlik organına gönderir⁹⁸. Komite başkanı olan Mercedes Bresso, İtalya'nın Piedmont bölgesi konsey üyesidir⁹⁹. Başkan yardımcısı Ramón Luis Valcárcel Siso ise İspanya'nın özerk bir bölgesi olan Murcia'nın devlet başkanlığını da yürütmektedir¹⁰⁰.

Bölgeler Komitesi'nin çalışmaları üç prensibe dayanmaktadır. Bunlar, AB içerisindeki kararların vatandaşlara en yakın idari düzeyde alınmasını amaçlayan ikame ilkesi, hükümette her seviyede çalışan kişilerin vatandaşlara yakın olmasını öngören yakınlık prensibi ve karar alma süreçlerine yerel, bölgesel, ulusal ve AB düzeyinde dahil olunmasını gerektiren işbirliği prensibidir¹⁰¹.

Birliğe yeni üye devletlerin girmesi ve bu üye devletlerin idari yerinden yönetim birimlerinin de böylece birliğe dahil olması ile Bölgeler Komitesi'nin çalışma alanı genişlemiştir. Birlik de köklerini yerel, bölge, şehir veya birimlerinde arayan birlik vatandaşlarının Bölgeler Komitesinde temsil edilmelerini sağlayarak kendilerini ifade edebilmelerini sağlama amacı içine girmiştir. Bu bakımdan Komite,

⁹⁶ The Selection Process For Committee Of The Regions Members Procedures In The Member States, <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=90178593-c7ed-4e16-822f-ae06c1453c22&sm=90178593-c7ed-4e16-822f-ae06c1453c22>>, (02/03/2011)

⁹⁷ Dilek Özkök Çubukçu, "Avrupa Birliği Çerçevesinde...", s.101.

⁹⁸ Ibid, s.85.

⁹⁹ <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=817fcd3-9b10-49c2-8c86-43b5e561b5be&sm=817fcd3-9b10-49c2-8c86-43b5e561b5be>>, (03.02.2011)

¹⁰⁰ <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=detail&id=a320371f-0550-436f-a409-6c4a1b21d959>>, (03.02.2011)

¹⁰¹ Avrupa Birliği ve Türkiye, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, 2007, 6. Baskı, s.24

hem Birlik üyesi ülkelerin halklarının AB kurumlarında seslerini duyurmalarını ve karar alma süreçlerine katılmalarını sağlarken hem de Birlik politikalarının ve faaliyetlerinin Avrupa coğrafyası içinde dağılmış kentlere ve bölgelere ulaştırıp bir tür sözcülük ve aracılık faaliyetlerini yerine getirmektedir. Fakat Komite bir ‘bölgeselleştirme aracı’ olarak görülmemeli ulusal devlet, bölge ve belediyeleri kapsayan bir dikey işbirliği ile bölgesel ve yerel otoritelerin kendi aralarında bir yatay işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlayan bir kurum olarak görülmelidir¹⁰².

3.2. Bölgeler Komitesi’nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler İçin Önemi

Yerel ve bölgesel yönetimlerin Avrupa Birliği’nin karar alma sürecine etkide bulunması ve Birliğin her alanda bütünleşmesini sağlamak amacı ile oluşturulan Bölgeler Komitesi’nin varlığı yerel ve bölgesel yönetim birimlerine AB yapısı içinde resmi bir temsil ve danışma kanalı imkanı vermiştir. Değişik ülkelerden gelen Komite temsilcilerinin AB politikaları çerçevesinde ortak çalışması, temsilcilere, kendi yönetimlerindeki hizmetleri sunarken elde ettikleri deneyimleri; siyasal, yönetsel ekonomik ve teknik tecrübelerini paylaşma fırsatını sağlamakta ve bu durum da temsilcilerin kendi yerel yönetimleri için yeni açılımlar sunmaktadır. Ayrıca oluşumu açısından demokrasi açığı bulunan AB komisyonu, faaliyetlerinin önemli bir kısmını, halkın oylarıyla ulusal organlara seçilen temsilcilerden oluşana Komiteye danışarak, onları politika yapım sürecine katarak demokratik açıdan güçlendirmeye çalışmaktadır¹⁰³.

Bölgeler Komitesi’nin yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılmasına ilişkin raporu yerel yönetimler için önem taşımaktadır. Bu rapora göre üyelik sürecinde bulunan ülkelerde ulusal hükümetler şu konularda gerekli adımları atmalıdır: Yerel ve bölgesel yönetimlerin, katılım müzakereleri sırasında kendi görev alanını ilgilendiren konular hakkında gerekli tüm bilgileri elde etmesini sağlamalı; yerel ve bölgesel yönetimler ve bu yönetimlerin birlikleri için yeterli mali kaynak sağlamalı ve böylece bu birimlerin AB entegrasyon sürecine daha aktif katılımına olanak verilmeli; yerel ve bölgesel yönetimler için mali ve idari sonuçlar doğuracak alanlarda, zorunlu olarak yerel ve bölgesel yönetimlere danışmalı; yerel ve bölgesel yönetimlerin yetki alanına

¹⁰² Dilek Özkök Çubukçu, Avrupa Birliği Çerçevesinde ..., s. 85.

¹⁰³ Muhammet Kösecik, Yerel ve Bölgesel Yönetimler... , s.9.

giren ve tamamlanan müzakerelerin sonuçlarından yerel ve bölgesel yönetimlerin hemen bilgilendirilmesi sağlamalı; yerel ve bölgesel yönetimlerin, diğer ülkelerle resmi ilişkiler kurması sağlamalı ve bunu kolaylaştırılmalı; Bölgeler Komitesi ile kendi yerel ve bölgesel yönetimlerin temsilcilerinden oluşan ortak komiteler kurulması için çalışmalıdır¹⁰⁴.

Bölgeler Komitesi mevcut durum ile olması gerektiği kadar etkin bir organ değildir. Bunun sebeplerini açıklayacak olursak¹⁰⁵:

1) Teknik ve ayrıntılı çok sayıda rapor yayınlanmasına rağmen karar alma yetkisi bulunmadığından AB kamuoyunda yeterli derecede dikkat çekememektedir.

2) AB'ye üye olan devletlerin yerinden yönetim örgütlenmelerinin farklılıklar göstermesinden dolayı Bölgeler Komitesinin oluşum ve çalışmaları olumsuz etkilenmektedir.

3) Bölgeler Komitesi'ne hangi konularda danışılması gerektiği konusu karşılaşılan bir başka güçlüktür. Yerel yönetimler ve bölge yönetimleri, farklı düzeyler arasındaki işbirliği yöntemleri ile devam ettirdikleri çok çeşitli konularda görevler üstlenmişlerdir. Bu yönetimlerin Bölgeler Komitesi'nde yer alan temsilcilerinin hangi konularda kendilerini yetkili sayacağı, farklı düzeylerdeki yönetimlerin çıkarları hakkında bilgi sahibi olup olmayacakları konuları da sorun oluşturabilmektedir.

Sonuç olarak, Bölgeler Komitesi'nin AB karar mekanizması içindeki danışma işlevinin yeterli derecede olmadığı söylenebilir. Özellikle Komitenin kendisini ilgilendiren konularda yasama organının kararlarına karşı veto yetkisi bulunmaması önemli etkidir. Ama Avrupa Birliği'nin de gelişimini henüz tamamlamadığı ve AB Anayasasının da onaylanıp yürürlüğe girmediği de göz önüne alınmalıdır¹⁰⁶.

Avrupa kurumlarının yapıları ve usulleri kararlarının merkezdeki düzeyde yani Brüksel'de alınmasından yerel ve bölgesel düzeyde alındığı bir "Bölgeler Avrupası"na doğru değiştirildiği ve iyileştirildiği göz önüne alınırsa Bölgeler

¹⁰⁴Muhammet Kösecik, "Avrupa Birliği ve Yerel Yönetimler: Genel Bir Bakış", *Yerel Siyaset*, Sayı:12, 2006, <<http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=562>>, (03.02.2011).

¹⁰⁵Muhammet Kösecik, Ferihan Yıldırım, "Avrupa Birliği'nin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri", *Türk İdare Dergisi*, Cilt:73, Sayı:431, 2001, s.37.

¹⁰⁶Selin Esen, "Avrupa Birliği Bölgeler ...", s.121

Komite'sinin daha fazla yetki kazanacağı ve statüsünün yükseltilebileceği düşünülebilir¹⁰⁷.

¹⁰⁷Ulrich Brasche; (ed. Hürrem Cansevdi), "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 2.

BÖLÜM II

AB MALİ YARIMLARI VE AB'NİN TÜRKİYE'YE YÖNELİK MALİ YARDIMLARI

Bu bölümde AB'nin mali yardım verme nedenleri hakkında kısaca bilgi verilerek AB'nin sağladığı mali yardımlar anlatılıp daha sonra ise dönem dönem AB'nin aday ülke olan Türkiye'ye sağladığı mali yardımlara değinilecektir.

1. AB Mali Yardımlarının Kavramsal Çerçevesi

AB'nin bugün ekonomik birlikten yola çıkıp özellikle siyasi birlik yolunda gelmiş olduğu noktaya yerellik kavramına getirdiği yaklaşımın katkısının önemli olduğu düşünülmektedir. Birliğin yerellik ilkesini kabul etmesinin yanı sıra bölgesel eşitsizlikler üzerine ısrarlı bir şekilde geliştirdiği programlar bu sürecin gelişmesini hızlandıran temel adımlar olmuştur¹. Avrupa bütünleşmesine uyum sürecinin önemli araçları AB'den çeşitli hibe ve fon programları çerçevesinde ülkelere sağlanan mali yardımlardır. Bunlar proje geliştirme, işbirlikleri kurma ve tecrübe edinme üzerine kurulu olan “Avrupalı” bir kamu politikası modelinin geliştirilmesinde ve sistemli bir hale getirilmesinde temel araçlardır².

AB'nin, üye ülkelerin iç yönetim sistemi hakkında karar verme ya da üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin statüsünü tayin etme yetkisi yoktur. Yerel yönetimlerin örgütlenmesi, üye ülkelerin yetkisi altındadır. Bununla birlikte, yerel ve bölgesel yönetimler, birçok alanda (kamu ihaleleri, sağlık, eğitim, istihdam, çevre, sosyal politika, tüketici hakları, bölgesel gelişme, vb.) AB müktesebatının uygulanmasından sorumludur. Diğer bir deyişle, yerel ve bölgesel yönetimler, AB sisteminin hem AB politikalarını uygulama hem de vatandaşları Birliğin yasallığına

¹M. Ferhat Emil, H. Hakan Yılmaz, “Avrupa Birliği Türkiye Arasında Yerel Yönetimlerin Finansman ve Yönetim Uyumlaştırılması, Türkiye'de Yeniden Mali Yapılanma, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, 23 - 27 Mayıs, 2005, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, s.261.

²Mahmut Güler, Çiğdem Aksu, Gökben Demirbaş, “ Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Kent Kalkınmasına Etkisi: Edirne Örneği”, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri 1, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ekim 2009, s.319.

ve girişimlerine inandırma görevini gerçekleştiren temel parçalarıdır. Bu nedenle, Birliğe üye olacak olan tüm aday ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin, Birliğin kendisine yükleyeceği sorumluluklarının altından kalkabilmesi ve dolayısıyla entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için hazırlık düzeyleri önem taşımaktadır. Bu açıdan, Bölgeler Komitesi'nin de vurguladığı gibi, aday ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin “kapasitelerinin güçlendirilmesi” önem taşımaktadır³.

Avrupa Birliği, kuruluşundan itibaren daha güçlü bir mali yapıya kavuşmak ve ortak bir politika oluşturmak amacıyla hem üye hem de aday ülkeler için bir takım şartlar ileri sürmektedir. Bu şartların ülkelerin kendi dinamikleriyle yerine getirebilmesi zorlu bir süreç olacağından Avrupa Birliği kendi kaynaklarından ilgili ülkelere mali yardımda bulunmaktadır. Bu mali yardımlar ise, üye ülkelerin yararlandığı fonlar, genişleme sürecinde yer alan aday ülkelerin yararlandığı fonlar ve Avrupa Birliğinin değişik nedenlerle ilişkide bulunduğu ülkelere sağladığı yardımları içeren fonlardan meydana gelmektedir⁴.

Mali yardımların üye ülkelere dağılımı, ekonomisi zayıf olan ülkelere öncelik tanınması şeklindedir. Bu açıdan AB mali yardımlarını üye ülkeler arasındaki ekonomik kalkınmışlık farklarının giderilmesinde kullanılan çok önemli bir araç olarak görmek gerekir. Bu anlayış zaten Avrupa Topluluklarını Kuran Anlaşma'nın (eski adıyla Roma Antlaşması) ilk maddelerinde ifade edilmiştir. Bu maddeler Topluluğun kuruluş felsefesinin; biraraya gelen ülkelere güçlü olanın güçsüz olanı ezmesi olmayıp, tam tersine karşılıklı yardım ve dayanışma anlayışıyla uyum içinde kalkınma olduğunu ortaya koymaktadır. AB'ye katılan ve ekonomisi diğer üyelere göre daha zayıf durumda olan ülkelerin ekonomileri üyelikten sonra hep daha iyiye doğru yönelmiştir. İtalya, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz için bu açıdan gelişme sağlanmıştır. Örneğin, 1972 yılında üye olan İrlanda'nın kişi başına düşen

³Muhammet Kösecik, “Avrupa Birliği ve Yerel Yönetimler: Genel Bir Bakış”, *Yerel Siyaset*, 2006, Sayı:12 , <<http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=562>>, (01.03.2011).

⁴Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2005, s. 76

milli geliri 1980 yılında AB ortalamasının yüzde 55,2'sine tekabül ederken, bu oran 2000 yılında yüzde 119'a yükselmiştir. Yani AB ortalamasının üstüne çıkmıştır⁵.

Bugün Avrupa Birliği ile birlik yerel yönetimleri arasında hızla yoğunlaşan bir ilişki açısından söz edilebilir. Bu ağlar sosyal, siyasal veya teknik amaçlı oluşturulmakla beraber, fon kullanımı bakımından da önemli bir boyuta ulaşmıştır. Birçok yerel yönetimin geçmiş yıllarda AB fonlarını başarıyla kullandıkları ve kazançlı çıktıklarından söz edilebilir. Farklı bölgeler ve yerel yönetimlerin AB fon ve kaynak maçında nasıl oynayıp kazandıklarını belirleyen oyunun kurallarını anlamak, yerel yönetimlerin Avrupa Birliğinin önerdikleri ve önerebileceklerinin hangi boyutu ile ilgilendiklerini belirlemede kilit konumdadır⁶. Yerel yönetimlerin çeşitli hizmet alanlarındaki projelerine katkı yapan AB fonları, yerel yönetimlerin mali olanaklarını artırıcı etkide bulunmaktadır. Ulusal sınırlar dışında diğer ülkelerin yerel yönetim birimleri ile kurulan ağlar, yerel yönetimler için, AB fonlarından daha fazla yararlanma, yeni politika gelişmelerinden ve fon fırsatlarından önceden haberdar olma, AB organlarını lobi faaliyetleri ile etkileyerek, belirli politika süreçlerini etkileme, diğer üye ülkelerdeki yerel yönetimlerle deneyimlerin ve fikirlerin değişimini gerçekleştirme, ortak problemler için birlikte çözümler geliştirme gibi imkanlar sunmaktadır⁷. Avrupa Birliği politikalarının uygulanma alanları çoğunlukla yerel yönetimlerin kapsamı içindedir. Bu yüzden AB'nin ortak politikaları olan çevre, ulaşım, tüketicinin korunması, enerji, sosyal politika, rekabet politikası gibi birçok alanda yerel yönetimlere çeşitli görevler ve sorumluluklar verilmiştir. Diğer bir açıdan vatandaşlara daha yakın, şeffaf, katılımcı ve bölgesel eşitsizlikleri azaltılmış bir Avrupa için Birlik fonlarının çoğu kısmı yerel ve bölgesel yönetimlere verilmektedir⁸.

Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin bütünleşme süreci içinde geçirdikleri dönüşümün niteliği ve bu dönüşümün

⁵ Nurettin Bilici, "Avrupa Birliği'nde Mali Yardım Kavgası Türkiye'de Başka Kavgalar", ASO MEDYA, 2002, <<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/nisan2002/dosyanisan2002.html>>, (02.03.2011)

⁶ Serap Fırat, "Avrupa Birliği Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü", *Belediye Dünyası Dergisi*, Cilt:6, Sayı:10, 2005, s.9.

⁷ Muhammet Kösecik, "Avrupa Birliği ve ...".

⁸ Pelin Bingöl, "Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması ve Anlaşmanın Yerel Yönetimlere Etkisi", *Yerel Siyaset*, Sayı:39, 2010, s.44

dinamikleri Türkiye’de gerçekleştirilmek istenen kamu yönetimi reformunu değerlendirebilmek açısından da önemli ipuçları vermektedir. Zira bütünleşme sürecinin Avrupa yerel yönetimleri üzerinde oldukça önemli etkileri olduğu gözlenmektedir. Bu süreç içinde yer alan ülkelerin idari ve politik sistemlerinin olduğu gibi, yerel ve bölgesel yönetimlerinin de belirli süreçlerden geçtiği ve geçirdiği bu süreçler sonucunda belirli dönüşümler yaşadığı ve yeniden biçimlendiği gözlenmektedir. Birliğin getirdiği düzenleyici kurallar, özellikle de yapısal fonlara ilişkin düzenlemeler kamu sektörü ve yerel yönetimleri doğrudan etkilemektedir⁹. Türkiye’de hem AB’ye uyum çerçevesinde hem de küreselleşen dünyaya kurumlarının ayak uydurması, yerellik ilkesinin hayata geçmesi, AB fonlarının kullanımının sağlanması gibi sebeplerle çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. Bunların başında şeffaflığı amaçlayan 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (10.12.2003), kamuda mali yönetim ve denetim sistemini yenileyen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (10.12.2003), kamu personelinin tarafsızlığını sağlamayı ve uyacakları etik davranışları düzenlemeyi amaçlayan 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (25.05.2005), anakent belediye yönetimini düzenleyen 5216 sayılı Büyük Şehir Belediye Kanunu (10.07.2004), il yerel yönetimini düzenleyen 5302 sayılı İl Özel idaresi Kanunu (22.02.2005), belediye yönetimini düzenleyen 5393 sayılı Belediye Kanunu (03.07.2005), 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun,(25.01.2006) gibi düzenlemeler ile yurttasın yönetimde aktif rol almasını sağlamaya çalışılmıştır.

1.1. Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Geçmişi

Avrupa Birliği mali yardımlarının geçmişi, Topluluğun kurucu antlaşmalarına kadar uzanmaktadır. 18 Nisan 1951 tarihinde imzalanarak 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşma’da kömür ve çelik ürünlerindeki yatırımlara ilişkin olarak mali yardım konusuna ayrı bir başlık ayrılmıştır. Buna göre Komisyon, Topluluk içi girişimlere hibe yardımlar sağlayarak yatırım programlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olabilecektir.25 Mart 1957’de imzalanarak 1 Ocak 1958’de yürürlüğe giren Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu

⁹ Yeşeren Eliçin Arıkan, “Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler”, *Görüş Dergisi*, Sayı 58, 2004, s. 39

Kuran Anlaşma'da, Antlaşmanın kapsadığı konulara ilişkin olarak, Konseyin belirlediği koşullar altında, araştırma veya yatırımın finansmanına yönelik kredi sağlanabileceği ifadesi yer almıştır¹⁰.

1.2. Avrupa Birliği'nin Mali Yardımda Bulunma Nedenleri

Avrupa Birliği ülkeleri, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu döneminde dahi çok farklı sosyal ve ekonomik yapıya sahipti. Bu farklılıklar Avrupa Birliği'nin genişleme süreci boyunca giderek derinleşerek sürmüştür. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarındaki farklılıkların yanında üye ülkelerin kendi içindeki çeşitli bölgeleri arasında da gerek sosyal gerek ekonomik yapısal farklılıklar mevcuttur. AB üyesi ülkeler arasındaki ve söz konusu ülkelerin kendi içlerindeki bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar AB'yi mali yardım politikaları gerçekleştirmeye yönlendirmiştir¹¹.

1981 yılında Yunanistan'ın, 1986'da İspanya ve Portekiz'in Topluluğa üye olması ile önemli ekonomik sorunlar da ortaya çıkmıştır. Yunanistan, İspanya ve Portekiz Birliğe üye olduklarında, sanayileşmiş diğer ülkelerin aksine birer tarım ülkesi konumundaydılar. EUROSTAT'ın (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi) verilerine göre, tarım sektöründe istihdam edilen işgücüne bakıldığında, AB ortalaması % 5, iken, bu oran Yunanistan için % 20,4 ve Portekiz için %11,5 idi. Bunların yanı sıra özellikle İrlanda, Yunanistan, Portekiz ve İspanya, kendi içlerinde çok büyük bölgesel gelişmişlik farklılıkları barındırmaktaydı. Söz konusu ülkeleri Topluluğun diğer ülkeleri ile uyumlaştırmak amacıyla mali yardımlarla desteklenmesi kaçınılmaz bir durum oluşturmuştur¹².

Yani Birlik, bütünleşmeyi gerçekleştirebilmek için “bölgelerarası gelişmişlik farkı” konusuyla yakından ilgilenmek durumundadır. Çünkü genel olarak bakıldığında Avrupa Birliği içinde gelir ve istihdam açısından bölgelerarasında dengesizlikler olduğu anlaşılmaktadır. AB, bir tarafta çok gelişmiş merkez, diğer

¹⁰Hakan Karabacak, “Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği”, *Maliye Dergisi*, 2004, No:146, s.69.

¹¹Ümit Güner, Avrupa Birliği'nin Mali Yardımları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2006, s. 56

¹²Azmi Ekmen, Avrupa Birliği'nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2008, ss. 9-10.

tafta ise, çevrede yer alan daha az gelişmiş ülkelerden oluşmaktadır¹³. Bir aday ülkeye yapılan mali yardımın temel nedeni, o ülkenin AB üyeliğine hazırlanmasını sağlamak üzere ülkenin mevcut hukuksal ve idari altyapısının, AB standartlarına ve uygulamalarına yakınlaştırılması ve uyumlu hale getirilmesidir¹⁴.

Avrupa Birliği'nin mali yardımlarda bulunmasında etken olan diğer bir sebep de SSCB'nin yayılcı hareketleridir. SSCB, II. Dünya Savaşından sonra, Hint Okyanusu, Akdeniz ve Orta Doğu'ya yayılma stratejisi içine girmiştir. Onun bu yayılma stratejisine karşı, AT de etki bölgesindeki ülkeleri bu yayılmadan korumak ihtiyacı duymuştur. Bu hem kendisinin bekası hem de bölge istikrarı için zorunlu bir durum idi. Bu nedenle çevre ülkelere kendi üyelerine ve bölge ülkelere çeşitli yardımlarda bulunmuştur¹⁵.

Topluluk içinde ekonomik ve sosyal dengesizlikler, gümrük birliği ve ortak pazarın olumsuz etkileri dayanışma ilkesinin benimsenmesine ayrıca ortak hareket etme ve bir mali mekanizma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Danışma ilkesinin varlığı mali mekanizmaların oluşturulmasında etkili olmuştur¹⁶.

1.3. Mali Yardımların Hedefleri

Avrupa Birliği mali yardımlarının hedeflerini bütünsel anlamda kavramak çok zordur. Ancak öz itibarıyla yapılacak genellemeler mali yardımların hedefleri konusunda spesifik olmayan bilgiler verecektir. Bu kapsamda hedefler şu başlıklar altında örneklendirilebilir: Bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, üye ülke bazında ve Birlik genelinde refahın artırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, rekabet güçlerinin artırılması, tarım politikaları, yapısal politikalar, çevre politikaları, ulaştırma politikaları, turizm politikaları, Avrupa güvenlik ve savunma politikası, eğitim politikası, vergi ve mali sektör uyum politikaları, ticaret ve sanayi politikaları ve sayıları daha da çoğaltılabilecek

¹³Mehmet Özel, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgelerarası Dengesizlik ve Yeni Yönetmelik Birim Arayışları", <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/937/11672.pdf>>, (15.02.2011), s.181.

¹⁴Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "AB Mali Yardımları ve IPA Uygulamasına Geçiş", *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Sayı:456, 2007, s.163.

¹⁵Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye, Uzmanlık Tezi, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2679, 2003, s.5.

¹⁶G. Selin Özcanlı, Avrupa Birliği Yardımları Çerçevesinde Türkiye'ye Yapılan Yardımlar: Isparta Kilimcilik Eğitim Destek ve Pazarlama Projesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2006, s. 7.

konularda, birlikteliğin gerektireceği nitelikte hareket etme temeline dayalı hedefler kapsamında verilebilir¹⁷.

2. AB Mali Yardım Türleri

AB Mali yardımları Avrupa Yatırım Bankası aracılığı ile sağlanan mali yardımlar ve Avrupa Toplulukları genel bütçe harcamaları çerçevesinde sağlanan mali yardımlar şeklinde genel anlamda bir ayırım yapılabilir¹⁸.

Birlik bütçesinden verilen hibe nitelikli yardımları kendi arasında ikiye ayrılmaktadır¹⁹:

- Birlik üyesi ülkelere yapılan yardımlar
- Birlik üyesi olmayan ülkelere yapılan yardımlar

Avrupa Toplulukları Genel Bütçe harcama kalemlerinden sağlanan yardımlardan olan birlik üyesi olmayan ülkelere yönelik harcamalar ve katılım öncesi yardımlar kapsamında Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkelerine (AKP), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Ülkelerine, Asya ve Latin Amerika Ülkelerine (ALA) mali yardımlar verilmektedir. Ayrıca içinde aday ülke konumunda olan ülkelerinde bulunduğu ülkeler grubuna da birlik üyesi olmayan ülkelere mali yardım sağladığı bütçeden fon aktarmıştır. Bunlar Akdeniz Ülkeleri ve Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleridir (MDAÜ)²⁰. Akdeniz Ülkelerine MEDA Programı çerçevesinde, MDAÜ'ye ise PHARE, ISPA, SAPARD programları çerçevesinde yardımlar sağlanmıştır. Birlik üyesi olmayan ülkelere yönelik yardımlar konumuz Bölgesel Politikalar bağlamında mali yardımlar olduğu için kapsam dışına alınmıştır. Bu yüzden ilk olarak Avrupa Yatırım Bankası kredileri üzerinde durarak sonra birlik içi bölgesel farklılıkları azaltma amacı içinde olan Birlik üyesi ülkelere yapılan yardımlar üzerinde duracağız.

Avrupa Yatırım Bankası (AYB), 1958 yılında Roma Antlaşması hükümleri gereğince kurulmuş olup merkezi Lüksemburg'dadır. Bağımsız bir finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası'nın sermayesi üye ülkeler tarafından karşılanmaktadır

¹⁷Serdar Süngü, "Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:54, 2004, s.78

¹⁸Hakan Karabacak, "Avrupa Birliği Mali ...", s. 70.

¹⁹Azmi Ekmen, "Avrupa Birliği'nin Üye ...", ss. 15-16

²⁰Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali ..., s. 78.

ve kar amacı gütmemektedir. Yönetimi AB üyesi ülkeler tarafından yapılmakta olup, kredilerin verilmesinde söz sahibi olan Governörler Kurulu, AB üyesi ülkelerin maliye bakanlarından oluşmaktadır²¹.

Banka, kamu ve özel sektör kuruluşlarına gerçekleştirecekleri sağlam yatırımlar için uzun vadeli finansman sunarak AB politikası olan hedefleri desteklemektedir. AYB ekonomik açıdan kalıcı olan projeleri uygun şartlarda finanse eden, kar amacı taşımayan bir kuruluştur. AYB'nin sermayesi üye ülkelerin katkıları ile oluşturulmuş olup, her ülkenin katkı payı, ekonomisinin Birlik içerisindeki ağırlığı ile doğru orantılıdır. Üye ülkeler tarafından sağlanan bu destek, AYB'nin uluslararası sermaye piyasalarındaki kredi notunu en yüksek seviyeye (AAA) çıkartmış ve Banka'nın dünyanın önde gelen kredi kuruluşlarından birisi haline dönüştürmüştür²².

Avrupa Yatırım Bankası AB'nin özerk finansman kurumu olup AB üyesi veya AB'nin işbirliği ve ortaklık anlaşmalarının bulunduğu ülkelerdeki bölgesel kalkınma, ulaştırma, iletişim, çevre ve enerji altyapıları ile sanayi alanlarındaki yatırım projelerine dünyanın en uzun vadeli kredi veren kuruluştur. AYB'nin öncelikli hedefi Avrupa Birliği'nin dengeli gelişimine katkıda bulunmaktır. Kalkınmada geri kalmış olan veya dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya olan bölgelerde yatırımların teşvik edilmesi vasıtasıyla ekonomik ve sosyal kaynaşmayı güçlendirmek, Avrupa Yatırım Bankası'nın değişmez bir önceliğidir²³.

Türkiye ile AYB arasındaki ilişkiler 1963 Ankara antlaşması ile başlamıştır. Avrupa Yatırım Bankası 1960'ların ortalarından bu yana Türkiye'nin önde gelen yatırımlarına katkıda bulunmaktadır. Türkiye'ye sağlanan finansman tutarının 2005-2010 yılları arasında 11 milyar Euro'ya ulaşmış olması, Banka'nın, AB ile bütünleşmeye doğru ilerleyen ülkenin ekonomik gelişimini destekleme yönündeki kararlı adımlar attığını ortaya koymaktadır²⁴. Avrupa Yatırım Bankası Türkiye'ye

²¹Nurettin Bilici, Avrupa Birliği- Türkiye İlişkileri (Temel Bilgiler, İktisadi- Mali Konular), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, 3. Baskı, s. 61.

²²Tuğçe Ersan, "Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye", *Ekonomik Forum*, Sayı:58, 2010, <<http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/AYBveTurkiye.pdf>>, (16.02.2011), s. 58.

²³Mustafa H. Çolakoğlu, "Kobi Rehberi", TOBB Genel Yayın No Genel: 359, <www.taryat.gov.tr/bilgibank/Kobi_Rehberi.pdf>,(20.02.2011), s.160.

²⁴Matthias Kollatz-Ahnen, Türkiye'de Avrupa Yatırım Bankası, <http://www.eib.org/attachments/country/turkey_2010_tr.pdf>,(28/03/2011)>, (01.04.2011), s.3.

2011 yılında 2 milyar Euro'luk kredi vereceğini dile getirmiştir. AYB Başkan Yardımcısı Matthias Kollatz-Ahnen, altyapı sektörüne, enerji-iklimlendirme sektörüne ve KOBİ'lere 600 milyon Euro olmak üzere toplamda 1 milyar 800 milyon Euro kredi vereceklerini ve kredinin geri kalan kısmını ise diğer faaliyet alanlarına dağıtacaklarını ifade etmiştir. Diğer faaliyet alanlarında bir ilk oluşturmasından dolayı küçük belediyelere kredi desteği verme konusunda çalışmalarının bulunduğunu ifade eden Ahnen, kişi başı Gayri Safi Milli Hasılası düşük olan bölgelere destek götüreceklerini söylemiştir²⁵.

AB mali yardımlarından bir diğeri Avrupa Toplulukları genel bütçe harcamaları çerçevesinde sağlanan Birlik üyesi ülkelere yönelik mali yardımlardır. Ekonomik ve sosyal açıdan bütünleşmeyi sağlayabilmek ve ortak politika hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli mali kaynaklara ve harcamalara ihtiyaç duymaktadır. Bu gelir ve harcama kalemleri, üye ülkelerin ulusal bütçe sistemlerinin dışında, bağımsız bir topluluk bütçesinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Üye ülkelerin kararlarından bağımsız bir AB bütçesinin varlığı, Birliğin finansal bağımsızlığı ve dolayısıyla AB kurumlarının üye ülkeler ile AB vatandaşları arasındaki ilişkileri şekillendirebilmesi açısından önem arz etmektedir²⁶. Bütçenin önemli bir bölümü üye ülkeler arasında ekonomik gelişmişlik farkını azaltarak ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi kuvvetlendirmeyi amaçlayan ortak politikaların finansmanı için ayrılmaktadır²⁷. AB bütçesi, belirli bir mali döneme ilişkin gelir ve giderleri gösteren, Birliğin organlarınca gerekli giderlerin gerçekleştirilip, gelirlerin toplanmasına izin veren bir tasarruf niteliğindedir. 1987'de yayımlanan "Delors Raporu" ile AB mali sisteminde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu rapor ile Birlik içerisinde 1988'den itibaren "Mali Perspektif" başlığı altında çok yıllık mali plan ve programlar

²⁵<<http://www.istekobi.com.tr/kobi-bilgi-merkezi/haberler/turkiye-ye-2-milyar-euro-kredi-ayrildi-h8684.aspx>>, (28.03.2011).

²⁶ Muhammet Kösecik, İsmet Akbaş, *AB Mali Yardımları ve Türkiye'de Desteklenen Yerel Yönetim Projeleri*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009, s. 6.

²⁷ Ali Kemal Aydın, "AB Bütçesi: Hazırlanması, Gelir Kaynakları, Gider Kalemleri ve Denetimi", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 2004, Sayı:13,<http://www.mfa.gov.tr/ab-butcesi_-hazirlanmasi_-gelir-kaynaklari_-gider-kalemleri-ve-denetimi.tr.mfa>, (28.03.2011).

uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde 2007–2013 yıllarını kapsayan dördüncü mali perspektif uygulama bulmaktadır²⁸.

2007-2013 Mali Perspektifinde temel harcama kategorileri 5 olarak gösterilmiştir. Bunlar; sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir yönetimi, vatandaşlık, özgürlük, güvenlik ve adalet, küresel bir partner olarak Avrupa Birliği (Bu başlık, katılım öncesi araçlar, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun AB bütçesine dahil edilmesi ve acil yardım ve kredi garantileri için ayrılmış mevcut rezervler de dahil tüm dış faaliyetleri içermektedir), idari Harcamalardır²⁹. 4 Nolu harcama kalemi ile 2007-2013 yılları arasında Türkiye'ye yapılacak hibe niteliğindeki katılım öncesi yardımın karşılanması öngörülmektedir³⁰.

AB Bütçesinden üye ülkelere yönelik mali yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar tarımsal ve yapısal harcamalar olarak sınıflandırılabilir³¹. Tarımsal harcamalar için Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu kullanılmaktadır. Bu fon hakkında kısaca bilgi verildikten sonra yerellik ilkesi ile bağlantılı olan Yapısal Fonlar üzerinde ayrıntılı durulacaktır.

AB'nin ortak tarım politikası çerçevesinde çeşitli tarım ürünlerine yönelik destekler sağlanabilmektedir. Kuruluş yıllarında bütçenin tamamına yakını, tarımsal harcamalara ayrılmakta iken, bu oran 7 yıllık mali plan döneminde %43,1'e düşmüştür. Tarım sektörüne ayrılan fonlar, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu aracılığı ile dağıtılmaktadır³². AB'de tarım politikalarını tek elden yönetmek üzere Ortak Tarım Politikası adı altında ortak bir politika oluşturulmuştur. Ortak Tarım Politikası (OTP), Birliğin ilk ortak politikasıdır. OTP'nin üç temel ilkesi, Topluluk Tercih ilkesi, Ortak Pazar ilkesi ve Ortak Sorumluluk (Mali Dayanışma) İlkesidir. İlk iki ilke bir kenara bırakılırsa, son ilke gereğince üye ülkeler OTP ye ilişkin tüm harcamaları ortaklaşa üstlenirler. Mali Dayanışma ilkesi OTP'nin finanse edilebilmesi, diğer bir deyişle gelirlerinin sağlanarak, harcamaların üye devletlerce

²⁸ Semih Bilge, Ferdi Çelikay, "Avrupa Birliği Bütçesinin Geleceği: Bütçe Revizyon Çalışmaları", *Maliye Dergisi*, Sayı: 157, 2009, s. 152-153

²⁹ Nihal Samsun Karabacak, "Avrupa Birliği'nin 2007-2013 Bütçesi", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı:24, 2007, s.17.

³⁰ Ali Kemal Aydın, "AB Bütçesi ...".

³¹ Sedef Şahin, Avrupa Birliği Fonları ve Türkiye'nin Kullanabileceği Mali Kaynaklar, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007, s. 6.

³² Nurettin Bilici, Avrupa Birliği – Türkiye İlişkileri ..., s. 98.

ortaklaşa olarak gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu ilke, Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund EAGGF) 'nun kurulmasına yol açan temel ilkedir. EAGGF bu ilke gereği 1962 yılında kurulmuştur. Bu fon ile AB Ortak Tarım Politikasının uygulamaya geçirilmesi ve bu konuya kaynak aktarılması amaçlanmakla birlikte AB üyesi ülkelerdeki tarım politikalarının yönlendirilmesi de diğer bir amacı oluşturmaktadır³³. 1962'de imzalanan 25/1962 sayılı tüzük ile EAGGF'nin kurulması kararlaştırılmıştır. 1964 yılında EAGGF garanti ve yönlendirme bölümü olmak üzere 2 bölüme ayrılmıştır³⁴. Garanti kısmından yapılan çoğu tarımsal harcamalar piyasa düzenlemeleri kapsamında doğrudan gelir yardımı, müdahale alımları, depolama masrafları ve ihracat sübvansiyonları biçiminde finanse edilir. Yönlendirme kısmı Avrupa'da mevcut 4 yapısal fondan biridir. Avrupa'nın geri kalmış yörelerinde, yatırım yardımı, genç çiftçiler için başlangıç yardımı ve tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlaması olanaklarının geliştirilmesi finansmanını sağlar³⁵. Yönlendirme Bölümü Garanti Bölümünce kapsanmayan Kırsal Kalkınma Önlemleri ve yapısal tedbirlere ilişkin harcamaları kapsamaktadır. AB üyelerine tarımsal yapılarının iyileştirilmesi için yatırım, altyapı, eğitim gibi alanlarda proje bazında verilecek desteklerden oluşmaktadır³⁶. 30 Mayıs 2005 tarihli Tarım Bakanları Konseyinde, OTP'nin 2007 den itibaren finansmanını tek bir hukuki çerçeveye içine alan tüzük kabul edilmiştir. Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (EAGF) ve Avrupa Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu (EAFRD) nin kurulması da bu şekilde gerçekleşecektir. 2007-2013 yılları için geçerli olan Katılım Öncesi Mali Aracı (IPA Programı) kapsamında Katılım Öncesi Mali Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) adı altında değişiklikler yapılmıştır³⁷. IPA ve benzeri programlara diğer kısımlarda daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

³³ Ortak Tarım Politikasının Finansmanı, <http://diabk.tarim.gov.tr/OTP_Finansman.mht>, (29.03.2011)

³⁴Okan Gaytancıoğlu, "AB Ortak Tarım Politikası Karşısında Türkiye Tarımı", <www.gubretas.com.tr/MAKALEFILE/okaytancioglu1.doc>, (29.03.2011).

³⁵Jerzy Glucksman, "AB Genişleme Sürecinin Işığında Ortak Tarım Politikası", (çev. Oğuz Erdoğan), <http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/553e94d39fd4649_ek.pdf?tipi=14&sube=>, (29.03.2011), s.8.

³⁶Ortak Tarım Politikasının Finansmanı, http://diabk.tarim.gov.tr/OTP_Finansman.mht, (29.03.2011).

³⁷ Ortak Tarım Politikasının Finansmanı, <http://diabk.tarim.gov.tr/OTP_Finansman.mht>, (29.03.2011).

2.1. Yapısal Fonlar

Yapısal Fonlar, Birliğe üye ülkelerin ekonomik koşullar açısından bütünleşmesini sağlamayı ve birlik içinde yer alan bütün bölgelere gelişmeleri ve kalkınmaları için fırsat eşitliği vermeyi amaçlamaktadır. Bu durum, Birliğin çeşitli uygulamalarla zengin bölgelerin yoksul bölgeleri, ekonomik etkinlik ve güç bakımlarından, desteklemesi ile gerçekleşmektedir. Yapısal Fonlar, AB Komisyonu tarafından belirlenen ekonomik bütünleşmeyi sağlamaya yönelik amaçları gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. Bundan dolayı bu amacı gerçekleştirmeye yönelik alt yapı, ekonomik kalkınma, eğitim ve istihdam, turizmi geliştirme gibi konularla ilgili program ve projelere mali yardımda bulunur³⁸.

Avrupa Birliği içersindeki bölgelerarası gelir dengesizliklerini azaltmak, istihdamı artırmak, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi ileri bir seviyeye getirmek amacı ile yapılan harcamalar, Bütçede Yapısal Operasyonlar başlığı altında yer almaktadır. Yapısal Fonlar, bütçede daha önce “Bölgesel Kalkınma ve Ulaştırma Politikaları Harcamaları” olarak yer alıyordu³⁹.

Tek Pazarla birlikte bölgeler arası ekonomik ve sosyal dengesizliklerin artma eğilimine girmesi, Yapısal Fonların önemi bir kat daha artmıştır. Ülkelerin bölgesel politikalar için ayırdıkları kaynakları, Maastricht Kriterlerine uyum sağlamak amacıyla kayda değer miktarlarda kısımları da bu önemin artmasına sebep olmuştur. 1988 yılı Şubat ayında Brüksel’de toplanan Avrupa Konseyi, 1989-1993 dönemi için Yapısal Fonlara toplam 68 milyar ECU⁴⁰ (European Currency Unit-Avrupa Para Birimi) tutarında bir kaynak tahsis etmiştir. Aralık 1993 Edinburg Avrupa Konseyinde tahsis edilen miktar ise 145 milyar ECU’dur. Yapısal Fonlardan, hemen hemen AB nüfusunun yarısı istifade etmektedir. Ancak bu fonlardan en fazla yardımı Yunanistan, İspanya ve Portekiz almaktadırlar. Almanya’nın Doğu Almanya’yı ilhak

³⁸ Muhammet Kösecik, Ferihan Yıldırım, “Avrupa Birliği’nin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:73, Sayı:431, 2001, s.41.

³⁹Tahir Aksoy, Avrupa Birliği Bütçesi, Fonları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Gazi Üniversitesi, Ankara, s. 45

⁴⁰Avrupa Para Birimi (ECU): Avrupa Para Birimi, 1979-1999 yılları arasında kullanılan European Currency Unit’in baş harflerinden oluşmuş Avrupa Para Birimidir. Avrupa para sisteminin merkezinde yer alan maddi bir varlığı olmayan teorik bir paradır, kısaca şöyle de tanımlayabiliriz; Avrupa paralarından oluşan bir sepete dayalı, topluluk para otoriteleri tarafından ödeme aracı ve hesap birimi olarak kabul edilen resmi ve yapay bir paradır.

etmesi ve Doğu Almanya'nın, geri kalmış ekonomisi nedeniyle, bu fonlardan Almanya da yüksek oranda fayda sağlamıştır⁴¹. Yapısal fonların paylaşımı konusunda yapılan bir araştırma sonucu sadece ekonomik göstere kriterleri bu fonların paylaşımında belirleyici faktör olmadığı görülmüştür. Ülke ve bölge arasındaki politik durumlar ve çeşitli yönetim katmanları arasındaki ilişkiler de paylaşım sürecini etkilediği görülmüştür⁴².

Yapısal Fonların işleyişinin temellerini oluşturan dört ana ilke vardır. Bunlar şu şekilde belirtmek mümkündür; destek, programın bir parçası olmalıdır; mümkün olduğunca çok tarafın katılımı sağlanmalıdır; topluluk desteği ulusal fonların yerine geçmemelidir (bu “katkı yapma -additionality” ilkesi aday üye ve üye ülkeler için AB fonlarının temel taşıdır) ve fonların harcanması düzenli ödeme kontrolleriyle düzgün bir şekilde denetlenmeli, izlenmeli ve değerlendirilmelidir⁴³.

Yapısal Fonlar şunlardır: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), AB Girişimleri, Avrupa Tarımsal Yönlendirme Fonu (EAGF), Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (FIFG)⁴⁴.

2.1.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (The European Regional Development Fund-ERDF)

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu Mart 1975, tarihinde Dublin’de yapılan Avrupa Konsey’i toplantısından sonra kurulmuştur. Bu yüzden Roma Antlaşmasında yer almamaktadır. Bu tür bir fonun kurulması fikri, ilk defa 1966 yılında Avrupa Parlamentosunda sunulan Bersani Raporunda yer almış, 1972 Paris Zirvesinde bölgesel kalkınma amaçlı bir fonun kurulması ilke olarak kabul görmüştür. ERDF ile ilgili yayınlanan 724/75 ve 1787/84 sayılı Konsey Tüzükleri, AET Anlaşmasınının 235. maddelerine atıfta bulunmaktadır. Toplulukların orijinal anlaşmalarında “bölgesel

⁴¹ Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye’ye Yönelik Avrupa ...”, s. 82

⁴² Florence Bouvet, Sandy Dall’erba, “ European Regional Structural Funds: How Large is The Influence of Politics on the Allocation Process”, *Journal of Common Market Studies*, Cilt:48, Sayı:3, 2010, s. 501.

⁴³ Teresa Reeves, “AB ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Ankara, 7-8 Eylül 2006, <http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum1/1_2_reevesTR.pdf>, (23.02.2011), s. 41.

⁴⁴ Bekir Parlak; Hüseyin Özgür, Bekir Parlak (ed.) “Avrupa Birliği Düzenlemelerinde ve Seçilmiş Üye Ülkelerde Yerel Yönetimler”, *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, Alfa Aktüel, 1. Basım, Bursa 2006, s. 214.

fon” ile ilgili bir madde yoktur. 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi, ilk defa bölgesel politika ve fon ile ilgili olarak bir düzenleme yapmıştır⁴⁵.

AB fonları bağlamında, bölgesel kalkınma için kullanılan ERDF'nin finanse ettiği durumlar şu şekilde sıralanabilir⁴⁶:

- Üretken yatırımlar yoluyla sürdürülebilir istihdam yaratmak ve bu istihdamı korumak,
- Altyapı üzerine yatırımlar (otoyollar, kanalizasyon yatırımları, enerji, ulaşım ve iletişim yatırımları gibi),
- İçsel potansiyeli geliştirmek (yerel kalkınmayı, istihdam yaratıcı yenilikleri, orta ve küçük işletmeleri desteklemek yolu ile bu destek işletmelere hizmet desteği sağlamayı, teknoloji transferini, finansal enstrümanların geliştirilmesini, yatırımlara direkt desteği ve yerel inisiyatifleri geliştirmeyi amaçlar),
- Sağlık ve eğitim sektörüne yatırım.

ERDF'den sağlanmakta olan mali yardımların ulaşmak istediği hedef, rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ile istihdam yaratılmasıdır⁴⁷. Bu bakımdan ERDF AB bölgesel politikası için önemli bir fondur. Çünkü daha ileride ayrıntılı olarak duracağımız AB bölgesel politikasının nihai hedefi de bölgelerin kalkınması ve bölgeler arası rekabet edebilirliğin artırılmasıdır. Bu fon AB'nin bölgesel politikası için vazgeçilmez aktörü olan Bölgesel Kalkınma Ajansları içinde önemlidir.

2.1.2. Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund-ESF)

Avrupa Sosyal Fonu istihdam olanaklarını artırmak, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin meslek eğitimlerini sağlamak, hayat standartlarını yükseltmek ve işsizlere gelir sağlamak için kurulmuştur. Aslında ESF'nin asıl hedefi; ortak pazar

⁴⁵ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Basım, 8. Baskı, İstanbul 2005, s. 459.

⁴⁶ Fatih Feramuz Yıldız, Kerem Akdağ, “Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, Sayı: 167, 2006, s. 39.

⁴⁷ Dilara Sülün, *Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları*, İzmir Ticaret Odası Yayın No: 142, İzmir, 2005, s.37.

içinde istihdam olanaklarının iyileştirilmesi ile işçilerin mesleki ve coğrafi hareketliliklerinin artırılmasıdır⁴⁸.

Fon bir üye devletin başvurusu üzerine;

a) - yeniden mesleki eğitim,

- yeniden yerleşme tazminatları, vasıtasıyla işçilere verimli olabilecekleri yeni işler verilmesi,

b) bir teşebbüsün farklı bir üretime yönelmesi sonucunda işi bütünüyle veya kısmen azalan veya geçici olarak işten çıkarılan işçilere, yeniden tam olarak istihdam edilinceye kadar, eski ücret düzeylerini koruyabilmeleri için yardım verilmesi, amacıyla o üye devlet veya kamu hukukuna tabi bir kuruluş tarafından tahakkuk ettirilen masrafların yüzde 50'sini karşılar⁴⁹.

2.1.3. Balıkçılık Yönlendirilme Mali Aracı (Financial Instrument for Fisheries Guidance-FFIG)

1993 yılında kurulmuş olan bu yardım fonu, asıl olarak balıkçılık sektörünü, ortak tarım politikası reformlarına uyumlu bir biçimde yeniden yapılandırma girişimlerini özendirme ve destekleme amacına yöneliktir. Fonun kaynaklarını, üye devletlerin yaptıkları bağışlar oluşturmaktadır⁵⁰. Bu fonun yapısal tedbirleri şu şekildedir⁵¹:

Balık kaynakları ve onlardan faydalanma arasındaki dengenin başarılmasına katkı sağlamak.

Bu alanda yer alan işletme yapılarının rekabet edebilirliğini güçlendirmek ve işletmelerin sektörde ekonomik açıdan geliştirilmesi sağlamak.

Pazar arzını geliştirmek, balıkçılık ve su ürünlerine değer eklemek.

Balıkçılık ve su ürünlerine bağlı alanların canlandırılmasına katkı sağlamak

⁴⁸ Fatih Feramuz Yıldız, Kerem Akdağ, “Avrupa Birliği Yapısal ...”, s. 30.

⁴⁹ Ragıp Şahin , AB Bütçesi-Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, DPT yayınları, Ankara, 1998, s. 73.

⁵⁰ Meral Tecer, Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular – Yanıtlar, TODAİE Yayın No: 340, 1. Basım, Ankara 2007, s. 155.

⁵¹ <http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries/fisheries_sector_organisati_on_and_financing/160017_en.htm>, (10.04.2011).

2.1.4. Topluluk Girişimleri

Topluluk programları, ilke olarak Brüksel'den yönetilen programlardır. Belirli yılları kapsayan bir süre için, Topluluk politikalarıyla ilişkili farklı alanlarda üye devletlerarasında işbirliğini teşvik etmek amacıyla, Avrupa Birliği tarafından (Adalet ve İçişleri Politikası ya da Ortak Dış ve Güvenlik Politikası alanlarında) kabul edilen bütünleşmiş bir dizi eylemdir⁵². Yapısal Fonlar çerçevesinde bazı sorunlara ortak çözüm bulunması amacıyla ayrıca Topluluk Girişimleri bulunmaktadır⁵³. Topluluk programları, Avrupa Birliğine üye olan ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirerek Avrupalılık bilincini, yenilikçilik ve girişimcilik anlayışının yerleşmesine destek sağlamaktadır. Refahın yükseltilmesini, yaşam kalitesinin artırılmasını hedefleyen ve Topluluk politikalarının, mevzuatının uygulanmasında Birliğin karşılaştığı sorunlara çözümler üreterek katkı sağlayan topluluk programları, bilişim teknolojilerinin geliştirilmesini de teşvik etmektedir⁵⁴. Bu programlar şunlardır:

Interreg III (Sınır Bölgelerinde İşbirliği Programı): Programı; Birlik alanının tümünde uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla; Birlik içindeki ortak sınır bölgelerinde, Birlik üyesi ülkelerle sınırları bulunan ülkelerin sınır bölgeleri arasında ve Birliğin kendi içindeki bölgeler arasındaki sınırlarda işbirliği içinde hareket edilmesini kapsamaktadır. Bunların finansman kaynağı, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonudur⁵⁵.

Bu program çerçevesinde Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında sınır ötesi işbirliği programları uygulanmıştır. Bunlardan biri Türkiye ve Yunanistan'ın program kapsamındaki sınır bölgelerinde (Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir, Muğla) bölgelerarası işbirliğini geliştirmek ve komşu bölgelerde sosyal ve ekonomik merkezlerin geliştirilmesi amacıyla INTERREG III/A ve Türkiye- Bulgaristan arasındaki sınır bölgelerinin (Edirne, Kırklareli) yerel/bölgesel kalkınma alanında

⁵² Yurtdışı ve AB Kaynaklı Fonlar, < http://www.arem.gov.tr/rapor/inceleme/AB_fonlar.htm>, (02.04.2011).

⁵³ Şermin Sarıca Marangoz, Feride Berna Uymaz, "Bir Yerelleşme Örneği Olarak Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları", 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Yeniden Mali Yapılanma, Karahayıt/Pamukkale, 23 - 27 Mayıs 2005, s. 312.

⁵⁴ Ahmet Kaya, "Avrupa Birliği Programlarına İlişkin Temel Yaklaşımlar", *Türk İdare İdaresi*, Cilt:77, Sayı:446, 2005, s. 123.

⁵⁵ Ozan Diriöz, "AB'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye", *Gümrük Dünyası Dergisi*, Sayı:50, 2008, s.66.

sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi ve sınırın her iki kısmında işbirliği ağlarının oluşturulması, geliştirilmesi ve bu ağlar ile AB ağları arasında bağlantı kurulmasını teşvik edilmesini hedefleyen Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı'dır⁵⁶.

Urban (Kentsel Alanlar Programı): Şehirlerin ve sorunlu şehir çevrelerinin ekonomik ve sosyal açıdan, yeniden yapılandırılmasıyla sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik amacına yönelik oluşturulmuştur. Bir yanda, küçük ve orta boy şehir ve köylerin toplumsal ve ekonomik canlanması için yenilikçi stratejileri teşvik eder; diğer yanda, AB içinde canlanma ve sürdürülebilir kentsel gelişme konusunda bilgi ve tecrübe alışverişini artırır⁵⁷.

Leader (Kırsal Kalkınma Programı): LEADER yaklaşımı, belirlenmiş tedbirlerin uygulanmasından çok, kırsal kalkınmanın yerel kırsal topluluklar aracılığıyla gerçekleştirilmesi ve bunlar içerisinde harekete geçirilmesi için bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. 1991 yılında hayata geçirilmesinden itibaren LEADER, AB içerisindeki kırsal topluluklara, kendi geleceklerini oluşturmada aktif rol oynayabilmeleri için gerekli araçları temin etmektedir. 2007–2013 programlama döneminde LEADER, tüm ulusal/bölgesel kırsal kalkınma programlarının ayrılmaz ve önemli bir parçası olacaktır⁵⁸.

Equal (Ayrımcılıkla Mücadele Programı): İstihdam pazarına girişte sorunlara neden olan eşitsizliklerin ve ayrımcılığın nedenleriyle mücadele etmek için yapılan işbirliğidir. Bu alandaki projeler, işbirlikleri Avrupa Sosyal Fonu tarafından karşılanmaktadır⁵⁹.

2.2. Uyum Fonu (Cohesion Fund-CF)

Uyum Fonu, Yapısal Fonlara ilave olarak işlem gerçekleştirmektedir. Bu fon için ilk kez 1993 yılında AB bütçesine ödenek konulmuştur. Birliğin GSMH

⁵⁶Yunus Emre Özer, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 1. Baskı, 2010, s.65.

⁵⁷Ergüder Can, Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Değerlendirme, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 1. Basım, 2004, s. 94.

⁵⁸Huseyin Altundağ, AB Kırsal Kalkınma Politikasında Leader Yaklaşımının Yeri ve Türkiye'de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s. 12

⁵⁹ <<http://www.ikv.org.tr/pdfs/85dc8f96.pdf>>, (03.04.2011), s.15.

ortalamasının %75'inin altındaki bölgeleri yapısal fonlardan, %90'ının altında olan bölgeler ise bütünleşme fonlarından yararlanmaktadır⁶⁰. Uyum Fonu, kamu veya özel sektör ayırımı yapmaksızın, aşağıda belirtilen özelliklere sahip her türlü projeye mali destek sağlamakta olup, toplam kamu harcamalarının yüzde 80-85'ine kadar kısmını karşılamaktadır. 16 Mayıs 1994 tarihli Konsey Tüzüğü gereğince, Uyum Fonu aşağıdaki projelerin desteklenmesine katkı sağlamaktadır⁶¹:

a) Çevre Projeleri: Uyum Fonu, Roma Antlaşmasının 130r maddesinde ifadesini bulan Topluluğun çevre ile ilgili politikaları ile 130s maddesinde belirtilen Topluluk politikalarındaki hedeflere ulaşılmasında faydalı olabilecek projelere katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda:

- Çevrenin korunması ve geliştirilmesi,
- İnsan sağlığının korunması ve
- Doğal kaynakların rasyonel kullanımı gibi faaliyetler sayılmaktadır.

Tüyük, içme suyu temini, atık suların arıtılması ve katı atıkların ortadan kaldırılması gibi alanlardaki projelere öncelik tanımaktadır.

b) Ulaşım Alt Yapı Projeleri: Uyum Fonu, üye ülkeler tarafından finanse edilen ve Topluluğun ortak ilgi alanında olan ulaştırma ile ilgili alt yapı yatırımlarının (*Trans-European Transport Network=NET* gibi) finansmanına mali destek vermektedir.

3. AB'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları

1957 yılında imzalanan Roma Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Birliği, o günden bu güne kadar beş genişleme gerçekleştirerek 27 üyeli bir birlik olmuştur. Bu birliktelik içinde hem güçlü ekonomilere sahip ülkeler barındırırken hem de zayıf ekonomilere sahip ülkeleri barındırmaktadır. Bu kapsamda ülkeleri arasında uyum ve dengeyi elde etmek için ülkelere çeşitli mali yardım olanakları sunmaktadır. Ayrıca, Birliğe tam üyelik için aday ülke olan ülkelere yönelik mali yardım olanakları da mevcuttur. Birliğe aday ülke olan Türkiye'de bu kapsamda olup, 1963 yılında imzaladığı Ankara Antlaşmasından itibaren Birliğin mali yardım olanaklarından

⁶⁰ Fatih Feramuz Yıldız, Kerem Akdağ, "Avrupa Birliği Yapısal...", s. 31

⁶¹ Ragıp Şahin, AB Bütçesi-Fonları ..., s. 84-85.

yararlanmaktadır. Fakat bu yardımlar Türkiye'nin 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi'nde adaylık statüsü elde etmesinden sonra hem önem olarak hem de miktar olarak daha da artmıştır⁶².

Topluluğun kuruluşundan bugüne dek derinleşme ve genişleme boyutlarında kaydettiği gelişmeler sonucu, mali yardımlarının çeşitliliği ve önemi daha da artırmıştır. Topluluğun amaçlarına hizmet eden önemli bir araç olarak işlev gören mali yardımlarla üye ve üye olmayan ülkelere hibe veya kredi şeklinde önemli miktarlarda kaynak aktarılmıştır ve aktarılmaktadır. Avrupa Birliği ile mali işbirliği, aday ülkelerle Topluluk ilişkilerinin temel yapıtaşlarından biridir. Bu çerçevede Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen ve Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı'nda taahhüt edilen önceliklerinin hayata geçirilmesine yönelik olarak Topluluk mali yardımlarından faydalanabilmektedir⁶³. Yüklü mali yardım sağlayan ülkelerin bugünkü ekonomik seviyelerine ulaşmasında, bu paraların çok büyük katkısının olduğu bilinmektedir. Bu ülkeler mali yardım alımlarının kuvvetlenmesinden itibaren refah düzeyi itibariyle hızla AB ortalamalarına yaklaşılmaya başlamışlardır. Bu süreç içinde aynı ülkelerde, toplam GSMH içinde sanayinin payının arttığı, tarım sektörünün payının ise azaldığı ortaya çıkmıştır⁶⁴.

Ülkemizin Avrupa Birliği üyeliğine adaylığının Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesinde kabulüyle birlikte, diğer pek çok alanda olduğu gibi Avrupa Birliği ile yürütülen mali işbirliğinde de önemli değişiklikler oluşmuştur. Bu doğrultuda, daha önce Avrupa Birliği'nin diğer Akdeniz ülkeleriyle yürüttüğü MEDA işbirliği programı kapsamında yardım almakta olan ülkemiz, 2002 yılından itibaren adaylık statüsü çerçevesinde şekillenen "Katılım Öncesi Mali Yardım" isimli yeni bir

⁶²Levent Kösekaçaoğlu, İkbâl Yeğen, "AB Mali Yardımları ve Büyüme İlişkisi: Türkiye ve Yeni AB Üyeleri Üzerine Bir Nedensellik Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010, Cilt:15, s.28.

⁶³Hakan Karabacak, *Avrupa Birliği Mali ...*, s.70.

⁶⁴Nurettin Bilici, "Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Dayanılmaz Cazibesi", *ASOMEDYA*, 2005, <<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedya/mayis2005/dosyamayis2005.html>>, (06.04.2011).

mekanizmadan faydalanmıştır⁶⁵. 2007-2013 dönemi içinse Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı IPA'dan faydalanmaya başlamıştır.

Türkiye'ye sağlanan mali yardımlar, hibe ve kredi niteliğinde olabilmektedir. Hibe yardımları, esas olarak merkezi ve yerel idareler içinde yer alan çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına verilmektedir. Bu yardımlar; eğitim, sağlık, kültür gibi sosyal amaçlı projelerde kullanılmaktadır. Hibelerle; insan hakları, hukuk devleti ilkesi, demokratik standartların yükseltilmesi gibi AB'nin öncelikli konularıyla ilgili sivil toplum örgütleri projeleri de desteklenmektedir. Kredi şeklinde sağlanan yardımların finansmanı ise, esas olarak Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarıyla yapılmaktadır. Kredilerle kamu kuruluşları yanında özel sektör projelerine de destek sağlanmaktadır. Gerek hibe ve gerekse kredi şeklindeki yardımların tamamı, proje bazında verilmektedir⁶⁶.

3.1. 1999 Helsinki Zirvesine Kadar Olan Dönemde Yapılan Mali Yardımlar

Türkiye'nin aday ülke statüsünü elde ettiği 1999 tarihli Helsinki Zirvesine kadar ki dönemde alınan mali yardımları Yunanistan'ın AB'ye olduğu 1.1.1981 tarihine kadar alınan mali yardımlar, 1981'den Türkiye-AB gümrük birliği uygulamasını başlatan 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı'na kadar alınanlar ve Gümrük Birliği'den Türkiye'ye aday ülke konumunun verildiği Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'ne kadar alınan mali yardımlar olmak üzere üç dönemde incelememiz mümkündür⁶⁷.

3.1.1. 1981 Tarihine Kadar Alınan Mali Yardımlar

Türkiye-AB mali işbirliği, ortaklık ilişkisinin başlangıcından Gümrük Birliği'ne kadar olan dönemde (1964-1996) esas olarak Mali Protokollerle geçirilmiştir. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesini teşvik amacıyla 1964-1981 yılları arasında üç Mali Protokol ve bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır⁶⁸. Birinci

⁶⁵ Yurtdışı ve AB Kaynaklı Fonlar, <http://www.arem.gov.tr/rapor/inceleme/AB_fonlar.htm>, (03.04.2011).

⁶⁶Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği- Türkiye İlişkileri (Temel Bilgiler, İktisadi- Mali Konular)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, 3. Baskı, s.105.

⁶⁷Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği – Türkiye ...*, s. 105.

⁶⁸Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 222, s. 11.

Mali Protokol Ankara Anlaşması'na ek olarak 12 Ekim 1963'de imzalanmıştır. 1964-1967 yılları için Türkiye'ye 175 milyon ECU tutarında kredi açılmış ve 1969 yılına kadar kredinin tamamı kullanılmıştır. Kredinin ödemesiz dönemi 7 yıl, faiz oranı alt yapı projelerinde %3, diğer projelerde %4,5'tur. Beş yıllık sürede 35'er milyonluk dilimler içinde açılan kredilerin, daha çok alt yapı yatırımlarının finansmanında kullanılması tercih edilmiştir. Tamamı 45 proje olan yardım, kamu ve özel sektör arasında 145 ve 30 milyon ECU olarak dağılım göstermiştir. Özel sektöre açılan kredinin tümü sanayi projelerine yönelik olmuştur⁶⁹. İkinci Mali Protokol ile 1973-1976 dönemlerinde 195 milyon ECU Topluluk üyelerinden, 25 milyon ECU Avrupa Yatırım Bankası öz kaynaklarından olmak üzere toplam 220 milyon ECU tutarında kredi Türkiye'ye verilmiştir. 195 milyon ECU kredinin kullanılmasında altyapı projelerinde vade 30 yıl, ödemesiz dönem 8 yıldır. TCDD Dizel ve Elektrik Lokomotifleri bu mali protokol döneminde finanse edilen kamu projelerinden biridir⁷⁰. İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın üyelik statüsü kazanmasıyla birlikte, bu ülkelerin İkinci Protokol'e katkı payı sağlamaları nedeniyle tamamlayıcı bir protokol yapılmıştır. 47 milyon ECU' dan oluşan bu protokol, 1986 yılında yürürlüğe girmiştir⁷¹. Üçüncü Mali Protokol 12.05.1977 tarihinde imzalanmış ve 01.05.1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 310 milyon ECU tutarındaki miktarın 220 milyon ECU'luk kısmı Topluluk üyelerinden ve 90 milyon ECU'su Avrupa Yatırım Bankası'ndan sağlanmıştır. 31.11.1981 tarihine kadar kullanılmış olan bu kredilerin vadeleri kırk yıldır. On yıl ödemesiz ve yüzde 2.5 faizli olan bu kredilerin tamamı kamu yatırımlarına tahsis edilmiştir. 220 milyon ECU için geçerli olan bu miktar, kalan 90 milyon ECU'luk banka kaynakları için geçerli değildir. Çünkü bu krediler özel sektöre ayrılmıştır. Vade ve faizi piyasa şartlarına göre sonradan belirlenmiştir⁷². Özel İşbirliği Fonu Yunanistan'ın AB'ye tam üyeliği öncesinde Türkiye'ye özellikle enerji, sağlık, eğitim ve çevre ile ilgili projelerde kullanılmak üzere 75 milyon Euro tutarında hibe verilmiştir⁷³. Fonun amacı Dördüncü Mali Protokol'ün yürürlüğe

⁶⁹ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Beta Basım, 8. Baskı, İstanbul 2005, s.757.

⁷⁰ Mustafa Sakal, Metin Ay; Turgay Perksoy, A. Kadir Işık (ed.), "Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonlar ve Mali Yardımlar", *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, SPK Yayın No: 177, Ankara, 2004, s. 404.

⁷¹ Muhammet Kösecik, İsmet Akbaş, *AB Mali Yardımları ve Türkiye'de Desteklenen Yerel Yönetim Projeleri*, Gazi Kitabevi, Ankara 2009, s. 46.

⁷² Kamil Güngör, "Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları ve Türkiye", <<http://www.mevzuatdergisi.com/2000/11a/02.htm>>, (12.05.2011).

⁷³ Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği- Türkiye ...*, s. 106.

girmesi askıya alındığı için üçüncü ve dördüncü mali protokol arasındaki boşluğu doldurmaktı. Bu fon çerçevesinde aktarılacak kaynağın tamamı AB bütçesinden sağlanmıştır ve hibe özelliği taşımıştır⁷⁴.

3.1.2. 1981-1995 Arası Dönemde Alman Mali Yardımlar

1982-1986 döneminde uygulanması planlanan 600 milyon Euro tutarındaki 4. Mali Protokol yardımı alınamamıştır. Uzun süre tartışılan bu yardım dosyası, sonunda Konsey'in uygulanmaması yönünde verdiği kararlarla rafa kaldırılmıştır. 4. Mali Protokolün uygulanmaması yönündeki belirleyici faktör, AB'ye tam üye olmayı başaran Yunanistan olmuştur. Bu dönemde alınabilen tek bir mali yardım bulunmaktadır. Bu da genel bütçeden idari işbirliği konularıyla alakalı olarak 1993 yılında sağlanan, 3 milyon Euro tutarındaki hibedir⁷⁵.

Mali Protokoller Dönemi'nde (1964-1986) Türkiye toplam olarak 827 milyon ECU tutarında bir mali yardım almıştır. Söz konusu miktarın 75 milyon ECU'su hibe, geriye kalan 752 milyon ECU'lük kısmı ise kredilerden oluşmaktadır. Kredi kısmının 115 milyonluk kesimi AYB'nin piyasa şartlı kredilerinden, 637 milyonluk kesimi Topluluk destekli kredilerden oluşmaktadır⁷⁶.

AB, Gümrük Birliği öncesi dönemde Türkiye'ye 3 Mali Protokol ve Özel İşbirliği Fonu dışında üç farklı kanaldan mali destek imkanı sunmuştur. Bunlardan Körfez Savaşı kredileri kapsamında Türkiye'ye 175 milyar Euro tutarında faizsiz kredi verilmiştir⁷⁷.

Topluluk bütçesinden Türkiye'ye, idari işbirliği kapsamında 1993 yılı için 3 milyon ECU kaynak sağlanmıştır. Söz konusu yardımın kullanım alanları Jean Monnet bursları, gümrük görevlilerinin eğitimi, mini iş haftaları, AT Ticaret Politikası ve Ortak Tarım Politikası konularında eğitim, sosyal konularda işbirliği

⁷⁴ Mevlüdiye Şimşek, "Avrupa Birliği'nin Finansal Açısından Türkiye'ye Yönelik Hibe Faaliyeti ve Bir Karşılaştırma", *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2004, Cilt:41, Sayı:480, s. 85.

⁷⁵ Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği- Türkiye ...*, s. 106.

⁷⁶ Süleyman Yaman Koçak, "Ankara Anlaşması'ndan Müzakerelere Avrupa Birliği Mali Yardımları", *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2009, Cilt:16, Sayı:2, s. 137

⁷⁷ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve ...*, s. 759.

projeleri ve mevzuat uyumudur. Bu bütçe kalemi takip eden iki yıl için öngörülmüş, fakat Avrupa Parlamentosu tarafından bloke edilmiştir⁷⁸.

1993 yılından itibaren yürürlükte olan yardımlar ile demokrasi, insan hakları ve sivil toplumun güçlendirilmesi için Komisyon tarafından farklı bütçe kalemlerinden her yıl ortalama 0.5 milyon ECU tutarında yardım yapılmıştır. Yardımlardan sivil toplum kuruluşları da yararlanmışır⁷⁹. Gümrük Birliği Öncesi alınan mali yardımları toplu olarak aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 2.1: Gümrük Birliği Öncesi Mali Yardımlar (1963-1995) (Milyon Euro)

Mali Yardımın Kaynağı	Mali Yardımın Şekli	Dönem	Taahhüt	Fili Kullanım
Birinci Mali Protokol	Kredi	1964-1969	175	175
İkinci Mali Protokol	Kredi	1971-1977	220	220
Tamamlayıcı Protokol		1971-1977	47	47
Üçüncü Mali Protokol	Kredi	1979-1982	310	310
Özel Yardım Paketi	Kredi: 225 Hibe: 375	1982-1986	75	75
4. Mali Protokol	Kredi	1982-1986	600	Yunanistan'ın vetosu nedeniyle kullanılmadı
Körfez Savaşı	Hibe	1991	175	175
Özel Mali İşbirliği		1993	3	3
Gümrük Birliği Öncesi Toplam			1.605	1.005

Kaynak: Süngü Serdar, “Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:54, 2004,s.100.

90'lı yıllarda düşük miktarlarda olmasına rağmen, çeşitli program ve projeler için Türkiye'ye bazı yardımlar yapılmıştır. Bunları şu şekilde gösterebiliriz:

- Sivil Toplum Kuruluşlarına Yapılan Yardımlar: 1993'ten bu yana, Türk Sivil Toplum Kuruluşları insan hakları ve sivil toplumun geliştirilmesine yönelik faaliyetlerinin finansmanı için yılda ortalama 500.000 Euro mali yardım almaktadır.

⁷⁸ Süleyman Yaman Koçak, “Ankara Anlaşması'ndan ...”, s. 138.

⁷⁹ Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 161.

- Uyuşturucuyla Mücadele Yardımı (1996-1999): Uyuşturucuyla mücadele faaliyetleri için toplam 760.000 Euro tutarında hibe alınmıştır.
- Nüfus Politikaları ve Aile Planlaması Yardımı (1992-1998): B7-631 bütçe kaleminden nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetlerine yönelik olarak 3,3 milyon Euro tutarında hibe alınmıştır.
- Çevre Projeleri Yardımı (1992-1999): “Life-Üçüncü Ülkeler” ve “Kalkınmakta Olan Ülkelerde Çevre” programları kapsamında desteklenen çevre projeleri için 4,92 milyon Euro mali yardım alınmıştır.
- AİDS’LE Mücadele Yardımı (1994-1998): HIV/AIDS ile mücadele kapsamındaki girişimler için 682.000 Euro yardım temin edilmiştir.
- Şap Hastalığıyla Mücadele Yardımı (1998): Şap hastalığının önüne geçilmesine yönelik olarak 230.000 Euro yardım alınmıştır⁸⁰.

3.1.3. 1995-1999 Arası Dönemde Alınan Mali Yardımlar

Avrupa Topluluğu ve Türkiye arasında bir Gümrük Birliği oluşturma kararının alınmasıyla, 6 Mart 1995'de düzenlenen AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde mali işbirliği konusunda bir siyasi bildiri kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye ekonomisini Gümrük Birliği'ne daha uygun hale getirebilmek için 1996'da bir Özel Eylem Programı başlatılması planlanmıştır. Program, Gümrük Birliği'nin uygulamaya konmasından sonraki beş yıllık dönemde kullanılmak üzere Avrupa Topluluğu genel bütçesi kaynaklarından 375 milyon ECU tutarında Gümrük Birliği Özel Yardımı ve Türkiye ekonomisini daha rekabetçi hale getirmek için AYB tarafından 750 milyon ECU tutarında ek kredi tahsis edilmesini kapsamaktaydı. Fakat bu program önerisi Avrupa Birliği Konseyi'nde oybirliği sağlanamadığı için onaylanamamıştır. Daha sonraki yıllarda Gümrük Birliği yardımları, Türkiye tarafından çeşitli vesilelerle talep edilmelerine rağmen bu taleplerden bir sonuç alınamamıştır ve artık bu yardımlar

⁸⁰ Necip Polat, “Avrupa Birliği - Türkiye Mali İşbirliği ve Sayıştay'ın Topluluk Kaynakları Üzerindeki Denetimi”, Sayıştay Dergisi, Sayı:52, 2004, s. 63.

gündemde değildir⁸¹. Gümrük birliği sonrası Türkiye'ye yönelik yapılan mali yardımlar özetle şu şekilde tablo ile göstermek mümkündür.

Tablo 2.2: Topluluk Mali Deklarasyonunda Yer Alan Yardımlar (Milyon ECU)

Yardım Kalemi	Miktar	Gerçekleşme	Açıklama
1)Komisyon Yardımı (Hibe)	375	-	1)Yunanistan tarafından bloke edilmiştir.
2)Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) Kredi	400	339.5	Tamamlanan tahsisattır.
3) Özel AYB kredileri	750	-	Fiiliyata girmemiştir.
4)Akdeniz Ortaklık Programı	Hibe	376.4	MEDA olarak gerçekleştirilmiştir.
	Kredi	205	EUROMED olarak gerçekleştirilmiştir.
5)Makro Ekonomik Yardım	200	-	Acil durumlar için kullanılması gerekmektedir.
Toplam	2.800	%33	1999 yılsonu itibarıyla

Kaynak: Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 2, 2005, s.89

3.1.3.1. Bütçe Kaynaklarından Hibe Şeklinde Yardımlar

AB Komisyonu tarafından Topluluk bütçesinden karşılanan bu yardım, 1996 yılından itibaren beş yıllık bir dönemi kapsamıştır. Yardımın tutarı yaklaşık 375 milyon Euro’dur. Ancak bu yardım, Yunanistan’ın vetosu sonucu kullanımı sağlanamamıştır⁸².

3.1.3.2. Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamındaki Yardımlar (1992-1996)

Avrupa-Akdeniz işbirliği programı (Euro-Mediterranean Partnership-MEDA Programı) 2010 yılına kadar sürecek hazırlık dönemi sonrasında Akdeniz havzasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulması amacıyla bölgedeki ülkelerin ekonomik açıdan desteklenmeleri için yapılan mali yardımlardan oluşmaktadır. Akdeniz havzasındaki ülkelere MEDA ile Birlik tarafından teknik ve mali yardımlar yapılarak ülkelerin yasa ve standartları hızlı bir şekilde AB yasa ve standartlarına

⁸¹ Süleyman Yaman Koçak, “Ankara Anlaşması’ndan ...”, s. 139.

⁸² Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s.164.

yakınlaştırılması hedeflenmektedir. Bu programın temelleri 1989 yılında kabul edilen Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) ile atılmıştır⁸³. YAP kapsamında Türkiye'ye verilmesi öngörülen ancak yapılamayan yardımlar, Gümrük Birliği sonrasında verilmeye başlanmıştır⁸⁴. Bu kapsamda, Türkiye'ye yapılan finansman desteği 399,5 milyon Euro olmuştur. Bu miktarın 339,5 milyonluk kısmı projelendirilmiş ve onaylanarak kullanımı sağlanmıştır. Çevre, ulaştırma, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projeler, YAP kapsamında finansmanı sağlanmış projelerindendir⁸⁵. YAP kapsamında sağlanan projeleri aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 2.3: Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası Kapsamında AYB Tarafından Finanse Edilen Projeler (1992-1996, milyon Euro)

Proje Adı	Uygulayan Kuruluş	Kredi Tutarı
Antalya Kanalizasyon Projesi	Antalya Büyükşehir Belediyesi	35
Antalya Kanalizasyon Projesi	Antalya Büyükşehir Belediyesi	45
Türkiye-Suriye Enterkonneksiyon Projesi	TEAŞ	13,5
Konteyner Terminalleri Ekipman Alımı Projesi	TCDD	36
Modernizasyon Projesi	Türk Telekom	40
Yeniköy Termik Santrali Baca Gazı Arıtma Projesi	Özelleştirme İdaresi TEAŞ	40
CS2 ve CS3 Kompresör İstasyonları ve Marmara Ereğli Ekipman Alımı Projesi	BOTAŞ	80
Endüstriyel Atık Projesi	İzmit Büyükşehir Belediyesi	50
TOPLAM		339,5

Kaynak: Şebnem Karauçak Oğuz, “Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Sayı:147, 2000, s.34.

Tabloyu incelediğimizde Yerel Yönetimlere sağlanan proje finansmanlarının çoğunlukla alt yapı projeleri bazında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum AB'nin yerel ve bölgesel yönetimlerin buldukları bölgelerin daha cazip hale getirilmesi isteğinden kaynaklanmaktadır.

⁸³ Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Bütünleşme Süreci ve Türkiye, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Özel Dosya, <http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya_oku.asp?id=22>, (21.04.2011)

⁸⁴ Muhammet Kösecik, İsmet Akbaş, AB Mali Yardımları... s. 49.

⁸⁵ Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye'ye Yönelik Avrupa ...”, s. 90.

3.1.3.3. Özel AYB Kredileri

Bu yardım kalemi de Topluluk bütçesinden yapılmıştır. Özel AYB kredilerinin amacı, Türkiye'yi gümrük birliğinin doğuracağı rekabetçi ortama hazırlamaktır. Bu kapsamda, toplam 750 milyon Euro tutarında kredi sağlanması amaçlanmıştır. Krediler, 1996 yılından itibaren beş yıllık bir dönemi kapsaması öngörülmüştür. Ancak bu yardım kalemi de Yunanistan vetosu nedeniyle Türkiye tarafından kullanımı gerçekleştirilmemiştir⁸⁶.

3.1.3.4. MEDA Programı

MEDA (Euro-Mediterranean Partnership) Programı, Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin uygulanmasındaki temel mali yardım mekanizmasıdır. Ortaklığın üyelerinden biri olan Türkiye, 1996 yılından beri AB'nin MEDA kaynaklarından yararlanmaktadır. Adaylık öncesi dönemdeki MEDA I mali yardımlarının toplamı hibe olarak 376 milyon ECU verilmesi taahhüde bağlanmıştır⁸⁷. Bu doğrultuda ülkemize oldukça zaman alıcı ve güç koşullarla yıllık ortalama 90 milyon Euro civarında hibe nitelikli yardım temin edilebilmiştir⁸⁸.

1996-1999 Döneminde MEDA Programı kapsamında Türkiye'ye toplam 55 proje için 376 milyon Euro tutarında kaynak tahsis edilmiştir. Fakat fiili para kullanımı açısından değerlendirildiği zaman destek tutarının 15 milyon Euro düzeyinde olduğu görülmektedir. Kamu kuruluşlarına ait projelerden %90'lık bir bölümü MEDA fonundan fiilen kaynak kullanamamıştır⁸⁹.

AB'nin MEDA programında sağladığı mali yardımlar genellikle Türkiye'nin kurumsal yapılanmasını iyileştirmeye dönüktür. AB mali yardımlarının hedeflerinden olan idari ve hukuksal yapının iyileştirilmesi amacı için sağlanmıştır. Yine bu dönemde de yerel yönetimlerin projelerine destek sağlanmıştır.

⁸⁶ Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 165.

⁸⁷ Süleyman Yaman Koçak, "Ankara Anlaması'ndan Müzakerelere ...", s. 139.

⁸⁸ Hakan Karabacak, "Avrupa Birliği Mali ...", s. 95.

⁸⁹ Şebnem Karauçak Oguz, "Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ...", s.38.

3.1.3.5. Avrupa- Akdeniz Ortaklığı (EUROMED)

Akdeniz ülkeleri için geliştirilen EUROMED adı verilen ayrı bir düzenleme çerçevesinde, MEDA I kapsamında 1997-2000 dönemi için Türkiye'ye 205 milyon Euro tutarında kredi sağlanmıştır. AYB, Türkiye'de özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projelere kredi sağlamaktadır. Bu dönem içinde böyle olmuştur. AYB'nin kredi sağladığı kimi projeleri, AB de faiz sübvansiyonu sağlamak yoluyla destek vermiştir⁹⁰. AYB tarafında Türkiye'ye sağlanan krediler ile oluşturulan projeleri aşağıda ki tabloda görebiliriz.

Tablo 2.4: EUROMED Kapsamında, Avrupa Yatırım Bankası'ndan Sağlanan Krediler (Milyon/ Euro)

Proje Adı	Uygulayan Kuruluş	Kredi Tutarı
Adana Kanalizasyon Projesi	Adana Büyükşehir Belediyesi	45
Diyarbakır Kanalizasyon Projesi	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	32
Tarsus Kanalizasyon Projesi	Tarsus Belediyesi	38
Enerji Otoprodüksiyonu	TSKB-SYB	40
Global Krediler(KOBİ'lerin yatırımlarına yönelik projeler)	TSKB; TSYB ve Halk Bankası'nca kullanılmıştır.	50
TOPLAM		205

Kaynak: Şebnem Karauçak Oğuz, “Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ...”, s.40.

EUROMED kapsamında sağlanan yardımlara baktığımızda yerel yönetimlerin yine alt yapı çalışmaları için kaynak aldığı görülmektedir.

3.1.3.6 Deprem Yardımları

17 Ağustos 1999 tarihinde Türkiye'nin maruz kaldığı deprem felaketinin ardından AB şu yardımlarda bulunmuştur⁹¹:

⁹⁰ Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye'ye Yönelik Avrupa ...”, s. 91.

⁹¹ Feridun Kaya, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (İPA) Kapsamında AB Mali Yardım Programları ve Yapısal Fonlarının Türkiye İş Kurumu Hizmetlerinin Etkinleştirilmesindeki Rolü”, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, s. 124.

- Ağustos 1999'daki Marmara Depremi'nden sonra 30 milyon Avro'luk özel bir bütçe acil durum ve rehabilitasyon faaliyetleri için tahsis edilmiştir.
- Deprem sonrası rehabilitasyon faaliyetlerini desteklemek üzere 1 milyon Avro'luk istisnai bir yardım sağlanmıştır.
- AYB, Türk Hükümeti'ne TERRA özel girişimi çerçevesinde, deprem bölgelerindeki öncelikli rehabilitasyon ve yeniden yapılanma çalışmalarını desteklemek üzere 600 milyon Avro'ya kadar kredi sağlanmıştır

3.1.3.7 Makro Ekonomik Yardım

Gümrük Birliği kararının ekinde yer alan Mali İşbirliği deklarasyonunda Türkiye'nin talebi ve özel bir ihtiyacın ortaya çıkması durumunda orta vadeli bir makro ekonomik yardım öngörülmüştür. IMF (The International Monetary Fund) onaylı programın yürütülmesi için sağlanması öngörülen ve 200 milyon Euro tutarında verilebileceği bildirilen bu yardım şuna kadar Türkiye tarafından talep edilmemiştir⁹².

4. Adaylık Süreci (1999 Helsinki Zirvesi Sonrası) Mali Yardımları

Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde, Türkiye'nin olası genişleme sürecine dahil edilmemesi Gümrük Birliği'ni tam üyelik stratejisinin bir parçası olarak gören Türkiye'de, hayal kırıklığı yaratmıştır. Türk hükümeti, Lüksemburg Zirvesi'nin hemen ardından yaptığı açıklamada Birliğin tutumunu kınadığını, ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesinin ise AB'nin yükümlülüklerini yerine getirip getirmemesine bağlı olacağını belirtmiştir. AB'nin Türkiye'ye karşı tutumu 1998 Cardiff Zirvesi'nde daha olumlu bir hal almış, daha sonra da 17 Ağustos depremi sebebiyle gelen AB yardımları ilişkilerin yumuşamasına neden olmuştur. 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmiş ve diğer adaylarla eşit şart ve kriterlerle değerlendirilmesi kararı alınmıştır. AB ile Gümrük Birliği ilişkisi içinde bulunduğu dönem boyunca birçok AB programına katılmayan ve AB yardımlarından yararlanamayan Türkiye, aday ülke statüsünü almasıyla birlikte bu programlara

⁹² Şebnem Karauçak Oğuz, “Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ...”, s.40.

katılma ve mali yardım alma beklentilerini somut bir şekilde somulması konusunda taleplerde bulunmuştur⁹³.

Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye "aday ülke" statüsü verilmesi ile mali yardımlardan yararlanma olanakları da artış göstermiştir. Bu yardımlar, esas olarak Türkiye'nin adaylık sürecinde, tam üyeliğe hazırlanmasını kolaylaştırmaya yönelik eylemlerde kullanılmak üzere öngörülmüştür. Türkiye'ye bu şekilde tam üyeliğe kadar; AB müktesebatını uygulayıp idari teşkilatını (merkezi ve yerel düzeyde) güçlendirebilecektir⁹⁴.

Türkiye 1999 yılı sonunda aday ülke statüsünü kazanması ile aday ülkelerin 2000-2006 döneminde yararlanacağı PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından yararlanmayı beklerken, AB'den gelen yanıt olumsuz olmuştur. Buna gerekçe olarak, bu programların kesinleştiği ve değiştirilmeyeceği gösterilmiştir. Buna karşılık, Türkiye için MEDA programına ilaveten yeni kaynaklar oluşturulacağı ifade edilmiştir⁹⁵.

4.1. MEDA II

MEDA II çerçevesinde, bütçe kaynaklı ve komisyon tarafından idare edilen bu yardım programından Türkiye için ayrılan pay iki katına çıkarılmıştır. Bu doğrultuda Komisyon tarafından idare edilen 890 milyon Euro hibe ve AYB tarafından idare edilen 1.470 milyon Euro düzeyleri belirlenmiştir. 2000 yılında Türkiye'ye MEDA II kapsamında ayrılan tutar, 190 milyon avro olmuştur. Türkiye ayrıca AYB'nin, MEDA II kapsamında Avrupa- Akdeniz Ortaklığı'na ayırdığı 6.245 milyon Euro tutarındaki kredilerinden de faydalanma imkanı bulmuştur. Türkiye'nin yılda 210 milyon Euro tutarında bir bütçeden yararlanması öngörülmüştür⁹⁶.

Avrupa Parlamentosunun 27 Ağustos 2000 tarih ve A5 -0204/2000 sayılı raporunda da yer aldığı gibi Türkiye'ye MEDA fonlarından sağlanacak yardımlar, Katılım Öncesi Stratejisi'ne uygun olmalıdır. AB yardımları sadece Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklere yönelik olarak kullanılacağı için, MEDA I altındaki

⁹³Neslişah Tok, Avrupa-Akdeniz Ortaklığının Türk Dış Ticaretine Etkileri ve Türk Dış Ticaretinin Bölgedeki Etkinliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2007, s. 113.

⁹⁴Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği- Türkiye ...*, s. 106.

⁹⁵Metin Gençkol, *Avrupa Birliği Mali ...*, s. 172.

⁹⁶Avrupa Birliği ve Türkiye, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 6. Baskı, 2007, Ankara, s. 427.

projeler genel bir karakter taşıırken MEDA II yardımları ise, Türkiye'nin Katılım Öncesi Stratejisine yönelik olarak yapılmıştır. Bu sebeple sunulan projelerde Katılım Öncesi Stratejisine uygun olma şartı aranmıştır⁹⁷.

Türkiye, MEDA II programı kapsamında, 2000 yılında 176 milyon Euro, 2001 yılında 167 milyon Euro ve 2002 yılında 126 milyon Euro tutarında yardım taahhüdü almıştır. Türkiye'nin MEDA II kapsamında 2000-2002 dönemi için bütçe kaynaklarından sağladığı miktarın yüzde 60'ı altyapı yatırımları ve sektörel politikalar, yüzde 35'i katılım süreci ve yüzde 5'i ise sivil topluma yönelik projeler için olmuştur⁹⁸.

MEDA II çerçevesinde 2001 yılında kabul edilen ve İçişleri Bakanlığının uygulayıcı kurum olduğu Yerel Yönetimler Reformunu Destekleme Destek Projesi (LAR)'ne uygulanması için aktarılan AB fonu ile teknik destek ve eğitimi verilmiştir⁹⁹. Yani AB'nin böyle bir fon aktarımında bulunması AB'nin yerellik ilkesi gereği yerel yönetimlere önem vermesi ve bu doğrultuda onların kapasitelerinin geliştirilmesi isteğinin göstergesidir.

Ayrıca MEDA II Kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı Sosyal Gelişme Bileşenine hibe olarak 819.866,90 Euro, Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Bileşenine hibe olarak 12.334.659,57 Euro, Turizm ve Çevre Bileşenine ise 9.294.787,62 Euro hibe aktarılmıştır¹⁰⁰. AB'nin bu mali yardım sağlaması AB'nin geri kalmış bölgelerin gelişimine verdiği önemi, bölgeler arasında bulunan farklılıkların giderilmesinde ki ısrarını ve bu bağlamda AB Bölgesel Politikasının amaçlarının gerçekleşmesindeki isteğinin göstergesidir.

4.2. EUROMED II

Akdeniz ülkelerine yönelik Euromed II programı kapsamında 2000-2006 döneminde Avrupa Yatırım Bankası tarafından 6,5 milyar Euro tutarında yardım sağlanmıştır. AB komisyonu kaynaklara göre, Türkiye'nin bu krediden alacağı payın yılda 210 milyon civarında olması öngörülmüştür. Bu doğrultuda, 7 yıllık bir dönemi

⁹⁷ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve ..., s.766.

⁹⁸ Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 175.

⁹⁹ Muhammet Kösecik, İsmet Akbaş, AB Mali Yardımları ve ..., s.137.

¹⁰⁰ MEDA II Kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı, <www.dpt.gov.tr >(19.05.2011)

içeren programdan, Türkiye'ye sağlanan toplam yardım miktarı 1,470 Milyon Euro'dur¹⁰¹.

4.3. Diğer Mali Yardımlar

- “Türkiye için Avrupa Stratejisi” çerçevesinde çıkarılan iki ayrı tüzük ile 150 milyon Euro tutarında hibe sağlanmıştır. 10 Nisan 2000 tarihinde çıkarılan birinci tüzük ile 2000-2002 dönemi için yıllık 5 milyon Euro miktarında bir yardım verilmiştir. Bu yardımın amacı, AB-Türkiye Gümrük Birliği'ni güçlendirmek üzere gerekli tedbirlerin alınmasıdır. 22 Ocak 2001 tarihinde kabul edilen ikinci tüzük ile ise 2000-2002 dönemi için yıllık 45 milyon Euro olmak üzere toplam 135 milyon Euro'luk bir kaynak aktarımı olmuştur. Bu yardım ile Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesine katkıda bulunulması temel hedefti¹⁰².

- Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, Konsey tarafından 10 Nisan 2000'de kabul edilen Gümrük Birliği'nin Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük kapsamında 2000 – 2002 yılları için toplam 15 milyon Euro hibe kaynak ayrımı yapılmıştır. Bu çerçevede 13 milyon Euro Türk Sanayinde Kalitenin Artırılması Projesine, 2 milyon Euro ise GAP Bölgesel Gelişimi Projesine verilmiştir¹⁰³.

- Deprem yaralarının sarılmasına yardımcı olmak üzere, Aralık 2000'de 20 milyon Euro'luk bir yardım daha yapılmıştır¹⁰⁴.

- 2001 yılında kabul edilmiş olan yeni bir bölgesel kredi fırsatı olan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı ile 2001-2007 dönemi için yıllık 1 milyar Euro'luk bir kredi miktarı öngörülmüştür. Söz konusu imkan, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Akdeniz ülkesinin istifadesine açık olmuştur. Söz konusu kredi ile Avrupa ve Akdeniz ülkelerinin ortak ilgi alanına giren ve bölgesel entegrasyonu geliştiren projeler finanse edilmesi sağlamıştır¹⁰⁵.

- Katılım öncesi yardımlar kapsamında, aday ülkelerin kullanımına açılan toplam 8.5 milyar Euro'luk kredi paketinden, Governörler Kurulunun Mayıs 2001'de Türkiye'yi de katması ile birlikte, Türkiye de yararlanabilecekti. Ünelere belirli

¹⁰¹ Şebnem Karauçak Oğuz, “ Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ...”, s. 42.

¹⁰² Süleyman Yaman Koçak, “Ankara Anlaması'ndan Müzakerelere ...”, s.142.

¹⁰³ Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali ..., s. 97.

¹⁰⁴ Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye'ye Yönelik Avrupa ...”, s. 94.

¹⁰⁵ Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 180

oranda paylar ayrılmamış olan bu paketten verilecek olan kredi miktarı, ülkelerin hazırladıkları projelere ve bunların onaylanmasına bağlı olarak belirlenmiştir. Projelerin kalitesi belirleyici unsurdur. Ancak Türkiye, kredi yeterlilik kriterlerini (BBB reytingi) sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, bu kredi paketinden kamu projeleri için kullanılması imkanı bulunmamaktadır¹⁰⁶.

4.4. AYB Kredileri

Avrupa Yatırım Bankası, genel olarak AB'nin dengeli büyümesine katkıda bulunacak yatırım projelerine kredi sağlamaktadır. AYB ayrıca, Akdeniz Ülkeleri ve Lome Konvansiyonu ülkelerindeki yatırım projelerine de destek vermektedir. AYB kredileri, öncelikle ulaştırma, haberleşme, çevre, enerji, sanayi, tarım ve hizmetler sektörüne sağlanmaktadır. AYB tarafından sağlanan kredi imkanları kamu ve özel sektöre yönelik olmaktadır¹⁰⁷. AYB tarafından verilen kredileri aşağıdaki tabloda görebiliriz.

Tablo 2.5: 2000-2006 Döneminde Türkiye'nin Faydalanabileceği AYB Kredileri (Milyon Euro)

Dönem	Mali Çerçeve	Kredi Tutarı
2000-2003	Terra	600
2000-2006	Avrupa-Akdeniz Ortaklığı	6425
2001-2006	Akdeniz Ortaklığı Paketi	1000
2000-2004	Yeni Kredi Paketi	450
2000-2003	Katılım Öncesi Paketi	8500

Kaynak: Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 179

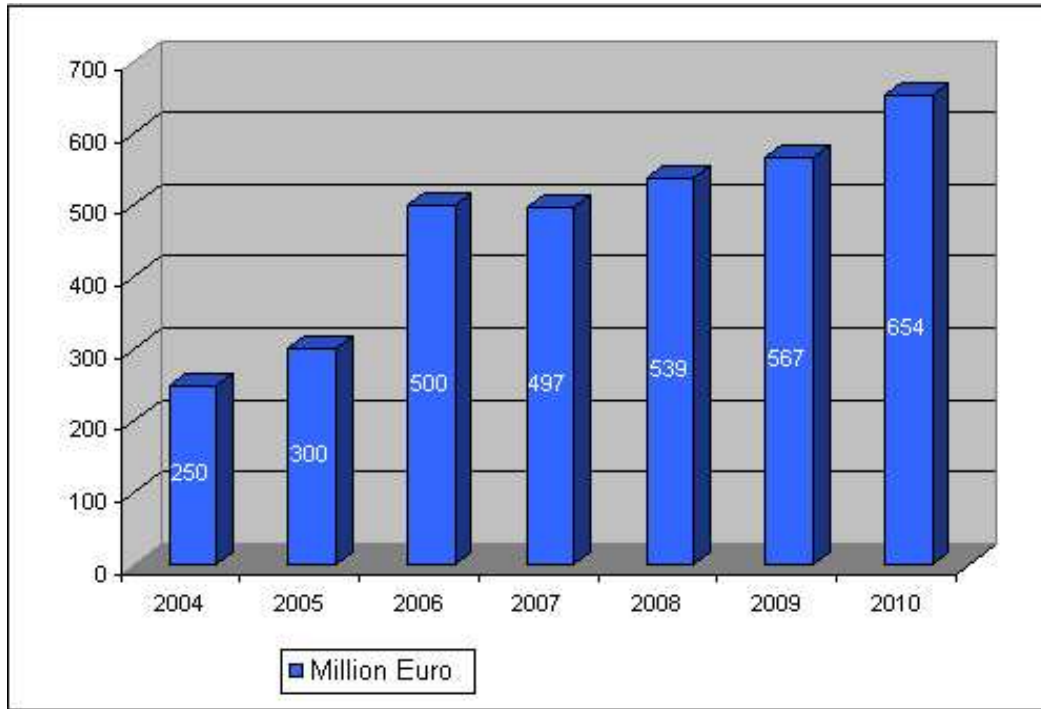
Türkiye'nin adaylık dönemine girmesiyle beraber AB'den almakta olduğu mali yardımlar, önceki dönemlere kıyasla hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Mali Protokoller Dönemi'nde (1964-1986) toplam 827 milyon ECU, Adaylık Öncesi Dönem'de (1987-1999) toplam 1,085 milyar ECU tutarında mali yardım alan Türkiye, sadece ilk adaylık mali dönemi olan 2000-2006 yılları arasında 1,095 milyar Euro'su hibe, geriye kalan 2,520 milyar Euro'luk bölümü kredilerden oluşmak üzere toplam 3,615 milyar Euro mali yardım temin etmiştir. İçinde bulunduğumuz mali perspektifin ilk 4 yılında da katılım öncesi mali yardım kapsamında (2007-2010)

¹⁰⁶ Hakan Karabacak, Avrupa Birliği Mali ..., s. 98.

¹⁰⁷ Habib Yıldız, Fatih Yardımcıoğlu, "Türkiye'ye Yönelik Avrupa ...", s. 95.

Türkiye'ye proje bazlı olarak kullanılmak üzere toplam 2,246 milyar Euro mali yardım verilmiştir¹⁰⁸.

Şekil 2.1:AB'nin Türkiye'ye Mali Desteği Hızla Artıyor

Kaynak: T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), Neden AB Mali Desteği?, <http://www.avrupa.info.tr/AB_Mali_Destegi/Neden_Ab_Mali_Destegi.html>, (13.05.2011)

5. Katılım Öncesi Mali Yardımlar (2000-2006)

Türkiye aday ülke konumuna gelmeden önce AB'nin; Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası ve MEDA kapsamındaki fonlardan, gümrük birliği çerçevesinde verilen fonlardan mali yardım alırken bu kaynaklar, "Türkiye'ye Yönelik Katılım Öncesi Yardım" adı altında tek bir başlık altında toplanmıştır¹⁰⁹. Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım Tüzüğü, ulaştırma ve çevre altyapısı ile bölgesel ve kırsal kalkınma programlarına yatırım dahil bu alanlardaki tüm programlara destek vermektedir. Tek çerçeve tüzüğüne göre yardımın nitelikleri şöyledir¹¹⁰:

¹⁰⁸ Süleyman Yaman Koçak, Ankara Anlaşması'ndan ..., s. 143.

¹⁰⁹ Nurettin Bilici, Avrupa Birliği- Türkiye ..., s.107.

¹¹⁰ Cihan Dura, Hayriye Atik, *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 3. Baskı, 2007, Ankara, s. 677-678

- Yardım hibe niteliğindedir, proje ve programlar çerçevesinde yardımlar oluşturulur.

- Hibe niteliğindeki yardım, katılıma yöneliktir. Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki esaslara dayanır ve üyelik kriterlerini yerine getirmeye yardımcı olur.

- Projenin gerçekleştireceği faaliyetlere bağlı olarak yapılacak sözleşme; hizmet, mal, iş, hibe şeklinde sınıflandırılır.

- Yardım ortak finansman anlayışına dayanır.

- Yardım, projelerin programlama sürecine de destek olur. İletişim hizmetleri, izleme, değerlendirme ve denetleme görevlerini kapsar.

- Türkiye'nin yanı sıra üye ve aday ülkelerden gerçek ve tüzel kişiler yeni program çerçevesindeki ihalelere katılabilir.

Tek Çerçeve olarak bilinen yönetmeliğin (Council Regulation Concerning Pre-Accession Financial Assistance for Turkey) yürürlüğe girmesi ile birlikte, MEDA Yönetmeliği çerçevesinde karmaşık ve uzun bürokratik işlemlere tabi tutulan Türkiye'ye yönelik mali yardımların taahhüt ve tahsis süreci, diğer adaylarla aynı ilkelere bağlanmıştır¹¹¹. Bu yönetmelik ile Türk şirketlerine AB fonları ile finanse edilen yurtdışı ihalelere katılabilme fırsatı sağlanmıştır. 2002 yılında başlayan bu yenilik ile Türk şirketlerine önemli bir pazara girme imkanı sunulmuştur¹¹².

Çerçeve Yönetmelik (Single Framework), Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinde yol haritası olarak nitelendirilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nin bir anlamda hukuki temelini oluştururken, yapılacak mali yardımlarında bir çatı altında toplanmasını sağlamıştır. Diğer ülkelerin yararlandığı AB fonları ile kredilerinden Türkiye'nin projeler bazında yararlanmasına fırsat sağlamıştır. AB'nin her yıl yapacağı 177 milyon Euro tutarındaki hibe yardımının, 127 milyonu Akdeniz İşbirliği ve Yardım Fonu'ndan (MEDA II), 45 milyonu sosyal ve ekonomik gelişmeyi desteklemek için yapılan yardım kaleminden ve 5 milyonu ise gümrük birliğini desteklemek için

¹¹¹ Avrupa Birliği ve Türkiye, T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007, Ankara, 6. Baskı, s.428.

¹¹² Nurettin Bilici, Avrupa Birliği- Türkiye ..., s. 108.

yapılan yardımdan gelmiştir¹¹³. AB Türkiye'ye 2000-2006 döneminde 1.04 milyar Avro mali yardım yapılmasını öngörmüştür. AB Komisyonu'nun Ekim 2002 tarihinde sunduğu Strateji Belgesi'nde ise, bu miktarın Türkiye'nin ihtiyacı doğrultusunda önemli miktarda artırılması öngörüldü. Sonuçta Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde Türkiye'nin 2004-2006 döneminde mali işbirliği çerçevesinde aşağıdaki tabloda görülen hibe niteliğinde mali yardım kullanılmasına karar verilmiştir. Böylece yardımların tutarı yıllık ortalama olarak 177 Milyon Euro'dan, 250 milyon Euro'ya yükselmiştir¹¹⁴.

Yıllar	2004	2005	2006	Toplam
Mali Yardım Miktarı	250 Milyon Euro	300 Milyon Euro	500 Milyon Euro	1050 Milyon Euro

Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye, AB tarafından 12 aday ülke için belirlenen Katılım Öncesi Strateji'ye dahil edilmiştir. Gümrük Birliği'nin derinleştirilmesi, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi, mali işbirliği olanakların artırılması, Topluluk Müktesebatına uyuma hız kazandırılması amacıyla AB tarafından hazırlanan "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" kapsamındaki faaliyetlerin uygulamaya konulabilmesi için bir Konsey Yönetmeliği taslağı hazırlanmıştır. Bu kapsamda, AB Bütçesinden 150 Milyon avro tutarında bir kaynak ayrılması taahhüt edilmiştir. 2000 yılında taahhüt edilen bu miktarın kullanılmasına 2002 yılında başlanmıştır¹¹⁵.

5.1. Katılım Öncesi Mali Yardımlar Döneminde Yardımların Dağılımı

Avrupa Birliği tarafından sağlanan mali yardımların Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun projeler kapsamında olması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'de diğer aday ülkeler ile aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, aynı terminolojinin kullanılması amacı ile mali yardımlar

¹¹³ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve ..., s. 766.

¹¹⁴ Meral Tecer, Avrupa Birliği ve ..., s. 225.

¹¹⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye, T. C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007, Ankara, 6. Baskı, s. 427.

verilmektedir. AB'ye uyum çalışmalarını hızlandırmak amacıyla tüm sektörlerde oluşturulan projelerin özellikle şu konularda yoğunlaşmışlardır¹¹⁶:

- Siyasi kriterler
- Adalet ve İçişleri
- Tarım
- Çevre
- Ulaştırma, Enerji
- Bölgesel Kalkınma
- Sosyal Politika ve İstihdam
- Gümrük Birliği ve Malların Serbest Dolaşımı
- STK'lara destek

Tablo 2.6: AB Türkiye Mali İşbirliği Kapsamında 2002-2006 Döneminde Tahsis Edilen Kaynak (Milyon Euro)

Sektör	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
Enerji	1,05	5,44	2,50	1,04	1,38	11,40
İletişim	2,26	0,00	0,00	1,20	0,00	3,46
Sosyal Politika	7,00	0,00	17,17	7,76	5,00	36,93
Ulaştırma	2,30	4,26	4,61	1,43	0,00	12,60
Çevre	15,55	5,45	12,10	0,00	12,25	45,35
Ekonomik ve Sosyal Uyum	40,00	45,30	77,66	117,06	182,05	461,97
Ara Toplam	68,16	60,45	113,94	128,48	200,68	571,72
Müktesebat Uyumu	57,84	84,65	122,78	149,22	249,32	663,80
Toplam Tahsisat	126,00	145,10	236,72	277,70	450,00	1.235,52

Kaynak: Murat Kara, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları, Uzmanlık Tezi, 2008, Ankara, s. 174.

5.2. Merkezi Olmayan Yapılanma

Aday ülkeler ile yürütülecek mali işbirliğinde, proje hazırlama, denetim ve değerlendirme fonksiyonları ile projeyi uygulama fonksiyonlarının farklı birimlerce yapılması gerekmektedir. Söz konusu yapılanmaya “Merkezi Olmayan Yapılanma” (MOY) adı verilmektedir. MOY ile 2002 yılından itibaren, mali işbirliği

¹¹⁶ Feridun Kaya, Katılım Öncesi Mali ..., s. 126.

kapsamındaki programların AB Komisyonu tarafından onaylanmasından sonra, her tür uygulama ve denetimin Türkiye'ye bırakılması öngörülmüştür. Ancak, yılda iki kez AB Komisyonuna rapor sunulmalıdır. Böylece MOY, aday ülkelerin Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programlarında yer alan önceliklere uygun projelere mali yardım sağlayabilmeleri için oluşturmaları gereken zorunlu bir yapılanma olarak ortaya çıkmıştır¹¹⁷.

Adaylık sürecinde oluşturulan bu yeni merkezi olmayan uygulama sistemi ile, adaylık öncesi dönemde sağlanan mali yardımların kullanılması AB Komisyonu'nun yönetiminden aday ülkeye geçmiştir. Bu durumda, Avrupa Birliği'ne üyelik hedefi doğrultusunda ortaya koyulan taahhütlerin gerçekleştirilmesi amacıyla hazırlanacak ve AB tarafından finanse edilecek projelerin belirlenmesi, yönetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi aday ülke tarafından yapılmıştır¹¹⁸. Türkiye'de, 18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Genelge uyarınca Ulusal Mali yardım koordinatörlüğü, Ulusal Mali İşbirliği Komitesi (UMYK), Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Ortak İzleme Komitesi, Merkezi Finans ve İhale Birimi oluşturulmuştur. Bu yapılanma kapsamında işleyecek olan Türkiye'ye yönelik katılım öncesi mali yardımlara ilişkin Yönetmelik, AB Konseyi tarafından 17 Aralık 2001 tarihinde onaylayarak 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe sokulmuştur¹¹⁹. Ulusal Fon'un ve Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin Kurulmasına ilişkin Mutabakat Zabıtları AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Verheugen'in Türkiye'yi ziyareti vesilesiyle 14 Şubat 2002 tarihinde imzalanmış, 30.01.2003 tarih ve 4802 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş, 24.02.2003 tarih ve 2003/5313 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla da onaylanmıştır. Merkezi olmayan uygulama sisteminin tüm unsurlarıyla hayata geçmesi, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından onaylanması anlamına gelen akreditasyonun alınmasına bağlı olduğundan, Türkiye'nin 9 Nisan 2003 tarihinde Avrupa Komisyonuna iletilen akreditasyon isteği, Komisyonun ilgili birimlerince, sistemin her bir unsuruna ilişkin yerinde yapılan incelemelerle değerlendirilmiş ve 8 Ekim 2003 itibariyle, Türkiye'de

¹¹⁷ Metin Gençkol, Avrupa Birliği Mali ..., s. 180-181

¹¹⁸ Necip Polat, "Avrupa Birliği – Türkiye Mali İşbirliği ve Sayıştay'ın Topluluk Kaynakları Üzerindeki Denetimi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:52, 2004, s. 69.

¹¹⁹ Rıdvan Karluk, Avrupa Birliği ve ..., s.767.

merkezi olmayan uygulama sistemi akredite olmuştur¹²⁰. Bu bağlamda Ulusal Fon, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü, Ulusal Mali İşbirliği Komitesi, Ortak İzleme Komitesi ve Merkezi Finans ve İhale Birim kurulmuştur¹²¹. Fakat AB'nin yeni dönem katılım öncesi mali yardım aracı IPA kapsamında bu yapılar değişikliğe uğratılmıştır. Bu yüzden IPA bölümde bu birimler üzerinde ayrıntılı durulacaktır.

Türkiye'de oluşturulan bu Sistem, 2006 yılına kadar önemli bir sorunla karşılaşmadan çalışmış ve AB'den aktarılan fonlar, çeşitli projelerin gerçekleştirilmesinde, başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Ancak, AB'nin mali yardım mekanizması, 2007-2013 yıllarını kapsayan yedi yıllık bir dönem için başka bir şekilde oluşturulmuştur. Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance - IPA) olarak tanımlanan bu yeni uygulamayla, AB aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik mali yardım mekanizmasını tek bir hukuki çerçevede toplamıştır¹²². IPA'nın, 2000-2006 döneminde uygulanmış olan Katılım Öncesi Mali İşbirliği sürecinden ayrılan yönü yeni dönemde "Proje" yaklaşımına bir uygulamadan "Programlama" yaklaşımına bir uygulamaya geçilmesidir¹²³. Sonuç olarak Türkiye'nin 1999 yılında AB'ye aday ülke ilan edilmesinden sonra ülkemize çeşitli kaynaklar vasıtasıyla sağlanan yardımlar tek bütçe altında toplanmıştır. 2002 -2006 yılları arasında programlanan bu yardımlardan, sadece AB'ye uyum amacıyla tanımlanan projeler yararlanabilmiştir. Bu dönemde müktesebat uyumu, müktesebat uyumu için gerekli idari kapasite oluşturulması ve bunun için gerekli yatırım ihtiyacı ve ekonomik ve sosyal uyum konularındaki projeler kaynak sağlayabilmiştir¹²⁴.

Bu dönemde Türkiye reform sürecinin yarattığı ivmeyle, Ekim 2005 tarihinde Avrupa Birliği ile katılım müzakerelerine başlamıştır. Üyeliğe uzanan yolda atılan bu adım gerek reformların gerekse bu reformları desteklemek üzere sağlanan mali yardımların nitelik ve niceliğinde değişiklikler yaratmıştır. Enerjiden ulaşıma, halk sağlığından tarıma kadar çok farklı ve kapsamlı alanlarda AB'ye uyumu amaçlayan

¹²⁰ Necip Polat, Avrupa Birliği – Türkiye ..., s. 69.

¹²¹ Nurettin Bilici, Avrupa Birliği- Türkiye ..., s. 108.

¹²² Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "Avrupa Birliği "IPA" Mali Yardım Sistemi/2007-2013 Dönemi Uygulaması", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2, 2007, <www.vanproje.com/ipa/IPA_2007-2013_Donemi.pdf>, (25.05.2011), s.102.

¹²³Instrument For Pre-Accession Re-Assistance, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sunumlar/CABBAR270508.pdf,> (28.05.2011), s. 3.

¹²⁴Ayşenur Onur, "IPA ve Yapısal Fonlar", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt:3, Sayı:31, 2009, <http://www.butce.org/Html/dergi/31/a_onur.pdf>, (22.05.2011), s.46.

müzakere süreciyle birlikte, toplumun pek çok kesimini etkileyen yasal ve idari değişiklikler yaşanmaya devam etmiştir. Bu nedenle toplumu söz konusu değişikliklere hazırlamak üzere sağlanan mali yardım miktarında da geçmiş döneme kıyasla ciddi bir artış olmuştur¹²⁵.

6. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Dönemi (2007-2013)

Avrupa Birliği zamanla, 30'dan fazla yasal düzenleme yapılması sonucunu doğuran geniş bir dış yardım dizisi geliştirmiştir. Bu durum Komisyonu, Birliğin faaliyetlerinde uyum ve tutarlılığı sağlamak, mevcut kaynaklarla daha iyi sonuç alma ve etkide bulunabilme ihtiyacından dolayı 2007-2013 mali perspektifini kapsayan dış faaliyetlere yönelik basitleştirilmiş bir çerçeve önerisinde bulmaya yöneltmiştir. Bunun sonucu olarak, Avrupa Birliğinin gelişmekte ve sanayileşmiş olan ülkelerle olan işbirliğini, AB sınır komşuluğu politikasını, genişleme ve diğer spesifik konuları kapsamak üzere yeni dış ilişkiler enstrümanları geliştirmeye yöneltmiştir. Önerilen yeni yasal düzenlemeler arasında, yeni bir Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) tüzüğü Komisyon tarafından Avrupa Parlamentosu ve Konsey'ine sunulmuştur. IPA Konsey Tüzüğü (EC No 1085/2006) 17 Temmuz 2006 tarihinde Konsey tarafından kabul görmüştür¹²⁶. 2007–2013 mali perspektif kapsamında öngörülen bütçe miktarı 11.468 milyar Avro'dur¹²⁷.

6.1. Genel Çerçeve

Ocak 2007 tarihinden başlayarak Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (KYA, Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA) aday ve potansiyel aday ülkeler için daha önce uygulanmış PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS ve Türkiye için Finansal Araç gibi programların yerini almıştır. Oluşturulan bu yeni araçla, geçiş dönemi ve kurumsal yapılanma için destek; üye ülkeler ve diğer KYA faydalanıcısı ülkeler arasında sınır ötesi işbirliği; ulaşım, çevre, ekonomi alanlarında bölgesel ve kırsal kalkınma ve insan sermayesinin güçlendirilmesi ile ayrımcılıkla mücadele gibi konularda finansman sağlanacaktır. KYA'dan yararlanabilecek ülkeler iki gruba ayrılmaktadır: AB'ye aday ülkeler olan Türkiye, Hırvatistan, Makedonya

¹²⁵Türkiye – AB Mali İşbirliği <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5&l=1>, (22.05.2011)

¹²⁶ İbrahim Çeliktaş, “2007–2013 Mali Perspektifi İçin Öngörülen Avrupa Birliği Katılım Öncesi Fonlarının Yapısı”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 63, s. 44-45.

¹²⁷ Ayşenur Onur, “IPA ve Yapısal ...”, s. 46.

Cumhuriyeti yukarıda sayılan tüm alanlarda destek alabilecektir. Batı Balkanlar'daki potansiyel aday ülkeler (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Sırbistan) ise sadece geçiş dönemi ve kurumsal yapılanma ile üye ülkeler ve diğer KYA ülkeleri arasında sınır ötesi işbirliği konularında KYA tarafından destek alabilecektir¹²⁸. Buradan da anlaşılacağı gibi IPA'nın kapsamına giren ülkeler iki gruba ayrılabilir. Aday ülkeler (Türkiye, Hırvatistan, Makedonya) ve potansiyel aday ülkeler (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Sırbistan). Belirli bir yararlanıcı ülkeye yapılacak yardım, aşağıdaki belgelerde tespit edilen önceliklere dayanır¹²⁹:

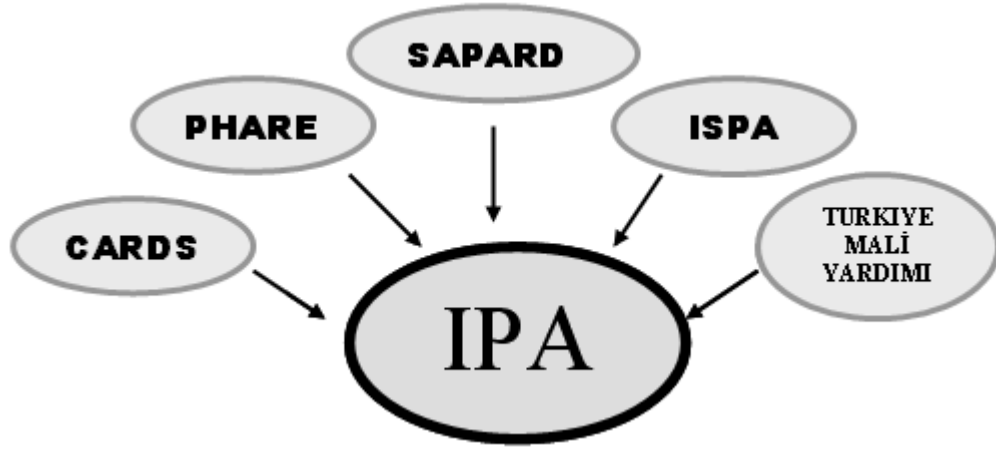
- Avrupa ortaklığı,
- Katılım ortaklığı,
- Müktesebatın kabulüne ilişkin ulusal program,
- Komisyon'un yıllık genişleme paketindeki raporlar ve strateji belgesi,
- İstikrar ve ortaklık anlaşması,
- Müzakere çerçevesi.

IPA'nın önceden sağlanan mali yardımlardan hangilerini bünyesinde topladığını grafikte görebiliriz.

¹²⁸ Ergüder Can, Dilek Akdenizli Kocagül, Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika'nın Gelişimi ve Yapısal Fonlar, TEPAV Yayını, 2008, 1. Basım, s. 97.

¹²⁹ Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Oluşturan 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü'nün Uygulanmasına İlişkin 12 Haziran 2007 tarihli ve 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü(EC), Madde 4, <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/ipa_komisyon_tuzugu_tr-03052010170454.pdf>, (23.05.2011), s. 4

Grafik 2.1: IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) Sistematik Yapılanması

Kaynak: Muzaffer Bakırcı, “Avrupa Birliği Üyelik Öncesi Destek Fonu’nun (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Türkiye’nin Durumu ve Muhtemel Etkileri”, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:21, 2009, s.59.

IPA uygulaması, aday ve potansiyel aday ülkelerin özellikle aşağıda belirtilen alanlardaki çabalarına desteklemek hedefini gütmektedir¹³⁰:

- Demokratik kuruluşları güçlendirme ve hukukun üstünlüğü ilkesinin uygulanması,
- İnsan hakları ile temel hak ve hürriyetlerin korunması, ilerletilmesi ve azınlık haklarına saygı,
- Kamu yönetimi reformu,
- Ekonomik reformların yürütülmesi,
- Sosyal içerme,
- Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi,
- Sivil toplumun desteklenmesi,
- Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, barış ve yeniden yapılanmanın ilerletilmesi,
- Kurumsal yapılanma,
- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlama,

¹³⁰ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA” ...”, s.103.

- Yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunma.

IPA Konsey Tüzüğü, sağlanacak yardımlarla finanse edilecek projelerle ilgili ihalelere katılımı da düzenlemektedir. İhalelere¹³¹:

- Türkiye,
- Üye Devletler,
- Diğer aday ülkeler,

• Avrupa Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde ekonomik ve sosyal yapıların reformuna destek olmaya yönelik mali ve teknik önlemlerden (MEDA) ve Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ve eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya Cumhuriyeti'ne yönelik yardımdan (CARDS) faydalanan ülkeler.

• Bunun yanında, özel uzmanlığın gerektiği hallerde ve Komisyon'un izni dahilinde, Orta Asya ve Doğu Avrupa'dan ortak ülkelere yönelik yardım hükmü altında Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinden, Gerçek ve Tüzel kişilerin katılımına açık olacaktır. Yeni Tüzük, Türk firmalarının, MEDA ve CARDS çerçevesinde öngörülen katılımına ek olarak, PHARE, ISPA ve SAPARD programları kapsamında düzenlenen ihalelere katılmalarına da izin vermektedir.

6.2. IPA Tüzüğüne Göre Yapılacak Yardımlar

Her bir ülkenin hedeflerini en etkin bir biçimde gerçekleştirebilmesi için, IPA tüzüğü beş farklı unsurdan oluşmaktadır. Böylece, tüm yararlanıcı ülkeler uyarlanmış ekonomik yönetim gereksinimleri ile özellikle kendi politik, ekonomik ve yönetim durumlarına uygun olarak benzer yapıdaki tedbirlerden yararlanma fırsatını yakalayabilecektir. Tüzüğe göre bu beş unsur şunlardan oluşmaktadır¹³².

- Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma
- Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği

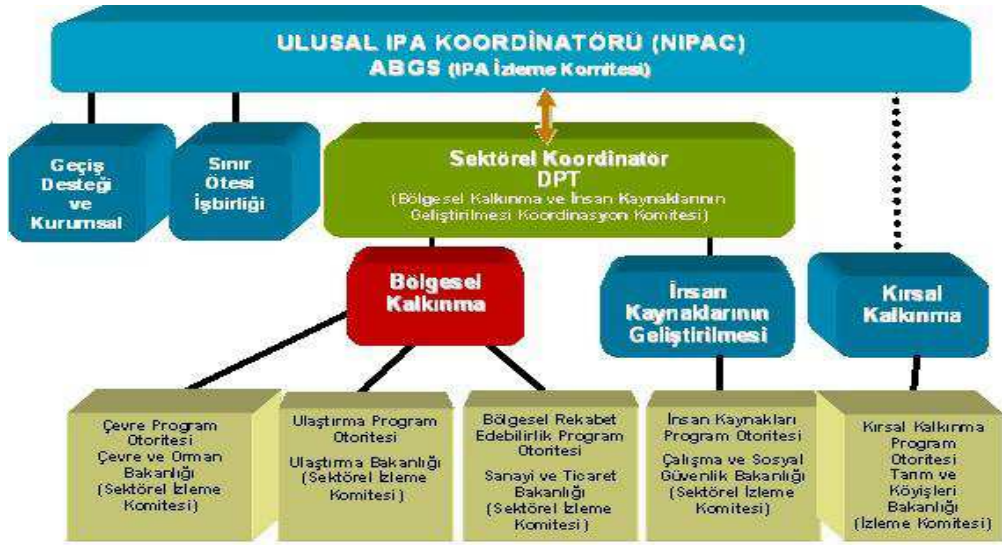
¹³¹ 2500/2001 Sayılı Tek Çerçeve Tüzüğü'nün, Türk Müteahhitlik Sektörüne Sağladığı Olanaklar, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Özel Dosya, <http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8337/25002001-sayili-tek-cerceve-tuzugunun-turk-muteahhitlik-.html>, (24.05/2011)

¹³² İbrahim Çelikaş, 2007–2013 Mali Perspektifi ..., s. 46.

- Bölgesel Kalkınma
- İnsan Kaynakları Gelişimi
- Kırsal Kalkınma

Aşağıdaki şekilde ve tabloda bu bileşenleri görmek mümkündür.

Şekil 2.2. IPA Kurumsal Yapılanması

Kaynak: http://www.vanproje.com/ipa/Katilim_Oncesi_Mali_Yardim_Araci.pdf, (22.05.2011)

Tablo 2.7: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Bileşenleri (2007-2013)

Kurumsal Kapasite Gelişimi	Mevzuat uyumu, kamu yönetimi reformu, adalet ve içişleri reformu, sivil toplumun geliştirilmesi, mali kontrol, çevre politikaları, eğitim reformu	ABGS Koordinatörlüğünde Operasyonel Program hazırlanmaktadır.
Bölgesel ve Sınır ötesi İşbirliği	Bölgesel ve Sınır ötesi İşbirliği	ABGS Koordinatörlüğünde Operasyonel Program hazırlanmaktadır.
Bölgesel Kalkınma	Çevre, Ulaştırma, Bölgesel Rekabet Edebilirlik	Operasyonel Programları sırasıyla Çevre Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinatörlüğünde hazırlanmaktadır
İnsan Kaynakları	İstihdamın artırılması, istihdam kalitesinin artırılması, sosyal dışlanmayla mücadele, mesleki eğitim	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Koordinatörlüğünde Operasyonel Program hazırlanmaktadır
Kırsal Kalkınma	Tarımsal işletmelere destek, tarımsal mamullerin işlenmesi ve pazarlanması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve üretici birliklerine teknik destek	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koordinatörlüğünde Operasyonel Program hazırlanmaktadır

Kaynak: 2007-2013 IPA Mali Yardım Aracı Dönemi, <www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/.../IPA_Hakkında_Not.doc>, (28.05.2011), s. 3.

IPA Programı'nın bir başka amacı da katılım öncesi süreçte aday ülkeleri, AB'ye üye ülkelerin kullanımına açılan Yapısal Fonlarla Uyum Fonu'na hazırlamaktır. Bu amaçla, IPA Programı'nın son üç bileşeninin (Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Kırsal Kalkınma) yönetim yapısı, Yapısal Fonlarla paralel geliştirilmiş, aday ülkelerden de Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi kapsamında kendi ulusal mekanizmalarını oluşturmaları talep edilmiştir. Bu çerçevede her ülke, IPA Programı'nın yönetiminden sorumlu kendi ulusal kurumlarını belirleyerek programlama, sözleşme hazırlama, ihale, finansman, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarının ve işlevlerinin sorumluluklarını bu kurumlara vermektedir¹³³.

¹³³ Ferudun Kaya, Katılım Öncesi Mali ..., s. 141.

6.2.1. Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Kapasite Gelişimi

Geçiş Yardımı ve Kurumsal Yapılanma bileşeni, IPA uygulamasının en önemli bileşenini oluşturmaktadır. Bu bileşenin faydalanıcıları hem aday hem de potansiyel aday ülkelerdir. Müktesebat uyumu, kamu yönetimi reformu, adalet ve içişleri reformu, sivil toplumun gelişimi ve temel haklar, çevre politikası, eğitim ve sağlık sistemi reformu ve mali kontrol gibi konular bu bileşen kapsamındadır¹³⁴.

6.2.2. Bölgesel ve Sınır Ötesi İşbirliği

Bu bileşen altında sağlanan yardımlar ile aday ülkeler ve potansiyel aday ülkelerinin sınır ötesi işbirliği ve gerekli durumlarda uluslararası, bölgesel ve kendileri ile üye devletler arasındaki işbirliklerinde destek sağlanır. Bu işbirliği iyi komşuluk ilişkilerinin artırılması, ilgili ülkelerin karşılıklı çıkarları doğrultusunda istikrar, güvenlik ve refahın geliştirilmesi hedeflerini güderek ülkelerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir gelişmelerini teşvik etmektedir¹³⁵. Bu bileşen bazında Bulgaristan-Türkiye IPA Sınır Ötesi İşbirliği Programı yürütülmektedir. Bu işbirliği programı için ikinci Teklif Verme Duyurusu yapılmaya hazırlanılmaktadır. İkinci Teklif Verme Duyurusu, Ağustos (2011) ayı içerisinde resmi olarak ilan edilecektir¹³⁶.

6.2.3. Bölgesel Kalkınma Bileşeni

Bu bileşen sadece aday ülkeler tarafından kullanılacak olup, mümkün olduğunca ERDF (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu) ve Uyum Fonu uygulamalarının yakalanması amaçlanmıştır. Böylece, aday ülkelerin Dış Yardım kuralları altında Yapısal Fonlar ve Kırsal Kalkınma Fonları uygulamalarına en yüksek seviyede uyumu tesis edilebilecektir. Bölgesel Kalkınma bileşeni; ulaştırma altyapısı (ulusal ağlarla Trans- Avrupa ağlarına bağlanması), çevre altyapısı (su kaynakları, kentsel atık, atık yönetimi, hava kalitesi), enerji altyapısı, eğitim altyapısı, sağlık altyapısı ve bölgesel rekabet edebilirlik (KOBİ'lere ar-ge desteği, inovasyon, sanayi bölgelerinin yeniden yapılandırılması, bilgi toplumu gibi alanlardaki) projeleri fon desteği sağlayacaktır¹³⁷.

¹³⁴ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA” ...”, s. 104.

¹³⁵ Ayşenur Onur, “IPA ve Yapısal ...”, s. 47.

¹³⁶ < <http://www.ipacbc-bgtr.eu/tur/news/view/51>>, (22.07.2011)

¹³⁷ Ferudun Kaya, Katılım Öncesi Mali ..., s. 144.

Bölgesel Kalkınma Bileşeni IPA programının üçüncü bileşenidir. Bölgesel kalkınma bileşeni aşağıdaki önceliklere göre faaliyetlere destek vermektedir¹³⁸:

(a) Özellikle ulusal ağlar arasındaki ve ulusal ve Trans-Avrupa ağları arasındaki ara bağlantı ve birlikte çalışılabilirlik olmak üzere taşıma altyapısı.

(b) Atık idaresi, su kaynağı, kentsel atık sular ve hava kalitesi, kirlenmiş alan ve toprağın rehabilitasyonu, enerji etkinliği ve yenilenebilir enerji adı altında çevresel fayda sağlayan ve istikrarlı kalkınmayla ilgili alanlara ilişkin çevresel tedbirler,

(c) Bölgesel rekabet ve verimli bir ortamı geliştiren ve özellikle aşağıdakiler de dahil olmak üzere sürdürülebilir istihdama yönelik bir başlangıç ve önlemleri teşvik eden faaliyetler:

(i) Özellikle yönetim, pazar araştırması, kalkınma ve ağ oluşturma alanlarında girişimler için iş ve teknoloji hizmetlerinin sağlanması,

(ii) Bilgi ve iletişim sistemlerine erişim ve bunların kullanılması,

(iii) Yüksekokul, araştırma kurumları ile araştırma ve teknoloji merkezleriyle işbirliği kurmak aracılığıyla teknolojik gelişim, araştırma ve yaratıcılığın geliştirilmesi,

(iv) İş ağı ve gruplarının geliştirilmesi

(v) Teşebbüs sermayesi, kredi ve garanti fonlarla canlanan finansmana erişimi kolaylaştıran finansman araçlarının yaratılması ve geliştirilmesi,

(vi) Yeni ve mevcut işin kurulması, geliştirilmesi ve genişletilmesinin sağlanmasına katkıda bulunan yerel altyapı ve hizmetlerin tedariki,

(vii) Bölgesel kalkınma için gerekli olduğu yerlerde ve insan kaynakları geliştirme bileşeniyle yakın koordinasyon kurarak eğitim ve öğretim altyapıları.

Bileşen ile Türkiye'ye ayrılan mali yardımlardan faydalanabilmek için yapısal fon mantığına uygun olarak yeni bir programlama mantığı getirilmiş, ulaştırma, çevre ve bölgesel rekabet edebilirlik için üç yıllık dönemleri kapsayan Operasyonel

¹³⁸Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Oluşturan 1085/2006 Sayılı Konsey Tüzüğü'nün Uygulanmasına İlişkin 12 Haziran 2007 tarihli ve 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü(EC), Madde 147.

Programlar hazırlanması ön koşul olarak sunulmuştur. Bu çerçevede ilgili alanlardaki Operasyonel Programların hazırlanması ve yürütülmesi görevi aşağıdaki bakanlıklara verilmiştir¹³⁹:

A.Çevre Operasyonel Programı – Çevre ve Orman Bakanlığı;

B.Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı - Sanayi ve Ticaret Bakanlığı;

C.Ulaştırma Operasyonel Programı – Ulaştırma Bakanlığı

6.2.3.1. Çevre Operasyonel Programı

“Çevre” sektörü; çok yıllı ve stratejik planlamayı da beraberinde getiren IPA Programı’nın üçüncü bileşeni olan “bölgesel kalkınma” bileşeninin bir alt başlığıdır. Bu sektöre, IPA Programı kapsamında tahsis edilecek mali yardımın kullanılması için; ortaklık ilkesi göz önünde bulundurularak, Çevre ve Orman Bakanlığı’nın genel koordinasyonunda, ilgili tüm idari ve sosyo-ekonomik paydaşların aktif olarak katılımı ile 2007-2009 dönemini kapsayan Çevre Operasyonel Programı hazırlanmıştır. (Avrupa Komisyonu ve ilgili kurumlar ile alınan ortak karar neticesinde 2007-2009 dönemi ÇOP’nın 2010 ve 2011 yıllarına uzatılmıştır). Avrupa Komisyonu tarafından, 29 Kasım 2007 tarihinde resmen onaylanan 2007-2009 dönemini kapsayan Çevre Operasyonel Programının toplam bütçesi 272,1 Milyon Euro olup; bunun 204,1 Milyon Euro’su Avrupa Birliği fonlarından, 72,1 Milyon Euro’su ise ulusal bütçeden tahsis edilmiştir¹⁴⁰.

Çevre Operasyonel Programı’nın uygulanması bölgelerdeki ekonomik faaliyetleri canlandıracak ve geri dönüşüm, yenilikçi enerji üretimi, turizm ve eğlence gibi sektörlerde yeni iş fırsatları yaratacaktır. Bu sayede; son derece önemli olan çevrenin korunması, daha sağlıklı ve daha güvenli bir geleceğin oluşturulmasının yanı sıra sürdürülebilir kalkınma ile de bir arada gidecektir¹⁴¹. Çevre Operasyonel Programı’nın uygulamaya alınması ile; daha sağlıklı, temiz ve güzel bir çevreye sahip olabilmek amacıyla, Belediyeler için; içme suyu temini, atık su arıtma ve katı atık

¹³⁹Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, <http://www.ikg.gov.tr/maliyardim.html>, (29.05.2011)

¹⁴⁰Çevre Operasyonel Programı 2007-2009, <http://www.ipa.gov.tr/Files/COP_2007_2009.pdf>, (15.06.2011), s.5.

¹⁴¹Çevre Operasyonel Programı (2007-2009), <<http://www.ipa.gov.tr/TR/Sayfalar/COP.aspx>>, (16.06.2011)

düzenli depolama ve bertaraf tesislerinin yapımı gibi yatırımlar teşvik edilecek ve bu sayede; “çevre yönetimi” olgusu yerel yönetimlerin ayrılmaz bir parçası olacaktır¹⁴².

6.2.3.2. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı (BROP)

BROP AB'nin yeni dönem mali aracının bileşeni olan Bölgesel Kalkınma bileşenin alt bileşenlerinden biridir. Bu alt bileşen kapsamında Türkiye'ye yapılan yardımın amacı; “ Ülkenin AB ekonomisine yaklaşmasını temin etmek için Türk ekonomisinin rekabet edebilirliğinin artırılması ve bölgesel sosyo-ekonomik farklılıkların azaltılması” olarak saptanmıştır. BROP öncelikle, coğrafi ve tematik yoğunlaşma stratejisi ile daha önce uygulanan bölgesel programlardan farklılaşmaktadır. Tematik yoğunlaşmada, KOBİ'ler ve girişimcilik ön plana çıkarken, sektörel yoğunlaşmanın ana unsurları imalat sanayi ve turizm olarak belirlenmiştir. Her ilde öne çıkan sektörlerle öncelik verilmesi ve bölgelerin turizm potansiyellerinin ön plana çıkarılması içsel büyüme için konulan araçlardır. Türkiye'nin AB'ye uyum için geçtiği NUTS¹⁴³ sistemi ile ülkemiz çeşitli bölgelere ayrılmıştır. BROP'da bu bölgelerden coğrafi olarak kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının %75 altında olan bölgelere odaklanmaktadır¹⁴⁴.

Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan 12 NUTS II bölgesinden 15 Büyüme Merkezi seçilecektir. Böylece, 15 Büyüme Merkezini de kapsayan 12 Düzey II bölgesi Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programının esas faydalanıcısı olacaktır. Operasyonel Program, öte yandan, ülke içinde bölgeler arası işbirliğine de öncelik verecektir. Büyüme merkezleri ile bu merkezlerin civarındaki iller arasında oluşturulacak işbirlikleri ve hedef bölge ile diğer bölgeler (% 75 esiğinin üstünde kalan batı bölgeleri) arasında özellikle araştırma geliştirme ve işbirliği ağının oluşturulmasına yönelik oluşturulacak işbirlikleri Operasyonel Programın coğrafi yoğunlaşmasının önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır¹⁴⁵.

¹⁴²Çevre Operasyonel Programı 2007-2009, <http://www.ipa.gov.tr/Files/COP_2007_2009.pdf>, (15.06.2011), s.5.

¹⁴³ Bu istatistiki bölge sistemi bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak işlenecektir.

¹⁴⁴Birol Akgül, Muhammed Ziya Paköz, “ Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Politikalarındaki Değişim ve Dönüşümün Karşılaştırmalı Analizi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:469, 2010, s. 44.

¹⁴⁵Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Ankara 2007, <<http://ipaweb.sanayi.gov.tr/Files/Documents/opturkce-01072010145056.pdf>>, (23.06.2011), s.13.

Bu programın iki öncelik alanı vardır. Bunlar; iş ortamının geliştirilmesi ve işletme kapasitesinin geliştirilmesi ve girişimciliğin desteklenmesidir. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı bu öncelikler doğrultusunda 2007–2009 dönemine ait bütçesi şu şekildedir; 2007 yılında 55.866 milyon Avro, 2008 yılında 58.000 milyon Avro ve 2009 yılında 73.066 milyon Avrodur¹⁴⁶.

BROP Türkiye’de yeni nesil bölgecilik anlayışına uygun politikalar geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Çünkü Türkiye AB’ye uyum çalışmaları nedeni ile NUTS sistemine geçmenin yanı sıra ayrıştırılan bölgelerde kalkınma ajanslarını da kurmuştur. Bu ajanslarında temel görevi bölgesel rekabet edebilirliği artırmaktır. Bu yüzden bu programın öncelik alanı ile kalkınma ajanslarının çalışması uyumaktadır.

6.2.3.3. Ulaştırma Operasyonel Programı

Bu programın amacı etkin ve dengeli bir ulaşım sistemi oluşturmak ve gelecek Trans-Avrupa Şebekeleri (TEN-T) üzerinde emniyet ve karşılıklı işletilebilirliği sağlamak için ülkenin ulaştırma altyapısını iyileştirmektir¹⁴⁷.

Bu programın temel öncelik eksenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür¹⁴⁸:
Öncelik 1: Demiryolu altyapısının geliştirilmesi, Öncelik 2: Liman altyapısının geliştirilmesi, Öncelik 3: Bu öncelikleri desteklemek için Teknik Destek. Bu önceliklerin karşılanması için ortaya konan ve mevcut proje stokunu yansıtan tedbirler ise şu şekildedir:

- Mevcut TEN-T ile bağlantı sağlayan veya gelecekteki TEN-T ağları üzerindeki demiryolu hatlarının yapımı ve/veya rehabilitasyonu
- Gelecekteki TEN-T üzerinde yeni limanların gerekli multi-modal hinterlant bağlantıları ile birlikte yapımıdır.

6.2.4. İnsan Kaynaklarının Gelişimi

Bu bileşen ESF (Avrupa Sosyal Fonu) tipi faaliyetler için program ve politika tasarımına yönelik uygun yapı ve sistemlerin yaratılmasına odaklanacaktır. Bu

¹⁴⁶Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Ankara 2007, <http://ipaweb.sanayi.gov.tr/Files/Documents/opturkce-01072010145056.pdf>, (23.06.2011), s.7.

¹⁴⁷<<http://www.eeb-kalkinmabirligi.gov.tr/dokuman/ipa/UOP%20Bolgese1%20Konferans%20%20genel%20sunum.pdf>>, (22.06.2011), s.6.

¹⁴⁸Ulaştırma Bakanlığı Ulaştırma Operasyonel Programı, <http://www.kugm.gov.tr/BLSM_WIYS/OP/tr/OP/20101027_144508_43011_1_64.pdf>, (22.06.2011), s.4.

bileşen altındaki Topluluk hedefleri sosyal içerimle, mesleki ve teknik eğitim ile kadın erkek eşitliği bulunmaktadır. Bu bileşen, istihdam fırsatlarının artırılması ve işsizlik oranlarının azaltılması gibi sorunları ele alacak önlemleri destekleyecektir. İnsan Kaynakları bileşeni ayrıca iş piyasasında kadınların katılımını artıracak, Türk işgücü becerilerini ve niteliklerini yükseltecek, eğitim ve diğer benzeri önlemlerin kalitesini artıracaktır¹⁴⁹.

6.2.5. Kırsal Kalkınma

Bu bileşen ile aday ülkeler topluluk ortak tarımsal politikalarının yönetimi ve uygulamalarına hazırlanmalarının yanı sıra politika geliştirmelerinde yardımcı olunması amaçlanmaktadır. Program, özellikle ortak tarım politikalarına ve bunlarla ilişkili diğer politikaları ilgilendiren topluluk müktesebatının uygulanmasa yönelik gerekli hazırlıkların gerçekleştirilmesi ve tarım sektörü ile kırsal alanların adaptasyonunun sağlanmasına katkıda bulunur¹⁵⁰. IPA'nın IPARD olarak adlandırılan 5. bileşenin amacı; aday ülkeleri kırsal kalkınma alanında politika geliştirmeye, OTP'nin uygulanmasına ve yönetimine hazırlamaktır. Bu nedenle IPARD, ağırlıklı olarak OTP çerçevesinde AB Müktesebatının uygulanması, aday ülkelerde tarım sektörünün yeniden yapılandırılması ve kırsal alanların sürdürülebilir uyumunu desteklemeye yönelik oluşturulmuştur¹⁵¹.

¹⁴⁹Seda Elçi, Avrupa Birliği Yapısal Fonları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AB Uzmanlık Tezi, Ankara 2007, s. 86.

¹⁵⁰ Ayşenur Onur, "IPA ve Yapısal ...", s. 47.

¹⁵¹Burcu Miraç Diraor, Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma: Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler, (Uzmanlık Tezi), Yayın No: DPT: 2764, Ankara, 2008, s. 68.

6.3. IPA Kapsamındaki Mali Yardımların Dağılımı

IPA kapsamında sağlanacak yardımlar çok yıllık mali strateji belgesine göre belirlenmiştir. Yardımların yapılacağı aday ve potansiyel aday ülkeler için belirlenen yardım tutarları şu şekildedir:

Tablo 2.8: Çok Yıllık Mali Strateji Belgesine (MIFF) Göre IPA Desteklerinin Ükelere Göre Dağılımı (Milyon Euro)

Ülkeler	2007	2008	2009	2010	2011	Toplam
Türkiye	497.2	538.7	566.4	653.7	781.9	3037.9
Hırvatistan	141.2	146.0	151.2	154.2	157.2	749.8
Makedonya	58.5	70.2	81.8	92.3	98.7	401.5
Sırbistan	221.1	223.5	228.1	232.7	237.4	1142.8
Kosova	68.3	124.7	66.1	67.3	68.7	395.1
Bosna Hersek	62.1	74.8	89.1	106.0	108.1	440.1
Arnavutluk	61.0	70.7	81.2	93.2	95.0	401.1
Genel Toplam	1109.4	1248.6	1263.9	1399.4	1547.0	6568.3

Kaynak: Muzaffer Bakırcı, “Avrupa Birliği Üyelik ...”, s. 59.

IPA Fonunun kesinleşen 2007-2011 dönemi mali destek boyutuna ve bunun ülkelere göre dağılımına baktığımızda; en fazla payın Türkiye’ye verildiğini görmekteyiz. Belirtilen dönem toplam mali desteklerin %46’sını ifade eden ve yıllık ortalama 600 milyon Euro tutarındaki bu destek, ilk etapta olumlu bir izlenim verse de, gerek Türkiye’nin mevcut koşulları ve büyüklüğü, gerekse AB ile ilişkilerinin tarihsel boyutu bakımından çok büyük bir miktar olmadığı göze çarpmaktadır¹⁵².

Türkiye’ye yapılan yardımlar, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığının istikrarına yönelik projelere dönük olmasının yanı sıra Türkiye-AB Sivil Toplum Diyalogu’nun teşvik edilmesine yönelik projelere odaklı olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, anılan yardımlar ile ülkemizin AB Uyum Politikasına ve Kırsal Kalkınma alanlarına katılım sürecine yardımcı olunmasının hedeflendiği belirtilmektedir¹⁵³.

IPA Programına uyum için Türkiye’nin yapması gerekenlerin başında; kaynakların gerektiği gibi kullanılabilmesi için kurulması zorunlu olan idari yapıların

¹⁵² Muzaffer Bakırcı, “Avrupa Birliği Üyelik ...”, s. 58.

¹⁵³ Betül Ulucan, IPA Kırsal Kalkınma Ajansının Akreditasyonu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, s. 18.

tesis edilmesi, süreç, yöntem ile prosedürlerin belirlenmesi, ilgili bileşenlerdeki alanlar için stratejiler çıkarılması sayılabilir¹⁵⁴.

6.4. IPA Uygulama Süreci

IPA kapsamında, aday ve potansiyel aday ülkelere, bileşen bazında sağlanacak mali yardımların kullanımı belirli süreçlerin tamamlanması ile mümkün olacaktır. Söz konusu süreçleri şu şekilde değerlendirmek mümkündür¹⁵⁵:

a. Çok Yıllı İndikatif Planlama Belgesi (Multi-Annual Indicative Financial Framework /MIFF)

Yararlanıcı ülke ile AB Komisyonu'nun işbirliği içerisinde hazırlanan Çok Yıllı İndikatif Planlama Belgesi, Mali Çerçeve Belgesi ile birlikte bir ülkeye ayrılan mali yardımların, IPA bileşenleri altında gerçekleştirilecek faaliyetler ve temel önceliklere göre dağılımını gösterir. İzleyen üç yılın perspektifini yansıtacak şekilde hazırlanan ve yıllık gözden geçirmelere tabi olan Çok Yıllı Planlama Belgesi, ancak AB Komisyonu tarafından kabul edildikten sonra uygulanması mümkündür. Söz konusu Belge; Katılım Ortaklığı Belgesi, Ulusal Program, İlerleme Raporları, Konsey kararları, genişleme paketi ve AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu strateji belgelerinde tanımlanmış olan ihtiyaç, sorun ve öncelikleri temel alarak hazırlanır¹⁵⁶.

b. Çok Yıllı İndikatif Mali Çerçeve Belgesi (Multi-Annual Indicative Financial Framework/MIFF)

AB Komisyonu her yıl, IPA çerçevesinde gelecek üç yıllık dönemler için verilecek mali yardımların dağılımını gösteren ve uygulama planı niteliğindeki bir Çok Yıllı İndikatif Mali Çerçeve Belgesi hazırlayarak AB Parlamentosuna ve Konsey'ine sunar. Mali Çerçeve Belgesi, mali yardımların IPA bileşenleri ve ülkeler bazında dağılımı konusunda AB Komisyonu'nun görüşünü yansıtır. Bu belge, IPA'dan faydalanan ülkeleri ve her bileşen altında yapılacak yardım miktarını indikatif (açıklayıcı- belirtici) olarak gösterir. Mali Çerçeve Belgesi üç yıllık dönemler için programlanır. 2008-2010 yıllarını kapsayan ilk Mali Çerçeve Belgesi

¹⁵⁴Metin Can, Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard ve Ipar Örneği, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 63.

¹⁵⁵ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "Avrupa Birliği "IPA"...", s. 105.

¹⁵⁶ Ayşenur Onur, "IPA ve Yapısal ...", s. 51.

AB komisyonu tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan bu belgede Türkiye için ayrılan yardım miktarları ve bunların IPA bileşenleri bazındaki dağılımı aşağıdaki tabloda görmek mümkündür¹⁵⁷:

Tablo 2.9: Çok Yıllı İndikatif Mali Çerçeve ile Türkiye'ye Yapılacak Mali Yardımların IPA Bileşenleri Bazında Dağılımı (Milyon Euro)

	IPA Bileşeni	2007	2008	2009	2010
TÜRKİYE	Geçiş Yardımı ve Kurumsal Yapılanama	252.2	250.2	233.2	211.3
	Sınır Ötesi İşbirliği	6.6	8.8	9.4	9.6
	Bölgesel Kalkınma	167.5	173.8	182.7	238.1
	İnsan Kaynaklarını Gelişimi	50.2	52.9	55.6	63.4
	Kırsal Kalkınma	20.7	53.0	85.5	131.3
	TOPLAM	497.2	538.7	566.4	653.7

Kaynak: Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “ AB Mali Yardımları ve ...”, s. 181.

Tabloyu incelediğimizde en çok mali yardım ayrılan alanın geçiş yardımı ve kurumsal yapılanma ile bölgesel kalkınma bileşenine ait olduğunu görmekteyiz. Bu durum AB'nin aday ülkeleri AB müktesebatına hazırlığına ve daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak durduğumuz AB Bölgesel Politikası'na verdiği önemi göstermektedir. AB aday ülkelerin bölgeler arası farklılıkları azaltma için bölgesel kalkınma bileşeni adı altında çeşitli yardımlar vermektedir. Türkiye'de bu durumda kaynaklar olarak projelerine finansman sağlamaktadır.

c. Operasyonel Programlar

IPA sürecinin bu aşamasında, ilgili aday ülke tarafından her bir IPA bileşeni için Operasyonel Program hazırlanır ve AB Komisyonuna sunulur. Operasyonel Programlar, Çok Yıllı Planlama Belgesindeki amaç ve önceliklere ulaşmak için yapılacak faaliyetleri ve uygun önlemleri tanımlar ve gösterir. Operasyonel Programlar, hedeflenen her bir alan için amaçları, beklenen sonuçları ve ölçülebilir başarı göstergelerini de içerecek şekilde oluşturulur. IPA kapsamında fon kullanacak

¹⁵⁷ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “AB Mali Yardımları ve IPA Uygulamasına Geçiş”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Sayı:456, 2007, ss. 180-181.

aday ülkenin, gerekli kurumsal yapıyı oluşturması ve programlama dokümanlarını hazırlaması zorunludur¹⁵⁸.

Bu zorunluluk ekseninde ülkemizde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programını, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İnsan Kaynaklarının Geliştirtmesi Operasyonel Programını, Ulaştırma Bakanlığı Ulaştırma Operasyonel Programını hazırlamaktadır¹⁵⁹.

d.Stratejik Uyum Çerçeve Belgesi (Strategic Coherence Framework/SCF)

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Gelişimi bileşenlerinin programlanmasında bir referans doküman niteliğinde olan Stratejik Uyum Çerçevesi, Çok Yıllı İndikatif Planlama Belgesi esas alınarak oluşturulur ve söz konusu bileşenlerle ilgili temel amaçları ve öncelikleri, SWOT analizlerini ve Operasyonel Programlar için tahsis edilen mali kaynakları içeriğinde bulundurur. Belge, ilgili bileşenler altındaki programların onaylanması için önkoşuldur¹⁶⁰.

e. Finansman Anlaşmaları (Financing Agreements)

Finansman desteği sağlanacak olan belli bir proje veya programa ilişkin tanım içerir. AB Komisyonu tarafından finansman kararı alınmasına takiben mali yükümlülükleri içeren ve aday ülke Ulusal Mali Yardım Koordinatörü ile AB Komisyonu arasında imzalanan anlaşmadır. IPA uygulama sürecinde son olarak, her bir aday ve potansiyel aday ülke tarafından hazırlanarak AB Komisyonu'na sunulan ve IPA bileşenlerinin her biri altında yapılacak faaliyetleri proje bazında gösteren programlar doğrultusunda ayrı bir finansman anlaşması gerçekleştirilir¹⁶¹.

Finansman Anlaşmaları şu hususları düzenler¹⁶²:

- Yararlanıcı ülkenin Topluluğun yardımın kabul ettiği ve yardıma ilişkinin ödemenin kural ve usullerine mutabık olduğu hükümler;
- Yıllık veya çok yıllık program ve operasyonların uygulanmasına ilişkin ilgili metot ve sorumlulukları da içeren yardımın yönetilme esasları;

¹⁵⁸ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "Avrupa Birliği "IPA"...", s. 107.

¹⁵⁹ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "AB Mali Yardımları ve ...", s. 183.

¹⁶⁰ Ayşenur Onur, "IPA ve Yapısal ...", s. 51.

¹⁶¹ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "AB Mali Yardımları ve ...", s. 183.

¹⁶² Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 24.

- Komisyon'un ön kontrolleri olmadan yerinden yönetimin sağlanması için yararlanıcı ülke tarafından, gerekli kıyas noktaları ve süreleri içeren bir yol haritasının oluşturulması ve düzenli olarak yenilenmesine ilişkin hükümleri düzenler.

6.5. IPA-Kurumsal Yapılanma

IPA kapsamındaki mali yardımlardan faydalanabilmek için, yararlanıcı ülkenin gerekli idari yapıları oluşturması zorunludur. Bu idari yapıların ne olduğu ve bunların fonksiyonları, IPA Uygulama Tüzüğünde açıkça yer verilmiştir. IPA mali yardımlarını, merkezi olmayan uygulama sistemi aracılığı ile kullanan bir aday ülkenin IPA Uygulama Tüzüğünde belirtilen idari birim ve otoriteleri kurması gerekir. Yararlanıcı ülke, bu birim ve otoriteler arasında uygun görevler dağılımını sağlar. Bu birim ve otoriteler kurulup işlemeye başladıktan sonra AB Komisyonu, yardım fonları üzerindeki yönetim yetkisini yararlanıcı ülkeye verir¹⁶³. Yani IPA Tüzüğü ile Merkezi Olmayan Uygulama Sisteminin Unsurları ve IPA düzenlemeleri ile getirilen bir takım değişiklikler olmuştur. IPA yapılanmasını şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Ulusal Fon (National Fund)

IPA Çerçeve anlaşmasında Ulusal Fonun Kurulmasına İlişkin Mutabakat Zaptında belirtilen tanımlamaya uygun olarak Ulusal Fonun Yararlanıcı Ülkede Devlet Bakanlığı bünyesinde yer alan bir kurum olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de Ulusal Fon, Hazine Müsteşarlığı içerisinde yer almaktadır. Ulusal Fon, Ulusal Yetkilendirme Görevlisinin sorumluluğu altında Katılım Öncesi Yardım Aracı çerçevesinde sağlanacak yardımların mali yönetimi ile görevli olup banka hesaplarının düzenlenmesi, Komisyondan fonların talep edilmesi, Komisyondan temin edilen fonların program otoritelerine veya nihai yararlanıcılara transferinin yetkilendirilmesi ve Komisyona mali raporların sunulması gibi sorumlulukları vardır¹⁶⁴.

¹⁶³ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, "Avrupa Birliği "IPA"...", s.108

¹⁶⁴ İbrahim Çelikaş, "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının Merkezi Olmayan Yapılanmada Getirdiği Değişiklikler ve Yardımların Planlanması", *Sayıştay Dergisi*, Sayı:74-75, 2009, s. 76.

b. Ulusal Yetkilendirme Görevlisi (National Authorising Officer)

Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, faydalanıcı ülke tarafından, ülkedeki hükümet veya kamu idaresinde görevli yüksek kademeli memurlar arasından atanır. Ulusal Fonun başkanı olarak Avrupa Birliği fonlarının mali yönetiminin genel sorumluluğunu üstlenir. İşlemlerin yasallığından ve düzenliliğinden sorumludur. IPA Programı kapsamındaki mali yönetim ve kontrol sistemlerinin etkili işlemesi, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi'nin sorumluluğundadır. Türkiye'de Hazine Müsteşarı, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi olarak atanmıştır¹⁶⁵.

c. Ulusal IPA Koordinatörü (National IPA Coordinator)

Yararlanıcı ülke tarafından, kamudaki yüksek düzeyli memurlar arasından atanır. IPA kapsamında, AB komisyonu ile yürütülen ilişkilerin genel sorumluluğunu üstlenir ve mali yardımların koordinasyonunu temin eder. IPA Uygulama Tüzüğü kapsamındaki programların koordinasyonundan ve uyumundan sorumludur. Yıllık IPA uygulama raporunu hazırlar ve AB Komisyonu'na sunar¹⁶⁶.

d. Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Gelişimi Bileşenleri Sektörel Koordinatörü (Sectoral Coordinator)

Sektörel Koordinatör, “III-Bölgesel Kalkınma” ve “IV-İnsan Kaynaklarının Gelişimi” bileşenlerinin koordinasyonunu sağlamak üzere, yararlanıcı ülke tarafından görevlendirilir. Sektörel Koordinatör, bir kamu idari birimidir. Ulusal IPA Koordinatörünün sorumluluğu altında görev yapar. Söz konusu bileşenlerin uygulanmasına doğrudan katılmaz. Stratejik Uyum Çerçevesi taslağını hazırlar. Sektörel strateji ve programlar arasında eşgüdümü tesis eder¹⁶⁷.

e. Yetkili Akreditasyon Görevlisi (Competent Accrediting Officer / CAO)

Yetkili Akreditasyon Görevlisi yararlanıcı ülke tarafından atanır. Bu akreditasyon görevlisinin, yararlanıcı ülkedeki hükümet ya da kamu idaresinde yüksek kademeli memur olması gerekmektedir. Yetkili Akreditasyon Görevlisi Ulusal

¹⁶⁵IPA-Kurumsal Yapılanma,< <http://www.hazine.org.tr/ab/ipa2.php>>, (28.05.2011)

¹⁶⁶Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “ AB Mali Yardımları ve ...”, s. 184.

¹⁶⁷ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA”...”, s. 108.

Yetkilendirme Görevlisi ve Ulusal Fon'un akreditasyonunun verilmesi, izlenmesi, askıya alınması veya geri alınmasından sorumlulukları vardır¹⁶⁸.

f. Merkezi Finans ve İhale Birimi

Ulusal İdare içinde, kurumsal yapılanma projeleri ve özel olarak sağlanmışsa diğer projeler için ihaleye çıkma, sözleşme yapma ve ödemelerde bulunma görevleri vardır. Merkezi Finans ve İhale Biriminin Kuruluşuna İlişkin Türkiye Hükümeti ve Avrupa Komisyonu Arasındaki Mutabakat Zaptına 1 No.lu Ek'in 1. maddesi ile Mutabakat Zaptının 2. maddesinde yapılan değişiklik ile daha önce idari açıdan Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine bağlı iken Hazine Müsteşarlığına bağlı bir birim olarak Program Yetkilendirme Görevlisinin sorumluluğu altında faaliyetlerini gerçekleştirmesi öngörülmüştür¹⁶⁹.

Her aday ülkede oluşturulan Merkezi Olmayan Yapılanma çerçevesinde temel uygulama birimi olarak yer alır. Türkiye'de ilgili bakanlıkların uygulama birimi olarak akredite olmasına kadar geçecek sürede bu görevi bu kurum üstlenecektir¹⁷⁰.

g. Program Otoritesi

Program Otoritesi IPA düzenlemeleri ile getirilmiştir. IPA öncesi dönemde Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi birimi olan "Uygulama Birimleri" IPA döneminde Program Otoritesi olarak değiştirilmiştir. IPA Uygulama Tüzüğü ile Çerçeve Anlaşması'nda Program Otoriteleri, "Katılım Öncesi Yardım Aracı kapsamındaki yardımın yönetimi ve uygulanması ile görevli olmak üzere her bir Katılım Öncesi Yardım Aracı bileşeni ya da programı için bir program otoritesi oluşturulur. Program Otoritesi, Yararlanıcı ülkenin idaresi içerisinde bir kurum ya da kurumlar topluluğudur." şeklinde tanımlanmıştır¹⁷¹.

Program Otoritesi, yararlanıcı ülkenin kamu idaresi bünyesinde tek bir kurum olabileceği gibi, birkaç kurumun bir araya gelmesinden de oluşabilir. Program

¹⁶⁸ Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 90.

¹⁶⁹ İbrahim Çelikaş, "Katılım Öncesi Mali ...", s. 80.

¹⁷⁰ Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 91.

¹⁷¹ İbrahim Çelikaş, "Katılım Öncesi Mali ...", s. 81.

Otoritesi, ilgili bileşen operasyon programının sağlam mali yönetim ilkelerine uygun bir şekilde yönetiminden ve uygulanmasından sorumludur¹⁷².

h. Denetim Otoritesi (Audit Authority)

Yönetim ve kontrol sistemlerindeki tüm aktörlerden işlevsel açıdan bağımsız olan ve uluslararası anlamda kabul edilmiş denetim ilkeleri ile uygunluk gösteren bir denetim merci, faydalanıcı ülke tarafından oluşturulmaktadır. Denetim merci, yönetim ve kontrol sistemlerinin etkili ve sağlam bir biçimde işlediğini incelemekle yükümlüdür. Türkiye’de denetim otoritesi olarak Hazine Kontrolörleri Kurulu görevlendirilmiştir¹⁷³.

ı. IPA İzleme Komitesi

Merkezi Olmayan Uygulama Sistemine sahip yararlanıcı ülkeler, ilk finansman anlaşmasının yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde, bir IPA İzleme Komitesi oluşturur. Komite, IPA bileşenlerinin uygulanmasında uyumu ve koordinasyonunu sağlar. IPA İzleme Komitesi, genel olarak bütün program ve faaliyetlerin uygulanmasında etkinliğin, kalitenin ve uyumun sağlanmasına ve çok yıllık indikatif planlama belgelerinde ve finansman anlaşmalarında yer alan hedeflere varılmasına odaklanır. IPA İzleme Komitesi, AB Komisyonuna, Ulusal IPA Koordinatörüne ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisine, farklı bileşenler altında uygulanan program ve faaliyetler arasında uyum ve koordinasyonu tesis etmeye yönelik tedbir önerilerinde bulunabilir¹⁷⁴.

IPA izleme komitesi üyeleri arasında, Komisyon temsilcileri, Ulusal IPA koordinatörü, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, işletme yapılarının temsilcileri ve Stratejik Koordinatör yer almaktadır. IPA izleme komitesi, yılda en az bir kere toplanmaktadır¹⁷⁵.

¹⁷² Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA”...”, s. 109.

¹⁷³ Avrupa Birliği’nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 92.

¹⁷⁴ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “ AB Mali Yardımları ve ...”, s. 187.

¹⁷⁵ Avrupa Birliği’nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 93.

i. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

IPA öncesi yapılanmada mevcut olmayıp, IPA kapsamında oluşturulan Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi birimidir. Katılım Öncesi Yardım Aracının 5. Bileşeni olan Kırsal Kalkınma kapsamında, başvuru çağrı ilanlarına çıkılması, proje seçimi, sözleşme, ödeme ve raporlama işlemlerinin yürütülmesi görevlerini üstlenmiştir¹⁷⁶.

j. Sektörel İzleme Komiteleri

IPA bileşenleri altında kurulan Sektörel İzleme Komiteleri, IPA İzleme Komitesine yardımcı olur. Gerektiğinde sivil toplum temsilcileri de Sektörel İzleme Komitelerine katılabilir. Her bir Sektörel İzleme Komitesi, ilgili olduğu program ve faaliyetlerin uygulanmasının etkinliği ve kalitesine; her bir bileşen için öngörülen özel hükümlere ve ilişkili sektörel veya finansman anlaşmasına göre yapılandırılır. Sektörel İzleme Komitesi, AB Komisyonuna, Ulusal IPA Koordinatörüne ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisine, program hedeflere ulaşılmasına ve yardımların etkinliğinin artırılmasını sağlamaya yönelik, düzeltici önlem ve kararlar için önerilerde bulunabilir¹⁷⁷.

Sektörel izleme komitesi aşağıdakileri yerine getirmekle görevlidir¹⁷⁸:

- Programa ilişkin finansman anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihten sonra altı ay içerisinde operasyonların seçimine ilişkin genel kriterleri değerlendirip onaylamak ve programlama ihtiyaçlarına uygun olarak bu kriterlere ilişkin herhangi bir revizyonu onaylamak;
- Her toplantıda, ilgili kurum tarafından sunulmuş olan dokümanlar temelinde operasyonel programın özel hedeflerine ulaşılması hususunda gerçekleşen ilerlemeyi gözden geçirmek;
- Her toplantıda, her öncelik eksenini için belirlenmiş olan hedeflere ulaşılması, uygulanma sonuçlarının karşılanmasını izlemek;

¹⁷⁶ İbrahim Çelikaş, “Katılım Öncesi Mali ...”, s. 88.

¹⁷⁷ Hüseyin Gösterici, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA”...”, s. 110.

¹⁷⁸ Avrupa Birliği’nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008, s. 93

- Programın finansman anlaşmasında değişiklik yapılmasını öngören her türlü teklifi incelemek.

6.6. Türkiye’de Öngörülen IPA Yapılanması

Ülkemizdeki IPA Yapılanmasına ilişkin olarak gelinen noktayı aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür¹⁷⁹:

- DIS (Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi) yapılanmasında NAC (Ulusal Mali Yardım Koordinatörü) görevini yürütmekte olan ABGS Genel Sekreteri, Ulusal IPA Koordinatörü (NIPAC-National IPA Coordinator) olacaktır.

- DIS yapılanmasında NAO((Ulusal Yetkilendirme Görevlisi) görevini yürütmekte olan Hazine Müsteşarı, Sertifikasyon Otoritesi olması öngörülen Ulusal Fon ile IPA’nın Kırsal Kalkınma dışındaki bileşenleri için Uygulama Ajansı görevini üstlenecek olan CFCU’dan (Merkezi Finans ve İhale Birimi) sorumlu olmaya devam edecektir. CFCU’nun 3. ve 4. bileşenler için üstleneceği uygulama görevi, anılan bileşenler kapsamında hazırlanan Operasyonel Programların sorumluluğunu üstlenen Bakanlıklar bünyesinde oluşturulacak yönetim otoritelerinin yeterli kapasiteyi kazanmalarına kadar sürecektir.

- Kırsal Kalkınma Bileşeninin Uygulama Ajansı, SAPARD Programındaki SAPARD Ajansının benzeri nitelikteki IPARD Ajansı olacaktır. Yönetim Otoritesi olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Kurulu belirlenmiştir.

- Her bir OP (Operasyonel Programlar) için ayrı birer İzleme Komitesi oluşturulacaktır.

- IPA’nın 3. Bileşeni Bölgesel Kalkınma altında Çevre Operasyonel Programı’nı Çevre ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma Operasyonel Programı’nı Ulaştırma Bakanlığı, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı’nı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; İnsan Kaynakları Gelişimi Operasyonel Programı’nı Çalışma ve Sosyal Güvenlik

¹⁷⁹ Ferudun Kaya, Katılım Öncesi Mali ..., ss. 155-156.

Bakanlığı; 5. Bileşeni Kırsal Kalkınma Operasyonel Programı'nı Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır.

• Programın denetimi ülkemizde uygulanmakta olan mevcut DIS yapılanmasının denetim birimleri olarak Hazine Kontrolörleri Kurulu (HKK) ve Sayıştay tarafından yapılmaktadır. Sayıştay, yüksek denetim organı olarak sistemin dış denetimini gerçekleştirmektedir.

Sonuç olarak; Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) düzenlemeleri ile aday ülkelere sağlanacak mali yardımların çeşitliliği arttırılmış, bu kapsamda Türkiye'nin yararlanacağı mali yardımların kapsamında ve miktarında da artış öngörülmüştür. IPA bileşenleri kapsamında Avrupa Birliği Fonlarından faydalanabilme; her bir bileşen ya da program için ilgili program otoritelerinin Ulusal Yetkilendirme Görevlisi tarafından akredite edilmesi, Ulusal Yetkilendirme görevlisi ile Ulusal Fonunda Yetkili Akreditasyon görevlisi tarafından akredite edilmesi, akredite koşullarının devam ettirilmesi ve izlenmesi şartlarına bağlanmıştır. Her bir bileşen için ayrı program otoritelerinin oluşması, ülkemiz açısından fonlarının kullanımının daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacağı gibi, fonları aktaran Komisyon içinde bunların takibini kolaylaştıracaktır. Ya da görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmemesi durumunda Komisyon fonların kullanılmasını durdurabilecek veya iptal edebilecektir. Komisyon bu yeni mali yardım aracı ile kullanım alanını ve miktarını arttırmış, fakat buna paralel olarak daha sıkı koşullar ve gözetim yükümlülüğü getirmiştir¹⁸⁰.

¹⁸⁰ İbrahim Çeliktaş, "Katılım Öncesi Mali ...", s. 93.

BÖLÜM III

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL POLİTİKASI VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bu bölümde ilk önce AB'nin Bölgesel Politikası anlatılacak ve daha sonra bu doğrultuda oluşturulan kurumlar olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kavramsal yapısı, ve AB üyesi olan bazı ülkelerdeki işlevine değinilecektir. Bu temeller üzerine AB'ye aday ülke olan Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının tesis edilmesi süreci incelenecektir.

1. AB'nin Bölgesel Politikası

Bölge kavramı Etimolojik kökleri Latince, "regio"dan gelmektedir. Yani; çevre, alan anlamına gelen bölge çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça muğlak bir kavramdır. Bölge bir devlet bağlamında alt birimleri ifade ederken, uluslararası hukuk çerçevesinde aynı çıkarlara sahip, coğrafi, siyasal ve ekonomik yakınlık içinde olan devletler topluluğunu anlatmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği de bu manada bir bölge yönetimi olarak değerlendirilebilir¹.

AB'nde bölge kavramı planlama açısından kent ve metropol alandan, kırsal bölgeye kadar çok geniş bir alanda farklı boyutlarda yer almaktadır. Bu bölgelerin bir kısmı ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan homojen mekan parçası görünümünde iken diğer bir kısmı işlevsel açıdan bütünlük gösteren birimler görünümündedir. AB için bölge; "coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın bütün olan alan parçaları" şeklinde tanımlanmaktadır². Avrupa Parlamentosu, 18 Kasım 1988'de Bölgeselleşme Şartı'nı onaylamıştır. Bu uyulması zorunlu bir belge değildir, daha çok bir tavsiye niteliğindedir. Şart'ın amacı, büyüyen Avrupa'yı bölgeselleştirme yoluyla bütünleştirme, sınırları daha kolay aşılabilir

¹Zelal Şen, Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi, 2004, Ankara, s.4

²Hidayet Keskin, Onur Sungur, "Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye'de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, 2010, ss. 272-273.

yapma ve devletler üstü işbirliğini sağlama olarak açıklanabilir. Bu Şart'ta bölge, "coğrafi yönden nüfusu kimi ortak özellikler taşıyan ayrı bir birim ya da kendine yeterli bir yapı oluşturan yöreler ya da yörelerin birlikte oluşturdukları bütüncül yapılar" olarak tanımlanmaktadır³. Bölgecilik ise ortak, etnik, kültürel ve tarihsel özelliklere sahip bir bölge ve bu bölgede yaşayanların merkezi yönetime karşı bağımsızlık hareketi olarak anlam bulmaktadır. Birliğin kabul edip, üye ve üye olacak ülkeler için desteklediği ve önerdiği bölgeselleş(tir)me süreci ise, ulus-devletlerde bölgecilik korkusu oluşturmada bölgesel yönetimin güçlendirilmesidir. Adem-i merkezîyetçi bir anlayışla gerçekleştirilecek bu dönüşüm nötr ve yönetsel anlam taşıyan bir oluşumdur⁴.

Bölgeselleşme konusunda AB'nin iki organının daha çok söz hakkına sahip olduğu görülmektedir. Bunlar, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Parlamentosu'dur. Bölgesel ve yerel toplulukların temsilcilerinden oluşan ve danışma niteliğinde bir organ olan Bölgeler Komitesi'nin temel görevi yerinden yönetimi ve bölgeselleşmeyi güçlendirmek ve yerel ve bölgesel güçlerin karar süreçlerine daha çok katılımlarını sağlamaktır. Avrupa Parlamentosu da esas olarak 1991 yılından sonra yerel yönetim konusuna eğilmeye başlamıştır. 1994 yılında yapmış olduğu bir toplantıda kararların halka en yakın birimlere verilmesi gerektiği ancak böyle bir durumda halk ile AB'nin bütünleşebileceği kararına varılmıştır. 1996 yılında düzenlenmiş olan toplantının sonuç bildirgesi ise daha çarpıcıdır: Federalizm, bölgecilik ve yerellik ilkeleri güçlendirilmeli ve bunlar yapılırken her devletin içsel koşulları göz önünde alınmalıdır⁵.

Bölgesel politika, Avrupa'da iç ve cari dengeyi yaratmak, talebi artırmak ve dış borçları silmek için sanayi ülkesi olan Almanya'nın ve tarım ülkesi olan Fransa arasında bir dengenin tesis edilmesi isteği ile ortaya çıkarılmış, ardından Birliğin ekonomik ve sosyal alanlarda dengeli gelişmesi ve bütünleşmesini sağlamak amacı ile Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in AB'ye katılması ile daha da öne çıkarılmış bir

³Şermin Sarıca Marangoz, Feride Berna Uymaz, "Bir Yerelleşme Örneği Olarak Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları", 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Yeniden Mali Yapılanma, 23 - 27 Mayıs 2005, Karahayıt/Pamukkale, s. 321.

⁴Gökhan Çalt, "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", <http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14&sube=>, (08.04.2011), s.6.

⁵Barış Övgün, "Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:62, Sayı:3, s. 241.

politikadır. Bölgesel politika, bir yandan bölgeler arasında gelir dağılımını ortadan kaldırmayı, öte yandan istihdamı artırmayı ve AB içerisinde gelişmişlik uçurumunu en aza indirmeyi amaçlamaktadır⁶.

AB içinde GSMH (Gayrisafi Milli Hasıla) ve istihdam açısından AB ortalamasının gerisinde kalmış birçok bölge bulunmaktadır. Bu geri kalmış bölgeler yenilik, yeni firmaların kurulması ve bölgeler arası işbirliği açısından tüm AB genelinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Örneğin; özellikle Yunanistan, Güney İtalya, Portekiz ve İrlanda'da yer alan birçok bölgede tarım sektöründe istihdam olanağı fazla iken sanayi sektöründe istihdam olanağı sınırlıdır. AB bölgelerinde ayrıca eski endüstrilerin hakim olduğu, hizmet sektörünün yok denecek kadar az olduğu ve kalifiye işgücünün bulunmadığı bölgeler de bulunmaktadır. Doğu Almanya'daki bölgeler bu soruna sahip alanlardan biridir. Ayrıca AB bünyesinde endüstriyel faaliyetlerin yapısal olarak düşüşe geçtiği bölgeler de bulunmaktadır. Bu bölgeler genellikle kömür madenleri açısından zengindir. Fakat kömür madenlerinin ve kömüre olan bağımlılığın azalması sonucu kömüre bağlı demir, çelik ve tekstil gibi sanayilerin de yok olmasına neden olmuştur. AB'de ayrıca sosyoekonomik açıdan geri kalmış birçok bölge bulunmaktadır. Ekonomik açıdan hızlı gelişen ve işsizliğin düşük olduğu bölgelerde ise göç sorunu ortaya çıkmaktadır⁷.

Küreselleşme (globalization) ve onun bir devamı olan bölgeselleşme ya da yöreselleşme (glocalization) politikalarının bir sonucu olarak AB'nin, ulus-altı faktörlere, bölgesel politikalara ve yerel aktörlere önem vermeye başladığı bilinmektedir. Bu çerçevede, AB bölgesel politikasının amacı; gerekli rehber ve ilkeleri geliştirerek, üye devletler tarafından oluşturulan bölgesel politikaların, Topluluk rekabet ve devlet yardımları kurallarıyla uyumlu ve koordinasyon içinde olmasını sağlamaktır. Yönetişim ilkesi çerçevesinde, bölgesel değerlerin ön planda olmasını planlayan AB; insan hakları, çok kültürlülük, sosyal gelişmeler ve ekonomik kalkınma gibi dinamiklerden meydana gelen "Bölgeler Politikasını" gerçekleştirmek

⁶ Dilara Sülün, Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları, İzmir Ticaret Odası Yayın No: 142, İzmir, 2005, s. 4.

⁷ Burcu Yavuz Tiftikçigil, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2010, s. 91

için bazı finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu finansman da esas olarak “Yapısal Fonlar” aracılığı ile sağlanmaktadır⁸.

Komisyon’un bölgeler politikası bugün aşağıdaki öncelikleri kapsamaktadır⁹:

- En az gelişmiş bölgeler (altyapı, yenileşme ve insan kaynakları)
- Kentler (sosyal sorunlar ve çevre, büyük kentler ağına yatırımlar)
- Kırsal kesimlerde çeşitlendirme (yeni faaliyet alanları, hizmet sektörüne yatırımlar)
- Sınırları aşan uluslararası ve bölgelerarası işbirliği
- Endüstriyel yeniden yapılaşma sürecinden geçen bölgeler (krizde olan sektörler, işsizlik, eğitim)
- Ciddi coğrafik ve doğal dezavantajları olan bölgeler (adalar, dağlık bölgeler, göçler, ulaştırma masrafları)

Avrupa Topluluğuna mali özerklik sağlayan bütçe reformunun 1970 yılında gerçekleştirilmesinin ardından topluluğun artan gelirleri ortak bir bölgesel politika oluşturulmasının da önünü açmış oldu. Üye ülkeler bölgesel farklılıklara yönelik politikalarını bireysel olarak Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politika ve Yapısal Fonlar uyguluyor olsalar da farklılıkların açılması sürmekteydi. Bu durum parasal birlik konusundaki tereddütlerin artmasına neden olmuştu. Bunun üzerine 1972 Paris Zirvesi’nde ekonomik ve parasal birliği engelleyen bölgesel dengesizliklerin giderilmesine öncelik verilmesi kararlaştırıldı. Bu önceliğin hayata geçirilmesi için 1973 yılında kurulan Bölgesel Kalkınma Komitesi üye ülkelerdeki bölgesel politikaların koordinasyonunu kolaylaştırmakla görevliydi. Aynı tarihte Komisyon, Konsey’e bir de Bölgesel Kalkınma Fonu oluşturulması teklifi götürmüştü. 1970’lerdeki iki petrol krizi ekonomik durgunluk ve işsizlik oranında ciddi bir artışı da beraberinde getirdi. Ulusal politikaların Toplulukla koordineli bir şekilde

⁸ Fatih Feramuz Yıldız, Kerem Akdağ, “Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, Sayı: 167, 2006, Ankara, s.29.

⁹ Ingmar Karlsson, *Bölgeler Avrupası*, (çev. Orhan Kurmuş), İstanbul, 2007, s. 51.

yürütülmesi artık bir zorunluluktan¹⁰. İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın da Birliğe katılması sonucunda, Birliğe önemli sorunlara sahip yeni az gelişmiş bölgeler katılmış oldu¹¹. Tüm bu sebepler AB'yi bölgesel bir politika oluşturmaya itmiştir.

Avrupa Birliği bölgesel politikası, üye devletler arasındaki bölgesel gelişmişlik ve yaşam standartlarına ilişkin farkları mali dayanışma ile giderme temeline dayanmaktadır. Üye devletlerin birlik bütçesine yaptıkları katkıların bir bölümü bu amaçla Birliğin az gelişmiş bölgelerine aktarılmaktadır. Birlik alanı içinde az çok benzer düzeyde yaşam standardı sağlama ve az gelişmişlik bölgelerin kalkınmalarına yardımcı bulunma "bölgesel politika" olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşundan (1957) itibaren hedeflenmiştir¹².

Avrupa Birliği (AB) farklı kültür, dil, tarih ve geleneklere sahip ülkelerden oluşan heterojen bir topluluktur. Bu sebepten dolayı birlik üyesi ülkeler arasında hem sosyal hem de ekonomik farklılıklar olduğu gibi, üye ülkelerin kendi bölgeleri arasında da çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Topluluk kapsamında, üye ülkeler arasındaki gelişme farklılıkları genel farklılıklar, üye ülkelerin kendi içindeki farklılıkları da bölgesel farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. AB bünyesinde bölgeler arası farklılıkları gidermek her ülkenin kendi sorumluluğuna bırakılmıştı. Bu amaçla AB üyesi her ülke, alt yapı yatırımlarını kapsayan ve istihdam yaratıcı yatırımları içeren kendine özgü bir bölgesel politika geliştirmiştir. Ülkeler kendi uyguladıkları politikalarda merkezi idaredeki siyasi erkin yanlı etkinliğinden dolayı fazla başarılı olamadıkları için birlik düzeyinde genel politikaların oluşturulmasına gerek duyulmuştur. Bu sebepten dolayı AB'nin farklı bölgelerinin kalkınma düzeyleri arasındaki açığın daraltılması için bölgesel düzeyde uygulanacak projelere yüklü miktarda mali yardım desteği verilmektedir¹³.

AB Bölgesel Politikasının mali kaynakları yapısal fonlar ve kaynaşma fonudur. Yapısal Fonlardan biri olan ERDF (Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu) esas olarak altyapı ve sanayinin geliştirilmesine yardım etmek amaçlı dizayn edilmiştir.

¹⁰ Ergüder Can, Dilek Akdenizli Kocagül, Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika'nın Gelişimi ve Yapısal Fonlar, TEPAV, 1. Basım, 2008, ss. 10-11.

¹¹ Şermin Sarıca Marangoz, Feride Berna Uymaz, Bir Yerelleşme Örneği ..., s. 309

¹² Dilek Özkök Çubukçu, "Avrupa Birliği Çerçevesinde Yerel Yönetimler ve Gelir Yapıları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 2008, s. 86

¹³ İsmet Titiz, "Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve AB Giriş Sürecinde Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Çalışmaları", *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 15, 2007, s. 4

Diğer yapısal fon olan ESF (Avrupa Sosyal Fonu) ise iş piyasası için eğitim ve eğitim amaçlı değişim politikaları girişimlerini oluşturma amacını taşır. EAGGF (Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu) ise tarım ve balıkçılık sektörleri için oluşturulmuş ve genç çiftçiler için başlangıç yardımı ve tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlaması olanaklarının geliştirilmesi gibi alanlarda finansman sağlamak için tesis edilmiştir¹⁴.

AB'ye üye devletlerin bölgesel farklılıklarına göre yapılandırıldığı bölgesel politikalar, AB'ye üye devletler ve söz konusu bölgenin yetkili kurumları tarafından işbirliği içinde şekillendirilir. Yerel ve bölgesel kurumlar; Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan programları uygulamakla yükümlüdür. Bu politikaların hazırlanmasında rol oynayan ve AB bünyesinde yer alan kurumlar Komisyon, Parlamento ve Konsey'dir. Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu bölgesel politikanın hazırlanmasındaki ilk adım olan önerge taslağını hazırlar. Bu noktadan sonra Konsey, Yapısal Fonların dağılımını yapacak olan kurum olarak önergeyi inceler. Üye ülkelerin hükümetleri ve yetkili kurumları bölgelerin ihtiyaçlarını yansıtan birer belge hazırlarlar. Üye ülkeler ile Komisyon arasındaki görüş birliğinin sağlanmasını müteakiben, önergeler yürürlüğe girmek üzere yerel ve bölgesel mercilere gönderilir. Komisyon, Parlamento ve Konsey'in yanı sıra bir diğer AB Kurumu olan Bölgesel ve Yerel Yetkililer Komitesi de bu politikanın şekillendirilmesinde çok önemli bir rol oynar. Bu Komite, bölgeleri örgütlemek amacıyla oluşturulmuştur. Hazırlanan yönergenin uygulanması ise söz konusu bölgedeki yetkili merci ve kurumların sorumluluğu altındadır. Ayrıca bu politika, bölgesel konulara müdahale edebilmek için gerekli olan yetkiyi de içermektedir¹⁵.

Avrupa'nın bütünleşme süreci, bölge yönetimleri fikrinin yeniden canlanmasında önemli bir etken olmuştur. 1975'den itibaren bölgesel politikaların geliştirilmeye başlanması ve yapısal fonların oluşturulması, bu gelişmeyi hızlandırmıştır. Bu aynı zamanda üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimlerinin

¹⁴Harvey Armstong , "Regional Policy", *The European Union Economics and Politics*, (ed. Ali M. El Agra), 7. Baskı, 2004, s. 414.

¹⁵Ozan Diriöz, "AB'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye", *Gümrük Dünyası Dergisi*, Sayı:50, 2008, s.63.

bütünleşme sürecine olan ilgisini de arttırmıştır. Söz konusu bölgesel politikaların uygulanmasında esas alınmak üzere Komisyon, istatistiki bölgeler oluşturmuştur¹⁶.

2000’lerde Birliğin üçüncü bir genişlemeye doğru yol alması ile, yani Birlik ülkelerine göre çok düşük ekonomik koşullara ve önemli sorunlara sahip doğu ve orta Avrupa ülkeleri ile Kıbrıs, Malta ve Türkiye’nin Birliğe katılmasının yaratacağı yeni bölgesel az gelişmişlik ve bölgeler arası dengesizlik sorunları tartışılmaya başlanmıştır. Bu sorunlar bağlamında 24-25 Mart 1999’da Berlin’de toplanan AB Konseyi 2000-2006 dönemindeki politikaların temelini çizen ve *Gündem 2000* olarak bilinen belgeyi kabul etmiştir. Gündem 2000’de bölgesel politikaya ilişkin olarak üzerinde durulan konular şu şekildedir¹⁷:

1) Bölgeler arasındaki zenginlik ve ekonomik gelişme eşitsizliklerinin daraltılması;

2) Bölgesel politikada reform yapılması ve dezavantajlı bölgelere ve emek piyasasındaki en zayıf gruplara yardım etmeye yönelik 213 milyon Euro tutarında bir paketin uygulanması;

3) AB’nin ekonomik ve toplumsal politikasını uygulama yöntemlerinin yeniden tanımlanması: En dezavantajlı bölgeler üzerinde daha fazla yoğunlaşma, fonların programlanması ve uygulanmasında basitleştirme, sorumlulukların daha belirginleştirilmesi ve ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde ilgili otoritelerle daha güçlü işbirliği vb.

Yapısal Fonların uygulanması için uygun alanlar 2000–2006 dönemi için “Hedef 1, 2 ve 3” bölgeleri saptandı. Hedef 1 bölgeleri kişi başı ortalama GSYİH’si Avrupa Birliği ortalamasının %75’inden düşük olan bölgelerdi. Bu hedef aynı zamanda en uzak bölgeleri de içine almıştır. Yapısal Fon çalışmalarının üçte ikisi genişlemeden önce, Hedef 1 bölgeleri üzerine yoğunlaşmış ve Birliğin toplam nüfusunun %20’sini kapsamıştır. Hedef 2, çökmekte olan kırsal bölgeler, sanayinin azalmasından kaynaklanan sorunları bulunan bölgeler ve zor durumda olan kentler gibi Hedef 1 statüsüne girmeyen fakat yapısal zorlukları olan bölgelerin ekonomik ve

¹⁶ Yeşeren Eliçin Arıkan, “Bütünleşen Avrupa’da Yerel Yönetimler”, *TÜSİAD Görüş Dergisi*, No:58, 2004, s. 43.

¹⁷ Şermin Sarıca Marangoz, Feride Berna Uymaz, “Bir Yerelleşme Örneği ...”, s. 310.

sosyal dönüşümünü desteklemeyi hedefledi. Hedef 3, Hedef 1 dışında kalan bölgelerdeki insan kaynaklarının gelişimi için tüm önlemleri bir araya getirdi¹⁸. Yani Hedef 3'te eğitim, öğretim ve istihdam politikalarının modernizasyon ve uyumu için, toplam tahsilatın % 13'ü verilmektedir. Hedef 3 ile Mesleki eğitim, sosyal koruma, işçi sağlığı ve güvenliği gibi konular desteklenmektedir. Hedef bölgelere ait kriterlerin karşılanıp karşılanmadığını saptamak için tüm AB genelinde uygulanmak üzere, ortak istatistik kuralları benimsenmiştir¹⁹. Avrupa Birliği'ne ayrıntılı veriler sunmak üzere Eurostat (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi) tarafından 1970'li yılların ortalarında oluşturulan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'nın (NUTS Nomenclature of Territorial Units For Statistics) temel hedefi; bölgesel tabanlı olacak şekilde istatistikleri toplamak, sosyo-ekonomik analizler yapmak ve topluma yönelik bölgesel politikaların çerçevesini oluşturmaktır²⁰.

Avrupa Komisyonu, 1989 yılı Yapısal Fon Reformunda, Fransa'daki devlet ve bölge arasında imzalanan "planlama kontratından" esinlenerek AB bölgesel politikası için giderek artan miktarlarda tahsis edilen kaynakların uygulama boyutu için yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre, proje temelli uygulamalardan "stratejik programlama" mantığına geçilmiş; 'ortaklık', 'katkısalılık' ilkeleri ile 'Topluluk çapında ortak belirlenen hedeflere göre yardım alacak bölgelere 'yoğunlaşma' ve 'ortak finansman' uygulamaları benimsenmiştir. AB kaynaklarını harcamanın ön koşulu olarak, tüm yardım alan bölgeler için, NUTS sınıflandırması temelinde bölgesel gelişme planları hazırlanması gerekliliği getirilmiştir. Bu anlayışın merkezinde ise, bölgesel ve yerel aktörlerin ortaklığı ile oluşturulan ve uygulanan bölgesel kalkınma stratejileri yer almıştır. Ulusal düzeyde oluşturulan mekansal politikaların, bölgesel düzeyde geliştirilen politikalarla uyumuna önem gösterilmiştir²¹.

¹⁸ Teresa Reeves, "AB ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül, 2006, Ankara, s. 41.

¹⁹ Nurettin Bilici, Avrupa Birliği -Türkiye İlişkileri (Temel Bilgiler, İktisadi- Mali Konular), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, 3. Baskı, s.97.

²⁰ Türkiye'deki İstatistiksel Bölge Birimleri (İBB), <<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/turkiye-deki-istatistiksel-bolge-birimleri-ibb.html>>, (04.04.2011)

²¹ Rasim Akpınar, "Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları", <<http://www.kentli.org/makale/akpinar.htm>>, (04.04.2011)

Resmi olarak NUTS sınıflandırılması 1998 yılından itibaren AB düzenlemesi (Council Regulation (EEC) No 2052/88) ile başlatılmış ve 2003 yılında da AB Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. NUTS sistemi her bir ülkeyi NUTS 1, NUTS 2 ve NUTS 3 sınıfları içerisinde tanımlar. Her bir NUTS 1 kademesi sırasıyla NUTS 2 ve NUTS 3 alt bölgelerine ayrılır. NUTS sınıflandırmasının kullanım alanlarından biri bölgesel istatistiklerin elde edilmesidir. Birliğin bölgesel istatistiklerinin toplanması, geliştirilmesi, uyumlaştırılması ve dağıtımında, NUTS referans olarak kullanılmaktadır. NUTS sınıflandırması AB bölgesel politikasının belirlenmesi alanında çok önemli bir alan kaplamaktadır. Konsey düzenlemelerine (No. 1260/1999 – 21 Haziran 1999) uyumlu olarak NUTS 2 düzeyinde tanımlanan bölgeler esas alınarak, kalkınma düzeyi geride kalan ve yapısal düzenlemeye ihtiyaç duyan bölgelerin teşvik edilmesi ilkesi çerçevesinde yapısal fonların dağıtımı yapılmaktadır. Yine aynı düzenlemeler esas alınarak yapısal zorluklar çeken bölgelerin ekonomik ve sosyal yönden dönüşümünün desteklenmesi de NUTS 3 referans alınarak tanımlanmıştır. Birliğin rekabet ilkesi çerçevesinde, ulusal düzeyde, bölgesel amaçlara yönelik yardım alacak alanların belirlenmesinde de NUTS 3 seviyesi temel birimler olarak yer tutmaktadır²².

AB bölgesel politikası, üye ve aday ülkeler üzerinde olduğu gibi, Türkiye'nin bölgesel politikası ve yönetimi üzerinde de önemli etkilerde bulunmaktadır. Bu bağlamda, bölgesel politika başlığı altında AB kriterlerine uyum için önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler arasında, istatistiki bölge birimleri sınıflandırması (İBBS) ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması, merkezi ve yerel kurumların kapasitelerinin artırılması ve değişik bölgesel kalkınma planları ve kırsal kalkınma projelerinin hazırlanması ve bazı durumlarda, uygulanması gelmektedir. Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu, belli ölçüde, kamu yönetiminin alt kademelerine bir dizi yönetsel fonksiyon için sorumluluk devretmiştir²³.

AB'nin Bölgesel Politika'sının amaçları, kaynakları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

²²Naime Zerrin Üstünışık, Türkiye'deki İller ve Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ve Uygulaması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007, s. 16-18

²³Rıfat Altan, "AB ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Politikası AB Bölgesel Kalkınma Politikasına Ne Kadar Uyumlu?", <<http://www.stratejikboyut.com/haber/bolgesel-kalkinma-politikamizin-abye-uyumu--28096.html>>, (04.04.2011)

Tablo 3.1: Avrupa Birliğinde Bölgesel Politika: Amaçlar, Araçlar ve Kapsam Alanı

Amaçlar	Genel Tanımlama	İlgili Fon	Fonlardan Ayrılan Pay %	Kapsam Alanı
Amaç 1	Geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal dönüşümü için katkıda bulunmak	ERDF, ESF, EAGGF, FIFG	% 70	İBBS Düzey 2 (NUTS 2)
Amaç 2	Yapısal Dönüşüm içindeki bölgelerin, sınır bölgelerinin ve endüstriyel gerilemeden ciddi olarak etkilenen bölgelerin yeniden yapılanmasında katkıda bulunmak	ERDF, ESF	% 11	İBBS Düzey 3 (NUTS 3)
Amaç 3	25 yaşın altındaki genç insanlara kariyer yapma olanağı sağlayarak ve iş gücü piyasasından dışlanma riski altındaki insanları bu piyasaya yeniden entegre ederek uzun vadeli işsizlikle mücadele etmek	ESF	% 12	Tüm Birlik
Amaç 4	İşçilerin üretim sistemlerinde ki gelişmelere ve endüstriyel değişimlere adaptasyonunu sağlamak	ESF	% 2	Tüm Birlik
Amaç 5a	Tarım ve Ormancılıktaki piyasa yönelimli yapısal değişimleri hızlandırmak ve balıkçılık ve su ürünleri sektörlerindeki yeniden yapılanmayı ve modernizasyonu desteklemek	ERDF, FIFG	% 5	
Amaç 5b	Kırsal Alanların kalkınmasını desteklemek	ERDF, ESF, EAGGF	% 5	İBBS Düzey 3 (NUTS 3)
Amaç 6	Nüfus Yoğunluğu km ² başına 7 kişi veya daha az olan alanların geliştirilmesi		% 1	Yalnızca İsveç, Finlandiya'nın Kuzey Bölgeleri

Kaynak: M. Kemal Değer, Lütfü Öztürk, "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikası ve Türkiye", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2005, s. 76.

Avrupa Birliği bütçesi yedi yıllık bir dönemi kapsayan mali perspektifler itibari ile hazırlanmaktadır. Şuanda AB bütçesi 2007–2013 mali perspektifi için hazırlanmış bulunmaktadır. Bu yeni Mali Perspektif'te 2000–2006 Mali Perspektifini (Bütçe dönemini) kapsayan dilim için geçerli olan Katılım Öncesi Mali Yardımlar ve

bunlara ilişkin düzenlemelerde değişikliklere gidilmiş bulunmaktadır²⁴. 2007 – 2013 yılları arasında uygulanması planlanan “Uyum Politikaları” çerçevesindeki faaliyetler belirlenmiştir. Bu kapsamda Hedef 1, Hedef 2, Hedef 3 yerine “Yakınlaştırma”, “Bölgesel Rekabet ve İşgücü” ile “Avrupa Bölgesel İşbirliği” hedeflerinin geçmesi öngörülmüştür²⁵:

1. Yakınlaştırma (Convergence) Hedefi: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF) ve Uyum Fonundan kaynak aktarılan bu yöntemde; az gelişmiş bölgelerdeki ekonomik canlılığı hızlandırmak için idari etkinliği geliştirme, çevrenin korunması, ekonomik ve sosyal değişime uyumu artırma, bilgi toplumunun oluşturulması ve geliştirilmesi, insan kaynakları ve fiziki sermayeye yatırım yaparak büyüme ve işgücü şartlarının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2. Bölgesel Rekabet ve İşgücü (Regional Competitiveness and Employment) Hedefi: Bu hedef kapsamındaki bölgesel kalkınma programları; ERDF ve ESF’den fon aktararak, bilgi toplumunun oluşturulması, girişimciliğin artırılması, çevrenin korunması ve risk önlenmesi yoluyla bölgesel rekabet ve canlılığı güçlendirilmesini hedefler.

3. Avrupa Bölgesel İşbirliği (European Territorial Cooperation) Hedefi: Bu hedefle,

- Ortak programlarla sınır ötesi işbirliğini geliştirmek,
- Uluslararası bölgeler arasında işbirliğini geliştirmek,
- Birlikte deneyimlerin paylaşılması için işbirliği ağlarını geliştirmek gibi durumlar amaçlanmıştır.

²⁴İbrahim Çelikaş, “2007–2013 Mali Perspektifi İçin Öngörülen Avrupa Birliği Katılım Öncesi Fonlarının Yapısı”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 63, s. 40.

²⁵Fatih Feramuz Yıldız, Kerem Akdağ, “Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, Sayı: 167, 2006,s. 40-41.

2007 mali perspektifi ile getirilen reformlar fonları gelişmiş ve daha az gelişmiş bölgeler arasındaki farkı azaltmada daha etkili hale getirilmiş ve AB içindeki ekonomik ve sosyal bağlılığı güçlendirmiştir²⁶.

Günümüzde bölgesel politika, iki paralel süreç olan küreselleşme ve yerelleşme kapsamında hem Topluluk içinde hem de topluluk dışında çok büyük coğrafi alanları ve büyük nüfus gruplarını ilgilendirmektedir. Bölgesel politika, dengeli ve uyumlu bir sosyo-ekonomik gelişim için Topluluğun vazgeçilmez bir politikası haline gelmiştir. Bu politika, finansman kaynakları, hukuki çerçevesi, belirlenen hedef ve programları ile planlı bir şekilde ele alınmakta ve Avrupa'da bir refah toplumu yaratmanın en önemli politikalarının başında gelmektedir²⁷.

Bilgi toplumuna geçen dünyanın AB'ye yansımaları Birliğin 2007-2013 dönemi bölgesel politikasının oluşturulmasında temel aldığı ve Mart 2000'de Lizbon Zirvesinde şekillendirilen Lizbon Stratejisinde kendini göstermektedir. Lizbon Stratejisi; bilgiye dayalı, rekabet edebilir, gelişmiş işgücü ve sürdürülebilir kalkınmayı temel alan bir ekonomiye sahip olmak olarak açıklanabilir. Bu stratejinin merkezi, AB içindeki bölgeleri bilgi ekonomisine uyarlamaktır ve uygulamanın en büyük aracı bölgesel kapasite oluşturulmasına yönelik projelere kalkınma ajansları ile fon sağlayacak olan yapısal fonlardır²⁸.

2007-2013 döneminde faaliyette bulunacak olan bölgesel politika araçlarını ise; Avrupa Bölgelerinde Projeleri Destekleme Ortak Yardımı (Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions- JASPERS), Mikro- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Ortak Avrupa Kaynakları (European Resources for Micro to Medium Enterprises – JEREMIE), ve Şehir Alanlarında Sürdürülebilir Yatırım için Ortak Avrupa Desteği (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas – JESSICA)'dır²⁹.

²⁶ Nagihan Oktayer, “ The Changing Structure of Structural Funds In The European Union”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 2007, s. 78.

²⁷ Cengiz Aktar, “ Bölgesel Politikalar”, (der. Cengiz Aktar). AB'nin Genişleme Süreci, (içinde), 2002, s. 73.

²⁸Ergüder Can, *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği*, Altın Nokta Yayınevi, İzmir, 2011, Birinci Basım, s.34.

²⁹ Esin Özdemir, “ Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Genişleme”, *Ekonomik Forum Dergisi*, Yıl:16, 2007, s. 62.

Aşağıdaki tabloda AB Bölgesel Politikasının tarihsel olarak gelişimi özet bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 3.2: AB Bölgesel Politikasının Tarihsel Gelişimi

1957	Roma Antlaşmasının imzalanması, bu antlaşma ile bölgesel politikanın temelini atılması.
1958	Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yönverme ve Garanti Fonu'nun kurulması.
1975	Topluluk Bütçesinden düşük gelirli bölgelere yardım yapma amacıyla Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun kurulması.
1986	Tek Avrupa Senedi ile üye ülkeler arasında gerçek bir kaynaşma politikası başlatıldı. Yapısal Fonların Kurulması.
1989-1993	Avrupa Konseyi'nin Yapısal Fonlar ile 1997 fiyatları ile 68 milyar ECU'luk 5 yıllık dönemde düşük gelirli ülkelere dağıtılmasına karar vermesi.
1992	Maastrich Antlaşması ile ekonomik ve parasal birliğin yanı sıra sosyal birlik olma hedefinin açıklanması. Düşük gelirli üyelerin çevre ve ulaştırma projelerini desteklemek için Kaynaşma Fonu'nun kurulması.
1994-1999	Edinburg'da toplanan Avrupa Konseyi 1999 fiyatları ile AB bütçesinin 1/3'ü olan 177 milyar ECU'luk kaynağın 6 yıllık dönemde bölgesel politika kapsamında dağıtılmasına karar verilmesi.
1997	Amsterdam Antlaşması ile kaynaşmanın ve bölgesel politikanın öneminin bir kez daha teyit edilmesi ve işsizliği azaltmak için özel önlemler alınmasına karar verilmesi.
2000-2006	<ul style="list-style-type: none"> Berlin'de toplanan Avrupa Konseyi Yapısal Fonlarda reform yapılmasına ve Kaynaşma Fonu'nun uygulanmasının yeniden düzenlenmesine karar verilmesi Bu 7 yıllık dönem de 213 milyar EURO'nun bölgesel politika için kullanılmasına karar verilmesi Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan aday ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardımcı olmak üzere 1989 yılında kurulan PHARE'ye ek olarak ISPA VE SAPARD'ın kurulması

Kaynak: İsa Sağbaşı, "Avrupa Birliği Bölgesel Politikası", *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Politikaların Uyumlaştırılması*, (ed.Muhsin Kar, Harun Arıkan), Beta Yayınları, 1. Baskı, 2003, İstanbul, s.269.

2. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirme amacının taşıyan kurumlardır. Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok BKA mevcuttur. Bu konudaki ilk örnek 1933 yılında ABD'de Tennessee Valley Authority (TVA) adıyla kurulan bölgesel kalkınma idaresidir. Daha sonra Avusturya, Belçika, Brezilya, Almanya, Hollanda, İtalya, Portekiz, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'da da birçok BKA kurulmuştur³⁰.

Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1950 ve 1960'lı yıllarda merkezi hükümetin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi temin etmek, bu planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek üzere kurulmuşlardır. BKA'lar, 1980'lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte, özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Avusturya, Belçika, İrlanda ve Fransa bu yapılar ile ilk kez 1950'li yıllarda tanışırken, Almanya, Hollanda, İngiltere ve İtalya 1960'lardan sonra tanışmış, Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka ise 1980'lerde ilk varlıklarını göstermiştir³¹. Gelişmekte olan ülkelerde ise sosyal ve ekonomik farklılaşmalar nedeniyle bölgesel kalkınma konusunun gündeme geldiği ülke sayısı azdır. Brezilya'da 1959'da kurulan Kuzeydoğu Bölgesi Kalkınma Ajansı (SUDENE), bu örneklerden biridir. Ayrıca Kanada, Hindistan ve Japonya'da da benzer kurumlar olduğu bilinmektedir³².

Bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bölgesel kalkınma ajansları, sektörel veya genel gelişim problemlerini tanımlayan, çözüm için çeşitli fırsatlar ve yöntemler

³⁰ Mürteza Hasanoglu, Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıstay Dergisi*, Sayı: 60, 2006.s. 87.

³¹ Pınar Özen, "Bölge Kalkınma Ajansları", <www.tepav.org.tr/.../1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf>, (10.07.2011), s. 4.

³² Semiha Akın, Fatih Feramuz Yıldız, "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türk Tarımına Etkileri", *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, Sayı: 163, 2005, s. 39.

sunan ve problemlerin çözümlerini en iyi şekilde uygulamak için projeler geliştiren yapılardır³³”.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kalkınma ajanslarını bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli birimleri arasında bulunduğunu belirterek;“Ulusal düzeyde DPT koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman mekanizmasına sahip, kar amacı gütmeyen, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren, tüzel kişiliğe haiz, 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, bölgeler(düzyey 2 bölgeleri) esas alınarak Bakanlar kurulu kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör faaliyet gösteren kalkınma birimleridir” şeklinde tanımlamıştır³⁴.

1950’li yıllardan günümüze kadar bölgesel kalkınmanın sağlanması için pek çok ülkede yoğun olarak bölgesel kalkınma ajansları kurulmuştur. Günümüzde BKA’ların çoğu, AB’dedir. Bunun sebebi, AB tarafından yürütülen bölgesel politikalarıdır. AB’de bölgesel kalkınma için oluşturulan fonların kullanımı, BKA’lar tarafından belirlenen stratejiler ve önceliklerin tanımlandığı programlar üzerinden gerçekleştirilmektedir³⁵.

İkinci Dünya Savaşının bitiminden itibaren kalkınma ajanslarına verilen önem Avrupa ülkelerinde artış göstermiştir. Savaşın yıkıcı etkileri ve teknolojide yaşanan değişim Avrupa ülkelerinin kendi içlerinde bölgelerarası farklılıkları meydana çıkarmıştır. Fransa’da Paris bölgesi ve çevresinin ülkenin tüm bölgelerinin toplamından daha büyük bir büyüme göstermesi, İtalya’da Kuzey-Güney bölgeleri arasında yaşanan gelişmişlik farkı, İngiltere, İskoç ve Galler’de eski sanayi düzeninin çökmesi sebebiyle Avrupa ülkeleri bölgesel kalkınma politikalarını, rekabetçi ve

³³İsa Altınışık, Hasan Sencer Peker, “ Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Durumları”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı:34, <http://www.butce.org/html/dergi/34/8_i_altinisik_h_peker.pdf>, (08.07.2011) s.146.

³⁴Seyhan Taş, İbrahim Örnek, Nalan Işık, “ Ekonomik Yönetişimin Aktörü olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları ” ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf/27.pdf, (08.07.2011), s. 361.

³⁵Fatma Özmen, “AB Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:3, 2008, s. 331.

özerk bir yapıya dönüştürme ihtiyacını duymuştur. Böylece, Avrupa’da ülkeler bölgesel kalkınma örgütlerini kurmuşlardır³⁶.

BKA’lar, bölgeler için faaliyet göstermelerine karşın, merkezi hükümetler tarafından kurulmuşlardır. Hemen hemen hepsinde bir yönetim kurulunun mevcut olduğu bu kurumlar, genellikle kamu kuruluşu niteliği taşıyalar da, özel kişilerle olan ilişkilerinde özel hukuk kurallarına tabidirler. Kamu sektörü tarafından maddi açıdan desteklenen BKA’lar, yerel sermayenin, STK’ların ve özel sektörün de desteğini temin etmektedirler³⁷.

BKA’ların içsel örgütlenmesinde ikili bir yapı vardır. Bir tarafta Genel Kurul, Denetim Kurulu, Denetleme Komitesi ve Genel Müdür gibi temel öğelerden oluşan yasal bir yapı; diğer tarafta belli bir konuyu ele alan çalışma grupları veya teknik konuları inceleyen komiteler. Ayrıca BKA’nın politikalarını oluşturmak ve yürütmekle görevli bir Yönetim Kurulu bulunmaktadır. Bu kurul, genellikle hükümet tarafından atanan ve BKA’nın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden meydana gelmektedir. BKA’lar harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumludur. Politikalarının oluşturulması ve uygulanması bakımından ise kuruluş kanun ve mevzuatı çerçevesinde serbest bırakılmışlardır³⁸.

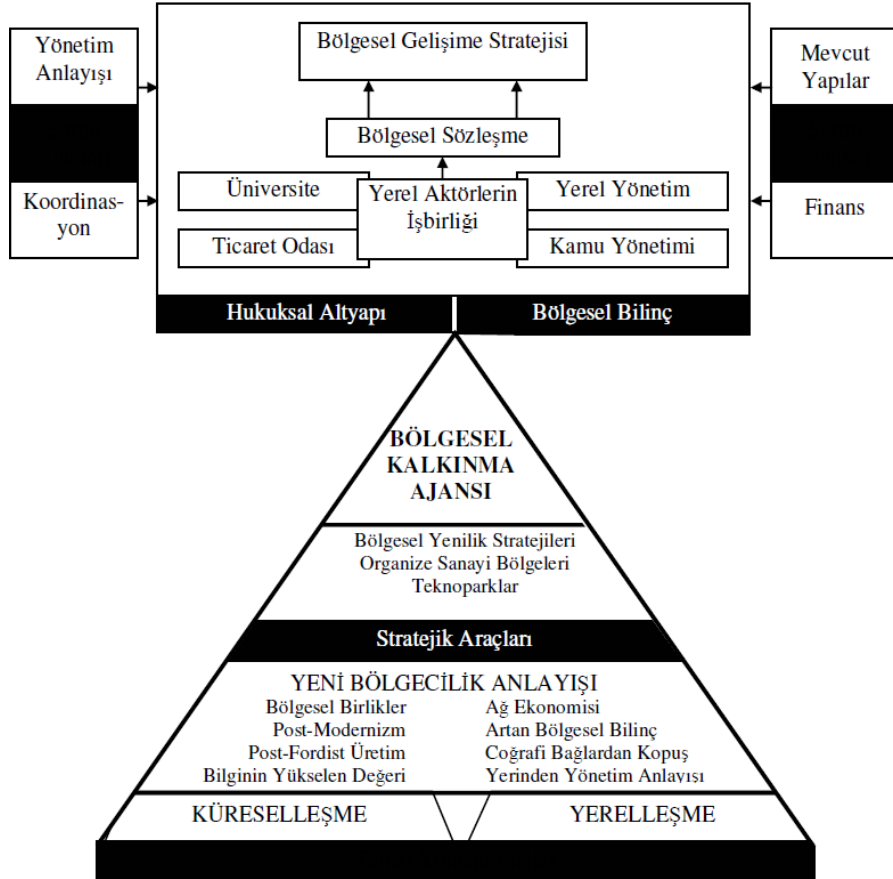
Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kavramsal olarak daha net olarak anlaşılması için aşağıdaki tabloya bakmak mümkündür.

³⁶Cem Okan Tuncel, Hasan Bakir, “Yenilik Temelli Bir Bölgesel Gelişme Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Yeri”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:4, 2010, s. 28.

³⁷Semiha Akın, Fatih Feramuz Yıldız, “Bölgesel Kalkınma ...” s.39.

³⁸ Murat Pıçak, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kurulacak Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2007, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/4.pdf>, (13.07.2011), s. 70.

Şekil 3.1: Bölgesel Kalkınma Ajansı Kavramsal Yapısı

Kaynak: Fatma Özmen, “AB Sürecinde Türkiye’de ...”, s. 329.

2.1. Amaçları

BKA’ların hedefleri, rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşması, dünya kalitesinde bir işgücünün yetiştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi, etkili kurumların oluşturulması şeklinde sıralanabilir³⁹. Bu hedeflere ulaşmak için yapılması gereken ara hedefler ise şu şekilde sıralanabilir⁴⁰:

- Bölgesel ekonomik kalkınma ve yeniden yapılanmayı desteklemek,
- İş alanında yatırımı, verimliliği ve rekabet gücünü arttırmak,
- İş imkanlarını arttırmak,

³⁹ Gökhan Çalt, “ Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin ...”, s. 9.

⁴⁰ İsa Altınışık, Hasan Sencer Peker, “Bölgesel Kalkınma Ajansları ...”, s. 147.

- Bölgelerindeki becerileri geliştirmek,
- Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek,
- Sanayi aktivitelerinin gelişebileceği ortamlar yaratmak,
- Bölgede yabancı yeni firmaların oluşumunu desteklemek,
- Rekabetçi ve yenilikçi firmaları desteklemek,

Uluslararasılaştırma ve iş yaratma konularında yeni projeler üretmek ve girişimleri bu yönde teşvik etmek şeklinde sıralanabilir.

2.2. Fonksiyonları

Ulusal politikalar merkezi hükümetin nüfuz alanı içinde yer aldığı halde; BKA, bölgesel seviyede yarı otonom kurumlar olarak oluşturulmuş olup önemli avantajlara sahiptir. Öncelikle, eğer üretim sistemleri gittikçe yerleşmiş ve farklılaşmışsa BKA, bölgeye özgü sorunların çözüm stratejilerinin geliştirilmesinde daha iyi rol oynar. İkinci olarak, bölgesel politikalara tabandan tavana yaklaşım, firma bazında yetenekli kadroları gerektirir ve bürokratik yoğunluğun dışındaki bir iş, o işin uzmanı olan kişiler için daha caziptir. Üçüncüsü, yarı otonom bir durum doğrudan politik zıtlıkları sınırlar. Diğer bir deyişle, kısa dönem içinde politik önlemlerle etkin olarak çözülemeyen bölgesel ekonominin yapısal zayıflığının uzun dönemde benimsenmesine izin verir. Son olarak, ayrı bölgesel bir kurum, diğer kamu kurumları ile ilişkideki politik destekçilerin bölgesel nüfuzunu kuvvetlendirmekle kalmaz; aynı zamanda bölgenin kalkınmasına görünür politik yorum olarak daha işlevsel katkı sağlayabilir⁴¹.

Kalkınma ajanslarının katılımcı yapısı, tüm alansal organizasyonların karar verme sürecinde aktif rol alması için fırsat yaratır. Bu nedenle, bir bölgede kalkınma ajansının varlığı, sosyal organizasyon sürecini kolaylaştırır, yoksullukla mücadelede psiko-sosyal bir uyarıcı görevi görür. Toplum ve komşularıyla toplantılar yapılması, yerel fuarlar, sosyal ve sağlık hizmetleriyle yapısal ilişkiler bu amaca hizmet etmek için kullanılan araçlar arasında yer alır. Bu şekilde ajansların, çift yönlü bir fonksiyon icra etmesi söz konusudur. Bir taraftan kalkınma sürecinin dışında kalan bireyleri

⁴¹ Seyhan Taş, İbrahim Örnek, Nalan Işık, “Ekonomik Yönetişimin Aktörü ...”, s. 362.

destekler, diğer taraftan da yerel kaynakların önemli bir kısmından yararlanmaya, onları geliştirmeye ve kalkınma için uygun hale getirmeye çalışır. Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların desteklenmesi kalkınma ajanslarından beklenecek diğer işlevlerdendir. Kalkınma ajansları, sosyal amaçlı hibe programları düzenlemektedirler. Özellikle kadınlara, işsiz genç bireylere ve yoksulluk çeken diğer insanlara, sakatlara kendi özel işlerini kurmak ya da yerel ekonomi ile bütünleşmelerini sağlayabilmek için finansal destek ve eğitim desteği sunmaktadırlar⁴².

2.3. Kaynakları

Kalkınma Ajanslarının genel olarak 4 ana gelir kaynağı vardır: Kamu Fonları (Yerel veya Merkezi Hükümet tarafından doğrudan verilen fonlar), Faaliyet Gelirleri, Özel Sektör Kaynaklı Fonlar, Uluslararası Fonlar (AB Programları)⁴³.

Bölgesel kalkınma ajansları genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmektedir. Ajanslara devlet başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsis etmektedir. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadırlar. Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Bankası tarafından bölge kalkınma ajanslarına fon temin edilmektedir. Finansman konusunda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” (ABKF) ve “Katılım Öncesi Mali yardım Aracı (IPA)” devreye girmektedir. AB’nin yapısal fonlarından biri olan ABKF altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olma amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken IPA, AB’ye aday ülke statüsünde olan ülkelerin projeleri için kaynak sağlamaktadır⁴⁴.

2.4. Yasal Statüleri

Bölgesel kalkınma ajanslarının yasal statülerini; yapıları, özerklikleri, kuruluş amaçları ve eylemleri belirlemektedir. Avrupa’dakiler genellikle bağımsız birer kuruluştur ve devletle belirli bir mesafede içinde ilişkide olurlar. Ancak varlıkları

⁴² Cesurhan Taş, “Kalkınmaya Giden Yol Kalkınma Ajanslarından mı Geçer?”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt:45, Sayı: 523, 2008, <http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_523.pdf>, (12.07.2011), s.14.

⁴³ Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s. 38.

⁴⁴ Mürteza Hasanoglu, Ziya Aliyev, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, 2006, s. 93.

ekonomik ve politik desteğe bağılı olduğundan dolayı, tamamen bağımsız olmaları oldukça zordur. Bölgesel kalkınma ajansları limitet şirket, anonim şirket ve kamu kurumu şeklinde örgütlenebileceği gibi belediye birliklerinin veya diğer unsurların tamamının katılımıyla oluşturulan kurumlar şeklinde de örgütlenebilir⁴⁵.

2.5. Başarısını Etkileyen Faktörler

BKA'ların etkinliğini belirleyen faktörler şöyle sıralanabilir: İlk önemli faktör finansal kaynaklarla ilgilidir. Kaynakların varlığı planlama, yönetim ve uygulama aşamalarında BKA'ların etkinliğini belirler. İkincisi ise personeldir. Vasıflı ve uzman personelin varlığı BKA'ların etkinliğini artıran önemli bir faktördür. Üçüncü faktör meşruyet ve yetkidir. Bu faktör, BKA'ların bölgelerinin meşru temsilcileri olmaları ve iş dünyasının desteğini almalarıyla ilgilidir. BKA'ların etkin olabilmeleri için tabandan tavana yerel ölçekte ve tavandan tabana merkezi yönetimlerce desteklenmesi gereklidir. BKA'ların etkinliğini belirleyen dördüncü faktör ise üstlendikleri görevlerdir. Ajansların bölgesel ekonominin temelini oluşturan sektörlerle ilgili çalışmalar yapmaları gerekir. Beşinci faktör bölgesel tutarlılıkla ilgilidir. Bölgede geçerli olan ortak hedeflerin BKA'lar tarafından benimsenmesi, böylece içinde buldukları toplumun desteğini kazanması gereklidir⁴⁶.

2.6. Çalışma Alanları

Kalkınma ajansları için beş farklı çalışma alanı belirlenmiştir. Bunları içsel kalkınma, yabancı yatırım çekmek, girişimlere verilen hizmetler, yerel ve bölgesel otoritelere verilen hizmetler ve eğitim alanındaki çalışmalar şeklinde ortaya koymak mümkündür⁴⁷. Çalışma alanları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

⁴⁵ İsa Altınışık, Hasan Sencer Peker, "Bölgesel Kalkınma Ajansları ...", s.148.

⁴⁶ Çare Olgun Çalışkan, "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Dünden Bugüne Gelişimi", 2009, <<http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>>, (06.07.2011).

⁴⁷ Yahya Can Dura, "Dünya Uygulamaları Bağlamında ...", s. 153.

Tablo 3.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Çalışma Alanları

Çalışma Alanları		
İçsel Kalkınma	Planlama Kaynak değerlendirme Altyapı yönetimi Altyapı ile ilgili hizmetler İçsel kaynakların geliştirilmesi	
Yabancı Yatırım Çekmek	Yüzyüze mülakatlar Belirli görevler Yurtdışı ofisleri Pazarlama Atölyeler ve seminerler Finansal aracılık Finansal güvence Teknik yardım Arsa sağlama	Büyükelçilikler Sergiler Aracı kurumlar Ortaklılar Çevre ve yaşam kalitesi İnsan kaynakları Araştırma kurumlarının varlığı Finansal avantajların varlığı Altyapı
Girişimlere verilen servisler	Danışmanlık Yeni girişimcilere destek hizmetleri Mevcut girişimcilere destek hizmetleri Teknolojik gelişme için Teknoloji aktarımı İhracatta Şirket birleşmelerinde Fuarlar ve seminerler Girişimlerin yeniden yapılanmasında İşbirliği oluşturma merkezleri Yurtdışı temsilcilikler	Finansman desteği Sübvansiyonlar Kredi imkanları Risk sermayesi, kuruluş sermayesi Kredi garanti fonları Vergi indirimleri İhracat için sübvansiyonlar
Yerel ve Bölgesel Otoritelere Verilen Servisler	Danışmanlık Yerel ve bölgesel otoriteler adına yönetim Girişimlere finansal destekler Bölgeye yabancı yatırımcı çekme çalışmaları Sanayi bölgesi ve yer seçimi çalışmaları	
Eğitim Alanındaki Çalışmalar	Girişimcilere İş alanında yöneticilere Kırılgan grupların (kadınlar, özürülüler gibi) işe alınmasında	

Kaynak: Serap Kayasü, Suna Senem Yaşar, “Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Üzerine Öneriler”, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt:I, 16-22 Mart 2004, Pamukkale Üniversitesi- DPT, Denizli, s. 353.

3. Avrupa Birliği’nde Bölgesel Kalkınma Ajansları

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel hedefi, ekonomik ve sosyal kalkınmadır. Günümüzde BKA, Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkeler için bölgesel politikanın en önemli araçları arasında yer almaktadır. AB bölgesel politikalarının 2007-2013 dönemi için belirlenen önceliği, bölgesel rekabet edebilirlik ve istihdam ile ilgilidir. Bu önceliğin amacı, az gelişmiş üye ülke ve bölgelerin

dışındaki bölgelerde, ekonomik değişimin ve dengeli bir kalkınmanın tesis edilmesidir. AB tarafından desteklenen yeni bölgesel anlayışının en temel özelliklerinden birisi, geleneksel yaklaşımda merkezi idare tarafından yürütülen bölgesel kalkınma politikalarının, bundan sonra yerel aktörlerin katılımıyla yönetim temelli belirlenmesi ve uygulanmasıdır. Küreselleşme ve yerelleşme düşüncesi çerçevesinde ortaya çıkan yeni bölgesel anlayışının stratejik dönüştürme araçları da BKA'ları olup, bunlar aynı zamanda bölgesel gelişme stratejilerinin oluşturulmasında belirleyici rol üstlenmişlerdir⁴⁸.

AB, bölgeler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırma hedefine bölgelerin rekabet gücünü arttıran politikalar sayesinde ulaşmaya çalışmaktadır. Bölgenin katılımı, kararların olabildiğince halka yakın düzeyde alınması AB için en önemli prensiplerendir. AB'de bölgesel politikalar bütçeden en yüksek payı alan ikinci politika konumundadır. Yapısal fonlar, kaynaşma (uyum) fonları, Avrupa Yatırım Bankası kredileri ile genişlemeye özgü mali araçlar bölgesel politikanın mali araçlarıdır. AB'de bölgesel kalkınma politikaları arasındaki koordinasyonun sağlanması BKA tarafından gerçekleştirilir⁴⁹. Bu ajansların asli rolü AB fonlarını kullanarak bölgesel gelişmenin artırılmasıdır⁵⁰.

Avrupa Birliği bölgesel politikasının 2007-2013 yılları arasındaki öncelik alanlarından biri rekabet gücünün artırılması olarak belirlemiştir ve bunun için 58 milyar avroluk bir kaynak ayırmıştır. 2007-2013 dönemindeki bu süreçte AB bölgelerin ve kentlerin cazibesini arttırma, yenilik, girişimcilik ve bilgi ekonomisinin büyümesini destekleme ve daha fazla ve daha iyi iş alanları yaratma kavramlarını öne çıkarmak istemektedir⁵¹.

Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde başarılı örnekleri bulunan BKA uygulaması, günümüzde bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere Avrupa'nın neredeyse

⁴⁸ Yusuf Karakılıçık, Canan Emek Sarıgül, "Bir "Ekonomik Yönetişim Modeli" Olarak Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) Uygulaması: Üniter Yapının ve Sosyal Devletin Tasfiyesi Mi Tesviyesi Mi?", <ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf/28.pdf>, (06.07.2011), s.391.

⁴⁹ Seyhan Taş, İbrahim Örnek, Nalan Işık, "Ekonomik Yönetişimin Aktörü ...", s. 367.

⁵⁰ Raif Okutucu, Türkiye'de Bir İlk: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, s.399.

⁵¹ Yunus Emre Özer, "Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", *Review of Social, Economic & Business Studies*, Volume:9, Number:10,<<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>>, (14.07.2011), s. 393.

tüm ülkelerinde farklı modellerle oluşturulmaktadır. Örneğin, İrlanda’da model, devlet tarafından yaratılırken, İngiltere’de özel yasa ile ve kamu-özel ortaklığı şeklinde kurulmuş; Almanya, Fransa ve İspanya’da ise ajanslar bölgelerce tesis edilmiştir. İtalya ve İspanya’da sivil toplum ve yerel ortaklıkların işbirliği ile oluşturulan BKA’lar, Avrupa bölgesel kalkınma politikaları ile daha da teşvik edilmeye başlanmıştır⁵².

Orta ve Doğu Avrupa’da BKA’ların kuruluşu Batı Avrupa ülkelerinden çok farklı olmuştur. 1989 yılı öncesi devletçi bir ekonomiye sahip olan bu ülkelerde Pazar ekonomisine geçiş önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Merkezi sistemin değişmesiyle birlikte bölgeler arasındaki farklılıklar iyice ortaya çıkmış, bu farklılıklar BKA’ların bu ülkelere ithal edilmesine neden olmuştur. AB, bu ülkelerin bazılarında BKA’ların kurulmasını hem finansal açıdan hem de uzmanlarla desteklemiştir. Bu doğrultuda, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde BKA sayıları hızla artmıştır⁵³. 70 civarı ile bu sayı Polonya’da en fazladır. Çoğu ülkede ulusal düzeyde BKA’ların koordinasyonundan sorumlu Ulusal Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Bölgesel düzeyde BKA’lar genel olarak diğer kurumlarla işbirliği içinde çalışarak yerel kalkınma hedeflerine ulaşmayı hedeflemektedirler. Örneğin Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya gibi ülkelerde BKA’ların yanında başka kurumlar da görev almaktadır⁵⁴.

3.1. AB Üyesi Ülkelerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri ve Finansman Kaynakları

AB üyesi ülkelerdeki kalkınma ajanslarının faaliyetlerine bakıldığında ilk yıllarda ağırlıklı olarak altyapı ve tarımsal kalkınma konularına yoğunlaştıkları, sonraları sanayi faaliyetlerini geliştirmeye odaklandıkları ve son dönemde de, hizmetler ve ileri teknolojilerinin desteklenmesine doğru yöneldikleri görülmektedir. Son yıllarda AB Yapısal Fonlarından daha fazla destek alabilmek için bilgi teknolojileri, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerine verilen önem daha da artmıştır. Bu bağlamda KOBİ’lerin ajans faaliyetlerinin hedef grupları içinde özel bir yere sahip

⁵² Yusuf Karakılçık, Canan Emek Sarıgül, “Bir “Ekonomik Yönetişim ...”, s. 394.

⁵³ Ibid, s.395.

⁵⁴ Serap Kayasü, Suna S. Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal Ve Kurumsal Dönüşümler”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, s. 204.

olduğu, KOBİ'lerin iş etkinliği ve verimliliklerini artırmak, KOBİ'leri yenilikçi teknoloji ile buluşturmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek gibi konulara öncelik verildiği görülmektedir. Ajansların pazarlama iletişimine de büyük önem verdikleri, geniş kapsamlı pazar ve sektör araştırmaları yürüttükleri, web siteleri, basılı katalog, broşürler ve çeşitli fuar katılımları aracılığı ile hem bölgenin özelliklerini ve olanaklarını hem de ajansı ve faaliyetlerini hem ulusal, hem de uluslararası ölçekte tanıtmayı amaçladıkları görülmektedir⁵⁵.

Avrupa'daki kalkınma ajanslarının faaliyetleri; bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek, bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla stratejik planlar yapmak, girişimciler için bilgi sağlamak ve teknik destek sunmak, KOBİ'ler için finans kaynakları oluşturmak, yerel, ulusal ya da uluslararası kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak şeklindedir. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının faaliyetleri ise; ulusal ve uluslararası fonların kalkınma amaçlı kullanılmasına aracılık etmek, girişimciliği desteklemek, yatırım ortamını çekici hale getirmek, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği tesis etmek, içsel potansiyeli harekete geçirmek, proje uygulamalarına teknik destek ve danışmanlık hizmeti sunmak şeklindedir. AB'de kalkınma ajansları uygulamaları özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılmışken, Türkiye'de bu uygulamalar özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da yapılanmanın içinde olmasıyla birlikte son söz DPT'nindir⁵⁶.

Avrupa'da faaliyet gösteren BKA'ların en önemli finansman kaynağı kamu gelirleri ve AB fonlarıdır. 1999 EURADA raporuna göre kalkınma ajansları fonlardan iki temel şekilde yararlanırlar: Yapısal Fonları yürütürler, Topluluk Girişimleri (LEADER, INTERREG, vb.) projelerini ya da bu projelerle bağlantılı mikro projeleri yönetirler⁵⁷.

Avrupa Birliği'nin PHARE ve ISPA gibi programları aracılığı ile Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) ve Avrupa Sosyal Fonu'ndan (ESF) kaynak almış olan BKA'lar, AB'deki 200'den fazla BKA'yı bünyesinde toplayan Avrupa Bölgesel

⁵⁵ Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s. 39.

⁵⁶ İbrahim Halil Sugözü, Melike Atay, "Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Dicle Kalkınma Ajansı (Dika) Örneği", Küresel Kriz Sonrası İktisat Politikaları, Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi-II, 13-14 Mayıs 2010, İstanbul, s.2.

⁵⁷ Pınar Özen, "Bölge Kalkınma ...", s. 7.

Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA) ile iletişim halindedirler⁵⁸. Aday ülkeler için 2007-2013 mali dönemi için oluşturulan IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) aday ülkelerin kalkınma ajansları için yeni kaynak aktarım aracıdır.

Genel olarak bakıldığında AB'nin üye ve aday ülkelerde rekabeti geliştirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla çeşitli fonlar devreye soktuğu ama bu fonların kullanımını merkezi veya yerel yönetimler üzerinden değil de yalnızca bu amaçları gerçekleştirmeye odaklanmış olan BKA'larının kullanımına açtığını görmek mümkündür⁵⁹.

Avrupa'da kalkınma ajansları çoğunlukla kamu kuruluşu niteliğindedir. Eski Doğu Bloğu ülkelerinde BKA'larının kamu, özel sektör şirketleri, Fransa gibi devletçi gelenekten gelen bir ülkede karma ekonomi şirketleri şeklinde İngiltere gibi liberalizmin ilk çıktığı bir ülkede bakanlık dışı kamu kurumu ve özerk örgütlenmelere biçiminde kurulduklarını görmek mümkündür. Bunların dışında, limited şirketler ve belediye girişimleri şeklinde bir hukuki statüye sahip kalkınma ajansları da vardır⁶⁰. Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde de bu durumu görebiliriz. Bazı kalkınma ajanslarında özel sektör temsilcileri yer alırken bazılarında yer almadığı görülür. Bu o ajansların yasal statüleri ile ilgili bir durumdur. Aşağıdaki tabloda çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının yönetim yapısı sunulmuştur. Bu tabloya bakarak da ülkelerde kurulan BKA'larının bünyelerinde hangi kurumların yer aldığını görmek mümkündür.

⁵⁸ Semiha Akın, Fatih Feramuz Yıldız, "Bölgesel Kalkınma ...", s. 40.

⁵⁹ Yahya Can Dura, "Dünya Uygulamaları Bağlamında ...", s. 154.

⁶⁰ Yahya Can Dura, "Dünya Uygulamaları Bağlamında "Kalkınma Ajansları'nın Yapısal Analizi", *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Say:455, 2007, s. 147.

Tablo 3.4: AB’de Kurulan BKA’ların Yönetim Yapısı

Ülke Adı	BKA Adı	Yönetim Kurulunda Temsil Edilen Yerel Aktörler					
		Kamu Kurumları	Birlikler	Ticaret ve Sanayi Odası	Özel Sektör	Bankalar	Diğer Kuruluşlar
B	IDELUX GOMVlaams- Brabant	X X	X X	- X	X -	X -	- -
D	W.F. Rhein-Erft	X	-	-	-	X	-
E	IMADE(Madrid) SODENA(Navarra)	X X	- -	- -	- -	- X	- -
DK	Storstrams BDC	X	X	X	X	-	X
F	CODE Haute Garonne ARD Nord-Pas- de Calais	X X	X -	X -	X -	X -	X -
GB	Great Western Enterprise Greater London Enterprise West Midlands Ent. Board West London TEC	X X X X	X X - X	X - - X	X X - X	- - - X	- X X X
GR	Dev. Agency Kalamata	X	-	-	-	-	X
IRL	Shannon Development Udaras na Gaeltachta	- X	- -	- -	X -	- -	X X
NL	Industriebank LIOF	X	X	X	X	-	X
P	CDR Setubal	X	-	X	-	-	X
S	ALMI Foretagspartner	X	X	X	X	X	X
BG	Burgas RDA Smolian RDA	X X	- X	X X	- Açık	X Açık	X X
EE	Narva BDC Tartu BAS	X -	- -	X X	- -	- -	Açık X
H	Fejer Enterprise Agency	X	Açık	-	X	X	X
PL	RDA Gdansk Lodz RDA Lublin Foundation Rzeszow RDA	- X X X	- Açık X -	- X X -	X X X X	X X X -	X X X X
RO	EURODEC Ploiesti	X	-	X	X	-	-
SK	RDA Zilina	X	-	X	-	-	X
UA	Zaporizhya RDA	X	-	-	X	-	X

Kaynak: EURADA Creation, Development and Management of RDAs Does it have to be sodifficult?http://www.eurada.org/site/files/RDA/Creation%20development%20and%20management%20of%20RDA.pdf, (09.07.2011), s.36.

BKA aracılığı ile AB fonlardan yararlanmak isteyen özel ve tüzel kişiler, projeler vasıtasıyla buldukları yöredeki BKA'ya başvurur ve projelerin uygun bulunması halinde söz konusu AB desteklerinden mali yardım alırlar. Daha çok KOBİ'lere yönelik olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarının projeleri, ekonomik ve sosyal boyutludur. AB'ye üye ve aday ülkeler tarafından, Ulusal ve Bölgesel Kalkınma Stratejileri ile hedef ve öncelikler kapsayan Ulusal Kalkınma Planları hazırlanmaktadır. Bu planlar, AB'den sağlanacak yardımlara esas oluşturmakta olup, bu yardımların idaresi genellikle ülkelerin planlama ve koordinasyondan sorumlu merkezi birimleri tarafından yerine getirilmektedir. Türkiye'de bu görevi Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) üstlenmiştir⁶¹. Devlet Planlama Teşkilatının bu anlamda görevleri 5549 sayılı Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunda şu şekilde sıralanmıştır⁶²:

a) Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; planlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plan ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir.

b) Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usul ve esasları saptayarak bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır.

c) Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasları belirler.

d) Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destek verir.

e) Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu temin eder.

f) Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.

g) Yönetim Kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.

⁶¹ Semiha Akın, Fatih Feramuz Yıldız, "Bölgesel Kalkınma ...", s.40.

⁶²Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 4), (09.07.2011), s.2.

h) Plan ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usuller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usullerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak saptar.

3.2. Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bu kısımdaki bazı AB ülkelerinin bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş yıllarını, yasal statülerini, ilişkili olduğu üst kuruluşları, gelir kaynaklarını, amaçları ve faaliyetlerini tablolar yardımı ile inceleyeceğiz. İlk tablomuzda kalkınma ajanslarının kuruluş yılları yer almaktadır.

Tablo 3.5: Ükelere Göre İlk Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Yılları

Kuruluş Tarihi	Ülkeler
1950 öncesi-1950'li yıllar	Avusturya Belçika Fransa İrlanda
1970'li yıllar	Almanya Hollanda İngiltere İtalya
1980'li yıllar	İspanya
1990'lı yıllar	Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Estonya Macaristan Polonya Portekiz Romanya Slovakya Slovenya
2000'li yıllar	Türkiye

Kaynak: Avrupa'da Kalkınma Ajansları, İzmir Kalkınma Ajansı Yayın No: İZKA-A/2008-01, İzmir 2008, s. 12.

Tabloya baktığımızda kalkınma ajanslarının her ülkede farklı kuruluş yılları takip ettiğini görmekteyiz. Fakat küreselleşme ve bölgesel kalkınmaya yeni yaklaşımların olduğu 1990'lı yıllarda pek çok Avrupa ülkesinde kalkınma ajanslarının kuruluşunu görmekteyiz.

İkinci tablomuzda kalkınma ajanslarının yasal statülerini görmemiz mümkündür.

Tablo 3.6: Ülkelere Göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

ÜLKE ADI	YASAL STATÜ
Almanya	Sınırlı Sorumlu Şirketler, Kamu Hukuku Organizasyonları
Avusturya	Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik (Limited Şirket)
Belçika	Belediyeler Arası Ajans, Kamu Hukuku Organizasyonları, Limited Şirket
Bulgaristan	Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar
Çek Cumhuriyeti	Limited Şirket, Vakıf ya da Kamu Özel Hisseli Ortaklıklar
Estonya	Kamu Kuruluşu
Fransa	Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik, Karma Ekonomi Şirketi
Hollanda	Kamusal Sınırlı Şirketler
İngiltere	Bakanlık Dışı Kamu Kuruluşu, Özerk Örgütü
İrlanda	Kamu Kuruluşu
İspanya	Kamu/Özel Hukuk Kuruluşları
İsveç	Kar Amacı Gütmeyen Limited Şirket
İtalya	Kamu Limited Şirketi
Macaristan	Kar Amacı Limited Şirket
Polonya	Anonim Şirket
Portekiz	Limited Şirket, Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar, Kamu-Özel Hisseli Ortaklıklar
Romanya	Kar Amacı Gütmeyen Tüzel Kişilik
Slovakya	Anonim Şirket
Slovenya	Limited Şirket, Kamu Kuruluşu, STK
Türkiye	Görev ve Yetkileri Kanunla Düzenlenmiş Özel Hukuk Hükümlerine Tabi Tüzel Kişilik

Kaynak: Avrupa'da Kalkınma Ajansları, s. 14.

Bu tabloyu incelediğimizde her ülkede farklı yasal statüde ajanslar ile karşılaşmaktayız. Fakat genel olarak baktığımızda herhangi bir bakanlığa bağlı olma durumu üniter yapıya sahip ülkelerde var iken, federal yapıya sahip ülkelere ise daha özerk bir yapıya sahip olduklarını görebiliriz.

Üçüncü tablomuzda BKA'ların ilişkili olduğu kuruluşlar yer almaktadır.

Tablo 3.7: Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının İlişkili Olduğu Üst Kurum ve Kuruluşlar

ÜLKE ADI	İLGİLİ ÜST KURUM VE KURULUŞLAR
Almanya	Federal Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı Özel Sektör
Avusturya	Dış İşleri Bakanlığı, Avusturya Kalkınma Birliği
Belçika	
Bulgaristan	Bölgesel Kalkınma ve Bayındırlık Bakanlığı Bulgaristan Bölge Kalkınma Ajansları Birliği (BARDA)
Çek Cumhuriyeti	Bölgesel Kalkınma Birliği Ekonomik ve Sosyal Uyum için Ulusal Programlama ve İzleme Komitesi Bölgesel Kalkınma Merkezi Bölge Konseyi Bölgesel Kalkınma Komitesi
Estonya	İçişleri Bakanlığı, Ekonomik İşler Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Bölgesel Politika Konseyi
Fransa	Bölgelerin Rekabetçiliği ve Alan Düzenlemesi, Bakanlıklar Arası Delegasyonu, Ekoloji, Kalkınma ve Sürdürülebilir Alan Düzenlemesi Bakanlığı
Hollanda	Dış İşleri Bakanlığı, Hollanda Kalkınma Birliği
İngiltere	Ticaret ve Sanayi Birliği
İsveç	Girişim, Enerji ve İletişim Bakanlığı, Ulusal ve Sanayi Teknik Kalkınma Kurulu
İspanya	Bölge Hükümeti'nin Sanayi Ticaret ve Turizm Bölümü
İrlanda	İşletme, Ticaret ve İstihdam Bakanlığı
İtalya	Ekonomi ve Finans Bakanlığı
Macaristan	Ulusal Bölgesel Kalkınma Meclisi, Tarım ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı
Polonya	Hazine Bakanlığı Ekonomi Bakanlığı Bölgesel Kalkınmadan Sorumlu Bakan
Portekiz	Ulusal Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
Romanya	Avrupa Entegrasyon Bakanlığı
Slovakya	İmar ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Kalkınma Ajansları Entegre Ağı
Slovenya	Yerel Yönetim ve Bölgesel Politika Ofisi
Türkiye	Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı

Kaynak: Avrupa'da Kalkınma Ajansları, s. 15.

Bu tabloyu incelediğimizde ise kalkınma ajanslarının çoğunlukla bakanlık seviyesinde bir kurumun sorumluluğunda faaliyet gösterdiklerini ama bazı ülkelerde (Polonya, Slovenya, Portekiz, Avusturya, Hollanda) bakanlıkla ajans arasındaki koordinasyonu görevini üstlenen ara kurumların varlığı göze çarpmaktadır⁶³.

Dördüncü tablomuz ile kalkınma ajanslarının gelir kaynakları hakkında bilgi edinmemiz mümkündür.

⁶³ Avrupa'da Kalkınma Ajansları, s.14.

Tablo 3.8: Ükelere Göre Kalkınma Ajanslarının Gelir Kaynakları

ÜLKE ADI	FİNANS KAYNAĞI
Almanya	Kamu ve/veya Özel Sektör Katkıları
Avusturya	Kamu Kaynakları, Özel Sektör Katkıları, Faaliyet Gelirleri, Uluslararası Kaynaklar
Belçika	Kamusal Finans (Bölge, İl) + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
Bulgaristan	Kamu Kaynakları, Yerel Kaynaklar (İdari Bölge Birimleri, Belediyeler), AB Fonları, Yabancı Yardım \Fonlar, Özel Sektör Katkıları
Çek Cumhuriyeti	AB Fonları, Devlet ve Bölge Kaynakları, Faaliyet Gelirleri
Estonya	Kamusal Finans (Genel Bütçe) + Özel Yatırımlar + Yabancı Yardım\Fonlar
Fransa	Kamusal Finans + Faaliyet Gelirleri
Hollanda	Kamusal Finans (Genel Bütçe, İl) + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
İngiltere	Kamu Gelirleri (Merkezi- Bakanlıklardan Aktarılan Paylar), AB Yapısal Fonları
İrlanda	Kamusal Finans (Genel Bütçe, İl) + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
İspanya	Kamu Kaynağı (Bölge Hükümetinden Aktarılan Pay)
İsveç	Kamusal Finans + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
İtalya	Kamu Gelirleri (Merkezi ve Bölgesel), Faaliyet Gelirleri
Macaristan	Kamu Gelirleri (Merkezi ve Bölgesel), Faaliyet Gelirleri, AB ve Diğer Kurumlardan Sağlanan Finansal Kaynaklar
Polonya	Kamu Kaynakları, Özel Sektör katkıları, Faaliyet Gelirleri, Uluslararası Kaynaklar
Portekiz	Kurumsal Finans (Genel Bütçe, Belediye) + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
Romanya	Bölgesel Kalkınma Ulusal Fonu'ndan Aktarılan Pay, İl Bütçelerinden Aktarılan Katkılar, Özel Sektör, Bankalar, Yabancı Yatırımcılar, AB ve Diğer Kurumlardan Sağlanan Finansal Kaynaklar
Slovakya	Kamu Kaynakları, Yerel Kaynaklar (İdari Bölge Birimleri, Belediyeler) Faaliyet Gelirleri, Uluslararası Kaynaklar
Slovenya	Kamusal Finans + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları
Türkiye	Kamusal Finans (Genel Bütçe, Belediye, Ticaret ve Sanayi Odaları, İl Özel idaresi Katkı Payları) + Faaliyet Gelirleri + AB Fonları

Kaynak: Avrupa'da Kalkınma Ajansları, ss. 16-17.

Yukarıdaki tabloya bakarak kalkınma ajanslarının gelir kaynaklarını 4 ana başlık altında toplayacak olursak şöyle bir sıralama çıkmaktadır: Kamu Kaynakları, faaliyet gelirleri, özel Sektör katkıları, AB Fonları. Bu kaynaklar içinde AB fonları hem kalkınma ajansları için önemli bir kaynağı oluştururken, hem de AB fonları için, bu fonlar kullanılarak proje üretilmesini sağlamada bir araç olan kalkınma ajanslarının da önemini görebiliriz.

Son tablomuzda Avrupa'da kurulan BKA'ların faaliyetleri ve amaçları yer almaktadır.

Tablo 3.9: Ülkelere Göre Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Amaçları ve Faaliyetleri

ÜLKE ADI	GENEL KURULUŞ AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ
Hollanda	Girişiciliği teşvik etmek, Sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
Estonya	Girişimlere, araştırma ve geliştirme kurumlarına, kamu sektörüne ve üçüncü sektöre finansal destek, danışmanlık ve ortaklık olanakları tanımak, Dış pazarlarda rekabet edebilirliği geliştirmek, doğrudan yabancı yatırım çekmek, yerli ve yabancı turizmi geliştirmek, teknolojik ve yenilikçi ürün ve hizmetleri teşvik etmek
Belçika	İş etkinliğini artırmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek, istihdamı artırma, ülkenin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmak, sağlıklı kentsel gelişmeyi yönlendirmek ve bununla yapısal uyum içinde kırsal gelişmeyi teşvik etmek, bilgi ve iletişim bazlı yeni sektörlerin oluşmasını teşvik etmek, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölgenin yeniden yapılanmasını sağlamak.
Portekiz	Dış yatırımların çekilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, bölgesel kalkınma için alt yapı geliştirme, bölgesel planların ve programların hazırlanması
İsveç	Rekabetçi Küçük ve Orta Bot İşletmeleri Desteklemek, Sanayi ve ticaret hayatına büyüme ve inovasyon getirecek yeni girişimleri ve yenilikçi faaliyetleri teşvik etmek
İtalya	Ülkeye/ bölgeye yatırım çekmek, iş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak, kamu hizmetlerine destek olmak
İngiltere	Bölgenin ekonomik, sosyal ve fiziksel gelişmesine katkıda bulunmak, iş destekleri sunmak, yatırım ve rekabeti artırmak, istihdam yaratmak
Avusturya	Bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, bölgeye yatırım çekmek ve bölgeyi pazarlamak, teşvik ve finansman konusunda rehberlik yapmak, istihdam olanaklarını artırmak
Fransa	Yerel kalkınma politikalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunma, bölge şirketlerine yerel, ulusal ve uluslararası teknik destek sağlamak, yatırım çekmek
Romanya	Bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, hükümetin sektörel politikalarını bölgesel düzeyde uygulamak, bölge içi bölgeler arası, uluslararası ve sınır ötesi işbirliğini sağlamak
Polonya	Bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmak, bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamak, bölgesel yatırımları artırmak, iş geliştirmek, yeni işletmelerin açılmasını sağlamak, bölgesel ve yerel kalkınma stratejisini hazırlamak, inovasyon ve teknoloji transferi yapmak, işletmeleri uluslararası pazarlara açmak
İspanya	Sanayi aktivitelerini geliştirmek ve desteklemek, bölgede yeni firmaların oluşumunu desteklemek, yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek, ağ oluşumlarını, bilgi ve teknoloji aktarımını desteklemek
Almanya	Bölgeleri ekonomik olarak geliştirmek, bölgeye yatırım çekmek, yenilikçiliği ve girişimciliği desteklemek, teşvikler, finansman ve bölge fırsatları ile ilgili rehberlik yapmak, kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek
İrlanda	Stratejik planlama yapmak, rekabet gücünü artırmak, kümelenme ve ağ oluşumlarını desteklemek, istihdam yaratmak, girişimciliği teşvik etmek, sanayi aktivitelerini geliştirmek, desteklemek
Çek Cumhuriyeti	Kamu ve özel sektör kuruluşlarına teknik destek sağlamak, bölgesel sorunların çözümüne ve kalkınma stratejisinin uygulanmasına destek olmak, yerel potansiyelleri harekete geçirmek, bölge kaynaklarını en etkin şekilde kullanarak ticari değerler oluşturmak
Bulgaristan	Girişimciliği desteklemek, yerel yönetimlerin, sürdürülebilir kalkınma yönündeki çalışmalarını desteklemek, bölgeyi tanıtmak, yerli ve yabancı yatırımları bölgeye çekmek, yeni teknolojilerin kullanımını teşvik etmek
Macaristan	Bölgeler arası ve bölge içi işbirliğini sağlamak, bölgesel kalkınma ile ilgili kurum ve kuruluşlara destek olmak, yatırımların yerel etkinliğini artırmak, ulusal ve AB kaynaklı bölgesel kalkınma programlarında uygulama ve koordine etme görevini üstlenmek

Kaynak: Avrupa'da Kalkınma Ajansları, ss. 22-23.

Tabloyu incelediğimizde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının faaliyetlerini şu şekilde toparlayabiliriz: bölgesel kalkınmayı sağlama, ulusal ve uluslararası yatırım çekme, yerel ve bölgesel yönetimler ile ilişki içinde olarak onlara teknik destek verme, AB fonlarının etkin kullanımını sağlama. Bu faaliyetler hem AB'nin yerellik ilkesi hem de AB Bölgesel politika hedefi dolaylı olarak mali yardım sağlama hedefi ile uyum içinde olduğunu görebiliriz.

4. Türkiye’de Bölgesel Politika ve Kalkınma Ajansları

Sanayileşme süreci ile birlikte, Avrupa Ülkelerin hızlı büyüme sürecine girmeleri, bölgeler arası farklılıkları arttırmış, ikinci dünya savaşının yıkıcı etkileri ve teknolojik gelişmeler sonucu bölgelerarası farklılıklar daha da belirginleşmiştir. Bu durum dünya ülkelerinde, kalkınma planlarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Ülkenin bütün olarak kalkınması için oluşturulan kalkınma planları, zamanla globalleşmenin; ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal her alanda kendine hissettirmesine paralel olarak değişiklik göstermiş ve bölgesel kalkınma planları şeklini almıştır. Türkiye’de kalkınma planları, 1960’lı yıllarda planlı dönemle birlikte ortaya çıkmış ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla kalkınmada öncelikli yöreler ve teşvik uygulamalarını içeren beş yıllık kalkınma planları şeklinde uygulanmıştır. Fakat bağımsız yerel kurumların olmaması ve var olan kurumların işlevlerinin sınırlı kalması nedeniyle, kalkınma planları bölgesel farklılıkları azaltmada etkili olamamıştır⁶⁴.

Bölgesel kalkınma farklılıkları Türkiye’nin çok uzun yıllardır çözmeye çalıştığı sorunlarından biridir. Bu sorunun önüne geçmek için teşvikler verilmiş, geri kalmış bölgeler için kalkınma planları hazırlanmıştır. Son dönemlerde Türkiye’deki bölgesel kalkınmaya bakış açısında değişimler olmuştur. Son iki kalkınma planında Türkiye’nin bölgesel kalkınmaya olan klasik bakış açısı değişmiştir. Odak az gelişmiş bölgelerden tüm bölgelere kaymıştır. İçsel kalkınma dinamiklerini harekete geçirerek farklı bölgeleri farklı kalkınma araçları ile geliştirmek amaç olmuştur. Bu değişim

⁶⁴ Cansel Seymen Oskay, Yeşim Kubar, “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007, Sayı:17, s. 204.

bakış açısına AB adaylık sürecinde eklenince Türkiye yerel ve bölgesel düzeylerde kurumsal kapasitenin artırılması için adımlar atmıştır⁶⁵.

Türkiye'nin kalkınma amaçlı oluşturduğu planları, bu planlarda uygulanan politikaları aşağıdaki tabloda görmemiz mümkündür.

Tablo 3.10: Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Yaklaşımların Bütünleşik Değerlendirmesi

Kalkınma Planı	İlkeler	Yaklaşım ve Politikalar	Hedefler	Araçlar
I. Plan (1962-1967)	-Bölgelere ekonomik kalkınmanın nüfuz etmesi -Bölgesel Ekonomik bütünleşme	-Bölgesel Planlama -Büyüme kutupları (örneğin Doğu Marmara, Çukurova, Antalya, Zonguldak)	Dengeli kentleşme -Bölgeler arasında denge (kamu hizmetleri ve gelir dağılımında) - Yatırım etkinliği	-Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgelere yönelik yatırım temelli önlem alternatifleri
II. Plan (1967-1972)	-Hızlı kentleşmeden kaynaklanan nüfus sorunlarına odaklanma	-Bölge ve il planlaması -Dolaylı bölgesel planlama	-Dengeli bölgeler arası gelişme -Sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım - Yatırım etkinliği	-Vergi indirimleri -Özel sektör yatırımlarına yönelik finansal teşvikler -Pilot projeler -Keban
III. Plan (1972-1977)	-Bölgesel farkların giderilmesi -Belirli az gelişmiş bölgelerin kalkınması	-Sektör ve il planlaması	-Dengeli bölgeler arası gelişme -Sosyal eşitlik açısından bölgeler arasında dengeli dağılım - Yatırım etkinliği	-Finansal teşvikler -Az gelişmiş bölgeler için sanayileşme programları -Envanter çalışmaları -İl planlaması -Sektörel planlama -Paket projeler -Kalkınmada öncelikli iller
IV. Plan (1977-1982)	-Bölgesel sorunlara yönelik kaynakların mobilizasyonu	-Sektörler ve bölgeler arasındaki bağların güçlendirilmesi	-Az gelişmiş illerin kalkınması -Sektörel ve bölgesel karşılıklı bağımlılık -Mekânsal organizasyon	-Yatırımlar için faiz indirimleri -Çeşitli finansal yardımlar -Paket projeler -İl ve bölge düzeyinde yatırımlar -Çukurova Kentsel Kalkınma

⁶⁵ Ergüder Can, Suna S. Yaşar, "İzmir Kalkınma Ajansı: Kuruluşu ve Faaliyetleri", *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008 s. 73.

				Projesi -GAP (DPT- JICA)
V. Plan (1985-1989)	-Az gelişmiş ve sektörel olarak potansiyele sahip bölgelerde kaynak kullanımını rasyonelleştirerek kalkınmanın hızlandırılması	-Projelerin bölgesel etkisini de içeren doğrudan bölgesel planlama (16 fonksiyonel bölge önerisi)	-Sosyal eşitliği dikkate alan dengeli bölgesel kalkınma	-Potansiyel kaynakların belirlenmesi için bölgesel gelişme programlarının hazırlanması -Bu programlar doğrultusunda ilgili yatırımların seçilmesi -Öncelikli bölge ve sektörlerdeki altyapının sanayileşme projeleri için geliştirilmesi -Kalkınmada Öncelikli illerdeki yatırımlar için finansal yardımlar
VI. Plan (1990-1994)	-Uygulama için sosyal, idari ve finansal boyutların bütün olarak ele alınması -Uluslararası standartlara uygun istatistiksel sistemin yarlanması (özellikle AB bağlamında)	-Bölge ve bölge altı düzeyde Planlama	-Bölgelerde dengeli kalkınma -İlçelerin köylerden kente göçün engellenmesi için desteklenmesi	- Kalkınmada öncelikli yörelere yönelik finansal Kaynakların artırılması -Kalkınmada öncelikli illere yönelik teşvikler ve bu amaca yönelik özel bir fon oluşturulması -Sanayi bölgeleri
VII. Plan (1996-2000)	-Sektörel ve mekânsal çalışmaların bütünleştirilmesi -İllerin sektörel uzmanlaşması -Şehir planlaması -Bölgesel Farkların giderilmesi -Rekabet gücünün artırılması	-Bölge ve bölge altı projeler -Bölgesel yeteneklerin mobilizasyonu -Sürdürülebilir kalkınma	-Göç ve demografik değişimin rasyonalizasyonu -Metropol bölgelerin sorunlarının ayrı bir kategoride ele alınması -Konut sorunu için politika geliştirme çalışmaları -Bölgesel farklar	- Kalkınmada öncelikli yörelere politikasına devam edilmesi -Doğu ve Güneydoğu Anadolu için acil destek programı -GAP(Güneydoğu Anadolu Projesi) -Yasal düzenlemeler -Konut projeleri - Kalkınmada öncelikli illerdeki KOBİ'lerin desteklenmesi -ZBK(Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi), DOKAP(Doğu Karadeniz

				Bölgesel Gelişim Projesi), DAP(Doğu Anadolu Projesi)
VIII. Plan (2001-2005)	-Katılımcı planlama -Sürdürülebilirlik -Kaynak kullanımının etkinleştirilmesi -AB bölgesel politikalarına uyum	-Stratejik bölgesel planlama -Kümeleme -İl Gelişme planları	-Rekabet edebilirliğin genişletilmesi -Yerel girişimcilik ve yerel kaynakların mobilizasyonu -Bölgesel farklar	-KOBİ destekleri -AB fonları -İlk kapsamlı bölgesel planlar -Beşeri sermaye -Yeşilirmak Havzası Gelişme Projesi -Bölgesel operasyonel programlar

Kaynak: T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT 2766 –ÖİK: 702, Ankara, 2008, s. 14-15.

Bölgesel politikalar açısından Türkiye'nin mevcut durumu ve AB müktesebatına uyum talepleri incelendiğinde Türkiye'nin idari yapılanmasında "bölge" adı verilen bir birimin olmadığı görülür. Bölge kavramı, Türkiye'de 1941 yılında Ankara'da yapılan Birinci Coğrafya Kongresinin gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda Türkiye'nin topografya ve iklim koşulları dikkate alınarak yedi coğrafi bölgeye ayrılması ile oluşturulmuştur. Fakat bu bölgelerin herhangi bir idari niteliği yoktur. Türkiye, AB üyelik sürecinin koşullarından biri olan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstelenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nı 19 Mart 2001 tarihinde kabul etmiş 24 Mart 2001 tarihinde resmi gazetede yayımlamıştır. Böylece Türkiye, 2001 yılında NUTS (İstatistiki Bölge Birimleri) sisteminde yer almayı kabul etmiştir⁶⁶. Bu program ile aynı zamanda Türkiye'nin planlamada ekonomik etkinlik ve uluslararası rekabet gücünün yükseltilmesi hedeflerinin benimsenmesi anlamında bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, 9. Kalkınma Planı'nı da AB programlama dönemine uyumlaştırmak amacıyla yedi yıllık olarak hazırlamıştır⁶⁷. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Türkiye Büyük Millet Meclisince 28 Haziran 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Plan, küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsat ve risklerin arttığı bir dönemde Türkiye'nin kalkınma çabalarını bütüncül bir çerçeveye kavuşturan temel bir strateji dokümanıdır⁶⁸. Planda

⁶⁶ Kübra Cihangir Çamur, Özge Gümüş, "İstatistiki Bölge Birimleri", (der. Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, (içinde), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, 1. Baskı, s.148.

⁶⁷ Yusuf Karakılıç, Canan Emek Sarıgül, "Bir "Ekonomik Yönetişim ...", s.397.

⁶⁸ Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2766-ÖİK:702, Ankara, 2008, s. 4.

bölgesel gelişme politikalarının bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmekle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırırken, diğer taraftan da bölgeler ve kıır-kent arası gelişmişlik farklılıklarının azaltma amacına hizmet edeceği belirtilmiştir⁶⁹.

AB'nin bölgeselleşme konusundaki Türkiye ile doğrudan ilgili olan Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları Türkiye'nin bölgeselleşme politikalarını etkilemektedir. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), AB'ye aday ülkeler için AB tarafından hazırlanan ve her bir aday ülkenin AB'ye katılım yönünde gelişme kaydetmesi gereken öncelikli alanların değerlendirildiği bir belgedir. KOB'ların ilki 8 Mart 2001 tarihli Konsey kararı ile kabul edilmiş olup, 24 Mart 2001 tarih ve OJ L 85 sayılı Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır⁷⁰.

Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa vadede bölgesel politika alanında uyum için belirlenen öncelikler şu şekildedir⁷¹:

- Ulusal Kalkınma Planı ve İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'lerde (NUTS 2) bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi;
- Bu başlık altındaki mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi;
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması;
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesidir.

2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde ise kısa vadede Türkiye'den istenen, Ulusal Kalkınma Planı ve İBBS 2 düzeyinde bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi, bu başlık altındaki müktesebatın uygulanmasını

⁶⁹Ahmet Yaman, Murat Kara, Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikasının Dönüşümü Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Çalışmaları: Son Durum ve Değerlendirmeler", *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008, s. 38.

⁷⁰ Barış Övgün, "Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:62, Sayı:3, 2007, s.242.

⁷¹ Fatma Özmen, "AB Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ...", s. 334.

kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi, bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme esaslarının oluşturulması ve bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesidir. Orta vadede ise Türkiye’den bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere, İBBS 2 düzeyinde bölge birimlerinin kurulması beklenmektedir⁷².

2006 Katılım Ortaklığı Belgesinde ise, Türkiye’den kısa vadede bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasını amaçlayan, ekonomik ve sosyal uyum için stratejik çerçevenin hazırlanmasına devam edilmesi ve katılım öncesi AB fonlarının hazmedilmesi için gerekli yasal ve idari çerçevenin oluşturulması istenmektedir. Türkiye için son Katılım Ortaklığı Belgesi 2008’de yayımlanmıştır. Buna göre kısa vadede Türkiye’den, Topluluk uyum politikasının uygulanmasına hazırlık olarak, AB katılım öncesi programlarının uygulanmasına yönelik, ilgili bakanlıklar düzeyi başta olmak üzere kurumsal yapıların güçlendirilmesi ve programlama, proje hazırlama, izleme, değerlendirme, mali yönetim ve kontrol alanlarında idari kapasitenin geliştirilmesi beklenmektedir. Orta vadede ise beklenen, ileriye yönelik muhtemel Topluluk uyum politikasının uygulanmasına yönelik olarak ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde idari kapasitenin güçlendirilmesidir⁷³.

İlerleme raporları ise Türkiye’nin AB yolunda nasıl gelişmeler kaydettiğine yönelik olarak AB Komisyon’u tarafından hazırlanan belgelerdir. Bu belgelerin ilki 1998 yılında hazırlanmış ve o tarihten itibaren düzenli olarak hazırlanmaktadır. 1998 yılı raporunda bölgeselleşme konusu “Bölgesel Politika ve Kaynaşma” olarak belirlenmiştir. Bu politika altında özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nin az gelişmişlik probleminin çözülmesi üzerinde durulmuş ve az gelişmişliğin giderilmesinde de su ve enerji konusunun altı çizilmiştir. 2000 yılı İlerleme Raporu’nda ise ilk defa politikanın adı “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu”na dönüşmüştür. Bu politika doğrultusunda 2002 İlerleme Raporu’nda bölgeselleşme, Türkiye için önemli bir politika seçeneği olarak

⁷²Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi (14 Nisan 2003 Tarihinde Ab Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin), <<http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abdisiliskiler/Documents/2003.pdf>>, (16.07.2011), s.15.

⁷³Bilal Şinik, “Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Türkiye’de (Bölge) Kalkınma Ajansları”, *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E- Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:3, 2010, <http://www.megaronjournal.com/pdf/2010/MEGARON_5_3_128_136.pdf>, (15.07.2011), s. 131.

tanımlanmış ve bu amaçla Türkiye'nin, ulusal kalkınma ve beş yıllık kalkınma planlarını bu doğrultuda hazırlaması ve hem kamu hem de özel sektör yatırımlarını bu doğrultuda teşvik etmesi tavsiyesinde bulunulmuştur⁷⁴.

Ülkemizin AB'ye uyum sürecinde bölgesel gelişme politikaları 28.02.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS- NUTS) ile başladığı söylenebilir. Bu sınıflandırma DPT ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ortak çalışması sonucudur. İBBS çalışması sonucunda Türkiye Düzey 1, Düzey 2, Düzey 3, istatistik bölgelerine ayrılmıştır. Düzey 3 kapsamındaki İstatistik Bölge Birimleri 81 adet olup il sınırlarını kapsamaktadır. Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri, Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 İstatistik Bölge Birimleri ise Düzey 2 İstatistik Bölge Birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 tanedir⁷⁵.

NUTS sistemi, AB bölgesel gelişme politikası ve uygulamalarına paralel yeni bir yaklaşımla tesis edilmiş yöntem ve kurumsal örgütlenme modelidir. Bu vasıta ile Türkiye'de yerleşim birimleri kademelendirilmiş, iller arası fonksiyonel ilişkiler, coğrafi koşullar, istatistik toplama ve plan yapmaya uygun biçimde üç düzeyde NUTS sınıflandırması yapılmıştır. NUTS sınıflandırmalarından Düzey II' de bölgesel kalkınma planları hazırlanacak bölgelerarası farklılıkları azaltmayı amaçlayan ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikası geliştirilerek, bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapılar güçlendirilecek ve bölgesel kalkınma planlarının uygulanması üzere bu düzeyde bölge birimleri kurulacaktır. Bu bölgesel yapılar bölgesel kalkınma ajanslarıdır⁷⁶. Düzey II bölgeleri 42 ili kapsamakta olup, uygulama sırasıyla; TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis) TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa), TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak); TRB (Bitlis, Hakkari, Muş, Van); TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop), TR83 (Amasya Çorum, Samsun, Tokat), TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum); TRA2 (Ağrı Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya) TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) ve TR90'dır (Artvin, Giresun, Gümüşhane

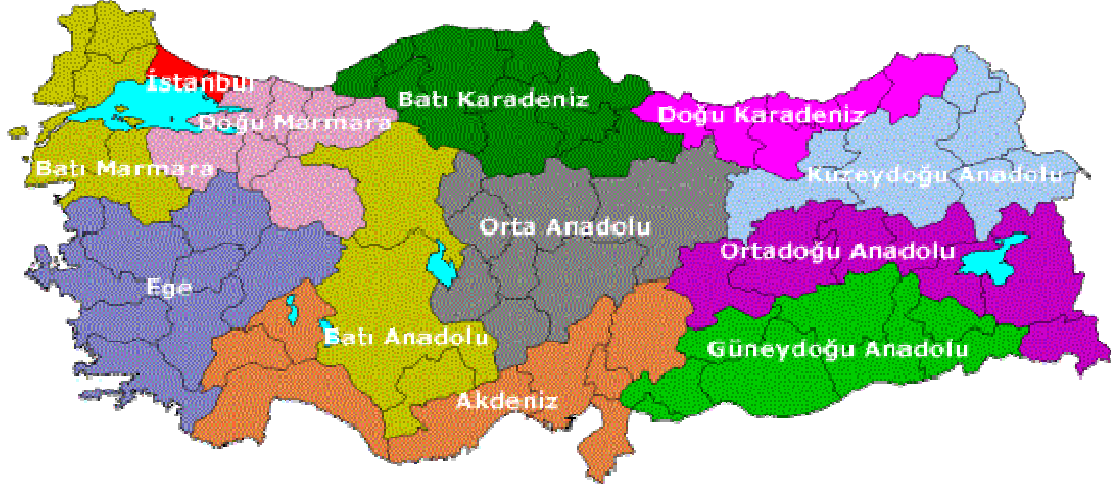
⁷⁴ Barış Övgün, "Bir Politika Transferi ...", ss. 242-243.

⁷⁵ Ergüder Can, *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ...*, s. 45.

⁷⁶ Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s.151.

Ordu, Rize, Trabzon)⁷⁷. Aşağıdaki haritalarda bu illeri ve bölgeleri görmemiz mümkündür.

Şekil 3.2: Düzey 1 (12 Bölge)

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>, (09.07.2011)

Şekil 3.3: Düzey 2 (26 Bölge)

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>, (09.07.2011)

4.1. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu

AB’nin Türkiye’den bölgeselleşme politikaları konusundaki talepleri doğrultusunda Türk kamu yönetiminde değişimler yaşanmıştır. Değişimin ilk etkisi kurumsal boyutta karşımıza çıkmakta ve bölgeselleşme politikalarının uygulayıcısı

⁷⁷ Deniz Akkahve, “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programlarının Yönetimi ve Yapısal Fonlara Hazırlık”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, s. 164.

olan DPT'nin konumunda ve faaliyetlerinde değişmeler yaşanmaktadır. Bu amaçla, DPT bünyesinde Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü adıyla bir daire kurulmuştur. DPT dışında da KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) bünyesindeki Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı da bölgeselleşme uygulamalarına destek hizmeti sunmuştur. Türk kamu yönetiminde görülen ikinci önemli kurumsal gelişme ise 5449 sayılı kanunla uygulamaya giren kalkınma ajanslarıdır⁷⁸. 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayınlanması ile 5449 sayılı kanun ile Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri hakkında kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile amaçlanan kamu özel sektör ve sivil toplum kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek, yerel kaynakları etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve bunun sonucunda da bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır⁷⁹.

Türkiye'de BKA'lara ilişkin ilk girişimler 1990'lı yıllarda başlamaktadır. BKA'ların gündeme gelmesi içsel ve dışsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. İçsel nedenler ulusal kalkınma planlarının hedeflenen sonuçlara ulaşamaması ve bölgesel dengesizliklerin giderilememesi olarak gösterilebilir. Dışsal nedenler olarak da AB'ye katılma sürecindeki kaydedilen ilerlemeler ve dünya genelinde bölge anlayışının değişmesine bağlı bölgesel kalkınma politikalarındaki gelişmeler gösterilebilir. Türkiye BKA'ları tesis etmeden öncede bölgesel kalkınma planları ortaya koymuştur. Bu planlar beş yıllık kalkınma planları içinde yer almıştır. Bu bağlamda Türkiye'de AB mali işbirliği kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı, Interreg III/A Yunanistan- Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı uygulamaları olmuştur. Bu durum AB'nin bölgesel kalkınmaya verdiği önemi ve bu bağlamda mali yardımlar sağladığının göstergesidir⁸⁰.

5449 sayılı kanunla ülkemizde “Bölgesel Kalkınma Ajansı” yerine “Kalkınma Ajansı” adı altında kuruluşlar tesis edilmiştir. Buradaki “bölge” kelimesinin

⁷⁸Barış Övgün, “Bir Politika Transferi ...”, s.246.

⁷⁹Cem Okan Tuncel, Hasan Bakır, “Yenilik Temelli Bir ...”, s.28.

⁸⁰Burcu Yavuz Tiftikçigil, Avrupa Birliği'ne Uyum ..., s.172.

kullanılmamasındaki amaç ülkemizde BKA'larla ilgili yaşanan ciddi tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Ülkemizde Kalkınma Ajansları bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesi, büyümenin etkilerinin tabana yayılması, gelir dağılımının düzelmesi ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi açısından oldukça olumlu bir rol oynayacağını söyleyenlerin yanında, mevcut şekilde kurulan Kalkınma Ajansları'nın çok önemli eksiklikler içerdiğini ve Kalkınma Ajanslarının beklenen yararı sağlamayacağını iddia edenler de olmuştur⁸¹.

Kalkınma ajansların kuruluşu bölgesel politikalara yeni bir yaklaşım getirmiştir. Planlı dönemde Türkiye'de uygulanan bölgesel gelişme politikaları, "bölgearası eşitsizliklerin giderilmesi" önceliği üzerine kuruluydu. AB'de izlenen bölgesel politikalar ise eşitsizliklerin giderilmesi önceliği değil, "bölgesel rekabet" önceliği üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de de artık bölgesel rekabet önceliği kabul edilmiştir. Bu değişim ile bölgelerdeki planlama ve gelişme sorunlarının özel sektöre devredilmesi, bölgelerin ekonomik anlamda yabancı sermaye çekme, finansman sağlama ve yatırım yapma konularında daha fazla serbestliği kavuşmaları gibi sonuçlar beraberinde gelmiştir⁸².

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini artırmak, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak" (5449 sayılı Kanun) amacıyla tesis edilen kalkınma ajansları, 2006 yılında kabul edilen Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanmaktadır⁸³.

Türkiye'de BKA'larının ilk örnekleri olarak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) çerçevesinde kurulan Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM), Ege Bölgesi için, Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV) ve İzmir Ticaret Odası (İZTO) tarafından yürütülen BKA Kurma çalışmaları ve Mersin Ticaret

⁸¹Erdal Arslan, "Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları", *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt:11, Sayı:3, 2010, <<http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1134.pdf>, (14.07.2011)>, s. 97.

⁸²Yusuf Karakılçık, Canan Emek Sarıgül, "Bir "Ekonomik Yönetişim ...", s.398.

⁸³ Ali Yılmaz, "Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 2010, s. 185.

ve Sanayi Odası tarafından yürütülen Çukurova Kalkınma Ajansı projesi örnek olarak gösterilebilir⁸⁴. 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, Türkiye'nin, AB'nin katılım öncesi mali yardım programı kapsamında sunduğu bölgesel gelişme yardımlarından kaynak alabilmesi için, bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması öngörülmüştür. Buna göre, AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yereldeki uygulama ve koordinasyonundan bölgesel kalkınma ajansları sorumlu olacaktır. Bu bağlamda 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı kalkınma ajanslarının kuruluşu, koordinasyonu ve görevleri hakkında kanun'a dayanılarak 2007 yılının başında iki tane kalkınma ajansı faaliyete geçirilmiştir⁸⁵.

4.2. Türkiye'de Faaliyette Bulunan Kalkınma Ajansları

6 Temmuz 2006 tarihinde "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı" ile Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova ve İzmir ilini kapsayan İzmir Kalkınma Ajansları kurulmuş ve aynı yıl içinde de çalışma usul ve esaslarına, personele, muhasebe işlemlerine ilişkin yönetmeliklerin çıkarılarak 2007 yılının ilk ayında bu iki ajansın resmen faaliyete geçmiştir. Ancak Kanunun Anayasa Mahkemesi'nde, Çalışma Yönetmeliği ve Kuruluş Kararnamelerine karşı Danıştay'da açılan davalar ve yürütmeyi durdurma kararları nedeniyle kurulmuş bulunan bu iki Ajans yaklaşık bir yıl faaliyet gösterememiştir. Anayasa Mahkemesinin nihai kararında Kanunu iptal etmemesi üzerine Mart 2008'de yeniden faaliyetlerine başlamış ve yeni ajansların kurulması süreci de böylece hız kazanmıştır. Bu kapsamda, 10 Kasım 2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van illerinin merkez olduğu, 23 ilde 8 kalkınma ajansı daha kurulmuştur. Yine "Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği" DPT Müsteşarlığı tarafından tamamlanmış ve 8 Kasım 2008 tarih Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup böylece Ajansların mali destek faaliyeti için gerekli altyapı tesis edilmiştir⁸⁶. Kalkınma ajanslarının 16'sı da Temmuz 2009'da kurulmuş şuanda

⁸⁴ Fatma Özmen, "AB Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ...", s. 333-334.

⁸⁵ Cesurhan Taş, "Kalkınmaya Giden Yol ...", s. 12.

⁸⁶ Ali Yılmaz, "Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim", *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 2010, s.186.

da toplam 26 tane kalkınma ajansı faaliyetlerini yürütmektedir⁸⁷. Türkiye’de faaliyette bulunan kalkınma ajanslarını aşağıda görmek mümkündür.

- İstanbul Kalkınma Ajansı (İSKA-TR10:İstanbul)
- Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA-TR41: Bilecik, Bursa, Eskişehir)
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA-TR42: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)
- Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA-TR 22: Balıkesir- Çanakkale)
- Trakya Kalkınma Ajansı (TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)
- İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA-TR31:İzmir)
- Güney Ege Kalkınma Ajansı– (GEKA -TR32: Aydın, Denizli, Muğla)
- Zafer Kalkınma Ajansı (TR33: Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak)
- Ankara Kalkınma Ajansı (TR51: Ankara)
- Mevlana Kalkınma Ajansı (TR52: Karaman, Konya)
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat)
- Ahiler Kalkınma Ajansı (TR71:Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir)
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA- TR61: Antalya, Burdur, Isparta)
- Çukurova Kalkınma Ajansı (TR62: Adana, Mersin)
- Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA-TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)
- Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA-TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak)
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA-TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop)
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA-TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)

⁸⁷ Bilal Şinik, “Anayasa Mahkemesi Kararı ...”, s. 132.

- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA-TR90: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon)
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA-TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum)
- Serhat Kalkınma Ajansı (TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)
- Fırat Kalkınma Ajansı (TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)
- Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA-TRB2: Bitlis, Hakkari, Muş, Van)
- İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA-TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis)
- Karacadağ Kalkınma Ajansı (TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa)
- Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA-TRC3: Batman, Mardin, Şırnak, Siirt)

Tablo 3.11: 2008 Yılında Kurulan 8 Kalkınma Ajansı

KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
İstanbul	İstanbul
Karaman, Konya	Konya
Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun
Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum
Bitlis, Hakkari, Muş, Van	Van
Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır
Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	Mardin
Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep

Tablo 3.12: 2009 Yılında Kurulan 16 Kalkınma Ajansı

KAPSAMDAKİ İLLER	MERKEZ
Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ
Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir
Aydın, Denizli, Muğla	Denizli
Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya
Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa
Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli

Ankara	Ankara
Antalya, Burdur, Isparta	Isparta
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay
Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir
Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri
Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak
Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu
Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon
Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars
Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli	Malatya

16.09.2009 tarih ve 27351 sayılı resmi gazetede yayımlanan 2010-2012 Orta Vadeli Program'da, kalkınma ajanslarının 2010 yılı itibariyle tam anlamıyla faaliyete geçeceği ve ajanslardan yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, yeni küresel ekonomik şartlara uyum ve uluslararası fonların dağıtımında en yüksek düzeyde istifade edileceği belirtilmiştir⁸⁸.

Tablo 3.13: Türkiye'de Kurulan Kalkınma Ajanslarının Kodları

TR31: İzmir	TR33: Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak
TR62: Adana, Mersin (Çukurova)	TR41: Bilecik, Bursa, Eskişehir
TR10: İstanbul	TR42: Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
TR52: Karaman, Konya	TR51: Ankara
TR83: Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	TR61: Antalya, Burdur, Isparta
TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum	TR63: Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TRB2: Bitlis, Hakkari, Muş, Van	TR71: Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
TRC1: Adıyaman, Gaziantep, Kilis	TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat
TRC2: Diyarbakır, Şanlıurfa	TR81: Bartın, Karabük, Zonguldak
TRC3: Batman, Mardin, Şırnak, Siirt	TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR21: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	TR90: Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
TR22: Balıkesir, Çanakkale	TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TR32: Aydın, Denizli, Muğla	TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

Kaynak: Erdal Arslan, "Kalkınma Ajansları ve ...", s. 99

⁸⁸ Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s. 144.

BÖLÜM IV

TÜRKİYE’DE KALKINMA AJANSLARININ YAPISI, ÇALIŞMA ŞEKİLLERİ VE ÖRNEK UYGULAMA: KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI VE GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI

Üçüncü bölümde Kalkınma Ajanslarının Türkiye’de tesis edilmesi anlatılmış bu bölümde ise bu ajanslarının kurumsal yapısı, çalışma şekilleri 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde incelenecek ve örnek iki kalkınma ajansı üzerinden kanunda incelenenler somutlaştırılacaktır. Son olarak Kalkınma Ajanslarının Yerellik ilkesi ile ona ilişkisine değinilerek bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un 1. maddesinde Kalkınma Ajanslarının kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere kurulduğu ifade edilmektedir¹.

Bu tanımlamadan da çıkarılabileceği gibi Türkiye’deki Kalkınma Ajanlarının hedefler bakımından dünyadaki diğer birçok ajansla uyum göstermektedir. Çünkü kamu, sivil ve özel ortaklığını geliştirmek, yerel potansiyeli ortaya çıkarmak ve bu potansiyele ilişkin ulusal hedeflerle uyumlu olarak bölgenin gelişmesini hızlandırmak ve bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak dünyadaki birçok Kalkınma Ajansının amaçları arasında yer almaktadır².

¹Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 1), (09.07.2011), s. 1.

² Yunus Emre Özer, “ Küresel Rekabet – Bölgesel ...”, s.398.

1.1. Kurumsal Yapısı

Türkiye’de faaliyette bulunan kalkınma ajanslarının kurumsal yapısı: Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu ve Genel Sekterlik ve yatırım destek ofisleri şeklindedir.

1.1.1. Kalkınma Kurulu

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur. Kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşabilir. Kalkınma kurulu, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süresi iki yıldır³. Kalkınma kurulunda görevlendirilecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşları temsilci sayıları, görev süresi ve tekrar atanma usulleri kuruluş kararnameşi ile belirlenir⁴. Kalkınma kurulunun görev ve yetkilerini aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür⁵:

- a) Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.
- b) Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.
- c) Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.
- d) Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

1.1.2. Yönetim Kurulu

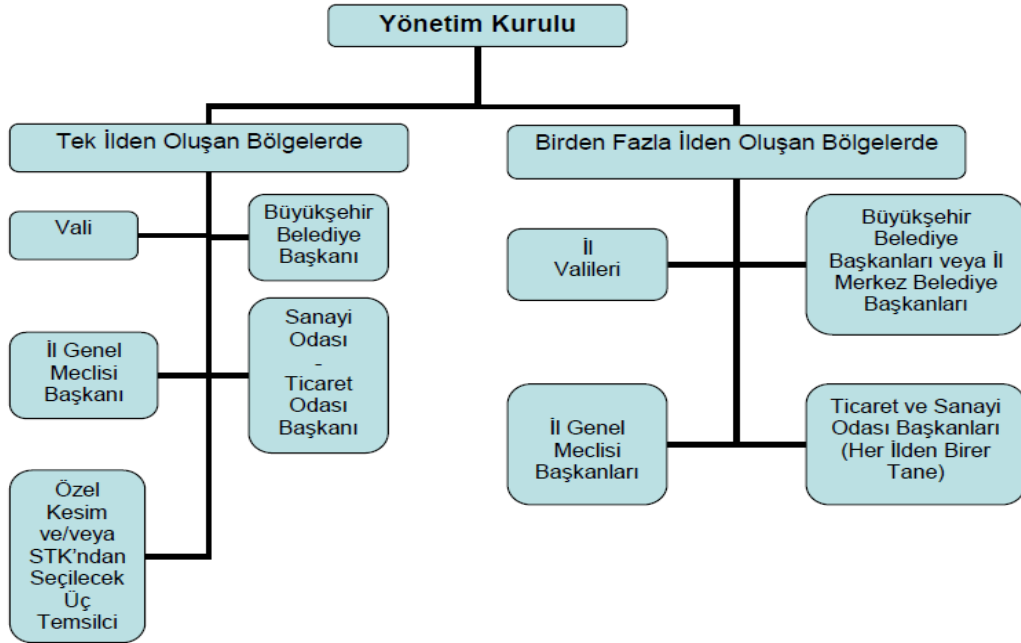
Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil

³Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 8), (09.07.2011), s. 3.

⁴Seyit Koçberber, “ Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61, 2006, s. 43.

⁵Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 9), (09.07.2011), s. 3

toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Bu saydığımız yönetim kurulunda bulunacak kişileri toplu olarak aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür.

Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından saptanır. Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, daha sonraki yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür⁶.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri şunlardır⁷:

⁶Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 10), (09.07.2011), s. 4.

⁷Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 11), (09.07.2011), s. 4-5.

a) Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

b) Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.

c) Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.

d) Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.

e) Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

f) Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

g) Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.

h) Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.

i) Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.

j) Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.

k) Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.

l) Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

Yönetim Kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan görev ve yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla Genel Sekretere devredebilir.

1.1.3. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel Sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiridir. Genel Sekreter ajansın icraatı ile ilgili olarak Yönetim Kuruluna karşı sorumludur⁸.

Genel Sekreterin görev ve yetkileri 5449 sayılı kanununun 14. Maddesinde şöyle sıralanmıştır:

- a) Yönetim Kurulu kararlarını uygulamak,
- b) Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve Yönetim Kuruluna sunmak,
- c) Ajans gelirlerini toplamak, yasanın 4 üncü maddesine göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak,
- d) Taşınır alımına, satımına ve hizmet alımına karar vermek,
- e) Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak,
- f) Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek, malî destek sağlamak üzere Yönetim Kuruluna öneri götürmek,
- g) Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak,
- h) Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek,
- i) Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- j) Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek,
- k) Personelin işe alınması ve işine son verilmesini Yönetim Kuruluna teklif etmek,

⁸Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 12), (09.07.2011), s.5

l) Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurtdışı temaslarda bulunmak,

m) Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek,

n) Yönetim Kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

1.1.4. Yatırım Destek Ofisleri

Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri oluşturulmuştur. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir. Yatırım destek ofisleri görevleri ile alakalı olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler de herhangi bir ücret talep edilmez⁹.

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri 5449 sayılı kanunun 16. Maddesinde şu şekilde açıklanmıştır:

a) Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta herhangi bir süre gösterilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.

b) İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcılara bilgi vermek ve yol göstermek.

c) Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.

d) DPT tarafından bu kanunun 4. Maddesi ile yetkilendirilen alanlarda çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak.

e) İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

⁹ Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 15), (09.07.2011), s.6.

1.2. Bütçeleri

Kalkınma ajanslarının bütçelerinin hazırlanması ve uygulanması, mali kaynaklarının yönetilmesi ve kontrolü, hesap ve kayıtların tutulması ve raporlanmasında kullanılacak muhasebe standartları ile mali tabloların zamanında, doğru ve uluslararası standartlara uygun, yönetimin ve ilgili diğer kişilerin bilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanması ve raporlanması ve bu iş ve işlemlerin yürütülmesinde görevli olan Ajans personelinin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla 28.09.2006 tarihli ve 26303 sayılı Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği çıkarılmıştır¹⁰.

Ajansların bütçesi ile ilgili genel hükümler 5449 sayılı kanunda tanımlanmıştır. Kanunun 22 Maddesi'ne göre Ajansların bütçesi Ulusal ve bölgesel düzeyde plan ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanır ve ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz¹¹.

Ajansın gelirleri ve yöneteceği fonlar 5449 sayılı kanunun 19. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir¹²:

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.

c) Faaliyet gelirleri.

d) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli

¹⁰Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27164.html>>, (12.07.2011)

¹¹Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 22), (09.07.2011), s.9

¹²Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 19), (09.07.2011), s.8.

kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

e) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

f) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.

g) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

AB'den fonların üçte birini alıp kullanmanın koşulu ajansları kurmaktır. Söz konusu fonlar “hibe” dir. Bir başka deyişle tamamen AB kaynağıdır ve mali olarak Türkiye'ye hiçbir yükü yoktur¹³. AB tahsis edeceği fonları tek elden koordine etme eğilimindedir. Kalkınma ajansları da çıkarılan kanun ile bu fonların hazırlanmasında ve yürütülmesinde yetkin kılınmıştır. Bu noktada önemli bir konu bu fonların süreklilik arz edip etmeyeceğidir. AB fonları performansa dayalı olarak tahsis edilmektedir. Yani, hazırlanan projelerle sağlanan fonları yürütmedeki başarı daha sonraki fonların verilmesi için önemli bir unsur oluşturmaktadır. Performans bu fonların sürekliliğini sağlamaktadır. Hatta AB daha fazla proje üretene daha fazla fon temin etmektedir¹⁴. Ajansların gelirleri içinde yer alan fonların bu bakımdan proje ürettikçe gelmesi AB'nin bölgelerin kalkınmasında ne kadar önem verdiğinin ve kalkınma ajanslarının çalışmalarını teşvik etmedeki isteğinin göstergesidir.

Kalkınma Ajanslarına, 2009 yılı ulusal bütçesinden yaklaşık olarak toplam 125 milyon avro tahsis edilmiştir. İlgili yerel ve bölgesel paydaşlar her bir Kalkınma Ajansının bütçesinin oluşturulmasına katılmıştır¹⁵.

Ajansların giderleri ise kanunun 20. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir¹⁶:

a) Plan, program ve proje giderleri.

b) Proje ve faaliyet destekleme giderleri.

¹³Birgül Ayman Güler, “Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel ‘Kalkınma Ajansları’”, <http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=194&tipi=9&sube=0>, (14.07.2011), s. 2.

¹⁴Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s. 99.

¹⁵2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Adaylik_Sureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf>, (15.07.2011), s. 69.

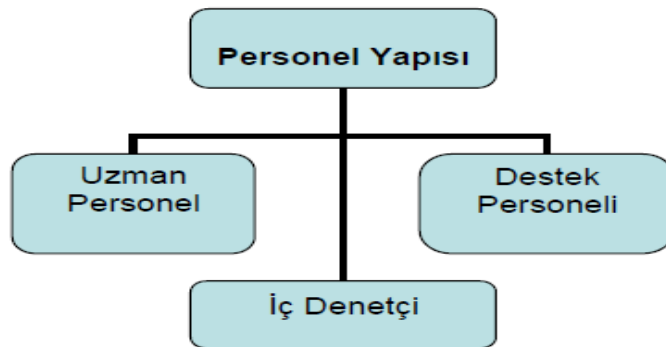
¹⁶Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 20), (09.07.2011), s.8

- c) Araştırma ve geliştirme giderleri.
- d) Tanıtım ve eğitim giderleri.
- e) Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- f) Yönetim ve personel giderleri.
- g) Görevlerle ilgili diğer giderler.

Türkiye’de AB’den projeler için elde ettiği fonlar ve bunları hazırlayacak uzmanlar konusunda bir eksiklik bulunmaktadır. Kalkınma ajanslarının giderleri içinde yer alan tanıtım ve eğitim giderleri kısmı da pek çok ajans tarafından teknik destek kapsamında kurumlara verilmektedir. Böylece Türkiye’nin fonlar konusundaki eksikliklerinin de kalkınma ajansları bünyesinde giderilmesine çalışılmaktadır¹⁷.

1.3. Personel Yapısı

Kalkınma Ajansı personeli, 5449 sayılı Kanununun 18. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: Genel Sekreter, İç Denetçi, Uzman ve Destek Personel. Bu personel iş mevzuatı hükümlerine tabidir ve sosyal güvenlik hukuku açısından ise 5510 sayılı Kanunun 4/a hükmünde belirtilen sigortalı sınıfına girmektedir. Buna göre Kalkınma Ajansı personelinin hukuki statüsü 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında işçidir¹⁸. Aşağıdaki şekilde personel yapısını görmek mümkündür.

¹⁷ Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s. 99.

¹⁸ Yalçın Bostancı; Birol Akgül, Nıfset Uzay, (ed.), “Kalkınma Ajansları Personelinin Hukuki Statüsünün İş Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2010, s.490.

1.4. Amaçları, Görevleri ve Faaliyetleri

Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının amaçları, aşağıdaki şu şekilde ifade edilebilir¹⁹.

- a) Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak,
- b) Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek,
- c) Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak,
- d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri takip etmek,
- e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- f) Bölgenin iş ve yatırım imkanlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak,
- g) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

Türkiye de kalkınma ajanslarının kurulması ile birlikte bölgesel ekonomik politikaların kurumsal alt yapısı oluşturulmuş ve yönetim süreci içerisinde bölgesel yenilik sistemlerinin uygulama olanağı ortaya çıkmıştır. Ayrıca ajansların kurulumu ile birlikte imalat sanayi sektöründe yaşanan en önemli eksikliklerden biri olan işletmeler arası iletişim ve işbirliği sorunun ortadan kalkması için önemli bir adım atılmıştır. Nitekim her sektör için kurulmuş sivil toplum kuruluşlarının olmasına rağmen bu kurum ve kuruluşların rekabetçilik ve yenilik süreçlerinde katkıları sınırlı

¹⁹ Cansel Seymen Oskay, Yeşim Kubar, “Avrupa Birliğine Uyum ...”, s. 206.

olmuştur. Bu anlamda da kalkınma ajansları sektör içerisinde işbirliği ve haberleşmeyi sağlayarak, sektörün rekabetçiliğine olumlu katkılar yapmakta böylece daha fazla katma değer üretimini sağlayarak, ekonomik kalkınma ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması gibi amaçlara ulaşılmasını sağlamaktadır²⁰.

Ajansların görev ve yetkileri şunlardır Kanunun 5. Maddesine şu şekilde belirtilmiştir²¹:

- a) Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- b) Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- c) Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.
- d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- f) 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.
- g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

²⁰ Cem Okan Tuncel, Hasan Bakir, “Yenilik Temelli Bir ...”, s.33.

²¹ Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 5), (09.07.2011), s. 2.

i) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

j) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

k) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

l) Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Ajansların bu görevlerine baktığımızda kalkınma ajanslarının uygulamadan çok destekleme ve koordinasyon rolü üstlendiği görülmektedir. Kalkınma ajansları kamu kurumu olmamakla birlikte tüzel kişiliğe sahip olup DPT'nin koordinatörlüğünde çalışmaktadır ve 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümleri geçerlidir. Ajansların kamunun bürokratik ağırlığından ve kalıplarından sıyrılmış, özel sektör anlayışıyla çalışan, dinamik, esnek, koordine edici, katılımcı, destekleyici bir yapı taşıması öngörülmüştür²².

Sonuç olarak 5449 sayılı kanunun incelenmesi ile Türkiye'de kurulan Kalkınma Ajansları hakkında şu çıkarımları yapmak mümkündür²³:

- Ajanslar tüzel kişiliğe sahiptir.
- Ajanslar idari bir işlemle kurulmuştur.
- Ajanslar kısmi özerkliğe sahiptir.
- Ajanslar esnek, dinamik ve şeffaf bir yapıya sahiptir.
- Ajanslar belli bir coğrafi bölgede faaliyet göstermektedir.
- Ajanslar kuruldukları bölgelerin sosyo-ekonomik yönde gelişmesi için çalışmaktadır.

²² Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s. 51.

²³ Ibid, s.58.

- Ajans yönetiminde farklı toplum kesimlerine yer verilmiş ve işbirliği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

- Ajanslar daha ziyade kamu tarafından finanse edilmiştir.

1.5. Temel Çalışma Şekilleri

Ülkemizde kalınma ajanslarının 3 temel fonksiyonu vardır: Planlama ve Koordinasyon Fonksiyonu, Proje ve Faaliyet Destek Fonksiyonu, Yatırım destek ve Tanıtım Fonksiyonu²⁴.

1.5.1. Planlama ve Koordinasyon Fonksiyonu

5449 sayılı Kanun ile ajanslara yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlaması düzenlemiştir. Ajanslar verecekleri teknik destek kapsamında, veri sunma ve bilgi sağlama, araştırma-geliştirme faaliyetleri yapma, eğitim verme, uzman ve personel temin etme gibi birtakım faaliyetlerde bulunacaktır. Ayrıca ajanslar 5449 sayılı kanunun 1. Maddesinde de belirttiği gibi “kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek” ve 5 inci maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtildiği gibi “bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek” ajansların koordinasyon görevleri vardır²⁵. AB projelerinin asıl uygulayıcıları belediyeler, il özel idareleri, odalar, üniversiteler ve diğer STK’lardır. Bu aktörlerin bölgedeki diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla çok sıkı işbirliği içinde bölgenin stratejik planını oluşturmaları ve bu plana göre hareket etmelerinin sağlanması Kalkınma Ajanslarının en temel fonksiyonu olarak görülmektedir²⁶. Ajans planlama ve koordinasyon fonksiyonu kapsamında bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yerel aktörlerin katılımı ile bölgesel ve sektörel bazda plan ve programlar oluşturmak, yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmakla yükümlüdür²⁷.

²⁴ Ibid, s.59.

²⁵ Ahmet Tamer, Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri, DPT Planlama Uzmanlık Tezi, Yayın No DPT: 2757, 2008, s. 47.

²⁶ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Özel İhtisas Komisyonu Raporu Bölgesel Gelişme, Ankara, 2008, Yayın No: DPT: 2766-ÖİK-702, s. 23.

²⁷ Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s.59.

1.5.2. Proje ve Faaliyet Destek Fonksiyonu

Kalkınma ajansları, bölgenin kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için kritik öneme sahip faaliyetlerin gerçekleşmesi için önceden belirlenmiş uygunluk kriterleri doğrultusunda; Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği (KAPFDY) ve ilgili başvuru rehberlerinde saptanan alanlarda bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlamaktadırlar²⁸. Bu bağlamda ajanslar tarafından desteklenecek proje ve faaliyetler belirtilen yönetmeliğin 9. Maddesinde açıklanmıştır.

Ajans, detayları yıllık çalışma programında ve başvuru rehberinde açıkça belirtilmek kaydıyla, yerel idarelerin, üniversitelerin, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, kar amacı güden işletmelerin, kooperatiflerin, birliklerin ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin aşağıda sayılan türlerdeki proje veya faaliyetlerine mali destek sunar²⁹:

- a) Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı proje ve faaliyetler,
- b) Bölge plan ve programlarına uygun olarak, bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunan proje ve faaliyetler,
- c) Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini ve ortaklık kültürünü geliştiren projeler,
- ç) Bölgenin kaynak ve imkânlarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya, rekabet gücünü ve yenilik kapasitesini artırmaya ve ulusal ve uluslararası düzeyde etki ve etkinliği artırmaya yönelik her türlü analiz, strateji, plan çalışması, araştırma ve inceleme gibi çalışmalar,
- d) Bölgenin iş ve yatırım imkanlarının tanıtımına ve geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetler,
- e) Yönetim, yenilikçi ve verimli üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, araştırma ve geliştirme, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda,

²⁸ Ibid, s.61.

²⁹ Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (11.07.2011)

küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri doğrudan veya dolaylı olarak destekleyecek proje ve faaliyetler,

f) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapan, bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine ve kaynak teminine katkı sağlayan proje ve faaliyetler,

g) Bölgedeki kurum ve kuruluşların insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerinin artırılmasına, proje üretme ve uygulama kapasitelerinin güçlendirilmesine ve hizmet sunumundaki beceri ve niteliklerinin geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetler.

Bu yönetmelikte kalkınma ajansları tarafından verilecek desteklerde belirtilmiştir. Kalkınma ajansları projelere mali destekler ve teknik destek şeklinde olmak üzere iki türlü destek sunmaktadır.

Madde 11'de Mali destek türleri belirtilmiştir³⁰: a) Doğrudan finansman desteği b) Faiz desteği, c) Faizsiz kredi desteği. Doğrudan Finansman desteği de 3 şekilde yapılmaktadır: Proje Teklif Çağrısı, Doğrudan Faaliyet Desteği, GÜdümlü Proje Desteği.

Proje Teklif Çağrısı: Ajans bir çalışma programı döneminde sağlayacağı doğrudan finansman desteği için aynı anda tek bir teklif çağrısında bulunabileceği gibi, her bir mali destek için aynı veya farklı zamanlarda ayrı teklif çağrılarında da bulunabilir. Proje teklif çağrılarının yaklaşık takvimleri, ajans çalışma programında saptanır. Bu takvime göre ajans gerekli ön hazırlıkları gerçekleştirir ve proje teklif çağrılarını ilan eder. Her bir proje teklif çağrısı en az bir mahalli gazetede, ajansın ve Müsteşarlığın internet sitesinde ilan edilir³¹.

Proje teklif çağrısı, belirli bir destek programı kapsamında nitelikleri belirlenmiş olan potansiyel başvuru sahiplerinin, önceden saptanan konu ve koşullara uygun olarak proje teklifi sunmaya çağrılmasıdır³².

³⁰Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (11.07.2011)

³¹Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (11.07.2011), (Madde 14)

³² Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s.63.

Kalkınma Ajanslarınca 2008 ve 2009 yıllarında toplam 15 öncelik alanında proje teklif çağrısı uygulanmış, 2010 yılı Ekim ayı itibariyle 28 öncelik alanında proje teklif çağrısı ilan edilmiştir. Proje teklif çağrıları kapsamında 2008 yılında 48 milyon TL, 2009 yılında 95 milyon TL kaynak projelere aktarılmıştır. 2010 yılı ekim ayına kadar ilan edilen proje teklif çağrılarının toplam bütçesi 222 milyon TL'dir. 2008 yılından bu yana kalkınma ajanslarına toplam 4.448 proje başvurusu yapılmış, 810 proje desteklenmiş ve 365 milyon TL kaynak projelere tahsis edilmiştir. 2010 yılı ekim ayı itibariyle 26 tane Düzey 2 bölgesinin 16'sında bölge planları kalkınma ajanslarının koordinasyonunda hazırlanmıştır. Bu çalışmalar katılımcılık prensibi temelinde olmuştur³³.

Doğrudan Faaliyet Desteği: Ajans, bölgenin kalkınması ve rekabet gücü açısından önemli fırsatlardan yararlanılmasına, bölge ekonomisine yönelik tehdit ve risklerin önlenmesinde acil tedbirlerin alınmasına ve kritik öneme sahip araştırma ve planlama çalışmaları, bölgenin yenilikçilik ve girişimcilik kapasitesini geliştirmeye yönelik iş geliştirme merkezleri, teknoloji geliştirme merkezleri, teknoparklar gibi kuruluşların ve bunların tesislerinin kurulması amacıyla yapılacak fizibilite benzeri ön çalışmalar gibi bölge için önemli olabilecek stratejik eylemlerin başlatılmasına ve gerçekleştirilmesine ve büyük hacimli yatırım kararlarına kısa vadede etki edilmesi ve yönlendirilmesine katkı sunacak olan faaliyetlere doğrudan mali destek verebilir³⁴.

Ajanslar tarafından sağlanan finansman desteği, esas olarak proje teklif çağrısı yöntemi ile olur. Ancak ajans istisnai olarak, proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerinden bazılarını azaltmak ve proje destek sürecini hızlandırmak amacıyla bu destek türünü kullanabilir. Doğrudan Faaliyet Desteği istisnai bir destek olup, bu destek türünde proje teklif çağrısı usulü uygulanmaz³⁵.

Güdümlü Proje Desteği: Ajanslar, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak amacıyla, bölge planlarında ya da saha çalışmaları sonucunda belirlenen alanlar için bölgedeki girişimcilik ve yenilikçilik kapasitesini geliştirecek nitelikteki iş geliştirme

³³ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) 2011 Yılı Faaliyet Raporu, DPT Yayını, s. 247.

³⁴ Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (11.07.2011), (Madde 27)

³⁵ Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s.65.

merkezleri, teknoparklar, teknoloji geliştirme merkezleri ve işletmelerin ortak kullanımına açık fuar, ticaret merkezi, sergi salonu, laboratuvar ve atölye gibi büyük bütçeli altyapı veya işletme desteklerini içeren projelere, proje teklif çağrısı yöntemi uygulamadan doğrudan mali ve teknik destek sağlayabilir³⁶. Bu tür bir desteği şuanda Türkiye’de bulunan kalkınma ajansları içinde ilk olarak Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı güdümlü proje başlatmıştır.

Faiz Desteği: Faiz desteği, kar amacı güden gerçek ve tüzelkişilerin başvuru rehberinde belirtilen nitelikteki projeleri için, ilgili aracı kuruluşlardan alacakları krediler karşılığında ödemeyi taahhüt ettikleri faiz giderlerinin, ajans tarafından karşılanmasını öngören karşılıksız yardımdır³⁷.

Faizsiz kredi desteği: Ajans tarafından kar amacı güden gerçek ve tüzelkişilerin başvuru rehberinde belirtilen nitelikteki projeleri için, ilgili aracı kuruluşlar eliyle kredi verilmesini ve bu mali desteğin ajansa faiz ödenmeksizin taksitler halinde geri ödenmesini öngören karşılıksız yardımdır³⁸.

Teknik Destek: Ajans; adil, açık ve şeffaf kurallara tabi olmak ve kendisi tarafından yapılan herhangi bir proje teklif çağrısı ile ilişkilendirilmemek şartıyla, yerel yönetimlerin başta planlama çalışmaları ile bölge plan ve programlarını uygulayıcı veya yerel kalkınma kapasitesini artırıcı faaliyetleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının ve bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayabilecek çalışmaları için, mevcut imkanları çerçevesinde kendi personeli eliyle ya da zorunlu hallerde hizmet alımı yoluyla; eğitim verme, program ve proje hazırlanmasına katkı sağlama, geçici uzman personel görevlendirme, danışmanlık sağlama, lobi faaliyetleri ve uluslararası ilişkiler kurma gibi kurumsal nitelikli ve kapasite geliştirici teknik destek hizmetleri sağlayabilir³⁹.

Ajans tarafından sağlanacak teknik desteğin amacı, bölgedeki yerel aktörlerin bölgesel kalkınma açısından önemli görülen, ancak kurumsal kapasite eksikliği

³⁶Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (Madde 28), (12.07.2011).

³⁷Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (Madde 29), (12.07.2011).

³⁸Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (Madde 30), (12.07.2011).

³⁹Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>>, (Madde 32), (12.07.2011).

nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlamaktır⁴⁰.

5449 sayılı Kanuna göre ajanslar, desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izleyecek, değerlendirecek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirecektir (m.5/1-b). Bunun yanı sıra ajanslar, bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri de izleyecektir⁴¹.

1.5.3. Yatırım Destek ve Tanıtım Fonksiyonu

Ajanslar teknolojinin sunduğu her türlü imkanla yatırımcıları bölgelerine çekmek için tanıtım faaliyeti yürütmektedirler. Ülkemizde de ajansların bünyesinde kurulan yatırım destek ofisleri bu tür bir faaliyet yürütmektedir. Ayrıca 5523 sayılı kanunla kurulan Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (BYTA) da bu görevi ulusal düzeyde gerçekleştirmektedir⁴².

1.6. Denetimi

Ajanslarda iç ve dış denetim yapılır. İç denetim; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından yapılır. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur. Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili olarak gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı

⁴⁰Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu, <www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download 10009/DYK.pdf>, (16.07.2011)

⁴¹ Ahmet Tamer, Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri, Planlama Uzmanlığı Tezi, Yayın No DPT: 2757, 2008, s. 48.

⁴² Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s. 70.

Müsteşarlığı yetkilidir⁴³. Kalkınma ajansları 4734 Kamu ihale Kanuna, 2886 Devlet İhale Kanununa, 5018 sayılı Kamu Mali Kontrol Kanuna ve Sayıştay denetimine tabi değildirler⁴⁴. Ajansların bu kanunların denetimine tabi olmamalarının nedeni kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun olarak kurulmuş kalkınma ajanslarının işlevleri itibariyle hızlı ve esnek bir yapıda çalışması gerekliliğidir⁴⁵.

2. Yerellik İlkesi ve Kalkınma Ajansları

Avrupa Birliği bölgesel politika alanı çerçevesinde yerellikler düzeyinde kurumsallaşma, yönetim ve programlama kapasitesinin oluşturulması önemlidir. AB politikalarını belirleyen iki temel ilke olan sorumlulukların paylaşılması ve yerinden yönetim (decentralization) ile yerindenlik ilkeleri özellikle bölgesel politika alanında önemlidir. Bu ilkeler doğrultusunda, 1990'lı yılların sonundan bu yana üye ülkelerde yerel yönetimlerin, yerelliklerdeki aktörlerin ve STK'ların katılımı önemli görülmektedir. AB programlarına ve girişimlerine katılım için ön şart kurumların bir ağ (network) veya ortaklık (partnership) oluşturmalarıdır. Bu bağlamda adaylık süresinde farklı ülkeler bölgesel politika ve Yapısal Fon'ların yönetimi için hem merkezde hem de yerel/bölgesel düzeyde yeni kurumlar oluşturmuştur⁴⁶.

Türkiye'de merkezi planlama anlayışı uzun yıllar bölgesel gelişmeye yönelik uygulamaların kamu eliyle yürütülmesine ve yönlendirilmesine sebep olmuştur. Beş yıllık kalkınma planları bölgesel politikaların içeriğini ve ana yaklaşımını belirleyen temel dökümanlar olmuşlardır. Ancak bu kalkınma planları, bölgesel kalkınma politikalarını tasarlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında yeterli düzeye ulaşamamış; yatırım programları ve bütçeler bu anlamda bölgesel politikaların belirleyicisi haline dönüşmüştür. Bu planların ve programların hazırlanmasında, temel ihtiyaçların ve potansiyelinin belirlenmesinde bölge halkının ve bölgesel aktörlerin rolü ise son derece sınırlı olmuştur⁴⁷. Türkiye'nin bölgesel politika

⁴³Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, (Madde 25), (09.07.2011), s.10.

⁴⁴ Seyit Koçberber, "Kalkınma Ajansları ve ...", s. 53.

⁴⁵ Ergüder Can, Sibel Ersin, "Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış", *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Sayı: 456, 2007, s. 132.

⁴⁶ Serap Kayasü, Suna S. Yaşar, "Avrupa Birliği'ne Üyelik ...", s. 210.

⁴⁷ Naci Akın, "Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, s. 297.

geliştirme konusunda eksiklikleri ve yereli içine almayan anlayışı Türkiye’de kalkınma ajanslarını önemli ve gerekli bir kurum haline getirmiştir. AB’nin yerellik ilkesine atfettiği önem Türkiye’de kalkınma ajanslarının varlığı, kurumsallaştırılması ile ancak gerçek anlamda hayata geçecektir.

AB bünyesinde yerel ve bölgesel birimlerin, AB’nin politikaları üzerinde etkileri olmaktadır. Yerel ve bölgesel birimler AB’nin politikalarına dolaylı ya da doğrudan katılabilmektedir. Yerel ve bölgesel birimlerin AB’nin merkezinde bilgi ve bağlantı büroları aracılığı ile yürüttükleri lobi faaliyetleri AB’nin politikalarını doğrudan etkilemeye yöneliktir. Bu bürolarla yerel ve bölgesel birimler AB’nin organlarının kararlarını ve fonlardan yararlanma hakkında aydınlanmakta ve aracılık etmektedir. Bu bürolar yerel ve bölgesel birimler için Brüksel’de önemli bir görev ifa etmektedirler. Bu bürolarla AB’nin politikalarında önemli bir yer tutan fonlar hakkında yerel ve bölgesel birimler doğrudan bilgi sahibi olabilmektedirler. Türkiye’de 5449 sayılı kanunla kalkınma ajanslarına bu tür bürolar açma yetkisi vermiştir⁴⁸.

Merkezi devletin kaynakları dağıtıcı işlevini bıraktığı yeni dönemde yerel yönetimler, STK’lar, bölgesel girişimci platformlar ve üniversiteler bölgesel kilitlenmişliği açmak için harekete geçebilecek temel aktörlerdir. Bu gelişmeye bağlı olarak merkezi hükümetin yukarıdan aşağıya uyguladığı bölgesel politikaların yerini aşağıdan yukarıya yani bölgenin sorunlarını çözmeye yönelik aynı zamanda da ulusal programlarla uyumlu olan plan ve programlar almıştır. Uygulanacak bölgesel politikalarda yerel ve merkezi kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayan, yerel kurum ve kuruluşları bölgesel politikaların belirlenmesine dahil eden, bölge sorunlarına çözüm arayan ve bu doğrultuda yerel kaynakları harekete geçirecek bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu yapılanmanın adı Kalkınma Ajansları’dır. Avrupa Birliği ülkelerinde bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde artık merkezi politikalar yerine bölgesel kuruluşlar olan Kalkınma Ajansları almıştır. Kalkınma Ajanslarının, gerek Avrupa Birliğinin bölgesel kalkınma stratejilerinin temeli olması, gerekse AB’nin sağladığı yapısal fonların bölgede koordinasyonunun ajanslar aracılığı ile gerçekleştirilmesi, kalkınma ajansları sayılarının birlik üyesi ve

⁴⁸ Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s. 79.

aday ülkeler de hızla artmasına sebep olmuştur. Ajanslar küresel rekabet sürecinde etkin olan ve bölgenin potansiyelini öne çıkaran stratejilerinin geliştirilmesinde bölge temelli bir yönetim ortamı oluşturmakta ve bölgesel yenilik süreçlerine destek sağlamaktadırlar⁴⁹.

Kalkınma ajanslarının kalkınma kurullarının STK'lar, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları, üniversite ile özel sektör temsilcilerinden oluşan bir kurul olması, sadece kamu kesiminin değil yerel/bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere sadece kamu kesiminin değil kamu, özel ve sivil toplumun enerjisini ve dinamizmini kullanma imkanı veren bir yapı taşıması ve yönetim kurullarının da bölgede kalkınmanın önderliğini yapabilecek olan kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerinden meydana gelen bir karar organı olması⁵⁰ yerellik ilkesi için bu kurumların önemini göstermektedir. Çünkü karar alımında, uygulanmasında o yörenin ihtiyaçlarını bilen ve bu konularda söz sahibi olabilecek kişilerin yer alması halka en yakın kurumlar tarafından karar alınmayı öngören yerellik ilkesinin uygulanma laboratuvarını şeklini taşımaktadır.

Merkez ile yerel aktörler arasında iletişimi geliştirmeyi, yerelin etkisini artırmayı ve bölgesel kalkınmaya ve planlamaya kamu dışındaki çeşitli güçleri katmayı amaçlayan kalkınma ajanslarının görevleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerini sunulmasına yardımcı olma, bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde kısaca belirtmek mümkündür⁵¹. Bu açıklamada kalkınma ajanslarının yerellik ilkesinin vücut bulması için gerekli en önemli kurum olduğunu bize göstermektedir.

3. Kalkınma Ajansları'nın Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesinde Etkinliği

Türkiye'de bulunan 26 tane kalkınma ajansının yerel ve bölgesel kalkınma içeriğinin belirlenmesinde etki düzeyinin ölçülmesi üzerine bir çalışma yapılmıştır.

⁴⁹ Cem Okan Tuncel, Hasan Bakır, "Yenilik Temelli Bir ...", s. 26.

⁵⁰ Ahmet Yaman, Murat Kara, "Türkiye'de Bölgesel Gelişme ...", s. 55.

⁵¹ C. Gazi Uçkun, Asiye Yüksel; Birol Akgül, Nıfset Uzay (ed.), "AR-GE ve Açık İnovasyonun Kalkınma Ajanslarında Önemi ve Etkinliği'nin Kazandırılmasına Yönelik Bir Model", *Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, s. 708.

Bu çalışmada ölçüt olarak; örgütsel özerklik, planlama kapasitesi, eşgüdüm ve işbirliği kapasitesi, liderlik, kaynak kullanım kapasitesi, katılımcı süreç yürütebilme kapasitesi, temsil gücü yerel özgürlükleri yansıtırma gücü kullanılmıştır. Bu ölçütler bazında istatistiksel içerik analizi yapılmış elde edilen veriler yerel ve bölgesel kalkınma çerçevesine ilişkin olma düzeyin 1-10 arası bir skalada değerlendirilmiştir⁵². Bu sonuçları aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4.1: Kalkınma Ajanslarının Yerel ve Bölgesel Kalkınma İçeriğinin Belirlenmesindeki Etki Düzeylerinin Ölçüm Sonuçları

AJANS İSMİ	MERKEZİ	Yerel ve Bölgesel Kalkınma Çerçevesine Katkı Kapasitesi
İzmir Kalkınma Ajansı	İzmir	5,7
Çukurova Kalkınma Ajansı	Adana	3,9
İstanbul Kalkınma Ajansı	İstanbul	2,1
Mevlana Kalkınma Ajansı	Konya	2,4
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	Samsun	2,6
Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Erzurum	1,9
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van	2,7
İpekyolu Kalkınma Ajansı	Gaziantep	2,8
Karacadağ Kalkınma Ajansı	Diyarbakır	3,1
Dicle Kalkınma Ajansı	Mardin	2,5
Trakya Kalkınma Ajansı	Tekirdağ	2,4
Güney Marmara Kalkınma Ajansı	Balıkesir	2,1
Güney Ege Kalkınma Ajansı	Denizli	2,6
Zafer Kalkınma Ajansı	Kütahya	2,4
Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı	Bursa	2,6
Doğu Marmara Kalkınma Ajansı	Kocaeli	3,2
Ankara Kalkınma Ajansı	Ankara	0,2
Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı	Isparta	2,6
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı	Hatay	3,2
Ahiler Kalkınma Ajansı	Nevşehir	3,1
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı	Kayseri	2,9

⁵² Halil İbrahim Ülker, Savaş Zafer Şahin; Birol Akgül, Nifset Uzay (ed.), “ Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma Çerçevesinin Belirlenmesine Katkıları”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2010, Bursa, s. 348.

Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı	Zonguldak	2,7
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	Kastamonu	2,9
Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı	Trabzon	2,1
Serhat Kalkınma Ajansı	Kars	2,9
Fırat Kalkınma Ajansı	Malatya	2,5
Türkiye Ortalaması		2.7

Kaynak: Halil İbrahim Ülker, Savaş Zafer Şahin, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ...”, s. 349.

Bu çalışma sonucunda ortaya şu çıkmaktadır ki pilot uygulama olan İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı dışında kalan ajansların yerel ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunma indeks sonuçları oldukça düşüktür. Pilot uygulama olan ajanslarda da ölçüm sonuçları katkı düzeyinin yüksek olmadığını göstermektedir. Kalkınma ajansları deneyiminin daha başında olduğu düşünülürse bu tablo zamanla değişecektir⁵³.

4. Kalkınma Ajanslarına Yapılan Eleştiriler

Kuruluşuna esas teşkil eden AB hibelerinden yararlanma olan Kalkınma Ajansların kullanacağı hibe ve fonların yönlendirileceği alanların tespitinde ülkemizin ulusal çıkarları yerine AB ve diğer uluslararası sermaye kuruluşlarının ilkeleri ve önceliklerinin daha etkili olacağı iddia edilmektedir. Esnek üretim anlayışına dayanan Post-Fordist üretim sistemi kalkınma anlayışında ulusal ekonomi, ulusal kalkınma anlayışını zayıflatıp yerine yerelleşme ve bölgesel Kalkınma Ajansları yapılanması güç kazanmaktadır. Post-Fordizmin daha ziyade gelişmiş Batılı ülkelerde doğmuş ve gelişmesini belki henüz tamamlamamış bir sistem olduğu hatırlandığında gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki mevcut koşullar için başarısı oldukça tartışmalıdır. Bu nedenle söz konusu kuramın birtakım sorunları olduğu, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sorunlarla dolu olduğu, sanayileşmeyi sağlayamayacağı şeklinde eleştirileri de yapılmaktadır⁵⁴.

Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan’da bölge kalkınma ajanslarının 1993 - 1996 yılları arasındaki kuruluş sürecini ele alan ve bunu Türkiye’deki ajansların kuruluş süreci ile karşılaştırmalı analiz eden T. Young-Hyman’a göre ajansların kurumsallaşmasında AB’nin etkisi/ belirleyiciliği çok açık biçimde görülmektedir;

⁵³ Halil İbrahim Ülker, Savaş Zafer Şahin, “Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ...”, s. 350.

⁵⁴ Ali Yılmaz, “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 2010, s.193.

hatta reformun kaynağı gibi kullanılan araç ve yöntemler, bu konuda yaşanan sorunlar açısından da bu ülkeler büyük arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır⁵⁵. Bu da kalkınma ajanslarının AB'ye aday ülkelere AB yolunda yapılan bir politika transferi olduğunu, kendi iç dinamikleri gereği oluşturulmadığını göstermekte ve eleştirilmektedir. Türkiye'de bölge kalkınma ajanslarının kurulmasını “zorunlu politika transferi” olarak gören ve bunu bu ajansların kurulması ile ilgili resmi belgeleri inceleyerek kolayca görülebileceğini belirten makalelerde vardır⁵⁶.

AB tarafından yapılan bir politika transferi olduğunun bir göstergesi de 2004-2006 döneminde Türkiye- İtalya eşleştirme programı kapsamında İtalyan uzmanların Türkiye'de iki tane pilot bölge kalkınma ajansının tesis edilmesine destek vermiş olmalarıdır. Özetle çeşitli yönleriyle Avrupalı aktörlerin yakın katılımının içinde olduğu Türk bölgesel politika geliştirme hedefleri, Türkiye'nin BKA'ları için takip ettiği amaçları AB tarafından önerilen modele yakından benzemektedir⁵⁷.

Türkiye ve Macaristan'da ki kalkınma ajanslarını karşılaştırmalı inceleyen Süleyman Yaman Koçak makalesinde altını çizdiği önemli konu geleneksel yönetim sistemlerinde önemli değişiklikler yapmadan bu iki ülkenin bölgesel politikalar konusunda AB yolunda reformlar yapmış olmalarıdır. Ayrıca yapılan kalkınma ajansları ile ilgili düzenlemelerin AB'nin öngördüğü çok katmanlı yönetim anlayışının bir kanıtı olmak yerine AB yolu için atılan adımlar olarak görmektedir⁵⁸.

Diğer bir eleştiri de ülkemizin üniter bir yapıya sahip olması ve buna karşılık BKA'ların yerelleşmeyi artıracığı düşüncesidir. Bu durum da BKA'lara karşı bir ön yargı oluşturmaktadır. Bu ön yargının temelinde merkezi devlet yapısının güçsüzleşeceği ve ülkemizin BKA'lar temelinde bölüneceği düşüncesi yatmaktadır. Yapılan önemli eleştirilerden biri de BKA'larının gelirlerinin bulunduğu bölgenin ekonomik gelişmişliğine bağlı olacağından (özellikle vergi gelirinin farklılığı ve

⁵⁵Koray Karasu, “Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları”, <www.yayed.org.tr/resimler/ekler/5422afb467e9456_ek.pdf, (09.07.2011)>, s. 10.

⁵⁶ Bakınız: Zahid Sobacı, “Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?”, *Public Organization Review*, Cilt:9, Sayı:1, 2009, s.62.

⁵⁷Trevor Young-Hyman, “The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis”, *Regional and Federal Studies*, Volume: 18, No. 4, 2008, s. 379.

⁵⁸ Süleyman Yaman Koçak, “The Comparison Between Hungary and Turkey: Regional Development Agencies”, *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin, Economic Sciences Series*, Volume:62, Issue: 2, 2010, s. 19.

ticaret odalarının büyüklüğü) bölgesel dengesizliğin giderilmesi amaçlanmasına rağmen, daha az gelişmiş bölgelere daha fazla fon ayrılması gerekirken, yasa tasarısında bu açıkça belirtilmemesidir. Ayrıca yasada BKA'ların kullandıracağı fonların kullanılmasına ilişkin temel ilkeler tasarıda yer almamaktadır⁵⁹.

Yapılan eleştirilerden bir diğeri de kalkınma ajanslarının görev tanımlarının çok geniş, kaynaklarının ise görece yetersiz olmasına yöneliktir. Bu görüşe göre ülkemizin en önemli meselelerinden biri olan bölgesel eşitsizlikleri gidermek salt bölgesel kalkınma ajanslarının üzerinden çözümlenemez söylemidir. Bu eleştiriyi yapanlar ağırlıklı olarak kalkınma ajanslarının iktisadi kalkınmaya veya özel sektörü geliştirmeye odaklanması, sosyal kalkınma boyutunu üstlenmemesi gerektiğini fikrini benimsemektedirler⁶⁰.

AB'deki kalkınma ajansı uygulamalarında inisiyatif daha çok özel sektör temsilcilerine ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır. Türkiye'deki yapılanmaya bakıldığında ise özel sektör ve sivil toplum örgütleri yapılanmanın içinde yer almakla birlikte son söz DPT'ye bırakılmıştır. Bu haliyle Türkiye'deki BKA'lar AB'dekilerden farklı bir yapılanma içinde olup DPT'nin Taşra Teşkilatları görüntüsünü vermektedir⁶¹.

Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurullarının bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması ve çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin olmasına rağmen Ziraat Odası, Ticaret Borsası, Ziraat Mühendisleri Odası temsilcisine yer verilmemiş olması, ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl giderileceğinin belirtilmemesi, bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler yaşanması, yeni idari kademeler ve denetim dışı

⁵⁹ Fatma Özmen, "AB Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ...", s. 335.

⁶⁰ Emin Dedeoğlu, "Yeni Nesil Bölgesel Planlama Deneyimi Üzerine Bir Yönetişim Çerçevesi Önerisi", <http://www.tepav.org.tr/upload/files/13022938557.Yeni_Nesil_Bolgesel_Planlama_Deneyimi_Uzerine_Bir_Yonetisim_Cercevesi_Onerisi.pdf>, (09.07.2011), s.5.

⁶¹ Mürteza Hasanoğlu, Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, 2006, s.100.

26 adet yeni harcama birimi yaratılması kalkınma ajanslarına yapılan diğer eleştirilerdir⁶².

5449 sayılı Kanun'un yerel düzeyde tartışmalara açılmadığı, merkez düzeyinde yürütülen yoğun tartışmalarla sınırlandırılmış olması, merkezde kararlaştırılarak yasalaşmış olması ve yasama süreci öncesinde olması gereken karar hazırlık döneminin tam anlamıyla gerçekleşmemiş olması yapılan diğer bir eleştiridir⁶³.

Kalkınma ajanslarına aykırı olan görüşler olduğu gibi bu yapının ülkemiz için önemli olduğu, yıllardır çözüme kavuşamayan kalkınma sorunlarının çözümü için artık merkezden değil, yerelden kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan bir yapıya ihtiyaç olduğu ve bu yapının aynı zamanda bir katalizör işlevi göreceğini ifade eden görüşler de vardır⁶⁴.

5. Örnek Kalkınma Ajansı İncelemesi

Devam eden kısımda Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın kuruluşu, görevleri, amaçları ve faaliyetleri özetlendikten sonra bölgenin durumu ve bu ajansların bölgelerinin kalkınmasına muhtemel katkıları incelenecektir. Bu iki alanın seçilmesinde kıstas olarak bölgesel olarak birinin Türkiye'nin doğusunda diğerinin ise batıda yer alması, her iki ajansında kurumsal olarak yapılarını tamlamaları, mali destek programlarına çıkmaları gösterilebilir.

5.1. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum)

22 Kasım 2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA), Aralık 2009'da Genel Sekreter'in atanması ile hızlı bir

⁶² Nazlı Maç, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu, 2006, <<http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/kalkinmaajans.pdf>>, (14.07.2011), s. 8.

⁶³ Taylan Dericioğlu, Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) ve Bölgesel Kalkınmada Ajanslar Arası İşbirliği: İstanbul Marmara Örneği", *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008, s. 84.

⁶⁴ Ergüder Can, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma ..., s. 86.

kurumsallaşma sürecine girmiş; yarışma sınavı ile istihdam edilen 29 uzman ve 6 destek personeli, 17 Şubat 2010 tarihinde faaliyete başlamıştır⁶⁵.

KUDAKA'nın vizyonu Ajansın sorumluluk alanını oluşturan Erzurum-Erzincan-Bayburt illerini kapsayan bölgenin kalkınmasında en etkin ve öncü rol oynayan, Türkiye'nin en modern ve en verimli kurumlarından biri olmaktır. Misyonu ise Ajansın sorumluluk alanını oluşturan Erzurum-Erzincan-Bayburt illerini kapsayan bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak üzere, sosyal sermayeyi ve inovasyonu geliştirmek suretiyle yerel potansiyeli harekete geçirmektir⁶⁶. KUDAKA'nın temel değerlerini; öncülük ve yetkinlik, insan odaklılık, kaynak kullanımında etkinlik ve kamu yararını gözetmek, girişimcilik, çözüm üretme ve sonuç odaklılık, güvenilirlik ve saydamlık, sürdürülebilir üretkenlik, kültürel ve çevresel değerlere duyarlılık olarak belirtmek mümkündür⁶⁷.

Ajansın 2010 yılı tahmini gelir bütçesi 29.361.450,00 TL olup, yılsonunda tahsil edilen toplam gelir 27.138.275,65 TL'dir. Ajansın 2010 yılı tahmini gider bütçesi 29.361.450,00 TL olarak tahmin edilmiş olup, gerçekleşen gider bütçesi 27.138.275,65 TL'dir⁶⁸.

5.1.1.Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Yapısı

Ajans Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisinden oluşmaktadır. Yönetim Kurulu karar organı, Kalkınma Kurulu danışma organı, Genel Sekreterlik icra organıdır. Yönetim Kurulu üyeleri; Abdülkadir Demir (Erzincan Valisi) (Yönetim Kurulu Başkanı), Sebahattin Öztürk (Erzurum Valisi), Kerem Al (Bayburt Valisi), Ahmet Küçükler (Erzurum Belediye Başkanı), Yüksel Çakır (Erzincan Belediye Başkanı), Hacı Ali Polat (Bayburt Belediye Başkanı), Bülent Taşkesenligil (Erzurum İl Genel Meclisi Başkanı), Ünal Tuysun (Erzincan İl Genel Meclisi Başkanı), Raci Bayrak (Bayburt İl Genel Meclisi Başkanı), Lütfi Yücelik (Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı), Aydın Yalvaç (Erzincan Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı), İbrahim Yumak (Bayburt Sanayi ve Ticaret Odası

⁶⁵ Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011), s.2.

⁶⁶ <<http://www.kudaka.org.tr/vizyon-ve-misyon.asp>>, (16.07.2011)

⁶⁷ <<http://www.kudaka.org.tr/temel-degerler.asp>>, (16.07.2011)

⁶⁸ Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011),s. 30.

Başkanı)'dan oluşmaktadır⁶⁹. Bu yapı incelendiğinde halka en yakın yönetim birimi olan belediye ve valilik gibi kurumların kurulda yer aldığını görmekteyiz. Yönetim Kurulunun ajansın karar organı olduğu göz önüne alınırsa bu kurulda vali, belediye başkanı, il genel meclisi başkanının yer alması AB'nin yerellik ilkesinin gereği olan kararların halka en yakın kurumlar tarafından alınması prensibinin gerçekleşmekte olduğunu görmekteyiz.

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın (KUDAKA) danışma organı olan Kalkınma Kurulu kamu (valilikler, yerel yönetimler, üniversiteler, vb.), özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından (dernekler, vakıflar, odalar, vb.) seçilmiş toplam 100 üyeden oluşmaktadır. Kalkınma kurulu, özellikle bölge kalkınma stratejisinin, bölgenin potansiyellerini ortaya çıkaracak ve bölgenin kalkınması yönünde etkili ve verimli bir biçimde kullanılmasını sağlayacak, bölgenin sorunlarına makul ve etkili çözümler üretecek ve bölgenin geleceğine yönelik güçlü bir perspektif sunacak şekilde hazırlanması yönünde aktif ve yoğun olarak çalışmaktadır. Bu çalışmaların yürütülmesi sırasında, alt komisyon ve benzeri mekanizmaları kullanarak, bölgenin tüm toplum kesimlerinin görüş ve önerilerini alır⁷⁰.

Genel Sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel Sekreterlik bünyesinde Yönetim Kuruluna karşı sorumlu olan Genel Sekreter ve Genel Sekreterin maiyetinde çalışan uzmanlar ve destek personeli yer almaktadır. Ajansın Genel Sekreterliği bünyesinde istihdam edilmek üzere 29 uzman personel ve 6 destek personeli vardır. Genel Sekreter Dr. Rifat ALTAN, Ajansın Yönetim Kurulu'nun teklifi ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın onayı ile atanarak 17 Aralık 2009 tarihinde görevine başlamıştır⁷¹. Ajansın birimlerini ise şu şekilde belirtmek mümkündür⁷².

Proje Yönetim Birimi (PYB), hazırlanan bölge planı ve programlarına göre oluşturulacak destek programlarının yönetiminden sorumlu birimdir. PYB'nin sorumluluğunda, tüm destekler kapsamında, başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin/faaliyetlerin belirlenmesi, başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanması ve projelere ödemelerin yapılması sürecinin uygulanması

⁶⁹ <<http://www.kudaka.org.tr/organizasyon-yapisi.asp>>, (16.07.2011)

⁷⁰ <<http://www.kudaka.org.tr/kalkinma-kurulu.asp#KurulUyeleri>>, (16.07.2011)

⁷¹ <<http://www.kudaka.org.tr/genel-sekreterlik.asp>>, (16.07.2011)

⁷² <<http://www.kudaka.org.tr/genel-sekreterlik-detay.asp?ContentId=4>>, (16.07.2011)

vardır. Proje Yönetimi Biriminde 1 birim başkanı ve 6 uzman olmak üzere toplam 7 personel görev yapmaktadır.

Araştırma ve Planlama Birimi: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Araştırma-Planlama Birimi sorumlu olduğu TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nin kalkınmasını sağlamak amacıyla katılımcı ve şeffaf bir şekilde bölge planlarını hazırlayarak yerel kurum ve kuruluşlara öncülük etmeyi en temel görev olarak kabul etmiştir. Bunun yanı sıra yapacağı araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile bölgesinde faaliyet gösteren kurumlara öncülük yapacak ve hazırladığı raporlar ile bölgenin ihtiyaçlarını ve potansiyellerini saptayacaktır. Araştırma-Planlama Birimi 1 birim başkanı ve 5 uzman olmak üzere toplam 6 personelden oluşmaktadır.

İzleme ve Değerlendirme Birimi: Ajans tarafından destek sağlanacak proje ve faaliyetlerin mali ve fiziki gerçekleştirmelerini, performanslarını, risklerini, sorun ve ihtiyaçlarını zamanında tespit etmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla Ajans bünyesinde İzleme ve Değerlendirme Birimi oluşturulmuştur. İzleme ve Değerlendirme Birimi, genel olarak Ajans bünyesinde proje uygulama sürecinin yönetiminden ve koordinasyonundan sorumludur.

Tanıtım İşbirliği Birimi: Bu birim Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'nın kuruluş amaçları, çalışma ilkeleri, bağlı bulunan mevzuat ve ajans yönetimin direktifleri doğrultusunda yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası çapta olmak üzere; Ajansın misyonuna ve vizyonuna uygun olarak tanıtımını yapmak, Yurt içi-yurt dışı kalkınma ajansları, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, özel sektör, Bölgeyi tanıtmak ve bölgenin marka değerini artırıcı faaliyetlerde bulunmak, Ajansın tanıtımını amacıyla basın ve yayın organlarından yararlanmak; yazılı ve görsel medya takibi yapmak ve ilgili raporları hazırlamak, Birim faaliyetlerinin verimliliğinin ve etkinliğinin ölçülmesine yönelik geribildirimleri sağlamak, değerlendirmek ve raporlamak gibi görevlere sahiptir.

Ajansın kapsadığı 3 ilde yatırım destek ofisleri bulunmaktadır. Bu ofisler Kalkınma Ajansının mali ve teknik destekleri hakkında yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek, yatırımcıya diğer ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından sağlanabilecek teşvik ve destekler hakkında bilgi vermek, bölgenin yatırım olanakları ve potansiyeli hakkında yatırımcıya bilgi vermek, yatırımcıların başvurularını kabul ve takip etmek, bölgenin iş ve yatırım imkanlarının ulusal ve uluslararası düzeyde

tanıtımını yapmak veya yaptırmak gibi görevleri vardır. Yatırım Destek Ofislerine başvurmak, yatırımcıların kendi isteğine bağlıdır. Yatırım Destek Ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler ücretsizdir.

Destek Hizmet Birimi; Muhasebe- Finansman, İdari ve Personel İşleri, Bilgi İşlem ve Yönetici Asistanından oluşmaktadır.

5.1.2. Kapsadığı Bölge İlleri

KUDAKA'nın kapsamında 3 il bulunmaktadır: Erzurum, Erzincan ve Bayburt. Erzurum ilinde kırsal kesimde halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Hayvancılık önemli bir yer tutmakta ise de girdi maliyetleri yüksek olduğu için et ve süt verimi düşük olmaktadır. Bu bağlamda KUDAKA tarafından yürütülen Dana Kreşi GÜdümlü Projesi il için önem taşımaktadır. Erzincan ili ise yaşadığı depremlerden dolayı kalkınma çabalarında olumsuz yönde etkilenmiştir. Ticaret ve sanayi il merkezinde yoğunlaşmıştır. İl, kalkınmada öncelikli iller kapsamında olup, genel teşvik tedbirlerinden faydalanmaktadır. Madencilik tam olarak değerlendirilmesi halinde il ekonomisine önemli katkı sağlanabilecek potansiyel taşımaktadır. DPT Müsteşarlığı tarafından 2006 yılında yapılan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre Erzincan -0,49 endeks değeri ile 58.sırada yer almaktadır. Kapsadığı 3. İl Bayburt'tur. Bayburt ekonomisi iklim ve coğrafi şartlara bağlı olarak tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım ekonomisinin de temel kaynakları hayvan yetiştiriciliği ve bitkisel üretim teşkil etmektedir. İldeki topraksız aile Türkiye ortalamasının altında olup bu oran % 26' dır. Ancak tarımda işletmelerin küçüklüğü ve verim düşüklüğü gelir yetersizliğine yol açmaktadır. Sanayileşme ise yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda KUDAKA tarafından desteklenecek ve yürütülecek olan projeler ilin kalkınması için önem arz etmektedir⁷³.

5.1.3. Bölge Planı⁷⁴

Bölgenin ilk planı KUDAKA tarafından hazırlanmıştır. Bu plan 2011-2013 yıllarını kapsayan orta vadeli bir geçiş dönemi planıdır. Planda bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere tüm alanlarda uzun vadeli gelecek öngörüsüne ulaşmak için atılacak ilk adımlar tasarlanmıştır. Bölge potansiyelini harekete

⁷³ <http://www.kudaka.org.tr/bolgemiz.asp?ContentId=13>, (16.07.2011)

⁷⁴ http://kudaka.org.tr/SayfaDownload/kudaka_bolge_plani.pdf, (17.07.2011)

geçirmeye yönelik 2011-2013 döneminde yapılacak faaliyetler tespit edilmiştir. Bu plan yerel aktörler bir araya gelerek hazırlanmıştır. Hazırlanan Plan 9 Haziran 2010 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından onaylanmıştır.

Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan TRA1 Düzey 2 Bölgesinde yükselti iklim ve bitki örtüsüne etki etmiştir. Bu yüzden hayvancılık ve kış ve doğa sporları gibi turizm tipleri açısından önemli fırsatlar oluşmuştur. Türkiye çayır – mera alanlarının %15,7'sinin yer aldığı bölgede mikro klima alanlarında seracılıktan meyveciliğe ve süs bitkileri yetiştiriciliğine kadar çok çeşitli tarımsal üretim tipleri yapılabilmektedir. Karasu Nehri, Aras Nehri, Tortum Çayı, Hınıs Çayı, Oltu Çayı ve Çoruh Nehri gibi debisi yüksek akarsulardan sulama, enerji üretimi (HES) ve su sporları gibi çok çeşitli amaçlarla yararlanılmaktadır. Mevcut jeotermal su kaynakları termal tesis oluşturacak ve seracılık ve ısıtma gibi aktivitelerde kullanılacak seviyelerdedir. TRA1 Düzey 2 Bölgesi 2010 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne göre, 1.068.446 kişilik nüfusa sahiptir. Bölgenin en kalabalık ili olan Erzurum 769.085 kişilik nüfusa sahipken Erzincan 224.949 kişi, Bayburt ise 74.412 kişilik bir nüfusa sahiptir.

Bölge planı hazırlık sürecinde yapılan kaynak taramaları ve saha araştırmaları sonucunda bölgenin kalkınmasına yönelik olarak 4 temel amaç belirlenmiştir: Beşeri sermayeyi ve sosyal altyapıyı güçlendirmek, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve teknik altyapı güçlendirmek, sermaye birikimi ve doğrudan yatırımı sağlamak, bölgenin bilgi ve teknoloji düzeyini artırmak şeklindedir.

Bölge, Türkiye'deki toplam istihdamın %1,5'ini karşılamakta olup, 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde TR 82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) ve TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) Bölgelerinden sonra istihdam rakamının en düşük olduğu 3. bölgedir.

Türkiye İller arası Rekabetçilik Endeksi sonuçlarına göre Erzurum 34. Erzincan 49. ve Bayburt 78. Sırada yer almaktadır. Bölgede turizm sektöründe mevcut durumda otel ve lokanta işletmeleri dışında sektörün ilerlemesini sağlayacak bölgeye turist çekerek turizm gelirlerini arttıracak işletmelerin sayısı çok azdır.

Bölge; sahip olduğu iklim özellikleri, coğrafi konumu, topografik yapısı, zengin doğal kaynak rezervleri, tarihi ve kültürel geçmişi ile turizm açısından önemli

bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyeli nedeniyle bölge giderek önem kazanan alternatif turizm aktiviteleri için son derece uygun alanlar sağlamaktadır.

Bölgedeki sanayi sektörünün mevcut durumu, TÜİK tarafından hazırlanmış olan Bölgesel Gayri Safi Katma Değer (GSKD) hesaplama çalışmaları ile ortaya konulmuştur. 2010 yılında yayınlanan çalışmaya göre, 2008 yılında, bölgenin sanayi sektörü payının ülke geneline oranı %0,54 olup, GSKD sıralamasında bölge, ülke genelinde yer alan 26 bölge içerisinde 24'üncü sıradadır. Bölge ihracatının büyük bir bölümünün Erzurum tarafından yapılmasına karşın her üç ilin ülke ihracatına oranı 2010 yılı için sadece % 0,025 olup oldukça düşüktür. Bölgenin en önemli çevre sorunu olarak su kirliliği ön plana çıkmaktadır. Su kirliliği ile ilgili en önemli sorun, kentsel ve endüstriyel atıklar ve atık suların çevreye arıtılmadan verilmesidir.

Bu plan kapsamında bölgenin güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri ortaya konmuştur. Bu da bölgenin geleceği açısından ve ortaya konulması gerekli projelerin hangileri olduğunun belirlenmesi açısından önemlidir.

Bölge planı, başta Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından 2011-2013 yılları arasında TRA1 Düzey 2 Bölgesi'nde desteklenecek program, proje ve faaliyetler olmak üzere, bölgede uygulanacak tüm program ve projelere referans teşkil edecek şekilde hazırlanmıştır.

TRA1 Düzey 2 Bölgesi 2011-2013 yıllarını kapsayan bölge planının uygulanması sürecinde gerekli olan finansmanının sağlanması için AB destek programlarından ve pek çok diğer kurumlardan kaynak sağlanacaktır.

Bölgeye AB desteklerine baktığımızda, IPA kapsamında Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yürütülen destek programları incelendiğinde, TRA1 Bölgesi 147 projeye 15,7 milyon Avro hibe desteği almış olup, Türkiye ölçeğinde aldıkları pay ve proje hazırlayabilme kapasitesi açısından bölge illeri başarılı durumdadır. Aşağıdaki tabloda bu durumu incelemek mümkündür.

Tablo 4.2: IPA'dan Yararlanma Durumu (MFİB 2011)

İller	Türkiye Sırası	Sözleşme Adedi	Sözleşme Yüzdesi	Hibe Tutarı	Hibe Tutarı Yüzdesi
Erzurum	9	78	2,67	6.012.609,03	1,6
Erzincan	27	37	1,27	4.714.584,87	1,26
Bayburt	31	32	1,09	4.986.652,85	1,33

Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal Kalkınma Politikası ve ilgili politikalarına aday ülkelerin hazırlanması amacını taşıyan Kırsal Kalkınma Programının (IPARD) uygulanacağı iller arasında Erzurum ve Erzincan'da yer almaktadır. IPARD kapsamında 2010-2013 yılları arasında ayrılan bütçe Türkiye bütününde 1 milyar 165 milyon Avrodur. Bölgede tarım ve hayvancılığın potansiyel taşıyan önemli bir sektör olması, program kapsamında bölgede uygulanacak alt tedbirlerin tamamına yakının desteklenecek olması ve bölgenin proje hazırlama kapasitesinin ve AB fonlarından faydalanma düzeyinin yüksek olması nedeniyle, IPARD programı kapsamında bölgede eş finansmanla birlikte yaklaşık 50 milyon TL tutarında bir kaynak kullanılabilir.

Bu plan, ajansın görevleri arasında yer alan Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek olan maddesi uyarınca hazırlanmıştır. Böylece TRA 1 Düzey 2 bölgesinin güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları, tehditleri belirlenmiştir. Planda bölge illerinin ayrıntılı analiz mevcuttur. Plan sonunda çeşitli amaçlar belirlenmiştir. Bu da ortaya konulan amaçlar doğrultusunda bölgenin kalkınması ve bölge illerinde oluşturulması gerekli projeler ortaya konulması için önemlidir. Bölgeye yatırım yapmak isteyen kuruluşlar için bölge planı bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda AB bölgesel politikasının temel niteliği olan bölgelerin çekiciliğinin artırılması ve bölgesel rekabet edebilirliğin sağlanması noktalarında yapılmış önemli bir adımdır. Oluşturulacak projelere kaynak sağlayacak olan bu plan ile bölgenin çekiciliğinin artırılması ve bölgenin kalkınması sağlanacak, proje destekleri böylece artacaktır.

5.1.4. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının Faaliyetleri

Ajans, 2010 yılı Haziran ayı içerisinde gerçekleştirdiği "Anadolu'nun Zirvesinde Uluslararası Tanıtım ve İşbirliği Buluşması 1 (AZUTİB-1)" ile 15 farklı ülkeden 170 yatırımcıyı yereldeki işadamları ile buluşturmuştur. Ajans bu organizasyonla uluslararası alanda bölgenin tanıtımını yapmış, farklı ülkeler ile iç bağlantılarının kurulmasında öncü olmuştur. AZUTİB-2'de Temmuz 2011'de gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 16 ülkeden yaklaşık 120 yabancı ve 200'den fazla yerli katılımcı iştirak etmiştir. Yabancı basın mensupları ve tur operatörleri bölgeyi

gezerken ve resmi ziyaretçiler muhatap kurumlarını ziyaret ederek işbirliği protokollerini imzalamış; yabancı işadamları gerek bölge gerekse Türkiye'nin diğer illerinden gelen yerli işadamları ile ikili iş görüşmelerini ve saha ziyaretlerini gerçekleştirmiştir. Anadolu'nun Zirvesinde Kalkınmanın Köprüsü sloganı ile yola çıkan Ajans; bölgenin sosyal sermayesini geliştirmek, işbirliği ve tanıtım imkanlarını artırmak, bölgenin gelişmesine katkıda bulunacak projelere teknik ve mali destek vermek için faaliyetlerine artırmıştır.

Ajans yukarıda da ayrıntılı olarak belirttiğimiz gibi Bölge Planı hazırlamıştır. Bunun dışında Doğu Anadolu Projesi'nin (DAP) uygulanabilirliğine yönelik olarak DAP Raporu, Cazibe Merkezi Destekleme Programı (CMDP) kapsamında Erzurum'da hangi projelerin uygulanabileceği konusunda Erzurum Cazibe Merkezi Raporu, Kentsel Gelişim Stratejilerinin (KENTGES) tanımlandığı KENTGES raporunun bölge üzerindeki yansımaları ve Ajansın bu konudaki görüşleri ile ilgili olarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığına sunulmak üzere KENTGES raporu taslağı, bölgenin sahip olduğu kış turizmi ile ilgili avantajların incelendiği ve kış turizmine yönelik ne gibi faaliyetlerin yapılabileceği konusunda Konaklı Kış Sporları Merkezi için rapor ve Erzurum ilinin termal kaynaklarını ve potansiyelini tespit etmek ve bu kaynakların turizm ve enerji gibi farklı alanlarda kullanımını sağlamak amacıyla Erzurum Termal Turizm Raporu hazırlanmıştır⁷⁵.

KUDAKA, yönetim kurulu kararı doğrultusunda, sorumlu olduğu TRA 1 Düzey 2 Bölgesi'nde mevcut olan turizm potansiyelinin harekete geçirilmesi için bir yol haritası niteliğinde olan ve bölgenin geleceğine yön verecek “İnovasyona Dayalı Bölgesel Turizm Stratejisi ve Eylem Planı” hazırlama faaliyetini başlattı. Bu faaliyet KUDAKA'nın koordinasyonunda, bölgede turizm sektörünün, değer zincirini oluşturan tüm sektörlerle birlikte en yüksek ekonomik ve toplumsal faydayı yaratacak şekilde geliştirilmesi amacıyla gerekli stratejinin ve eylem planının tasarlanmasını amacını taşımaktadır⁷⁶. Ayrıca KUDAKA yatırım projeleri kataloğu yayınlamıştır bu da bölgeye yatırım yapmak isteyen ulusal ve uluslararası yatırımcılar için önemli bir faaliyettir.

⁷⁵Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011),<s. 37.

⁷⁶ <<http://www.kudaka.org.tr/haber-Detay.asp?NewsId=124>>, (19.07.2011)

Ajans verdiği mali desteklerden biri olan doğrudan mali destek kapsamında 580.000 TL kaynak tahsis etmiştir. Son başvuru tarihi olan 31 Aralık 2010 kadar program dahilinde 44 proje başvurusu alınmıştır. Bunlar içerisinde 4'ü Bayburt'tan, 4'ü Erzurum'dan ve 2'si Erzincan'dan olmak üzere toplam 10 proje desteklenmiş ve başarılı projeler için toplamda 542.622,50 TL tutarında kaynak tahsis edilmiştir⁷⁷. Doğrudan mali destek programı ile desteklenen projeler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.3: 2010 Yılı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı Kapsamında Desteklenen Projeler

Proje Adı	Başvuru Sahibi Kurum/Kuruluş	Proje Süresi	Ajans Destek Tutarı
Engelleri Kaldırıyoruz	Bayburt İl Özel İdaresi	3 Ay	70.000 TL
Erzurum'da Yem Bitkileri Tohumluk Üretimimin Geliştirilmesi	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	3 Ay	44.025 TL
Tortum Şelalesi ve Çevresinin Peyzaj Tasarım Projesi	Uzundere Köylere Hizmet Götürme Birliği	3 Ay	69.610 TL
Uzundere 'Stratejik Gelişme' ve 'Turizm Master Planı'	Uzundere Belediyesi	3 Ay	65.000 TL
Erzincan Tanıtım Günleri	Erzincan İl Özel İdaresi	3 Ay	69.400TL
Bayburt İl Turizm Envanteri	Bayburt Bilim Eğitim ve Kültür Derneği (BEKDER)	3 Ay	58.800 TL
Bilgi Altyapısının Geliştirilmesi	Bayburt İl Tarım Müdürlüğü	3 Ay	20.337,50 TL
Erzincan Sanayi Envanteri ve Stratejisi	Erzincan Ticaret Sanayi Odası	3 Ay	48.450 TL
Doğaltaş Sektöründe Teknolojiye Dayalı Üretim Projesinin Uygulama Projelerinin Hazırlanması	S.S. 21 Şubat Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi	1 Ay	70.000TL
Fotoğraflarla Erzurum Dergisi	Erzurum Gazeteciler Cemiyeti	1 Ay	27.000 TL

Kaynak: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu

⁷⁷Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011), s. 38.

Ajansının sunduğu desteklerden biri olan teknik destek kapsamında sunulan 21 projeden 19'u desteklenmiştir. Bu 19 projenin gerçekleştirilmesine yönelik olarak 170.000 TL tutarında kaynak aktarılmıştır⁷⁸. Teknik destek programı çerçevesinde desteklenen projeler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.4: 2010 Yılı Teknik Destek Programı Kapsamında Desteklenen Projeler

Proje Adı	Başvuru Sahibi Kurum/Kuruluş
Erzincan İŞGEM İş Planı ve Fizibilite Raporu Hazırlanması	Erzincan Ticaret Odası
Bayburt Yerel El Sanatları GÇ Planı ve Fizibilite Raporu Hazırlanması	Bayburt Belediye Başkanlığı
“Bayburt’da Girişimcilik” Eğitim Programı ve Müfredatı	Bayburt Meslek Yüksek Okulu
ETSO Girişimcilik Eğitimi	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası
Bayburt Doğaltaş Üretim Merkezi Zemin Etüt Raporunun Hazırlanması	Bayburt Mermereciler Derneği
Asfalt Üretim ve Uygulama Teknikleri	Palandöken Belediye Başkanlığı
Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi	Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
Kurumsal Gelişim Eğitimleri	Erzurum Vergi Dairesi Başkanlığı
Katı Atıkların Toplanması ve Taşınmasında Güzergah Optimizasyonu	Palandöken Belediye Başkanlığı
KOSGEB Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi ve Başvurusu	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası
Kurumsal Kapasite Gelişimi Eğitimi	Palandöken Gençlik ve Spor İlçe Müdürlüğü
Cazibe Merkezleri Programı İçin Proje Hazırlama Danışmanlığı	Aziziye Belediye Başkanlığı
Performansın Artırılması Eğitimi	Tarım Kredi Kooperatifleri Erzurum Bölge Müdürlüğü
Genç Girişimciler Narman Örneği	Narman Meslek Yüksekokulu
Kurumsal Kapasite Tespiti ve Geliştirilmesi Çalışması	Erzurum Vergi Dairesi Başkanlığı
Ulusal ve Uluslararası Proje Döngüsü Yönetimi	Palandöken Kaymakamlığı
Ar-Ge İle Organizasyon Yapılandırma Eğitimi Semineri Projesi	Pasinler İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Ar-Ge İle Organizasyon Yapılandırma Eğitimi Semineri Projesi	Horasan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Girişimcilik Eğitimi	Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası

Kaynak: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu

Ajans 01.09.2010 tarihinde, bölgede sanayi, tarım ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin istihdam, üretim ve pazarlama kapasitesi ile hizmet kalitesini artırmak amacıyla 10.000.000 TL kaynak ayırdığı “KOBİ Mali Destek Programını” ve tarım, turizm ve sanayi sektörlerinin bilgi-sosyal-teknik altyapılarını

⁷⁸Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011), s. 39.

güçlendirmek ve kırsal kesimde başta tarım ve turizm sektörü olmak üzere kalkınmaya yönelik hamleleri desteklemek amacıyla kar amacı gütmeyen kurum kuruluşlara yönelik 5.000.000 TL bütçeli “Tarım-Turizm-Sanayi Mali Destek Programını” yayınlamıştır. Proje teklif çağrısının son başvuru tarihi olan 28 Ekim 2010 gününe kadar Ajans’a toplam 285 proje sunulmuş olup yapılan ön inceleme süreci sonrasında 224 proje bağımsız değerlendiriciler tarafından yapılan teknik ve mali değerlendirme sürecine alınmıştır. Bu projelerden de 79 onaylanmıştır⁷⁹. Bu projeler 2011 yılı içinde uygulanmaktadır⁸⁰. Başarılı bulunan projeler incelediğinde bölgede tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, turizm olanaklarının artırılması, dezavantajlı grupların topluma kazandırılması, küçük işletmelerin kapasitelerinin geliştirilmesi, modernizasyon çalışmaları, rekabetçiliğin geliştirilmesi gibi alanları kapsamaktadır. Bu bağlamda bölgenin gelişmesi ve kalkınması, bölgede bulunan tesislerin iyileştirilmesi, bölgenin yatırım için cazip hale gelmesi ve en sonunda bölgenin rekabet edebilirliğinin artırılması sağlanmış olacaktır. Bu da AB’nin kalkınma ajanslarından beklediği rolün gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. 2010 yılı için çıkılan doğrudan mali destek programlarının proje dağılımları şöyledir.

Tablo 4.5: Proje Teklif Çağrısı Mali Destek Programlarına Yapılan Başvuruların Dağılımı

İller	Proje Başvuru Sayıları			Proje Yüzdesi
	KOBİ	Tarım Turizm Sanayi	Toplam	
Erzurum	86	72	158	% 55,5
Erzincan	65	38	103	%36
Bayburt	11	13	24	%8,5
Toplam	162	123	285	%100

Tablo 4.6: Başarılı Projelerin İllere Göre Dağılımı

İller	Başarılı Projelerin İllere Dağılımı			Proje Yüzdesi
	KOBİ	Tarım Turizm Sanayi	Toplam	
Erzurum	23	17	40	%50,5
Erzincan	17	11	28	%35,5

⁷⁹Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011), s.41.

⁸⁰ KOBİ Mali Destek Programı ve Tarım-Turizm-Sanayi Mali Destek Programı çerçevesinde başarılı bulunan projeler Ek-2 sunulmuştur.

Bayburt	6	5	11	% 14
Toplam	46	33	79	% 100

Tablo 4.7: Başarılı Projelerin Bütçe Dağılımları

İLLER	Toplam Bütçe (TL)	Eş Finansman Tutarı⁸¹ (TL)	Ajans Hibe Tutarı (TL)	İllerin Aldığı Pay (%)
Erzurum	13.204.030	6.217.260	6.986.771	46,5
Erzincan	10.798.394	5.164.780	5.633.614	37,5
Bayburt	3.884.199	1.504.583	2.379.615	16
Toplam	27.886.624	12.886.624	15.000.00	100

Tablolardan da anlaşılacağı üzere Ajansın sağladığı toplam 15 Milyon TL'lik hibe desteği, eş finansman ile beraber bölgede yaklaşık 27,9 Milyon TL'lik yatırımın yapılmasını sağlamaktadır.

Tablo 4.8: Ajans Kaynaklarının Talebi Karşılama Oranı

Sunulan Projeler		Başarılı Projeler		Talebi Karşılama Oranı	
Toplam Proje Sayısı	İstenen Toplam Destek Tutarı (TL)	Toplam Proje Sayısı	Verilen Toplam Destek Tutarı (TL)	İstenen Destek Tutarının Karşılama Oranı (%)	Desteklenen Proje Sayısı Oranı (%)
285	60.231.245	79	15.000.000	25	28

Ajans Türkiye'de faaliyette bulunan ajanslar arasında güdümlü proje gerçekleştiren ilk ajanstır. Güdümlü projeleri Erzincan İŞGEM (İş Geliştirme Merkezi) ve Erzurum Dana Bank (Dana Kreşi) projeleridir. Erzincan ilinde Proje kapsamında Erzincan Organize Sanayi Bölgesinde 22 işletmenin üretim yapıp, hizmet verebileceği bir iş geliştirme merkezi (İŞGEM) inşaatı 1 yıl içerisinde tamamlanacaktır. Projenin toplam uygun maliyeti 1.100.000 TL olup KUDAKA tarafından desteklenecek miktar 990.000 TL'dir. Proje sayesinde 20 girişimci işini kurabileceği bir mekana kavuşmuş olacaktır. Proje sonucunda bölgede hem girişim fikirlerini cesaretlendirme hem de yeni istihdamlar yaratmak suretiyle kalkınmaya

⁸¹Ajans tarafından desteklenen projelerde, proje maliyetlerinin bir bölümü yararlanıcı tarafından karşılanmalıdır. Bu miktar eş finansman olarak adlandırılır.

çok önemli müspet katkılar sunulmuş olacaktır. Destek sözleşmeleri 6 Mayıs 2011 tarihinde imzalanmıştır⁸². Erzurum ili için Erzurum Süt İnekçiliği Kreşi (DANABANK) projesi de ajansın diğer güdümlü projesidir.

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) henüz yeni kurulan bir ajans olmasına rağmen kurumsallaşmasını hızla tamamlayarak Türkiye’de bir Ajansın verebileceği bütün mali ve teknik destek programlarını aynı anda gerçekleştiren ilk Ajanstır⁸³. Ajans 2011 yılı için 3 aylık başvuru dönemlerini kapsayan doğrudan faaliyet ve teknik destek programı başvurularını uygulamaya koymuş ve bu bağlamda proje başvurularını kabul etmektedir.

5.2. Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA TR22 Düzey 2 Balıkesir-Çanakkale)

Güney Marmara Kalkınma Ajansı 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un Bakanlar Kurulu’na verdiği yetkiye dayanılarak 25 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Ajans Balıkesir Merkez olmak üzere Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsamaktadır⁸⁴.

Ajansın misyonu beşeri ve sosyal sermayesini geliştirmiş, girişimcilik ruhunu canlandırarak tarım ve turizm sektörlerinde küresel rekabet seviyesine ulaşmış, sanayisi katma değeri yüksek sektörler lehine gelişmiş; Kaz Dağları, Truva, Gelibolu, Manyas Kuş Cenneti gibi kültürel ve doğal zenginlikleriyle çevreye duyarlı kalkınmış yaşanacak bölge oluşturmaktır⁸⁵.

5.2.1. Ajansın Organizasyon Yapısı

Güney Marmara Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu, 60’ı Balıkesir 40’ı Çanakkale’den olmak üzere toplam 100 üyeden oluşmaktadır. 2009 yılı Ağustos ayında yapılan ilk Kalkınma Kurulu toplantısında kurul başkanı olarak seçilen Rona Yırcalı 2010 yılı süresince görevine devam etmiştir. 2010 yılı içerisinde Haziran ve

⁸² <<http://www.kudaka.org.tr/haber-Detay.asp?NewsId=141>>, (18.07.2011)

⁸³Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011), s.53.

⁸⁴Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf>, (18.07.2011), s.2.

⁸⁵Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf>, (18.07.2011), s.5.

Aralık aylarında olmak üzere Kalkınma Kurulu iki kez toplanmıştır. 2011 yılının ilk kalkınma kurulu toplantısında Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Rektörü Prof. Dr. Sedat Laçiner, Kalkınma Kurulu üyelerinin oylarıyla Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın Kalkınma Kurulu Başkanlığına seçilmiştir⁸⁶.

GMKA Yönetim Kurulu; Balıkesir Valisi Yılmaz Arslan, Çanakkale Valisi Güngör Azmi Tuna, Balıkesir Belediye Başkanı İsmail Ok, Çanakkale Belediye Başkanı Ülgür Gökhan, Balıkesir İl Genel Meclis Başkanı Mehmet Akif Okur, Çanakkale İl Genel Meclisi Başkanı Hüseyin Aytop, Balıkesir Sanayi Odası Başkanı Ahmet Kula ve Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı İlhami Tezcan'dan oluşmaktadır. GMKA Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini 2010 yılının ilk altı ayında Balıkesir Valisi Yılmaz ARSLAN yürütmüş; 2010 yılı Temmuz ayında Çanakkale Valisi'ne devretmiştir. Genel Sekreter ise 18 Aralık 2009 tarihinde atanan Mustafa Gündoğan'dır. GMKA Genel Sekreterliği; Planlama Programlama ve Koordinasyon (PPKB), Program Yönetimi(PYB), İzleme ve Değerlendirme (İDB), Destek Hizmetleri Birimleri ile Balıkesir ve Çanakkale Yatırım Destek Ofisleri'nden (YDO) oluşmaktadır. GMKA 1 Genel Sekreter, 1 İç Denetçi, 26 Uzman ve 4 Destek Personeli bulunmaktadır⁸⁷.

Planlama Programlama ve Koordinasyon (PPKB): Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapılması, yerel aktörlerin katılımı ile bölgesel ve sektörel temelde plan ve programlar hazırlanması, yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite artırmaya yönelik çalışmalar yapılmasından sorumludur.

Program Yönetimi Birimi: Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi tarafından hazırlanan bölgesel programların yönetiminden sorumlu birimdir. Birim, tüm destekler kapsamında, başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin/faaliyetlerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar olan sürecin uygulanması sorumluluğuna sahiptir.

⁸⁶<http://www.gmka.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=254:kalkinma-kurulunun-yeni-baskani-sedat-laciner-oldu&catid=17:haber&Itemid=19>, (18.07.2011)

⁸⁷Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf>, (18.07.2011)

İzleme ve Değerlendirme Birimi: Ajans tarafından hazırlanan plan ve programların ve desteklenen projelerin izleme ve değerlendirilmesi amacıyla gerekli bilgilerin toplanması, analizi, bildirimi ve kullanılması hususunda çalışmalar gerçekleştirir. Destekleme faaliyetlerinin verimlilik, etkinlik, yaratılan etki ve sürdürülebilirliğinin düzenli aralıklarla takip edilmesini sağlar. Bu nedenle hibe programı çerçevesinde desteklenen projelerin uygulanması, izlenmesi, yasa ve usullere uygunluğunun kontrolü, hibe yararlanıcısının sorunları ve ihtiyaçları ile yakından ilgilenir.

Ajans Balıkesir Merkez olmak üzere Balıkesir ve Çanakkale illerinde Yatırım Destek ofisleri bulunmaktadır. Bu ofisler yatırım destek ve tanıtım faaliyetlerine etkinlik kazandırmak, yatırımların artırılmasına katkı sağlayacak bilgi ve veri bankası kurmak, bölgeye yatırım yapmak isteyen kuruluşlara bölge hakkında bilgi vermek gibi görevleri vardır. Ajansın destek hizmetleri birimi ise idari mali işler, basın ve halkla ilişkiler, bilgi işlem ve özel kalemden oluşmaktadır⁸⁸.

5.2.2. Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın Amaçları ve Politikaları

Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın temel amacı, ulusal kalkınma planı ve programlarında öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak Güney Marmara Bölgesi'nin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmasına katkıda bulunmaktır. Ajans, bu temel amacı gerçekleştirirken kaynakların etkili ve yerinde kullanılmasını, yerel potansiyelin harekete geçirilmesini ve bölgede kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu amaç tanımlamasından da anlaşılacağı üzere ajans yerel aktörlerin katılımı ile oluşturulan bölgenin kalkınması için faaliyetleri yürüten bir kuruluştur.

Amacı doğrultusunda öncelikler belirlemiştir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür: İstihdam artıran, ihracatı özendiren, yatırım ortamını iyileştiren girişimlere destek olmak, rekabet edebilirliği artıran yenilikçilik, markalaşmanın sağlanması yönünde işletmelere destek vermek, bölgenin potansiyel yatırım alanlarını belirleyerek ulusal ve uluslararası yatırımcılara tanıtmak, yerel paydaşlar arasında işbirliği ve bilgi paylaşımı akışı sağlayarak sahiplenmenin ve katılımcılığın

⁸⁸Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf>, (18.07.2011)

geliştirilmesini sağlamak, dezavantajlı grupların toplumsal içerilmesini artıran girişimleri özendirmek gibidir. Ajansın öncelikleri incelendiğimizde önceliklerin, AB'nin bölgenin rekabet edebilirliğini artırmak ve yerellik ilkesinin tesis edilmesi için gerekli ortamı oluşturmak taleplerini gerçekleştirme amacını taşıdığı görmemiz mümkündür.

5.2.3. Ajansın Kapsadığı Bölge

Güney Marmara Bölgesi⁸⁹, Balıkesir (TR221) ve Çanakkale (TR222) illerinden oluşmaktadır. Yüzölçümü 24.232 kilometrekare olan Bölgede 31 ilçe, 87 belediye ve 1457 köy bulunmaktadır. 2009 yılı verilerine göre Bölgenin toplam nüfusu 1.617.820'dir. TR22 Düzey 2 Bölgesi sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerinden biri olan sağlık altyapısı açısından 26 Bölge arasında 14. sıradadır. Bölgede yüzde 8,5 olan işsizlik oranı, yüzde 11,4 olan Türkiye ortalamasının altındadır. Bölgede en yüksek istihdam oranına sahip ve ayrıca öncelikli sektör olan tarımda 2004 yılından beri istihdamda azalma olmuştur. Bu azalma, sanayi ve hizmet sektöründeki artış ile karşılanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın yayımlamış olduğu İller Arası Gelişmişlik Sıralamasına göre Balıkesir ve Çanakkale illeri sırasıyla 15. ve 24. sırada yer almaktadır. TR22 Düzey 2 Bölgesi ise İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 26 bölge içinde 10. sırada bulunmaktadır. Yapılan yatırımlar açısından bakıldığında doğrudan yabancı sermaye yatırımları oldukça düşüktür. Ekonomik yapıya bakıldığında önemli bir yer tutan hizmetler sektöründe bölgede turizm öne çıkmaktadır. Bu bakımdan ajans Bölgenin ekonomik değeri artırırken ekolojik değerini azaltılmama hedefini taşımaktadır. Ajans bölge için şu stratejik amaçları belirlemiştir: Rekabet Edebilirliğin Artırılması, Beşeri Sermayenin ve Sosyal Yaşamın Geliştirilmesi ve Çevresel Sürdürülebilirliğinin Sağlanması.

Rekabet Edebilirliğin Artırılması için hedefler: Tarım, Turizm Sektörünün Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması, Girişimciliğin Geliştirilmesi, Sınai ve Ticari İşletmelerin Kurumsal Yapılarının Geliştirilmesi, Ulaşım Yapısının ve Lojistiğin Güçlendirilmesi, Ar-Ge, Yenilikçilik ve Markalaşma Bilincinin Geliştirilmesi, dış

⁸⁹ Güney Marmara Bölgesi ile ilgili bilgiler Ajansın oluşturduğu Bölge Planından derlenmiştir.

ticaretin geliştirilmesi, organize sanayi bölgelerinin etkinliklerinin artırılması şeklinde belirtmek mümkündür.

Beşeri sermayenin ve sosyal yaşamın geliştirilmesi için hedefler: insan kaynaklarının bölgenin önceliklerine paralel kanallara yönlendirilmesi, toplumsallaşmanın ve sosyal dayanışmanın geliştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi şeklinde özetlemek mümkündür.

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması amacı için hedefleri ise Atık yönetimine ilişkin altyapı eksiklerinin giderilmesi, çevre bilincinin yükseltilmesi ve bilgi birikiminin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması, enerji verimliliğinin artırılması, doğal risk faktörlerine karşı hazırlıklı olunması şeklindedir. Bu hedef ve amaçlar doğrultusunda bölgenin kalkınması sağlanacak ve bu doğrultuda proje teklif çağrılarında çıkılarak bu öncelikleri kapsayan projelere mali destek sağlanacaktır.

Türkiye'de Avrupa Birliği tarafından finanse edilen programlardan sorumlu olan Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin illere göre hibe programları kapsamında finanse edilen projelerden faydalanma performansı sıralamasında Balıkesir ili 12 projeye 81 il arasında 48. sıradayken, Çanakkale ise sadece 3 projeye 71. sıradadır. Türkiye genelinde kullanılan 323.078.717 avroluk hibenin sadece binde 59'u bölgeye çekilebilmiştir. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları kapsamında ise 2009 yılında Bölgede 15 proje destek almıştır. AB fonlarına hibe başvurusu yapmış olan Balıkesir Belediyesi Balıkesir Katı Atık Yönetim Projesinin varlığı, Bölge vizyonunun da ön plana çıkan çevreye duyarlı kalkınma anlayışını desteklemektedir. Bölge illerinin hibe desteklerinden faydalanma oranlarını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 4.9: TR22 Düzey 2 Bölgesi'nde Avrupa Birliği Hibe Desteklerinden Faydalanma Oranları

İller	Sözleşme Adedi	Yüzdesi	Hibe Tutarı (Euro)	Yüzdesi
Balıkesir	12	0,47	838.226	0,26
Çanakkale	3	0,12	389.701	0,12
TR22	15	0,59	1.227.927	0,38
Türkiye	2529	100	323.078.717	100

Kaynak: GMKA 2010 Yılı Faaliyet Raporu

Ulusal ve uluslararası düzeyde çok çeşitli destek programları var olmasına rağmen Bölgedeki STK'lar, kamu kurum ve kuruluşları ve özel sektörün bunlardan yeterince faydalanamadığı görülmektedir. Bu duruma yol açan nedenler ise desteklerin yeterli şekilde tanıtılmaması, destekler hakkında farkındalık yaratılmaması ve desteklere yönelik proje üretme kapasitesinin yeterli düzeyde olmamasıdır. Bu eksikliklerin giderilmesi, bölge aktörlerinin fon ve hibelerden etkin bir şekilde yararlanmasını sağlayacaktır. Bu amaçla GMKA bölgenin fon kullanma kapasitesini artırıcı faaliyetlerde bulunmaktadır.

5.2.4. Güney Marmara Kalkınma Ajansı Faaliyetleri

GMKA TR22 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı hazırlamıştır. Bölge planı, bölgenin ihtiyaçlarına ve sorunlarına bölgeden üretilmiş çözümler sunmaktadır. Bölgenin geleceğine yön verecek bu plan ile bölgenin içsel dinamiklerinin harekete geçirilerek kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması, insan kaynakları ve sosyal yaşamın geliştirilmesi, istihdamın artırılması, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, bölgede yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilerek yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 2010 yılında “İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı” adı altında ilk proje teklif çağrısına çıkmıştır. Bu çağrı kapsamında bölge KOBİ'lerine 8 milyon TL tutarında hibe desteği verilmektedir. Kar amacı gütmeyen kuruluşlara verilecek desteklerle birlikte dağıtılacak destek miktarı 12 milyon TL'ye ulaşmaktadır. Sözleşmelerin imzalanması ve hibelerin başarılı proje sahiplerine dağıtılması 2011 yılında gerçekleşecektir⁹⁰.

20 Aralık 2010 tarihi itibarıyla “İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı” adı altında çıkılan mali destek çağrısı 2011 yılında sonuçlandırılmıştır. Son başvuru tarihi olan 25 Şubat 2011 olan destek programı kapsamında 388 projeyi teslim alınmıştır. Bu projelerin 232 adedi Balıkesir, 156 adedi ise Çanakkale ilinden gelmiştir. Ajansın 2010 yılı içerisinde gerçekleştirdiği en önemli faaliyet 2010-13 yılları arasında bölgenin kalkınması için bir yol haritası niteliğinde olan TR22 Güney Marmara Bölge Planının hazırlanmasıdır. Plan hazırlanırken, toplam 183 paydaşla beraber bölge

⁹⁰Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf, (18.07.2011), s. 2.

planının vizyon, amaç, hedef ve stratejileri katılımcı bir şekilde oluşturulmuştur. Bölge aktörlerinin bölgesel kalkınma üzerine düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla 203 kişiden oluşan bir örnekleme anket uygulanmıştır⁹¹. Ajansın 2010 yılı için tahmini geliri 27.497.966,63 TL'dir. Tahsil edilen miktar ise 20.459.607,93 TL'dir. Ajansın gider miktarı ise 6.863.778,55 TL'dir.

20 Aralık 2010 tarihi itibarıyla Program Yönetim Birimi tarafından İktisadi Kalkınma Mali Destek Programına çıkılmıştır. Kar amacı güden ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar olmak üzere iki farklı hedef kitleye yönelik olarak çıkılmıştır. Ajans tarafından çıkılan ilk teklif çağrısı olması ve Ajans'ın bölgede bilinirliğinin artırılması amacıyla tanıtım faaliyetlerine özen gösterilmiştir. 20 Aralık 2010 tarihinde çıkılan İktisadi Kalkınma Mali Destek proje teklif çağrısı kapsamında 2011 yılı içerisinde başarılı proje sahipleriyle⁹² sözleşmeler imzalanmıştır. Bu bağlamda, 11.850.428,41 TL tutarında kaynak kullanılması planlanmaktadır. 2010 yılı İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı çerçevesinde sözleşmeleri imzalanan projelere ilk izleme ziyaretlerini gerçekleştirilmiştir. Sözleşme imzalamaya hak kazanmış proje sahiplerine yönelik proje uygulama süreçlerinin anlatıldığı eğitim programları düzenlenecektir⁹³. Ajans tarafından desteklenmesi öngörülen projelere baktığımızda ajansın hedefleri ile örtüştüğünü görüyoruz. Tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, atıkların geri dönüştürülmesi, kurumların kapasitelerin geliştirilmesi, çevrenin korunması, yenilenebilir enerji, kırsak kesimin refahını artırma projesi gibi bu tür amaçlar taşıyan bölgenin hem kalkınmasını sağlayan hem de bölgenin doğa güzelliklerini korumayı amaçlayan projelere bu program kapsamında destek verilmiştir. Yenilikçi projelere de destek verilmiştir örneğin mandalina yağı üretimi böyle bir projedir. Bu programa başvuran yerel aktörler arasında hem Balıkesir ili hem de Çanakkale ilinden birçok kuruluşu görmemiz mümkündür. Bunun sonucunda bir çok yerel aktör proje döngüsüne katılmış hem kararların alınmasında hem de proje hazırlama ve uygulamasında yer alarak bölgenin geleceği ve bölgenin rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi için önemli adımları atmıştır.

⁹¹Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu,<http://www.gmka.org.tr/phocadownload/Faaliyet_Raporu.pdf>, (18.07.2011).

⁹² 2010 tarihinde çıkılan İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı çerçevesinde Desteklenecek Projeler Ek-1' de sunulmuştur.

⁹³Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Çalışma Programı,<http://www.gmka.org.tr/phocadownload/CP_11-Mayis-15-30.pdf>, (18.07.2011), s.18.

Ajanstan mali destek almaya hak kazanan projelerin dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.10: Ön İnceleme Sonuçları

Ajansa Teslim Edilen Proje Sayısı	388
Ön İncelemeyi Direkt Geçen Proje Sayısı	183
Eksik Evrakını Tamamlayarak (5 iş günü) Geçen Proje Sayısı	168
Ön İncelemede Reddedilen Proje Sayısı	37

Kaynak: GMKA 2011 Çalışma Programı

Tablo 4.11: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin İllere Göre Sayısı ve Destek Dağılım Oranı

İller	Kar Amacı Güden	Kar Amacı Gütmeyen	Toplam	Toplam Başvuru	Oran	Desteğin Mekansal Dağılım Oranı
Balıkesir	21	19	40	232	% 17,2	% 59
Çanakkale	15	12	27	156	% 17,3	% 41
Güney Marmara	36	31	67	388	% 17,3	% 100

Kaynak: Kaynak: GMKA 2011 Çalışma Programı

Tablo 4.12: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin İllere Bütçe ve Destek Dağılım Oranı

	Güney Marmara	Balıkesir	Çanakkale
Bütçe	22.477.842,57 TL	13.605.020,84 TL	8.872.821,73 TL
Destek	11.850.428,41 TL	6.979.564,32 TL	4.870.864,09 TL
Tüm Başvuru Sahipleri	% 100	% 59	% 41

Kaynak: Kaynak: GMKA 2011 Çalışma Programı

Ajansın 2010 yılı faaliyet raporunda belirtildiği üzere Ajansın üstülüklerini; 2010 yılı içerisinde kurumsallaşma ve görünürlük faaliyetlerini sağlamada büyük yol alması, Bölge Planını oluşturması, ilk proje teklif çağrısına çıkması, faaliyet gösterdiği bölgede harekete geçirilmesi gereken kalkınma dinamikleri olduğuna inanan bir personel yapısına sahip olması, ajansın faaliyetlerine bölgede yer alan aktörlerin aktif ve pozitif bir katılım sağlaması, karar alma süreçlerinde esnek, dinamik ve katılımcı bir yapıya sahip olması şeklide özetlemek mümkündür. Ajansın zayıf yanları ise yeni kurulmuş olmasından dolayı kurumsal bilginin henüz yeterince biriktirilememesi, kalkınma kavramının bölgede yeterince bilinmemesinden kaynaklı olarak Ajans faaliyetleri hakkında yanlış algılamalar ve önyargılar bulunması, Bölgedeki belediyelerin Ajans bütçesine yıllık olarak bütçelerinin yüzde 1'i oranında katkı sağlaması gerekmektedir fakat belediyelerin katkı paylarını ödememeleri, sağlıklı veri alt yapısının olmaması şeklinde belirtmek mümkündür.

Ajans 2011 yılı içerisinde İşletmelerin Rekabet Gücünün ve Dış Ticaret Kapasitesinin Artırılması mali destek programı ve Sosyal Kalkınma mali destek programlarında proje teklif çağrısına çıkmayı planlamaktadır. Ayrıca teknik destek programları için gerekli bütçeyi ayırmıştır⁹⁴. Ayrıca Ajans 2011 yılı için Doğrudan Faaliyet ve Teknik Destek Programları için ilana çıkmıştır. 2011 yılı için mali destek programları bütçesi 15.200.000,00 2011 yılı faaliyet destekleme için ayrılan miktar 400.000,00 ve 2011 yılı teknik destek için ayrılan miktar 418.227.04 TL'dir⁹⁵. Ajans şuanda doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek programları için başvuruları kabul etmektedir.

Ajansın 2012 yılında sağlamayı düşündüğü mali ve teknik destek miktarı toplamının 20 milyon TL olacağı tahmin edilmektedir. Bu bütçenin 5 milyon TL'si bölge planında belirlenen hedeflerden biri olan OSB'lerin etkinliklerinin artırılması ve atık yönetimine ilişkin altyapı eksikliklerinin giderilmesine dönük Küçük Ölçekli Altyapı proje teklif çağrısına ayrılması planlanmaktadır. Ayrıca 2012 yılında desteklenmesi düşünülen güdümlü projelerin bu kaynaktan finanse edilmesi planlanmaktadır. 2012 yılında 750.000 TL tutarında teknik destek ve 500.000 TL tutarında doğrudan faaliyet desteği verilmesi planlanmaktadır. 2012 yılının bir başka önceliği de bölge işletmelerinin kurumsal yapılarının geliştirilmesi Ar-Ge, yenilikçilik ve marka bilincinin geliştirilmesi ve dış ticaret kapasitelerinin geliştirilmesidir. Bu doğrultuda 13,75 milyon TL bütçeli mali destek programı proje teklif çağrısına çıkılması planlanmaktadır⁹⁶. Ajansın 2012 yılında gerçekleştirmeyi düşündüğü mali destek programlarına baktığımızda bölge planında belirlenen hedefler ile uyumlu olduklarını görmekteyiz.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin "İllerimiz Avrupa Birliği'ne Hazırlanıyor Proje Teklif Çağrısı"na yönelik hazırlanmış olan ve Ajansın proje ortağı olarak dahil olduğu "Çanakkale'nin AB Yolculuğu" ve "AB Treni Balıkesir'den

⁹⁴Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Çalışma Programı,<http://www.gmka.org.tr/phocadownload/CP_11-Mayis-15-30.pdf>, (18.07.2011), s.7

⁹⁵ GMKA 2011 Yılı 6 Aylık (Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran) Bütçe Giderleri, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/butce_uygulama_sonuclari2.pdf>, (18.07.2011), s.2

⁹⁶Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Çalışma Programı, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/CP_11-Mayis-15-30.pdf>, (18.07.2011), s. 25.

Geçiyor” adlı proje teklifleri, ülke çapında değerlendirilmesi yapılan 79 proje içinde başarılı bulunan 25 proje arasında yer almıştır⁹⁷.

6. Değerlendirme

Türkiye, Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın istikrarlı bir yapıda devam etmesi için rekabet gücünün ve istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılması gibi stratejik hedefler ortaya koymuştur. Bu amaçlara ulaşmada BKA, daha esnek ve toplumun daha fazla kesiminin katılımını gerçekleştirerek kalkınma hamlesini sağlayacak yeni kurumlardır⁹⁸.

Ülkemizde bölgesel kalkınmanın finansmanında Kalkınma Ajansları yabancı sermayeyi ülkeye çekerek, AB ve Dünya Bankası fonlarını, bağış ve hibeleri kullanarak, bölgesel kalkınma için oluşturulan projelere dış krediler sağlayarak. bünyelerindeki uzman personel sayesinde yerli ve yabancı girişimciye danışmanlık hizmeti vererek, bölgenin yatırım olanaklarını belirleyip tanıtım dokümanları hazırlayarak, yerel yönetimlerin altyapı hizmetlerine ve eğitime destek vererek, bölgesel kalkınmanın finansmanında önemli bir rol oynamaktadırlar⁹⁹.

Kalkınma ajansları yönetim paradigmasının belki en parlak yıldızları olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu kuruluşlara verilen ana görev, iş çevreleriyle kamusal örgütleri yönetim anlayışı çerçevesinde örgütleyerek, yerel düzeyde yarattığı sinerjiyle bölgesel kalkınmayı sağlamaktır.

Kalkınma ajansları ile ilgili üç ana unsur vardır. Bunlar; kamu gücüne dayanması, ekonomik kalkınmayı hedeflemesi, coğrafi bir bölgeyi kapsamasıdır. Bu unsurlar kalkınma ajanslarına dört temel sorumluluk yüklemiştir; hesap verebilirlik (accountability), sürdürülebilirlik (sustainability), yerindenlik, bütünleşme ve dahil olma (integration and inclusion) Kalkınma ajanslarının en vurgu yapılan ve itibar

⁹⁷<http://www.gmka.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=207:illerimiz-abye-hazirlaniyor-programi-proje-teklif-sonuclari-aciklandi&catid=17:haber&Itemid=19>, (18.07.2011)

⁹⁸ Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2766-ÖİK:702, Ankara, 2008, s.18.

⁹⁹ Cansel Seymen Oskay, Yeşim Kubar, “Avrupa Birliğine Uyum ...”, s. 208.

gören unsuru ise yerel toplulukların yönlendirdiği katılımcı bir kalkınma modelini hayata geçirmesidir¹⁰⁰.

Kalkınma ajansları zayıf ve kuvvetli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zayıf ajanslar, bölgelerin olanaklarını “pazarlama” amacıyla faaliyet göstermektedirler. Temel amaçları bölgeye dışarıdan yatırım çekmektir. Bu tür ajanslar teknoloji transferi yanında etkinliklerini arttırabilmek amacıyla yurtdışında ve kendi ülkelerinde ofisler açmaktadırlar. Avrupa’da ki ajansların çoğu zayıf ajans şeklindedir. Kuvvetli ajanslarda bölgeye yatırım çekmenin yanında bölgede ekonomi ve iş hayatının gelişmesi, kentleşmenin ve çevrenin düzenlenmesi, istihdamın artırılması, altyapının geliştirilmesi, işletmelere fon temini, danışmanlık hizmetleri, kırsal kalkınma gibi amaçları da taşımaktadır. Bu tür ajanslar organize sanayi bölgeleri, bilim parkları, iş merkezleri geliştirmekte, bölgeye hibe sağlanmasında aracılık etmekte ve bir çok konuda teknik danışmanlık hizmeti vermektedir¹⁰¹. 5449 sayılı kanuna baktığımız da ülkemizde ki kalkınma ajanslarını kuvvetli ajans konumunda olması yönünde maddeler içermektedir.

Avrupa Birliğinde bölgelerde gerçekleşen yenilik politikalarının bölgesel gelişmenin ve bölgeler arası yaşanan gelişmişlik farklarının açıklanmasında etkin bir faktör olduğunun anlaşılması ve AB’nin bölgesel politika oluşumunda temel aldığı Lizbon stratejisinin yenilikçilik ve rekabetçilik kavramlarını temel olarak benimsemesi ile geçmiş bölgesel politikaların değişimi gündeme gelmiştir. Artık bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen yaklaşımın yerini bölgelerin yenilik sürecini destekleyerek bölgeler arası rekabet oluşturmayı amaçlayan anlayış almıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ile bütünleşmek isteyen Türkiye’de de yeniliğin bölgesel boyutunun göz ardı edildiğinin tespit edilmesi ile bölgesel yenilik alt yapısının kurulmasının ve yenilikçi girişimlerin desteklenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulum süreci ile birlikte bu eksiklik büyük ölçüde giderilmiş ve yönetim süreci içerisinde bölgesel yenilik politikaları uygulama olanağı ortaya çıkmıştır.

¹⁰⁰ Cesurhan Taş, “Kalkınmaya Giden Yol ...”, s. 10.

¹⁰¹ Yunus Emre Özer, *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ...*, s.103.

Kalkınma Ajanslarından beklenen muhtemel katkıları şu şekilde ifade edebiliriz¹⁰²:

- Ajanslar yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacak bütün kaynakları harekete geçirecek ve yerel/bölgesel kalkınma çabalarının etkisinin artmasını sağlayacaktır.

- Ajanslar yerel düzeyde planlama, programlama, proje üretme ve uygulama kapasitesini artıracaktır.

- Ajanslar bölgelerde ve yerelde kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasına yardımcı olacaktır.

- Karar alma ve uygulama yapılarının katılımcılığa açık olması sayesinde toplumun kalkınma sürecine doğrudan ve aktif katılımını sağlayarak, yerel sahiplenmeyi oluşturacak ve pekiştirecektir.

- Ajanslar, bir taraftan küresel düzeyde yaşanan gelişmeleri yerel düzeye aktarırken, diğer taraftan da yerel potansiyeli, varlıkları, üstünlükleri ve özgünlükleri küresel pazarlara taşıyacaktır.

- Ajanslar kurum ve kuruluşların proje üretme kültürü ve yeteneğini geliştirecektir.

- Ajanslar ile Devlet Planlama Teşkilatının genel koordinasyonu içinde ulusal düzeydeki plan ve stratejiler kullanılarak bölgeler arası gelişmişlik farkları giderilirken, ajansların yürüteceği çalışmalar ve projelerle aynı zamanda bölge içi gelişmişlik farklarının giderilmesi hedefi de gözetilmiş olacaktır.

- Ajansların izleme ve değerlendirme faaliyetleri kapsamında derlediği bilgiler gelecekte tasarlanacak politikalar, program ve projeler için de çok değerli girdiler sağlayacaktır.

- Ajansların yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına sağlayacağı destek; planların mekansal, bölgesel ve sektörel bütünlüğüne katkı sağlarken, yerel ölçekte bu alanda oluşabilecek teknik açığı da kapatacaktır.

¹⁰² Erdal Arslan, Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2010, s. 152-153.

- Ajansların Kurulması ile bölgesel gelişme alanında AB müktesebatına uyum için çok önemli bir adım atılmış ve Katılım Ortaklığı Belgesinde taahhüt altına alınan üyelik yükümlülüklerinden, ekonomik ve sosyal uyum alanındaki en önemlilerinden bir tanesi hayata geçirilmiş olacaktır.

- Ajansların kurulumu ve işler hale getirilmesiyle AB katılım öncesi hibeleriyle desteklenen bölgesel programların yerelde bu birimler tarafından koordine edilmesi sağlanacaktır.

- Türkiye Kalkınma Ajanslarını işler ve cazip hale getirirse AB ile olan mali işbirliği boyutu da gelişecek ve AB uyum fonlarının Kalkınma Ajanslarına aktarımının sağlanması bölgesel gelişmeyi hızlandıracaktır.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre Türkiye'de Kalkınma Ajansları hem bölgelerin rekabet gücünü arttıracak hem de bölge içi ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesine çalışacaktır. Dolayısıyla mevzuatta rekabet gücünün artırılması ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi amacı birlikte yer almaktadır. Yani İngiltere'deki gibi bu iki unsurdan biri öne çıkarılmamış aksine bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi Türkiye'de Kalkınma Ajansları'yla beraber kamuoyunun gündemine yeniden getirilmiştir¹⁰³.

AB'ye aday ülke olan Türkiye tam üyelik sonrası yapısal fonlardan gerektiği gibi faydalanabilmesi için kalkınma Ajansları sistemini etkin hale getirmeli, bu kurumların yeni yönetim biçiminin bir ögesi konumuna sokmalıdır. Bunun içinde kalkınma ajanslarının birlikte çalışılabilecek, proje üretilebilecek bir kurum olduğu konusunda yalnızca üst düzey yönetici ve girişimcilerin değil tüm kesimlerin görüş birliğine varması önemlidir. Bunun en önemli yolu karar süreçlerinde katılımı sağlamaktan geçmektedir¹⁰⁴.

AB fonlarının, AB ilkeleri gereğince önceden belirlenen kriterlere göre seçilen proje tekliflerini finanse etmesinden dolayı iki temel nedenden ötürü KA'ların kurulması ihtiyacını doğurmuştur: (i) bölgenin ihtiyaçlarının ve önceliklerinin

¹⁰³ Yunus Emre Özer, "Küresel Rekabet – Bölgesel ...", s. 398.

¹⁰⁴ Ayda Eraydın, "Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumsallaşması: Kalkınma Ajansları", *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008, s. 25.

bölgedeki tüm aktörlerin katılımıyla saptanması ve bu önceliklere göre proje çağrılarının yapılması ihtiyacı; (ii) belirlenen kriterlere uygun olarak, yerel ihtiyaçlara uygun proje üretme ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi ihtiyacıdır¹⁰⁵.

Ülkemizde Avrupa Birliği desteklerinden yararlanabilmek için kamu yönetimi reformu çerçevesinde oluşturulan Kalkınma Ajansları, yarı kamusal bir özellik taşımakta, bölgedeki şirket, STK'lar ve yerel yönetimlerle işbirliği içinde kuruldukları bölgelerin küresel rekabet düzeylerini yükseltmeyi amaçlamaktadırlar. Bu anlamda, Kalkınma Ajanslarının, 1980'lerden beri dünyada egemen olan neo-liberal kalkınma politikalarına ve kapitalizmin ulaştığı küresel rekabet düzeyine en uygun yerel kalkınma aktörü olarak tasarlandıkları ve herkesin bu kuruluşların faaliyete geçmesiyle bölgelerinde bir kalkınma atılımı gerçekleştirmelerini beklediği bir gerçektir. Ancak Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, sanayileşme ve istihdam artışının, dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamada ne oranda başarılı olacağını ancak zaman gösterecektir.

Kalkınma Ajanslarına yapılan en büyük eleştiri Türkiye'nin üniter yapısını bozacağı ve federalizme sebep olacağı şeklindedir. Fakat Kalkınma Ajansları Avrupa Yapısal Fonları yönetmek ve uluslararası fonları devletin merkezi yapısını tehlikeye atmadan gerekli yerlere kanalize etmek için oluşturulmuş kurumlardır. Dolayısıyla, kalkınma ajanslarının bölgelerin oluşumuna ve bölgesel bir siyasi varlığa giden yolu açmaları neredeyse imkansız görülmektedir¹⁰⁶.

2008 yılında Ulusal Program'da bölgesel kalkınma öncelik alanlarından biri olarak kabul edilmiş ve ulusal bölgesel kalkınma stratejisinin yerel potansiyelin mobilize edilerek bölgesel fonların en etkili şekilde kullanılmasını sağlamak amacı ile yerel kalkınma girişimlerinin artırılması hedeflenmiştir. Yerel potansiyelin mobilize edilmesi olarak ifade edilen başta kalkınma ajansları olmak üzere yerel aktörlerin AB modeli olan çok düzeyli yönetim sistemine katılımlarının ve etkin rol oynamalarının desteklenmesi ve böylece AB uyum sürecinden en ileri şekilde fayda sağlanmasıdır. Kalkınma ajansları bu bağlamda yerel fon programlarının hayata geçirilmesi ve

¹⁰⁵ Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT: 2766-ÖİK:702, Ankara, 2008, s. 22.

¹⁰⁶ Elise Massicard, " Türkiye'de Bölgeselleşme Süreci", der. Ayhan Kaya ve François Bafail), *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice'nin Karşılaştırmalı Analizi*, (içinde), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.31.

bölgesel öncelik ve ihtiyaçlara göre fon aktarımının yapılmasında ayrıca yerel oyuncuların karar alma ve uygulama süreçlerine katılımlarının teşvik edilmesinde doğrudan rol almaktadır¹⁰⁷. Böylece AB fonlarının kullanımı ve AB temel ilkesi olan yerellik ilkesinin hayata geçirilmesinde kalkınma ajansları merkezde yer almaktadır. Bu giriş bölümümüzde belirttiğimiz savın doğruluk payını göstermektedir.

Bu konuda Asli Deniz Kuyucu Helvacıoğlu ve Arzu Tektaş tarafından yapılan çalışmalarda¹⁰⁸ da Türkiye’de etkin fon kullanımı ve kalkınma ajansları arasında doğrudan bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Bölge Kalkınma Ajanslarının sürece katılması bölgesel kalkınma planları ile uyumlu çağrılarının açılması sağlamakla başlamaktadır. Dağıtılan fonların etkili bir şekilde işlemesi için yapılan çağrının öncelikleri ile çağrının içerdiği illerin ekonomik kalkınma önceliklerinin uyuşması gerekmektedir. Buda bölgenin ihtiyaçlarını bilmekten geçer. Bölgeden gelen ihtiyaçların dinlenmesi yerel oyuncuların karar alma sürecine katılması ile mümkündür. Bu yazarlar tarafından 27 il de yapılan çalışma sonucunda Bölge Kalkınma Ajansları ile iletişime geçen belediyelerin AB uyum sürecinde fon kullanmada daha başarılı olduğu görülmüştür¹⁰⁹. Fonların verimli bir şekilde kullanılması ulusal, bölgesel ve bireysel üç düzeyde bütünleşmiş ve katılımcı bir karar verme neticesinde olmaktadır¹¹⁰.

AB’nin sağladığı fonlar belli sınırlara sahiptir. Bunların bölüşülmesi belli kurallar altında gerçekleşmektedir. Bu nedenle kalkınma ajansları ve bunların oluşumu ve yükledikleri işlevler kritik bir önem taşımaktadır. AB kendi demokrasi geleneği içinde kalkınma ajanslarını salt teknisyenlerin olduğu bir örgüt olarak

¹⁰⁷ Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu, , Arzu Tektaş, “ Bölgesel Kalkınma Ajansları: Etkin Fon Kullanımı ve Çok Düzeyli Yönetişime Geçiş”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, (ed. Birol Akgül, Nifset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, s. 545.

¹⁰⁸ Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız: Arzu Tektaş, Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu “ The impact of Local Decisionmaking in Regional Development Schemes on the Achievement of Efficiency in EU Funds”, *Proceedings Of World Academy Of Science, Engineering And Technology*, 2008, Volume:34; Arzu Tektaş, Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu “ The Policy and Efficiency Analysis of EU Pre-Accession Funds in Turkey as the Instruments of Multi-Level Governance”, *Lex Localis- Journal of Local Self Government*, Cilt: 8, Sayı:2, 2010, Arzu Tektaş, Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu “Comparative Performance Assessment In EU Pre-Accession Funds”, *New, Advanced Technologies*, INTECH Publications, (ed. Alexander Lazinica), 2010, Hırvatistan.

¹⁰⁹ Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu, , Arzu Tektaş, “ Bölgesel Kalkınma Ajansları ...”, s.546.

¹¹⁰ Arzu Tektaş, Asli Deniz Helvacıoğlu Kuyucu “ The impact of Local Decisionmaking in Regional Development Schemes on the Achievement of Efficiency in EU Funds”, *Proceedings Of World Academy Of Science, Engineering And Technology*, Volume:34, 2008, s.656.

görmemektedir. Kalkınma Ajanslarını bir yönetim mekanizması içinde görmektedir¹¹¹.

¹¹¹ İlhan Tekeli; Birol Akgül, Nıfset Uzay (ed.), “ Bölgesel Kalkınma Ajanslarını Yararlı Bir Türkiye Projesi Haline Getirebilir miyiz?”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, s.636.

SONUÇ

1957’de altı kurucu devlet tarafından imzalanan Roma Antlaşması ile temelleri atılan Avrupa Birliği, üye ülke vatandaşlarının hayatlarını iyileştirmek ve onlar için daha yaşanabilir bir dünya yaratmak amacını taşımaktadır. Bugün AB’nin temel amaçları arasında; ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak, tarım, ulaştırma, rekabet gibi bir çok alanda politikalar oluşturmak, ekonomik politikaları yakınlaştırmak, ekonomik ve parasal birlik kurmak, ortak bir dış politika oluşturmak, uluslararası platformda “Avrupa Birliği kimliğini” çeşitli yöntemlerle oluşturmaya çalışmak, özgürlük, güvenlik ve adalet ilkelerinin hakim olduğu bir birlik oluşturmak, AB organları tarafından bir Avrupa Hukuku sisteminin uygulanmasını sağlamak ve Avrupa Vatandaşlığı ilkesini uygulamak yer almaktadır

Avrupa Birliği; ulus-üstü (supra-national) bir birliktir ve üye ülkeleri çeşitli derecelerde bağlayan, kendisine özgü hukuk kurallarına sahiptir. Birlik içerisinde uygulanan ortak politikalar, üye ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıları üzerinde çok yönlü etkilerde bulunmaktadır. Üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimleri de bu politikalardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Yerel ve bölgesel yönetimler AB kararlarının uygulanmasında, Avrupa Vatandaşlığı veya Avrupa Bilinci gibi süreçlerde merkezi yönetim ve AB organları için vazgeçilmez birer partner olarak kendilerini kabul ettirmişlerdir. AB Bölgesel Politikası’nda yerel birimler halka en yakın kurumlar olmalarından dolayı önemli rol oynamakta, politika araçlarının temel uygulayıcısı ve yararlanıcısı konumunda bulunmaktadırlar. Bu bağlamda 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 17 Aralık tarihli AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanan Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği’nin demokratik, etkili ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması ve kurumsal zorlukların giderilmesi amacı gözetilmiştir.

Yerel birimler, Avrupa Birliği için hassas konulardan biridir. Kentler, belediyeler ve bölgeler Avrupa mevzuatının uygulanmaya konmasıyla birçok doğrudan riske ve Avrupa düzeyinde oluşturulan karar alma mekanizmaları nedeniyle de dolaylı risklere açık olacaklardır. Siyasi aktörlerin sayısı ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde artarken, Birlik bünyesinde kararların tek bir merkezden, Brüksel’den alınması, siyasi merkezîyetçiliği ön plana çıkarmakta, bu durum yerel otoritelerin

karar ve uygulama süreçlerinin etkinlik ve geçerliliğini yeniden ele alıp sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Yaşama geçirilmiş bütünleşik bir siyasi birlik için, Avrupa entegrasyon sürecinde bu konu hakkında pek çok politikalar üretilmiş ve çeşitli kurumlar oluşturulmuştur. Ekonomik ve siyasi olarak tam bütünleşme yolunda ilerleyen Avrupa Birliği'nin, üye ülkelerin egemenlik haklarıyla ilişkili bir takım yetkilerini kullanmaya başlaması üzerine, üye devletlerin egemenlik alanlarının korunması ve Avrupa Birliği'nin üye devletler ile yerel ve bölgesel yönetimler aleyhine yetkilerinin oldukça genişlemesi önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun, AB antlaşmalarında subsidiarite ilkesine yer verilerek aşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede bir yandan merkeziyetçiliğin getirdiği sakıncalar önlenmeye çalışılırken diğer yandan da yerel ve bölgesel yönetimlerin daha demokratik bir biçimde işlevlerini sağlamaları ve kendilerini ifade edebilmelerinin adımları atılmıştır. Ülkenin önemi giderek artmaktadır. Başlangıçta daha zayıf bir ilke olan yerellik ilkesinin Lizbon Antlaşması'nda yeterli olmasa da öngörülen yeni denetim mekanizmalarıyla güçlendirildiği ve daha etkili bir ilke haline geldiği görülmektedir. Birlik çerçevesinde, yerellik ilkesinden beklenen temel amaç, birlik ile üye devletler arasında yetki ve görev paylaşımını belirlemektir. Bu doğrultuda temel amaç, gerçekleştirilebildiği ölçüde karar mekanizmalarını vatandaşa yakınlaştırmak; üye devletlerin ulusal kimliklerini güvence altına almak ve haklarını korumak, yurttaşlara Avrupa'nın bütünleşme sürecinin benimsenmesini sağlamaktır.

Avrupa Birliği küresel anlamda daha etkin olabilmek amacıyla ve ekonomik ve sosyal alanlarda birlik politikaların hayata geçirilmesi hedefi ile dünyanın değişik bölge ve ülkelere mali yardımlarda bulunmaktadır. Mali yardımların hedefleri ise: Bölgesel kalkınmışlık farklarının giderilmesi, üye ülke bazında ve Birlik genelinde refahın artırılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, rekabet güçlerinin artırılması, tarım politikaları, yapısal politikalar, çevre politikaları, ulaştırma politikaları, turizm politikaları, Avrupa güvenlik ve savunma politikası, eğitim politikası, vergi ve mali sektör uyum politikaları, ticaret ve sanayi politikaları ve sayıları daha da çoğaltılabilecek konularda, birlikteliğin gerektireceği nitelikte hareket etme temeline dayalı hedefler kapsamında örneklendirilebilir. Kalkınmada geri kalmış olan veya dönüşüm sorunlarıyla karşı karşıya olan bölgelerde yatırımların teşvik edilmesi vasıtasıyla ekonomik ve sosyal kaynaşmayı

güçlendirmek, Avrupa Yatırım Bankası'nın değişmez bir önceliğidir. Yani, AB Anlaşmalarını şekillendiren “yerellik” ilkesi sonucu yerel ve bölgesel yönetimler özellikle istihdamı artırmaya, alt yapı iyileştirmeye ve ekonomik ve sınai kalkınmayı gerçekleştirmeye yönelik olarak AB mali yardımlarından aktarılan kaynaklardan önemli bir bölümünü yönetme ve kullanma yetkisine sahip olmuşlardır.

Bu bağlamda Avrupa Birliği mali yardımlarını birlik içi mali yardımlar ve birlik dışı mali yardımlar olarak ayırmak mümkündür. Birlik içi mali yardımlar sayesinde üye ülkeler arasındaki bölgesel farklılıkları ortadan kaldırarak refah düzeyinin tüm Birlik dahilinde uyumlaştırılması amacıyla topluluk içinde Yapısal Fonlar ve Uyum Fonları oluşturulmuştur. Aday ülkeler ise PHARE, ISPA ve SAPARD programlarından yararlanmışlardır. 2007-2013 dönemi mali perspektifi ile AB aday ve potansiyel aday ülkelere yönelik mali yardımlarını tek bir çerçevede toplamıştır. IPA (Katılım Öncesi Mali Yardım) adı ile tesis edilen bu süreçte mali yardımlar artık tek bir başlık altında ve belirlenen bileşenler doğrultusunda yapılmaktadır.

Avrupa Birliği ile mali işbirliği süreci ülkemiz ile Topluluk ilişkilerinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu süreçte aktarılan mali yardımlar miktar ve niteliği, toplulukla siyasi ilişkilere de bağlı olarak sürekli değişen bir seyir izlemiştir. Bugün AB ile katılım öncesi mali işbirliğinden, Türkiye Katılım Ortaklığı ve AB Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Programda yer alan öncelik ve taahhütlerimizi somutlaştırmak üzere, mali fırsatlar ortaya koyan mekanizma anlaşılmaktadır. Türkiye açısından Avrupa Birliği mali yardımlarının 1964 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başladığı görülmektedir. Ankara Anlaşmasından gümrük birliği Antlaşmasının yürürlüğe girdiği döneme kadar geçen sürede Avrupa Birliği tarafından Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimine katkıda bulunmak amacıyla birçok yardım yapılmıştır. Türkiye'nin adaylık dönemine girmesiyle beraber AB'den almakta olduğu mali yardımlar, önceki dönemlere kıyasla hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Mali Protokoller Dönemi'nde (1964-1986) toplam 827 milyon ECU, Adaylık Öncesi Dönem'de (1987-1999) toplam 1,085 milyar ECU tutarında mali yardım alan Türkiye, sadece ilk adaylık mali dönemi olan 2000-2006 yılları arasında 1,095 milyar Euro'su hibe, geriye kalan 2,520 milyar Euro'luk bölümü kredilerden oluşmak üzere toplam 3,615 milyar Euro mali yardım temin etmiştir.

İçinde bulunduğumuz mali perspektifin ilk 4 yılında da katılım öncesi mali yardım kapsamında (2007-2010) Türkiye'ye proje bazlı olarak kullanılmak üzere toplam 2,246 milyar Euro mali yardım verilmiştir. Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının, gelecek yıllar boyunca Türkiye'ye mali yardım sağlayan önemli bir kaynak olacağı görülmektedir. Ancak, bu kaynaklardan daha fazla pay alabilmesi için Türkiye'nin daha fazla proje üretmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda kalkınma ajanslarının önemi karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme olgusu ile bölgesel gelişmenin kavramsallaştırılmasında ve bölgesel politikaların uygulanmasında önemli temel değişimler meydana gelmiştir. Başlangıcı 80 yıl öncesine kadar giden bu değişim, bölgesel gelişmenin teorik temellerinin yeniden yorumlanmasına yol açmış ve kalkınma ekonomisini açıklayan yeni yaklaşımlarla başlamış; bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bölgesel hedefler ve faaliyet alanlarındaki değişimlerle sürmüştür. Bu doğrultuda, Yeni bölgecilik akımı, bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik yeni bir gündem oluşturmuştur. Oluşan bu gündemin sonuçlarından bir tanesi de Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır.

Bölge kavramı sınırları belli, mekansal olarak birbirine bağlı, merkezi otoritenin güdümünde şekillenmiş birimler olarak görüldüğü geleneksel bölge anlayışından sıyrılıp daha esnek bir yapı kazanarak, ilişki ağı ile belirlenen, mekansal süreklilik koşulu olmayan, uluslararası ilişkilere açık, sınırları değişken bir birim olarak yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu bağlamda BKA'ları da, bölgesel kalkınma stratejisi olarak giderek önem kazanmış ve kendisini bölgeler Avrupa'sı olarak tanımlayan AB tarafından bölgesel kalkınma politikasının temel aracı olarak önemli bir konum elde etmiştir.

1985 tarihli Beyaz Kitap'la birlikte AB klasik ortak pazar anlayışının dışına çıkarak çeşitli alanlarda değişik politika seçenekleri ortaya koymaya başlamıştır. Benimsenen politikalardan biri de bölgelerarası ekonomik ve sosyal dengenin tesis edilmesidir. AB'nin bölgesel politikasıyla eşgüdümlü olan yerellik politikası da AB Temel Haklar Şartı'nda garanti altına alınan bir ilkedir. Yani, AB bölgesel ve yerellik politikalarını paralel bir anlayış içerisinde sürdürmektedir. Bu bağlamda AB'nin bölgesel politikasının esas amacının, bölgeler arasında görülen ekonomik ve

toplumsal gelişmişlik farklılıklarının önüne geçebilme düşüncesi olduğunu söylemek mümkündür. Bu hedefe ise ancak bölgesel rekabeti sağlayıcı önlemlerle ulaşılabilecektir. Küreselleşme ve onun devamı olan bölgeselleşme politikalarının bir sonucu olarak AB, ulusaltı faktörlere, bölgesel politikalara ve yerel aktörlere önem vermektedir. Yönetişim ilkesi çerçevesinde, bölgesel değerlerin ön planda olmasını planlayan AB; insan hakları, çok kültürlülük, sosyal gelişmeler ve ekonomik kalkınma gibi dinamikleri içeren Bölgeler Politikasını uygulamak için BKA'ları kullanmaktadır. Yani Avrupa Birliği'nin aday ve üye ülkelere bölgesel politika açısından önerdiği model, Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Avrupa Birliği; Bölgesel Kalkınma Ajansları'ndan, bölgesel politikaların yürütülmesinde ve bölgesel kalkınma amaçlı fonların kullanılmasında faydalanmaktadır. Türkiye de bu bağlamda geleneksel bölgesel politika anlayışından sıyrılmış ve kalkınma ajanslarının etkili olduğu bir bölgesel kalkınma anlayışına yönelmiştir.

Türkiye de bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacıyla uzun yıllar bölgesel planlar hazırlanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan DAP, DOKAP, GAP gibi projeler önemli çalışmalarlardır. Ancak, ulusal siyasette yaşanan kararsızlıklar, önceliklerin sürekli değişmesine ve böylece bölgesel kalkınma çabalarının başarılı sonuçlar elde edememesine neden olmuştur. Bu noktada sürdürülebilir planlama anlayışının önemi gün yüzüne çıkmaktadır. AB'ye giriş sürecinde Türkiye bölgesel gelişmeyi sağlamak, AB'nin üye devletlere kullandığı fonlarından yararlanmak ve bölgesel politikalarını AB ile uyumlaştırmak amacıyla BKA'ları kurmuştur. Şu anda aktif olarak 26 tane kalkınma ajansı bulunmaktadır. Ülkemizde 1982 Anayasası'nın 126. Maddesi, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlanması için birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurma iznini vermektedir. Bu kanuna dayanarak, Türkiye'de Serbest Bölgeler, Bölge Valilikleri, Olağan Üstü Hal Bölge Valiliği, Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma idaresi kurulmuştur. Kalkınma Ajansları da yine Anayasanın 126. Maddesi gerekçe gösterilerek oluşturulmuştur. AB'ye uyum süreci çerçevesinde kalkınma ajanslarının kurulması ile ilgili temel üç gelişme yaşanmıştır. Bunlar, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve NUTS sistemine geçilmesi olarak ortaya konabilir. Bu gelişmelerden sonra ise kalkınma ajanslarının kurulması ile ilgili yasal zemin hazırlanmaya başlanmış ve 5449 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Fakat

bu yasanın çıkması ile bölgesel kalkınma ajansları kurulmuş değildir. Bunun için ayrı bir Bakanlar Kurulu Kararına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda Hükümet pilot bölge olarak seçtiği İzmir ve Adana-Mersin illerinde kalkınma ajansları kurulmasına dair kararı alarak Türkiye'nin ilk kalkınma ajansının kurulmasını sağlamıştır. Bu karardan sonra kalkınma ajanslarının çalışma usul ve esasları ile ilgili yönetmelik ve kalkınma ajansları personel yönetmeliği Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kalkınma Ajansları AB fonları ile bütünleşen gelirlerini kullanarak, yerelde insan kaynaklarının geliştirilmesine ve proje kapasitesinin artırılmasına katkı sağlayacak, yerel ekonomilerin merkezi KOBİ'lerin faaliyetlerini destekleyecek, bölgelerin iş ve yatırım imkanlarının tanıtımını yaparak bu imkanların artmasını sağlayacaktır. Kalkınma Ajanslarının koordinasyonu ile Türkiye ekonomik ve sosyal uyum başlığı altında AB hibelerinin büyük miktarını oluşturan bölgesel kalkınma fonlarını etkili bir şekilde kullanabilecektir.

Kalkınma Ajansları, Türkiye'de gündeme geldiğinden bu yana ağırlıklı olarak siyasi boyutuyla değerlendirilmiştir. Bu durum Kalkınma Ajanslarının salt bölgeselcilik akımlarını tetikleyecek, siyasi bölgelerin oluşmasına yol açacak bir yapı olarak düşünülmesine ve onlardan uzak durulmasına yol açmıştır. Aslında ajansların statüsü, organlarının yapısı, hedeflerine nasıl ulaşabileceği, personel yapısı gibi alanlar üzerinde yoğunlaşmak ve bu konuyu teknik boyutuyla analiz yapmak gerekmektedir. Çünkü daha çok ajanslara yönelik yapılan salt siyasi değerlendirmeler kamuoyunda olumsuz bir yaklaşım oluşturmaktadır. Oysa ki, ajanslar kurulacağı bölgede kamu; sivil ve özel tüm aktörler arası işbirliğini tesis edecek en önemli kurumlardır. Dolayısıyla ajansların teknik boyutuyla analizine ve işlevselliğine yönelik yapıcı eleştirilere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

16-19 Haziran 2011 tarihleri arasında Erzurum Palandöken'de Birinci Kalkınma Ajansları Konferansı yapılmıştır. Bu konferansın sonucunda yayınlanan bildiriye ajans sisteminin daha etkili kılınması, ajansların kurumsal mükemmeliyete ulaşmaları için çaba gösterileceği ifade edilmiştir. Bu tür konferansların yapılması; kalkınma ajanslarının etkinliği ve Türkiye tarafından kalkınma ajanslarına verilen önemin gösterilmesi için önemlidir. Yani Kalkınma Ajansları Anadolu'nun kalkınması

açısından yeni bir dönemin başlangıcı olabilir ancak Ajansların yararlı olabilmesi için mevcut merkezîyetçi yapıların terk edilmesi gerekmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde yerellik ilkesinin felsefi temellerinden başlayarak ilkenin AB yasalarına girişi, bu anlamda yapılan anlaşmalar ve çıkarılmaya çalışılan Anayasa ile kazandığı etkinliği ve bu ilkenin hayata geçirilmesi için çalışan bölgeler komitesinin faaliyetlerine değindik. İkinci bölümde AB'nin yerellik ilkesi bağlamında yerel ve bölgesel yönetimlere, birliğe uyum bağlamında sağladığı mali yardımlara yer verdik. Bu bölümün diğer bir özelliği de üye olmayan üçüncü ülkelere yönelik AB fonlarına da değinmemizdi. AB'nin bu anlayışı, üçüncü ülkelere de kendi politikalarının benimsetilmesindeki isteğidir. Yine ikinci bölümde; aday ülke olan Türkiye için AB tarafından sağlanan mali yardımlara, adaylık öncesi ve adaylık sonrası olmak üzere iki kısımda yer verdik. Bu bölümde yeni mali yardım aracı olan IPA'ya değinmekle yeni dönem mali yardım aracı hakkında da bilgi vermiş olduk. Üçüncü bölümde AB'nin değişen bölgesel politika anlayışı ve bu bağlamda oluşturulmasını istediği Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yer verdik. Dördüncü bölümde Türkiye'de kalkınma ajanslarının yapıları ve bu bağlamda iki örnek ile kalkınma ajanslarının işlevlerine değindik. Çalışmamızın giriş bölümünde temel hipotez olarak sunduğumuz AB'nin yerellik ilkesi, bölgesel politikası ve mali yardımları için kalkınma ajansları önem taşımaktadır savı incelenmiş, kalkınma ajansları ve araştırılan literatür sonucunda bu sav doğrulanmaya çalışılmıştır. İncelediğimiz iki örnek üzerinden sonuca varmaya çalışırsak; iki örnek ajansımız yerel aktörlerin katılımı açısından yerellik ilkesinin vücut bulmasını sağlamış, gelirleri arasında bulunan AB'den gelen kaynaklar ile bölgenin kalkınması için programlara çıkıp çeşitli projelere destek vermiş bu destekler ile buldukları bölgenin ihtiyaçları ve bölgenin cazibesini arttırarak, yabancı ve yerli yatırımların artması yönünde adımlar atmışlardır. AB'nin bölgesel politikası açısından ise 2007-2013 dönemi için AB'nin benimsediği politika anlayışı olan bölgelerarası rekabet edebilirliğin artırılması anlayışı için kalkınma ajansları; bölgelerinin kalkınma ve gelişmesine sağladıkları faydalar üzerinden katkısı ile cevap verilmiştir. Yani kalkınma ajansları, AB'nin yeni dönem bölgesel politikasının vazgeçilmez bir aktörü olarak aday ülkelerde de yaşama geçirilerek aday ülke için mali yardımları alıp kullanmada ve proje ürettikçe artan mali yardım mantığının olduğu AB'den yeni

kaynaklarının gelmesi için kurulması zorunlu birimler olarak karşımız çıkmıştır. Hem aday ülkelere hem de üye ülkelere mali yardım sağlayan AB bu yardımların bölgeler arasındaki farklılıkların azaltılması amacı ile Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kullanmasını aday ülkelere teşvik etmesi bu ajansların ülkemiz için gerekliliğini göstermektedir. Kurulan kalkınma ajanslarından iki örnek alınarak bunların buldukları bölgenin kalkınması ve yerel aktörlerin katılımı açısından gerçekleştirdiklerinin gösterilmesi ile ileri sürülen savın doğruluğunun aranması sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Aaron Martin, “The Principle of Subsidiarity and Institutional Predispositions: Do the European Parliament, the German Bundestag, and the Bavarian Landtag Define Subsidiarity Differently?”, CAP Working Paper, July 2010, www.cap-lmu.de/publikationen/2010/martin.php, s.3, (24.02.2011).
- Acartürk Ertuğrul, Sacit H. Akdede, “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye’de Yerel Yönetimler”, *Yerel Yönetimler Kongresi Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bildiriler Kitabı*, 3-4 Aralık 2004, Pozitif Matbaacılık, Biga-Çanakkale, 2004, 353-362.
- Acer Yücel, Mahir Gümüş, Structural Development of the European Union Social Dimension and the Lisbon Strategy, <http://www.turkishweekly.net/article/124/structural-development-of-the-european-union-social-dimension-and-the-lisbon-strategy.html>, (15.03.2011).
- Akçam Zekeriya, “Avrupa Anayasal Antlaşması’nda Milli Meclislerin Rolü ve İkincilik ve Oransallık İlkeleri”, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg22/zekeriya.pdf, (02.01.2011).
- Akgül Birol, Muhammed Ziya Paköz, “ Türkiye’nin Bölgesel Kalkınma Politikalarındaki Değişim ve Dönüşümün Karşılaştırmalı Analizi”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:469, 2010, 37-49.
- Akın Naci, “Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Akın Semiha, Fatih Feramuz Yıldız, “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türk Tarımına Etkileri”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi, Sayı: 163, 2005, ss.38-44.
- Akkahve Deniz, AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programlarının Yönetimi ve Yapısal Fonlara Hazırlık”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Akpınar Rasim, “Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları”, <http://www.kentli.org/makale/akpinar.htm>, (04.04.2011).
- Aksoy Tahir, Avrupa Birliği Bütçesi, Fonları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Aktar Cengiz, “Bölgesel Politikalar”, (der. Cengiz Aktar). *AB'nin Genişleme Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, ss.65-76.
- Altan Rıfat, “AB ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Politikası AB Bölgesel Kalkınma Politikasına Ne Kadar Uyumlu?”, <http://www.stratejikboyut.com/haber/bolgesel-kalkinma-politikamizin-abye-uyumu-28096.html>, (04.04.2011)
- Altınışik İsa, Hasan Sencer Peker, “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Ekonomik Önemi, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Durumları”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı:34, 2010, ss.145-156. http://www.butce.org/Html/dergi/34/8_i_altinisik_h_peker.pdf, s.146.
- Altundağ Hüseyin, AB Kırsal Kalkınma Politikasında Leader Yaklaşımının Yeri ve Türkiye'de Uygulamaya Yönelik Yapılan Çalışmalar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (Uzmanlık Tezi), Ankara, 2008.
- Apan Ahmet, “AB Mevzuatında Hizmette Yerellik (Subsidiarity) İlkesi”, *Türk İdare Dergisi*, 2006, Cilt:78, Sayı 450, ss.29-41.
- Arıkan Yeşeren Eliçin, “Bütünleşen Avrupa'da Yerel Yönetimler”, *TÜSİAD Görüş Dergisi*, Sayı 58, 2004, ss.38-51.
- Arslan Erdal, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt:11, Sayı:3, 2010, ss.85-108. <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1134.pdf>, (14.07.2011), s. 97.
- Arslan Erdal, Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2010.
- Atay Ahmet, Avrupa Tarımsal Yönlendirme Ve Garanti Fonu Ve Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracının Hedef, Kapsam ve Yöntemlerinin İrlanda Örneği Çerçevesinde İncelenmesi, (Uzmanlık Tezi), Ankara, 2004.
- Aydemir Süleyman Ruhi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının Işığı Altında Türk Yerel Yönetimleri, *Mevzuat Dergisi*, Cilt:4, Sayı.5, 2001. <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/09a/01.htm>
- Aydın Ali Kemal,” AB Bütçesi: Hazırlanması, Gelir Kaynakları, Gider Kalemleri ve Denetimi”, Uluslararası *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Mayıs 2004, Sayı:13, ss.23-30. http://www.mfa.gov.tr/ab-butcesi_-hazirlanmasi_-gelir-kaynaklari_-gider-kalemleri-ve-denetimi.tr.mfa, (28.03.2011)

- Bakırcı Muzaffer, “Avrupa Birliği Üyelik Öncesi Destek Fonu’nun (IPA) Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD), Türkiye’nin Durumu ve Muhtemel Etkileri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:21, 2009, 53-78.
- Barlas Emin, Berkan Karagöz, “Subsidiarite İlkesi: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1, 2007, ss.155-174.
- Bezci Bünyamin, Bayram Coşkun, Avrupa Birliği ve Subsidiarite İlkesi: İlkenin AB’de Uygulanması ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, 2007, ss.5-27.
- Bilecen Halil, Neo-Liberalizm ve Yerel Yönetimler Ekseninde Subsidiarite İlkesine Bir Bakış: Avrupa Birliği Örneği, <http://www.usakgundem.com/makale/55/neo-liberalizm-ve-yerel-y%C3%B6netimler-ekseninde-subsidairite-%C4%B0lkesine-bir-bak%C4%B1%C5%9F-avrupa-birli%C4%9Fi-%C3%B6me%C4%9Fi-.html>, (13/01/2011).
- Bilge Semih, Ferdi Çelikay, “Avrupa Birliği Bütçesinin Geleceği: Bütçe Revizyon Çalışmaları”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 157, 2009.
- Bilici Nurettin, “Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Dayanılmaz Cazibesi”, *ASOMEDYA*, Mayıs, 2005, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyamayis2005/dosyamayis2005.html>, (06.04.2011).
- Bilici Nurettin, “Avrupa Birliği’nde Mali Yardım Kavgası Türkiye’de Başka Kavgalar”, *ASO MEDYA*, 2002, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedyanisan2002/dosyanisan2002.html>, (02.03.2011)
- Bilici Nurettin, Avrupa Birliği- Türkiye İlişkileri (Temel Bilgiler, İktisadi- Mali Konular), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, 3. Baskı.
- Bingöl Pelin, “Avrupa Birliği Lizbon Anlaşması ve Anlaşmanın Yerel Yönetimlere Etkisi”, *Yerel Siyaset*, Yıl:4, Sayı:39, 2010, ss.44-48.
- Bostancı Yalçın, “Kalkınma Ajansları Personelinin Hukuki Statüsünün İş Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, (ed. Birol Akgül, Nıfset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2010, ss.487-506.
- Can Ergüder, Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü İzmir Kalkınma Ajansı Örneği, Altın Nokta Yayınevi, İzmir, 2011.
- Can Ergüder, Dilek Akdenizli Kocagül, Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politika'nın Gelişimi ve Yapısal Fonlar, TEPAV, 2008.

- Can Ergüder, Suna S. Yaşar, “İzmir Kalkınma Ajansı: Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008.
- Can Ergüder, Sibel Ersin, “Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Sayı: 456, 2007, ss.129-136.
- Can Ergüder, Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Değerlendirme, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- Can Metin, Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: Sapard ve İpard Örneği, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2007.
- Canatan Bilal, *Düşünce Tarihinde Kamu Hukukunda Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi (Subdididritat, Subsidiarite, Subsidiarity)*, Ankara 2001.
- Çalışır Eyüp, AB Anayasasının İlkeleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi), 2006, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çalt Gökhan, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”,
http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14&sube=,
 (08.04.2011), s.6.
- Çamur Kübra Cihangir, Özge Gümüş, “İstatistiki Bölge Birimleri”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, (Der. Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005, ss.147-157.
- Çelikleş İbrahim, “2007–2013 Mali Perspektifi İçin Öngörülen Avrupa Birliği Katılım Öncesi Fonlarının Yapısı”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 63, 2006, ss.39-63.
- Çelikleş İbrahim, “Katılım Öncesi Mali Yardım Aracının Merkezi Olmayan Yapılanmada Getirdiği Değişiklikler ve Yardımların Planlanması”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:74-75, 2009.
- Çeşmecioğlu Senem, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ve Türkiye, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2003-34, İstanbul 2003.
- Çolakoğlu Mustafa H., “Kobi Rehberi”, TOBB Genel Yayın No Genel: 359, <http://www.istekobi.com.tr/kobi-bilgi-merkezi/haberler/turkiye-ye-2-milyar-euro-kredi-ayrildi-h8684.aspx>, (28/03/2011).
- Çubukçu Dilek Özkök, Avrupa Birliği Çerçevesinde Yerel Yönetimler ve Gelir Yapıları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:63, Sayı:1, 2008, ss.81-120.

- Dedeoğlu Emin, “Yeni Nesil Bölgesel Planlama Deneyimi Üzerine Bir Yönetişim Çerçevesi Önerisi”, http://www.tepav.org.tr/upload/files/13022938557.Yeni_Nesil_Bolgesel_Planlama_Deneyimi_Uzerine_Bir_Yonetisim_Cercevesi_Onerisi.pdf, (09.07.2011), s.5.
- Dericioğlu Taylan, Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) ve Bölgesel Kalkınmada Ajanslar Arası İşbirliği: İstanbul Marmara Örneği”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008.
- Diraor Burcu Miraç, Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma: Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler, (Uzmanlık Tezi), Yayın No: DPT: 2764, Ankara, 2008,
- Diriöz, Ozan, “AB’nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye”, *Gümrük Dünyası Dergisi*, Sayı:50, 2008, ss.60-68.
- DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Özel İhtisas Komisyonu Raporu Bölgesel Gelişme, Ankara, 2008, Yayın No: 2766-ÖİK-702.
- Dura Cihan, Hayriye Atik, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2007.
- Dura Yahya Can, “Dünya Uygulamaları Bağlamında “Kalkınma Ajansları” nın Yapısal Analizi”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Say:455, 2007, ss.147-171.
- Dural Yüce Betül, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Planlı Ekonomiden Piyasa Ekonomisine Geçişleri ve Bu Sürece Avrupa Birliği’nin Katkıları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, 2007.
- Ekmen Azmi, Avrupa Birliği’nin Üye Ülkelere Sağladığı Mali Yardımlar ve Türkiye, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008.
- Elçi Seda, Avrupa Birliği Yapısal Fonları, AB Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.
- Elise Massicard, “Türkiye’de Bölgeselleşme Süreci”, *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice’nin Karşılaştırmalı Analizi*, (Der. Ayhan Kaya ve François Bafoil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, ss.17-35.
- Emil M. Ferhat, H. Hakan Yılmaz, “Avrupa Birliği Türkiye Arasında Yerel Yönetimlerin Finansman ve Yönetim Uyumlaştırılması, Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, 23 - 27 Mayıs, 2005, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 258-274.
- Eraydın Ayda, “Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumsallaşması: Kalkınma Ajansları”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008.

- Ersan Tuğçe, “Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye”, *Ekonomik Forum*, Sayı:58, 2010, <http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/AYBveTürkiye.pdf>, s. 58.
- Esen Adem, “Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Çerçevesinde Ülkemizde Yerel Yönetimler”, *Yerel Siyaset*, Yıl:1, Sayı:5, 2006, ss.48-55.
- Esen Erol, “Yerel Yönetimlerin Avrupa Birliği Konusunda Eğitim Gereksinimleri: Görüşler ve Öneriler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 15, Sayı: 3, 2006, ss.7-26.
- Esen Selin, “Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergi*, Cilt:59, Sayı:4, 2004, ss.90-122.
- Fırat Serap, “Avrupa Birliği Bütünleşmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü”, *Belediye Dünyası Dergisi*, Cilt:6, Sayı:10, 2005, ss.28-37.
- Florence Bouvet, Sandy Dall’erba, “European Regional Structural Funds: How Large is The Influence of Politics on the Allocation Process”, *Journal of Common Market Studies*, Volume: 48, Number: 3, 2010, pp.501-528.
- Gaytancıoğlu Okan, “AB Ortak Tarım Politikası Karşısında Türkiye Tarımı”, www.gubretas.com.tr/MAKALEFILE/okaytancioglu1.doc, (29.03.2011).
- Gençkol Metin, Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye, Uzmanlık Tezi, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2679, 2003.
- Görün Mustafa, Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetimin Uygulanabilirliği: Türkiye’de Stratejik Yönetim Konusunda Hukuksal Düzenlemeler, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, Ankara, 2008, ss.35-51.
- Gösterici Hüseyin, Burhan Ormanoğlu, “Avrupa Birliği “IPA” Mali Yardım Sistemi/2007-2013 Dönemi Uygulaması”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2, 2007, www.vanproje.com/ipa/IPA_2007-2013_Donemi.pdf, (25.05.2011), s.102.
- Gösterici Hüseyin, Burhan Ormanoğlu, “AB Mali Yardımları ve IPA Uygulamasına Geçiş”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Sayı:456, 2007, ss.163-192.
- Güler Birgül Ayman, “Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel ‘Kalkınma’ Ajansları”, http://www.yayed.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=194&tipi=9&sube=0, (14.07.2011), s. 2.
- Güler Mahmut, Çiğdem Aksu, Gökben Demirbaş, “Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Kent Kalkınmasına Etkisi: Edirne Örneği”, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum

- Bildirileri 1, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ekim 2009, ss.319-330.
- Güner Ümit, Avrupa Birliği'nin Mali Yardımları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2006.
- Güngör Kamil, "Avrupa Birliği'nin Üçüncü Ülkelere Yönelik Mali Yardımları ve Türkiye", <<http://www.mevzuatdergisi.com/2000/11a/02.htm>>, (12.05.2011).
- Harvey Armstong, "Regional Policy", *The European Union Economics and Policies*, (ed. Ali M. El Agra), 7. Baskı, 2004, ss.401-420.
- Hasanoğlu Mürteza, Ziya Aliyev, "Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 60, 2006, ss.81-104.
- Ingmar Karlsson, *Bölgeler Avrupası*, (çev. Orhan Kurmuş), İstanbul, 2007.
- İnaç Hüsamettin, Feyzullah Ünal, "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Ve Türkiye'de Belediyeler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:17, ss.1-24.
- Jerzy Glucksman, "AB Genişleme Sürecinin Işığında Ortak Tarım Politikası", (çev. Oğuz Erdoğan), http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/553e94d39fd4649_ek.pdf?tipi=14&sube=, (29.03.2011).
- Kara Murat, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2774, 2008.
- Karabacak Hakan, "Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği", *Maliye Dergisi*, 2004, No:146, ss.86-91.
- Karabacak Nihal Samsun, "Avrupa Birliği'nin 2007-2013 Bütçesi", *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı:24, 2007, ss.16-23.
- Karakılçık Yusuf, Canan Emek Sarıgül, "Bir "Ekonomik Yönetişim Modeli" Olarak Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) Uygulaması: Üniter Yapının ve Sosyal Devletin Tasfiyesi Mi Tesviyesi Mi?", ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf/28.pdf, (06.07.2011), s.391.
- Karasu Koray, "Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları", www.yayed.org.tr/resimler/ekler/5422afb467e9456_ek.pdf, (09.07.2011), s. 10.
- Karauçak Oğuz Şebnem, "Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımları", *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*, Sayı:147, 2000, ss.27-43.

- Karluk Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Basım, 8. Baskı, İstanbul 2005.
- Kaya Ahmet, “Avrupa Birliği Programlarına İlişkin Temel Yaklaşımlar”, *Türk İdare İdaresi*, Cilt:77, Sayı:446, 2005, ss.121-150.
- Kaya Feridun, “Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (İPA) Kapsamında AB Mali Yardım Programları ve Yapısal Fonlarının Türkiye İş Kurumu Hizmetlerinin Etkinleştirilmesindeki Rolü”, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.
- Kaya Oktay, “Uluslararası Entegrasyon Sürecinin Yerel Yönetimler Maliyesi Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kaya Yeşim, “Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Yerel Yönetim Politikaları, Subsidiarite İlkesi Bağlamında Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Değerlendirmeler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.
- Kayasü Serap, Suna S. Yaşar, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal Ve Kurumsal Dönüşümler”, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 199-213, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Keleş Ruşen, “Hizmette Halka Yakınlık(Subsidiarity) İlkesi ve Yerel Yönetimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, 1995, ss.3-14.
- Keleş Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset* 6. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 2009.
- Kerman Uysal, “Avrupa Birliği: Yerel Ve Bölgesel Yönetimler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, 2009, ss.273-286.
- Keser Hasan; Esra Demircan ve Hamit Palabıyık (ed.) “Avrupa Bütünleşme Sürecinde Yerel Yönetimler”, *1. Ulusal Yerel Yönetimler Çalıştayı*, Çanakkale 3-4 Aralık 2004, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi İdari Bilimler Yayını, 117-125, Çanakkale, 2003.
- Keskin Hidayet, Onur Sungur, “Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, 2010, ss.271-293.
- Koçak Süleyman Yaman, “Ankara Anlaşması’ndan Müzakerelere Avrupa Birliği Mali Yardımları”, *Yönetim ve Ekonomi*, 2009, Cilt:16, Sayı:2, ss.133-146.
- Koçak Süleyman Yaman, “The Comparison Between Hungary and Turkey: Regional Development Agencies”, *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin, Economic Sciences Series*, Volume:62, Issue: 2, 2010, pp.12-20.

- Koçberber Seyit, “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61, 2006, ss.37-55.
- Koçdemir Kadir, “Hizmette Vatandaşa Yakınlık İlkesi ve Sosyal Hizmetler”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:334, Ankara, ss.1-5.
- Kösecik Muhammet, “Avrupa Birliği ve Yerel Yönetimler: Genel Bir Bakış”, *Yerel Siyaset*, 2006, Sayı:12, <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=562>.(12.07.2011).
- Kösecik Muhammet, Ferihan Yıldırım, “Avrupa Birliği’nin Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkileri”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:73, Sayı:431, 2001, ss.31-54.
- Kösecik Muhammet, İsmet Akbaş, *AB Mali Yardımları ve Türkiye’de Desteklenen Yerel Yönetim Projeleri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.
- Kösecik Muhammet; Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür (ed.) “Avrupa Birliği’nin Bütünleşmesi Sürecinde Yerel Yönetimler” *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Alfa Yayınevi, Bursa, 2002, ss.1-38.
- Kösecik Muhammet; Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak(ed.), “Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası”, *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, 2006.
- Kösekahyaoglu Levent, İkbâl Yeğen, “AB Mali Yardımları ve Büyüme İlişkisi: Türkiye ve Yeni AB Üyeleri Üzerine Bir Nedensellik Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Yıl:2010, Cilt:15, ss.27-42.
- Kuyucu Aslı Deniz Helvacıoğlu, Arzu Tektaş, “Bölgesel Kalkınma Ajansları: Etkin Fon Kullanımı ve Çok Düzeyli Yönetişime Geçiş”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, (ed. Birol Akgül, Nifset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, ss.535-552.
- Maç Nazlı, Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu, 2006, <http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/kalkinmaajans.pdf>, (14.07.2011), s. 8.
- Marangoz Şermin Sarıca, Feride Berna Uymaz, “Bir Yerelleşme Örneği Olarak Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları”, 20. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye’de Yeniden Mali Yapılanma, 23-27 Mayıs 2005 Karahayıt/Pamukkale.
- Matthias Kollatz-Ahnen, Türkiye’de Avrupa Yatırım Bankası, http://www.eib.org/attachments/country/turkey_2010_tr.pdf,(28/03/2011).
- Mengi Ayşegül, *Avrupa Birliğinde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, İmaj Yayınevi, Ankara, 1998.

- Oder Bertil Emrah, “Avrupa Birliği’nde Çok Merkezli Anayasacılığın Yapısal Sorunları: Yetki Çatışmaları ve İkincillik İlkesi Işığında Türkiye İçin Karşılaştırmalı Gözlemler”, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg22/bertil.pdf, (18.10.2010).
- Oktayer Nagihan, “The Changing Structure of Structural Funds In The European Union”, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:15, Sayı:1, 2007, ss.61-81.
- Okutucu Raif, Türkiye’de Bir İlk: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Olgun Çalışkan Çare, “Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Dünden Bugüne Gelişimi”, 2009, <http://www.planlama.org/new/dosyalar/bolgesel-kalkinma-ajanslarinin-ortaya-cikisi-ve-dunden-bugune-gelisimi.html>, (06.07.2011)
- Onur Ayşenur, “IPA ve Yapısal Fonlar”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, 2009, Cilt: 3, Sayı: 31, ss.45-59.
- Ormanoğlu Burhan, “Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları Kapsamında Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:23, 2005, ss.14-17. <http://www.butce.org/Html/sayi23.htm>, (30.05.2011), s. 17.
- Oskay Cansel Seymen, Yeşim Kubar, “Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 2007 ss.204-214. <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/mayis2007/17.pdf>, 2007, Sayı:17, s. 204.
- Ökmen Mustafa, Bekir Parlak, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler İlkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat*, 2. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa, 2010.
- Ökmen Mustafa; Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür(ed.), “Yerel Yönetimlerde Özerklik Eğilimleri, Avrupa ve Türkiye”, *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Yerel Yönetimler*, Alfa Yayınevi, Bursa, 2002.
- Övgün Barış, “Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:62, Sayı:3, ss.234-255.
- Özcan Mehmet, “Subsidiarite İlkesinin Avrupa Birliği’nde Uygulanması ve Yerel Yönetimler Bağlamında Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, 643-659, 1-2 Kasım 2000, Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayın No:12.

- Mehmet Özcan, “Subsidiarite İlkesinin AB'de Uygulanması”, [www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/.../ Subsidiarite%20İlkesinin%20AB.doc](http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/.../Subsidiarite%20İlkesinin%20AB.doc), (22.02.2011).
- Özcan Mehmet, Subsidiarite İlkesinin Avrupa Birliğinde Uygulanması ve Yerel Yönetimler Bağlamında Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme, 2004, <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.pdl?id=22>, (14.02.2011)
- Özcanlı G. Selin, Avrupa Birliği Yardımları Çerçevesinde Türkiye'ye Yapılan Yardımlar: Isparta Kilimcilik Eğitim Destek ve Pazarlama Projesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2006.
- Özdemir Esin, “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Genişleme”, *Ekonomik Forum Dergisi*, Yıl:16, 2007, ss.56-63.
- Özel Mehmet, “Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgelerarası Dengesizlik ve Yeni Yönetimsel Birim Arayışları”, *SBF Dergisi*, Sayı:64-1, 2009, ss.165-199. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/937/11672.pdf>, s.181.
- Özen Pınar, “Bölge Kalkınma Ajansları”, www.tepav.org.tr/.../1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, (10.07.2011), s. 4.
- Özer Yunus Emre, “Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, *Review of Social, Economic & Business Studies*, Volume:9, Number:10, pp.389-408. <http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>, (14.07.2011), s. 393.
- Özer Yunus Emre, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010.
- Özkan Işıl, Lizbon Anlaşması Yürürlüğe Girdi, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/arastiriyor/basinda-cikanlar/1866-lizbon-anlasmasi.html>, (15.02.2011).
- Özler Zeynep, “İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu”, 2009, No:9, http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf,(17/08/2010), s:1
- Özmen Fatma, “AB Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Karşılaşabilecekleri Temel Sorun Alanları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:3, 2008, ss.309-326.
- Parlak Bekir, “Avrupa Birliği Düzenlemelerinde ve Seçilmiş Üye Ülkelerde Yerel Yönetimler”, Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler, (ed. Hüseyin Özgür, Bekir Parlak), Alfa Aktüel, 1. Basım, 2006.

- Pıçak Murat, “ Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Kurulacak Bölgesel Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2007, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/4.pdf>, (13.07.2011), ss.65-92.
- Polat Necip, “Avrupa Birliği - Türkiye Mali İşbirliği ve Sayıştay’ın Topluluk Kaynakları Üzerindeki Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:52, 2004, ss.61-84.
- Sakal Mustafa, Hakan Ay, “ Avrupa Birliği’nde Yapısal Fonlar ve Mali Yardımlar”, (ed. Turgay Perksoy, A. Kadir Işık), *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, SPK Yayın No: 177, Ankara, 2004.
- Sobacı, Zahid “Regional Development Agencies in Turkey: Are They Examples of Obligated Policy Transfer?”, *Public Organization Review*, Cilt:9, Sayı:1, 2009.
- Sugözü İbrahim Halil, Melike Atay, “Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Dicle Kalkınma Ajansı (Dika) Örneği”, Küresel Kriz Sonrası İktisat Politikaları, Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi-II, 13-14 Mayıs 2010, İstanbul.
- Sülün Dilara, *Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları*, İzmir Ticaret Odası Yayın No: 142, İzmir, 2005.
- Süngü Serdar, “Avrupa Birliği Mali Yardımlarının Topluluğa Yeni Katılmış ve Katılacak Olan Ülkelerle Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:54, 2004, ss.77-111.
- Şahin Ragıp, *AB Bütçesi-Fonları ve Türkiye’nin Tam Üyeliği*, DPT yayınları, Ankara, 1998.
- Şahin Sedef, *Avrupa Birliği Fonları Ve Türkiye’ nin Kullanabileceği Mali Kaynaklar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana, 2007.
- Şan Gündüz, “AB ve Yerel Yönetimler Bağlamında Subsidiarite (Yerindelik) İlkesi, Yerel Siyaset, Sayı:19, 2007, ss.62-68
- Şen Zelal, *Türkiye’nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi*, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Uzmanlık Tezi, 2004, Ankara.
- Şentürk Hulusi, “*AB ve Yerel Yönetimler*”, *Yerel Siyaset*, Cilt:1, Sayı:12, 2006, <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=559>,

- Şimşek Mevlüdiye, “Avrupa Birliği’nin Finansal Açıdan Türkiye’ye Yönelik Hibe Faaliyeti ve Bir Karşılaştırma”, *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar*, 2004, Cilt:41, Sayı:480, ss.84-91.
- Şinik Bilal, “Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Türkiye’de (Bölge) Kalkınma Ajansları”, *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E- Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:3, 2010, ss.128-136.http://www.megaronjournal.com/pdf/2010/MEGARON_5_3_128_136.pdf, (15.07.2011), s. 131.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS), Neden AB Mali Desteği? ,http://www.avrupa.info.tr/AB_Mali_Destegi/Neden_Ab_Mali_Destegi.html, (13.05.2011).
- T.C. Başbakanlık, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, (6. Baskı) Ankara, 2007.
- T.C. Başbakanlık, *Hizmette Yerellik İlkesinin Tanımı ve Sınırları Council of Europe*, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayın No:1, 1995.
- Tamer Ahmet, Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri, Planlama Uzmanlığı Tezi, Yayın No DPT: 2757, 2008.
- Taş Cesurhan, “Kalkınmaya Giden Yol Kalkınma Ajanslarından mı Geçer?”, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*,Cilt:45, Sayı: 523, 2008, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/gundem/Gundem_1_Sayi_523.pdf, (12.07.2011), s.14.
- Taş Seyhan, İbrahim Örnek, Nalan Işık, “ Ekonomik Yönetişimin Aktörü olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları ” ozal.congress.inonu.edu.tr/pdf/27.pdf, (08.07.2011), s. 361.
- Tecer Meral, Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular- Yanıtlar, TODAİE Yayın No:340, 1. Basım, 2007.
- Tekeli İlhan, “Bölgesel Kalkınma Ajanslarını Yararlı Bir Türkiye Projesi Haline Getirebilir miyiz?”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, (ed. Birol Akgül, Nıfset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, ss.633-638.
- Tektaş Arzu, Aslı Deniz Helvacıoğlu Kuyucu “ The impact of Local Decisionmaking in Regional Development Schemes on the Achievement of Efficiency in EU Funds”,

Proceedings Of World Academy Of Science, Engineering And Technology, Volume:34, 2008.

Theo Stammen, “Avrupa Birliği’nin Gelişiminde Genişleme ve Derinleşme Süreci Arasındaki Diyalektik İlişki”, (çev. Necati İyikan), *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 15, 2008, ss.196-209.

Teresa Reeves, “AB ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, 39-48, 7-8 Eylül, 2006, Ankara.

Tezcan Ercüment, “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler (1)”, *Stradigma.com Aylık Strateji ve Analiz e dergisi*, 2003, Sayı 8, [Http://www.Stradigma.Com/Turkce/Eylul2003/Makale_03.Html](http://www.Stradigma.Com/Turkce/Eylul2003/Makale_03.Html), (10.11.2010), s.9.

Tiftikçigil Burcu Yavuz, *Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Kalkınma Ajansları Üzerine Bir Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2010, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Titiz İsmet, “Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve AB Giriş Sürecinde Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Çalışmaları”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 15, 2007.

TOBB, *Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması, Yerel Yönetimler Reformu Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 1996, Ankara.

Tok Neslişah, *Avrupa-Akdeniz Ortaklığının Türk Dış Ticaretine Etkileri ve Türk Dış Ticaretinin Bölgedeki Etkinliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2007.

Trevor Young -Hyman, “The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis”, *Regional and Federal Studies*, Volume: 18, No. 4, 2008.

Tuncel Cem Okan, Hasan Bakır, “Yenilik Temelli Bir Bölgesel Gelişme Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Yeri”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı 4, 2010, ss.19-41.

Uçar Ahmet, “Belediye Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ile Yönetişim (Governance) Kavram Üzerine Bir İnceleme”, *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E*, Cilt:2 Sayı:1,2004, ss.97-108.

- Uçkan Banu: “Avrupa Anayasası’nın Genel Çerçevesi Ve Sosyal Politikalara İlişkin Temel Düzenlemeleri”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005, Sayı 6, S: 10, <http://www.calismatoplum.org/sayi6/makale%203.pdf>, 17/09/2010, s. 116.
- Uçkun C. Gazi, Asiye Yüksel, “ AR-GE ve Açık İnovasyonun Kalkınma Ajanslarında Önemi ve Etkinliği’nin Kazandırılmasına Yönelik Bir Model”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansı*, (ed. Birol Akgül, Nıfset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, ss.689-722.
- Ulrich Brasche; (ed. Hürrem Cansevdi), ”Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyumu”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul 2001,
- Ulucan Betül, IPA Kırsal Kalkınma Ajansının Akreditasyonu, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.
- UNDP&TESEV; Mali Yerelleşme: Yoksulluk ve Bölgesel Eşitsizlik Sorunlarının Çözümü İçin Yeni Yaklaşım, TESEV Yayınları, İstanbul, Ağustos-2005.
- Ülker Halil İbrahim, Savaş Zafer şahin, “ Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınma Çerçevesinin Belirlenmesine Katkıları”, *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, (ed. Birol Akgül, Nıfset Uzay), Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010, ss.333-354.
- Üstünişık Naime Zerrin, Türkiye'deki İller ve Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ve Uygulaması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.
- Yaman Ahmet, Murat Kara, “Türkiye’de Bölgesel Gelime Politikasının Dönüşümü Sürecinde Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Çalışmaları: Son Durum ve Değerlendirmeler”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Friedrich Nauman Vakfı, İstanbul, 2008.
- Yıldız Fatih Feramuz, Kerem Akdağ, “Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma İle Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması”, *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, Sayı: 167, Ankara, 2006.
- Yıldız Habib, Fatih Yardımcıoğlu, “Türkiye’ye Yönelik Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Aday Ülkelerle Karşılaştırılması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 2005, ss.75-106.
- Yılmaz Ali, “Kalkınma Ajansları ve Yerel Yönetişim”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 466, 2010, ss.175-195.

Zeyrekli Sedef, Rengül Ekizceleroğlu, “Avrupa Birliği Bağlamında Hizmette Yerellik (Subsidiarite) İlkesi ve İlkenin Türkiye Açısından Ele Alınışı”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:16, Sayı:3, 2007, ss.29-48.

Diğer Kaynaklar

AB Katılım Öncesi Mali Yardımlarında Yeni Dönem ve Çevre Operasyonel Programı 20072009, <[http://www.cevreop.cevreorman.gov.tr/Belgeler/%C3%87OP_KILAVUZ_\(REC\).pdf](http://www.cevreop.cevreorman.gov.tr/Belgeler/%C3%87OP_KILAVUZ_(REC).pdf)>, (15.06.2011).

Avrupa Birliği Uyum Politikası, Katılım Öncesi Mali Araçları ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No: 196, İstanbul, 2006.

Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, <<http://www.ikv.org.tr/pdfs/85dc8f96.pdf>>, (03.04.2011).

Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Aracı IPA ve Türkiye, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:222, 2008.

<http://www.europarl.eu.int/factsheets/1_2_2_en.htm>, (12.10.2010).

<http://www.bpb.de/themen/4CJNLO,0,0,Beratende_Aussch_FCsse.html>, (03.02.2011).

<http://www.bpb.de/themen/B68BAL,0,0,Institutionen_der_Europ%E4ischen_Union.html> (03.02.2011).

<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?id=1ecf7abe-35e4-4c9e-a9ee-5bd5aa83a173>>, (03.02.2011).

<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=be53bd69-0089-465e-a173-fc34a8562341&sm=be53bd69-0089-465e-a173-fc34a8562341>>, (02.03.2011)

<http://europa.eu/legislation_summaries/maritime_affairs_and_fisheries/fisheries_sector_organisation_and_financing/160017_en.htm>, (10.04.2011).

<<http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=106>>, (02.03.2011).

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Bütünleşme Süreci ve Türkiye, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Özel Dosya, <http://www.diplomatikgozlem.com/ozeldosya_oku.asp?id=22>, (21.04.2011).

Bölgesel Kalkınma Ajansları, <<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/turkiye-deki-istatistiksel-bolge-birimleri-ibb.html>>, (04.04.2011).

Consolidated Version Of The Treaty On European Union - Protocols - Protocol (No 2) On the Application of the Principles of Subsidiarity and Proportionality <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12008M/PRO/02:EN:HTML>>, (01.03.2011).

Çevre Operasyonel Programı 2007-2009, <http://www.ipa.gov.tr/Files/COP_2007_2009.pdf>, (15.06.2011).

Çevre Operasyonel Programı (2007-2009), <<http://www.ipa.gov.tr/TR/Sayfalar/COP.aspx>>, (16.06.2011).

<<http://www.eebkalkinmabirligi.gov.tr/dokuman/ipa/UOP%20Bolgesel%20Konferans%200%20genel%20sunum.pdf>>, (22.06.2011).

GMKA 2011 Yılı 6 Aylık (Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran) Bütçe Giderleri, Güney Marmara Kalkınma Ajansı, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/butce_uygulama_sonuclari2.pdf>, (18.07.2011).

Güney Marmara Kalkınma Ajansı <http://www.gmka.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=254:kalkinma-kurulunun-yeni-baskani-sedat-laciner-oldu&catid=17:haber&Itemid=19>, (18.07.2011).

Güney Marmara Kalkınma Ajansı 2011 Yılı Çalışma Programı, <http://www.gmka.org.tr/phocadownload/CP_11-Mayis-15-30.pdf>, (18.07.2011).

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, <http://www.gmka.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=207:ilerimiz-abye-hazirlaniyor-programi-proje-teklif-sonuclari-aciklandi&catid=17:haber&Itemid=19>, (18.07.2011).

Instrument For Pre-Accession Re Assistance, <<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/sunumlar/CABBAR270508.pdf>>, (28/05/2011).

IPA-Kurumsal Yapılanma,< <http://www.hazine.org.tr/ab/ipa2.php>>, (28.05.2011).

Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/27164.html>>, (12.07.2011).

Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu, <www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/10009/DYK.pdf>, (16.07.2011).

Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081108-3.htm>, (11.07.2011)

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun <<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>>, ((09.07.2011).

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, <<http://www.ikg.gov.tr/maliyardim.html>>, (29.05.2011)

Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) Oluşturan 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü'nün Uygulanmasına İlişkin 12 Haziran 2007 tarihli ve 718/2007 sayılı Komisyon Tüzüğü(EC), Madde 4, <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Mevzuat/ipa_komisyon_tuzugu_tr03052010170454.pdf>, (23.05.2011).

- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.ipacbc-bgtr.eu/tur/news/view/51>>, (22.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/bolgemiz.asp?ContentId=13>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/genel-sekreterlik.asp>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/genel-sekreterlik-detay.asp?ContentId=4>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/haber-Detay.asp?NewsId=124>>, (19.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/haber-Detay.asp?NewsId=141>>, (18.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/kalkinma-kurulu.asp#KurulUyeleri>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/organizasyon-yapisi.asp>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/temel-degerler.asp>>, (16.07.2011).
- Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <<http://www.kudaka.org.tr/vizyon-ve-misyon.asp>>, (16.07.2011).
- Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı 2010 Yılı Faaliyet Raporu, <http://www.kudaka.org.tr/NewsDownload/2010_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf>, (17.07.2011).
- Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, <http://www.kudaka.org.tr/SayfaDownload/kudaka_bolge_plani.pdf>, (17.07.2011).
- MEDA II Kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı, <www.dpt.gov.tr> (19.05.2011).
- Ortak Tarım Politikasının Finansmanı, http://diabk.tarim.gov.tr/OTP_Finansman.mht, (29.03.2011).
- Presentation/ThePresident,<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=817fcda3-9b10-49c2-8c86-43b5e561b5be&sm=817fcda3-9b10-49c2-8c86-43b5e561b5be>>, (03.02.2011).
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı, Ankara 2007,<<http://ipaweb.sanayi.gov.tr/Files/Documents/opturkce01072010145056.pdf>>, (23.06.2011).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etüdler Merkezi, <http://www.arem.gov.tr/rapor/inceleme/AB_fonlar.htm>, (03.04.2011).
- The Committee of the Regions An Introduction,<<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=be53bd69-0089-465e-a173fc34a8562341&sm=be53bd69-0089-465e-a173fc34a8562341>>, (02.03.2011)

The Selection Process For Committee Of The Regions Members Procedures In The Member States, <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=folder&id=90178593-c7ed-4e16-822f-ae06c1453c22&sm=90178593-c7ed-4e16-822f-ae06c1453c22>>, (02/03/2011).

Türkiye – AB Mali İşbirliği, <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=5&l=1>>, (22.05.2011).

Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi (14 Nisan 2003 Tarihinde Ab Konseyi Tarafından Kabul Edilen Nihai Metin), <<http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abdisiliskiler/Documents/2003.pdf>>, (16.07.2011).

<<http://www.mess.org.tr/ab/absol/Maastricht%20Antlasmasi.pdf>>, (12.10.2010).

Türkiye'deki İstatistiksel Bölge Birimleri (İBB), <<http://www.planlama.org/new/bolgesel-kalkinma-ajanslari/turkiye-deki-istatistiksel-bolge-birimleri-ibb.html>>, (04.04.2011).

Ulaştırma Bakanlığı Ulaştırma Operasyonel Programı, <http://www.kugm.gov.tr/BLSM_WIYS/OP/tr/OP/20101027144508_43011_1_64.pdf> (22.06.2011).

Vice-President of the Committee of the Regions – Ramón Luis Valcárcel Siso, <<http://www.cor.europa.eu/pages/PresentationTemplate.aspx?view=detail&id=a320371f-0550-436f-a409-6c4a1b21d959>>, (03.02.2011).

2007-2013 IPA Mali Yardım Aracı Dönemi, <www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/.../IPA_Hakkinda_Not.doc>, (28.05.2011).

2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, <http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf>, (15.07.2011).

2500/2001 Sayılı Tek Çerçeve Tüzüğü'nün, Türk Müteahhitlik Sektörüne Sağladığı Olanaklar, *Diplomatik Gözlem Dergisi*, Özel Dosya, <<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-8337/25002001-sayili-tek-cerceve-tuzununun-turk-muteahhitlik-.html>>, (24.05/2011).

EK 1: GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI 2010 İKTİSADİ KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI

GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSI 2010 İKTİSADİ KALKINMA MALİ DESTEK PROGRAMI DESTEKLENECEK PROJE LİSTELERİ

- Projeleri değerlendirmeye alınmış tüm başvuru sahiplerine GMKA tarafından yazılı bildirim yapılacaktır.
- Destek almaya hak kazanan başvuru sahiplerinin izlemesi gereken prosedürler Ajansın web sitesinden duyurulacak ve kendilerine GMKA tarafından yazılı bildirim yapılacaktır.

KÂR AMACI GÜDEN KURULUŞLAR (KOBİ)

Yararlanıcıya Göre Alfabetik Sıra

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
43	10.IK01.0216105510	ABDULLAHPARMAKSIZOĞLU	Baharat ve Bal İşleme Ve Paketleme Tesisi Teknoloji Yenilemesi Ve Verimlilik Artışı Projesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
216	10.IK01.02223155620	ADA ÇİFTLİK GIDA ÜRÜNLERİ SANAYİ TİCARET ÇİFTLİK TURİZM ANONİM ŞİRKETİ	Ada Çiftlik Gıda Modernizasyon, Kapasite Artırımı Ve Kurumsallaşma Projesi	Ayvacak	Çanakkale
121	10.IK01.0219155444	AYGÖREN SÜT YEM GIDA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	BALIKESİR İLİ AYGÖREN SÜT İŞLEME TESİSİ KAPASİTE ARTIRIMI ve MODERNİZASYON YATIRIMI PROJESİ	Balıkesir Merkez	Balıkesir
4	10.IK01.0218084032	BAĞCI TARIM ÜRÜNLERİ TURİZM SANAYİ VE TİCARET İTHALAT İHRACAT LİMİTED ŞİRKETİ	Zeytin yağı Üretim Tesisi Kapasite Arttırım Projesi	Burhaniye	Balıkesir
16	10.IK01.0220124250	BALIKESİR TOHUMCULUK TARIM SAN. VE TİC. A.Ş.	Tohumculukta Yenilenme ve Gelişim Projesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
118	10.IK01.0221155028	DOĞASAN TARIM VE GIDA MAMÜLLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	ATIKLARIN GERİ DÖNÜŞÜMÜ İLE BİYOGAZ VE ORGANİK GÜBRE ÜRETİMİ PROJESİ	Gönen	Balıkesir

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
235	10.IK01.0224094850	ERDİL AKÜ VE OTOMOTİV SAN.TİC.LTD.ŞTİ	Erdil Akü Limited Şirketinin Üretim ve Yönetim Alanlarında Kurumsal Alt Yapısının Güçlendirilmesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
139	10.IK01.0223202122	ESMEN KOLONYA VE KİMYA SAN. A.Ş.	Mandalina Yağı Üretimi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
369	10.IK01.0223200106	FER-ÇELİK AMBALAJ İMALAT İHRACAT İTHALAT PAZARLAMA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	Fer-Çelik Ambalaj Kapasite Artırımı Projesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
282	10.IK01.0210165401	GÖKSEL YAŞU BAKİMEVİ TEMEL VE TURİZM HİZMETLERİ İNŞAAT TAAHHÜT SAN TİC.LTD ŞTİ	termal yaşı bakımevi	Edremit	Balıkesir
28	10.IK01.0222213455	KAPTANLAR UN GIDA ENERJİ SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	Kaptanlar Un Teknolojik Altyapı Güçlendirme Projesi	Biga	Çanakkale
73	10.IK01.0223005234	KARAMAN ZAHİRCİLİK GIDA İNŞAAT NAKLİYAT AKARYAKIT TURİZM TEKEL ÜRÜNLERİ SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ	Karaman Zahircilik'in Rekabet Edebilir ve Sürdürülebilir Gıda Güvenliğinin Temini, Ürün Çeşitlendirilmesi ve Ürünün Katma Değerinin Artırılması Amaçlı Paketleme Tesisi Projesi	Ezine	Çanakkale
266	10.IK01.0224175230	KUNT YAPI MALZEMELERİ İNŞ. SAN. TİC. VE LTD. ŞTİ.	Damla Sulama Borusu Üretimi	Çanakkale Merkez	Çanakkale
208	10.IK01.0224193659	LAÇIN TATILARI	Gallipoli'den Dünya'ya Mevlevi Tatlısı	Gelibolu	Çanakkale
367	10.IK01.0224020844	MAKSER MAKİNA TİCARET MÜHENDİSLİK VE MÜŞAVİRLİK LTD.ŞTİ.	Makser Makine Yapısal Gelişim Projesi	Edremit	Balıkesir
53	10.IK01.02206125210	MEHMET HÜSEYİN İMREK	İmrek Termal Tesisi nin iyileştirilmesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
81	10.IK01.0221114054	MKS DEVO KİMYEVİ MADDELER SANAYİ TİCARET A.Ş. BANDIRMA ŞUBESİ	ARITMA SİSTEMLERİNDE KULLANILAN ALÜMİNYUM SÜLFAT ÜRETİM KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI İLE DIŞA BAĞIMLILIĞI AZALTMA	Bandırma	Balıkesir

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
79	10.IK01.0221154215	MUMCU TENEKE SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.	Özel Üretim Otomatik Kapak Üretim Hattı ile Teknolojik Altyapının Geliştirilmesi Projesi	Gönen	Balıkesir
27	10.IK01.0209111649	OPTİMAL ELEKTRİK MAKİNA SAN.VE TİC.LTD.ŞTİ.	ATIK KAĞITLARDAN YUMURTA MEVE SEBZE VİYOLÜ VE BENZERİ AMBALAJ MALZEMELERİ ÜRETİM TESİSİ GEKİŞTİRME PROJESİ	Bandırma	Balıkesir
3	10.IK01.0214140327	OR GIDA SANAYİ TURİZM TİCARET LIMITED ŞİRKETİ	Canlı Çift-Kabuklu Su Ürünlerinin Yenilikçi ve Modern Teknikler Kullanılarak Uluslararası Standartlarda İşleme Projesi	Eceabat	Çanakkale
220	10.IK01.0225004128	ORTUNÇ TURİZM İNŞ. GIDA SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ (ORTUNÇ CLUB)	YEŞİLDEN MAVİYE YOLCULUK: Ayrıcalık-Ortunç Çevre Koruma ve Sağlıklı Yaşam Projesi	Ayvalık	Balıkesir
383	10.IK01.0223203735	ÖZTÜRKLER MANDIRASI / ALI ÖZTÜRK	Öztürkler Modernizasyonla Kapasitesini ve Pazarını Büyütüyor	Çanakkale Merkez	Çanakkale
351	10.IK01.0224153732	PELİKAN SU ÜRÜNLERİ VE GIDA SAN. TİC. A.Ş.	Yenilenebilir enerji kullanımıyla daha düşük maliyet, daha güçlü bir şirket	Ayvalık	Balıkesir
384	10.IK01.0224104354	PVC PROFİL KAPASİTE ARTIRMA VE MODERNİZASYON PROJESİ	Emek İnşaat, Mobilya, Mimarlık, Mühendislik, Turizm, Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi	Çanakkale Merkez	Çanakkale
59	10.IK01.0222153345	REBA ŞEHİRCİLİK MİMARLIK İNŞAAT VE TİCARET LTD. ŞTİ.	BURADA ÖZLEDİKLERİNİZİ YAŞAYACAKSINIZ GÖKÇEADA SÖRF EĞİTİM MERKEZİ KAPASİTE VE HİZMET KALİTESİNİ İYİLEŞTİRME PROJESİ	Gökçeada	Çanakkale
339	10.IK01.0225125047	ROYAL FOODS GIDA MADDELERİ İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ	Teknoloji Yatırımı ile Sağlıklı Yeni Ürünler ,Yeni Pazar	Biga	Çanakkale
94	10.IK01.0222214351	SAFFET UN ÜRÜNLERİ, KAVAFIYE, HAYVANCILIK, SAN.TİC.PAZ.LTD.ŞTİ.	SAFFET UN; BUĞDAY, UN, KEPEK DEPOLAMA VE PAKETLEME TESİSİ PROJESİ	Yenice	Çanakkale

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
67	10.IK01.0223121327	SAĞLAMLAR ORMAN TARIM ÜRÜNLERİ TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ	teknoloji yatırımı ile yeni ürün yeni pazar	Edremit	Balıkesir
254	10.IK01.0224011905	SANEL ELEKTRONİK	Sanel Elektrik CNC(Bilgisayar Kontrollü) Makine Yatırımı Projesi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
20	10.IK01.0221142402	SAYGILI DEMİR İNŞAAT, TURİZM, OTOMOTİV, TARIM ÜRÜNLERİ İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	SAYGILI RÖMÖRK KAPASİTE ARTTIRMA VE TEKNOLOJİ YENİLEME PROJESİ	Biga	Çanakkale
32	10.IK01.0218133411	TATLAN PAZARLAMA GIDA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	Gıda ürünleri işleme ve paketlenme tesisimizde kapasite arttırımı ve ürün çeşitlendirmesine yönelik yeni üretim teknolojilerinin uygulanması	Bayramiç	Çanakkale
274	10.IK01.0224233517	TEKİNLER SÜT ÜRÜNLERİ GIDA TARIM HAYVANCILIK TURİZM İNŞAAT TAŞIMACILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	TEKİNLER SÜT ÜRÜNLERİ İŞLEME VE PAKETLEME TESİSİ	Biga	Çanakkale
179	10.IK01.0223162808	TEKNİK İDA MAKİNA METAL MONTAJ NAKLİYE SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.	Teknikida Metal İşleme Tesisi Dışa Bağlılığı Azaltma ve İhracat Ağının Genişletilmesi Projesi	Çan	Çanakkale
233	10.IK01.0224205954	TEKNİK SUALTI LTD. ŞTİ	Çift Kabuklu Arındırma Kapasitesinin Arttırılması ve İhracata Katkı Projesi	Erdek	Balıkesir
129	10.IK01.0209102451	UĞUR KAZAN MAKİNA SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	Tavuk çiftliklerinde ortaya çıkan atıkları, yakıt olarak kullanabilen bir ısıtma sisteminin geliştirilmesi, tasarımı ve prototip üretimi	Balıkesir Merkez	Balıkesir
87	10.IK01.0222220424	ÜNAL ÇİFTLİĞİ SÜT ÜRÜNLERİ İMALATI ALI CAN SELEN	Gıda Güvenliği Zincirinin Teknolojik İyileştirilmesi	Manyas	Balıkesir

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
303	10.IK02.0209200630	BALIKESİR DEVLET HASTANESİ	EVDE SAĞLIK HİZMETLERİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ	Balıkesir Merkez	Balıkesir
284	10.IK02.0224151327	BALIKESİR İLİ DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ	SÜT İNEKLERİNDE BESELENMEYE BAĞLI DÖL VERİMİ SORUNLARININ TESPİTİ VE ÇÖZÜMÜ	Balıkesir Merkez	Balıkesir
264	10.IK02.0217170629	BALIKESİR SANAYİ ODASI	GIDA-TARIM-JEOTERMAL ENERJİ'DE BİR MARKA İL: BALIKESİR	Balıkesir Merkez	Balıkesir
99	10.IK02.0222145731	BALIKESİR TİCARET ODASI	"E-ODA" KURUMSAL BİLGİ-BELGE YÖNETİMİ PROJESİ	Balıkesir Merkez	Balıkesir
242	10.IK02.0210135202	BANDIRMA TİCARET BORSASI	HUBUBAT LABORATUVARI ANALİZ KAPSAMININ GENİŞLETİLMESİ	Bandırma	Balıkesir
288	10.IK02.0225024641	BANDIRMA TİCARET ODASI	Bandırma KOBİ'leri Projelerle Geliyor	Bandırma	Balıkesir
70	10.IK02.0211145202	BAYRAMIÇ İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ	Kadın Çiftçilerin Saanen Keçi Yetiştiriciliği Konusunda Eğitilmesi Projesi	Çanakale Merkez	Çanakale
188	10.IK02.0208122751	ÇANAKKALE BELEDİYESİ	Seramik Anı Eşya Üretimi	Çanakale Merkez	Çanakale
210	10.IK02.0223100833	ÇANAKKALE BOĞAZGÜCÜ ENGELLİLER GENÇLİK SPOR KULÜBÜ	Balık Ağı Üretimi ve Engelli İstihdamı Projesi	Çanakale Merkez	Çanakale
140	10.IK02.0218102444	ÇANAKKALE İL ÖZEL İDARESİ SU VE KANAL HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ	Alternatif ve Yenilenebilir Enerji Kullanılarak İçme Suyu Depolarının Klorla Dezenfeksiyonu	Çanakale Merkez	Çanakale
290	10.IK02.0223160945	ÇANAKKALE KÖYLERE HİZMET GÖTÜRME BİRLİĞİ	TRUVA ANTİK KENTİ ÇEVRESİNDE REKREASYONEL ÖRNEK ALAN DÜZENLENMESİ	Biga	Çanakale
153	10.IK02.0201163656	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ BIGA MESLEK YÜKSEKOKULU	Biga Bölgesi Sürdürülebilir Çiğ Süt Kalitesini Artırmaya Yönelik Eğitim ve Laboratuvar Projesi	Çanakale Merkez	Çanakale

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
102	10.IK02.0222220401	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ EZİNE MESLEK YÜKSEKOKULU	EZİNE MESLEK YÜKSEKOKULU'NA BAĞLI GIDA ANALİZ LABORATUVARI KURULUMU	Ezine	Çanakkale
193	10.IK02.0223094108	ÇANAKKALE TİCARET VE SANAYİ ODASI	ÇANAKKALE İŞ DÜNYASININ TİCARİ PROJE KAPASİTESİNİN STRATEJİK OLARAK GELİŞTİRİLMESİ	Çanakkale Merkez	Çanakkale
127	10.IK02.0222221803	DURSUNBEY ZİRAAT ODASI	TAŞSIZ TOPRAK, BOL ÜRÜN	Dursunbey	Balıkesir
63	10.IK02.0222192552	EDREMIT KÖRFEZİ BEDENSEL ENGELLİLER EĞİTİM VE REHABİLİTASYON DERNEĞİ	EDREMIT BÖLGESİNDEKİ ENGELLİLERİN SOSYAL YAŞAMA KATILIMLARININ ARTTIRILMASI	Edremit	Balıkesir
323	10.IK02.0221145232	ERDEK TURİZM TANITMA VAKFI	erdek zeytinliada meryem ana klisesi arkeopark ve rekreasyonunun gerçekleştirilmesi projesi	Erdek	Balıkesir
307	10.IK02.0223222604	GÖKÇEADA GENÇLİK VE SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ	Gökçeada Gençleri İş Başına	Gökçeada	Çanakkale
198	10.IK02.0210093232	İMKB TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ, DENİZCİLİK MESLEK LİSESİ	YAPI ZEMİN VE BETON LABORATUARCILIĞI	Çanakkale Merkez	Çanakkale
95	10.IK02.0223222324	KARAPÜRÇEK KADIN YARDIMLAŞMA DAYANIŞMA VE KÜLTÜR SANAT DERNEĞİ	Karapürçek'te Kadın İstihdamını Arttırmak için Yöresel Gıdaların Ortaklaşa Üretimi ve Pazarlanması	Susurluk	Balıkesir
46	10.IK02.0211152743	KAYAPA BELEDİYESİ	KAYAPA BARDAĞI ve TESTİSİ DESTEKLENMESİ	İvrindi	Balıkesir
317	10.IK02.0217013338	KEPSUT İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	PEMBE EV	Kepsut	Balıkesir
174	10.IK02.0224171513	KUM SAAATİ EĞİTİM GENÇLİK KADIN VE SOSYAL YARDIM DERNEĞİ	TOPRAĞIN MOTİFLERİ	Balıkesir Merkez	Balıkesir
97	10.IK02.0217154416	S.S. 78 NOLU HAVRAN ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI TARIM SATIŞ KOOPERATİFİ	ZEYTİNYAĞINDA KALİTE KAYBININ ÖNLENMESİ PROJESİ	Havran	Çanakkale

NO	BAŞVURU KODU	YARARLANICI	PROJE ADI	İLÇE	İL
40	10.IK02.0219101101	S.S. 994 NO.LU ALTINOLUK ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI TARIM SATIŞ KOOPERATİFİ	ALTINOLUK'TA ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİNDE KALİTE KAYIPLARININ ÖNLENMESİ PROJESİ	Edremit	Balıkesir
148	10.IK02.0221084738	SAVAŞTEPE BELEDİYE BAŞKANLIĞI	Sebze,Meyve ve Süt Ürünlerini Soğukta Depolama Projesi	Savaştepe	Balıkesir
270	10.IK02.0217164837	SINDIRGI HALK EĞİTİMİ MERKEZİ	Ellerin Lisansından Sındırgı Yağcıbedir Halları Üretim ve Geliştirme Projesi	Sındırgı	Balıkesir
26	10.IK02.0221121701	T.C. ÇANAKKALE YENİCE BELEDİYE BAŞKANLIĞI	İstihdam ve Girişimciliği Gütçlendirme Odaklı Yenice El Sanatları Merkezi	Yenice	Çanakkale
76	10.IK02.0222152653	TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI AYVALIK İLÇE MÜDÜRLÜĞÜ	Ayvalıkta Kadın ve Genç Çiftçilerin Eğitimi İle Tarımsal ve Hayvansal Üretimin Geliştirilmesi ve Kırsal Kesim Refahının Arttırılması Projesi	Ayvalık	Balıkesir
276	10.IK02.0224175405	TÜRKİYE CUMHURİYETİ ÇANAKKALE VALİLİĞİ	Kumkale Beldesi'ndeki Tarihi Türk Mezarlığının Çevre Düzenlenmesinin Yapılarak Turizme Kazandırılması	Çanakkale Merkez	Çanakkale
50	10.IK02.0220135434	YAŞAM ALANLARINI KORUMA VE YAŞATMA DERNEĞİ	Bigadiç Yöresinde Av ve Doğa Turizminin Desteklenmesi Projesi	Bigadiç	Balıkesir

EK 2: KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER MALİ DESTEK PROGRAMI VE TARIM-TURİZM-SANAYİ MALİ DESTEK PROGRAMI

T.C.
KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ) MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ Referans
No: TRA1/10/KOBİ/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
1	TRA1/10/KOBİ/01-038	YÜRÜSOY ÇELİK KAPI ÜRETİM TESİSİ MODERNİZASYON YATIRIMI İLE TRA1 BÖLGESİNDEKİ TEKNOLOJİK ALTYAPYI GÜÇLENDİRME VE İHRACATA KATKI PROJESİ	YÜRÜSOY KAPI TİCARET SAN. L.TD. ŞTİ.
2	TRA1/10/KOBİ/01-109	TOPRAĞIN BEREKETİ BAYRAMOĞLU FARKIYLA	BAYRAMOĞLU YEM VE UN SANAYİ TİCARET A.Ş.
3	TRA1/10/KOBİ/01-025	PLASTİK BARDAK İMALATINDA ÇEŞİTLİLİK ARTIRIMI YATIRIMI İLE TRA1 BÖLGESİNDE İHRACATA VE İSTİHDAMA KATKI PROJESİ	DEMİRCİOĞULLARI ALİMİNİYUM GIDA PLASTİK İNŞ. MAK. İTH. İHR. SAN. TİC. A.Ş.
4	TRA1/10/KOBİ/01-090	AKPINAR ALABALIK KULUÇKA TESİSİ MODERNİZASYONU VE KAPASİTE GELİŞTİRME PROJESİ	ORHAN İŞ-YAKAMOZ RESTAURANT
5	TRA1/10/KOBİ/01-150	PELET YEM ÜRETİMİNE GEÇİŞ	BEŞLER GIDA SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
6	TRA1/10/KOBİ/01-017	TEKNOLOJİ YATIRIMI İLE TRA1 BÖLGESİNDE İLK KEZ CEPHE YALITIM ÜRÜNLERİNİN ÜRETİMİ PROJESİ	PERSAN YAPI ELEMANLARI MADEN SAN. VE TİC. A.Ş.
7	TRA1/10/KOBİ/01-046	KALİFİYE İŞ GÜCÜ VE AR-GE ÇALIŞMALARINI GEREKLİ ALTYAPYI OLUŞTURMA VE MARKAŞMA SÜRECİNİ BAŞLATMA PROJESİ	NYC TEKSTİL SAN. TİC. A. Ş.
8	TRA1/10/KOBİ/01-013	ÜRETİM KAPASİTESİ VE ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİNİ ARTTIRMA - ATIKLARIN GERİ DÖNÜŞÜMÜ İLE TASARRUF SAĞLAMA VE ÇEVREYİ KORUMA PROJESİ	ANIL KONAN - KONAN PLASTİK
9	TRA1/10/KOBİ/01-094	YÖRESEL ERZİNCAN YAYLA TULUM PEYNİRİ ÜRETİMİNDE MARKAŞARAK KIRSAL EKONOMİYE KATKI PROJESİ	MELAN YAYLA TULUM PEYNİRİ-BİBAL ALBAY
10	TRA1/10/KOBİ/01-048	FOTOMODA AR-GE DESTEKLİ KAPASİTE ARTIRIMI, TEKNOLOJİ VE PAZAR GELİŞTİRME PROJESİ	FOTOMODA DİJİTAL FOTOĞRAFÇILIK BİLGİSAYAR REKLAM İTHALAT İHRACAT TURİZM İNŞAAT TİCARET SANAYİ LTD. ŞTİ.
11	TRA1/10/KOBİ/01-049	AKASYA ORMAN ÜRÜNLERİ YARI İMAMUL MOBİLYA İMALATI MAKİNE YATIRIMI PROJESİ	AKASYA ORMAN ÜRÜNLERİ NAKLİYAT İNŞAAT GIDA DERİ İTHALAT İHRACAT SANAYİ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
12	TRA1/10/KOBİ/01-055	BAŞ UN GIDA ÜRETİM TESİSİ MAKİNE PARKI GENİŞLETME VE ÜRÜN KALİTESİNİ ARTTIRMA PROJESİ	BAŞ UN GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.

30/12/2010

1

T.C.

KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ) MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ Referans
No: TRA1/10/KOBİ/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
13	TRA1/10/KOBİ/01-051	TEMPERLENMİŞ CAM ÜRETİM HATTI YATIRIMI İLE ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİNİN ARTIRILMASI	ÖZCAM KOLLEKTİF ŞİRKETİ
14	TRA1/10/KOBİ/01-093	PELET YEM TESİSİ VE OTOMASYON SİSTEMİ İLE SAĞLIKLI, KALİTELİ VE REKABETÇİ YEM ÜRETMEK	ERBAYSU YEM SANAYİ LTD. ŞTİ.
15	TRA1/10/KOBİ/01-095	ÜRETİM KAPASİTESİ VE ÜRÜN KALİTESİNİN ARTIRILMASI İLE İHRACAT AĞININ GENİŞLETİLMESİ	NETLON MUTFAK ARAÇLARI TURİZM SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ ERZİNCAN ŞUBESİ
16	TRA1/10/KOBİ/01-014	ÜRETİM KAPASİTESİNİ, ÜRÜN KALİTESİNİ ARTIRMA, VERİMLİLİKTE ARTIŞI SAĞLAMA VE İHRACATA BAŞLAMA PROJESİ	ÖMER YAPAR VE ÖRT. - FERDEM DEMİR
17	TRA1/10/KOBİ/01-050	TUNAY GIDA ÜRETİM TESİSİ MODERNİZASYONU İLE BÖLGEDE TEKNOLOJİK ALTYAPYI GÜÇLENDİRME VE İHRACATA KATKI PROJESİ	TUNAY GIDA SAN. VE TİC. A.Ş.
18	TRA1/10/KOBİ/01-080	YARDIMCI KARDEŞLER KAPASİTE ARTIRIMI VE ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRME PROJESİ	YARDIMCI KARDEŞLER İNŞAAT MALZEMELERİ SANAYİ VE TİCARET LTD.ŞTİ.
19	TRA1/10/KOBİ/01-085	ER-TEK-SAN KAPASİTE ARTIRIM PROJESİ	ER-TEK-SAN ERZURUM TENEKE VE AMBALAJ SAN. A.Ş.
20	TRA1/10/KOBİ/01-138	PLASTİK ÜRETİM TESİSİ MODERNİZASYONU VE PLASTİK ATIKLARIN GERİ DÖNÜŞTÜRÜLMESİ	MURAT PLASTİK AMBALAJ GIDA VE MADENCİLİK SAN. TİC.PAZ.
21	TRA1/10/KOBİ/01-143	ETTE ERZURUM KALİTESİ MODERNİZASYON VE KAPASİTE ARTIRIMIYLA MARKALAŞIYOR	KADAKÇI TİCARET-HAKAN KADAKÇI
22	TRA1/10/KOBİ/01-102	DOĞU'NUN ALTYAPYI MERKEZİ	DÜZYURT OTOMOTİV İNŞAAT MALZEMELERİ İNŞAAT TAAHHÜT MÜHENDİSLİK SAN. TİC.LTD.ŞTİ.
23	TRA1/10/KOBİ/01-119	ERMOSAN PVC LAM-MEMBRAN KAPAK VE DEMONTE MOBİLYA ÜRETİMİ	ERMOSAN MOBİLYA SAN. TİC.LTD.ŞTİ.
24	TRA1/10/KOBİ/01-149	POLİETİLEN AMBALAJ ÜRETİMİ GELİŞTİRME VE ÜRÜN ÇEŞİTLENDİRME PROJESİ	İTİMAT GIDA VE İNŞAAT SAN TİC. LTD. ŞTİ.
25	TRA1/10/KOBİ/01-037	BAYKES TUĞLA FABRİKASI ÜRETİM HAZIRLIK ÜNİTESİ TESİS YENİLEME PROJESİ	BAYKES İNŞ. GIDA TEKS. TUR. HAYV. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
30/12/2010			2

T.C.
KÜZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ) MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ Referans
No: TRA1/10/KOBİ/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
26	TRA1/10/KOBİ/01-067	ÜRETİMDE YENİ AÇILIMLAR PAZARA ODAKLANMA PROJESİ	KORKMAZLAR GRUP BETON BOYA PEN VE İNŞAAT MALZEMELERİ İMALAT TAAHHÜT SANAYİ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
27	TRA1/10/KOBİ/01-019	GELİŞİM ODAKLI DEĞİŞİMİN ÜÇ REÇETESİ - KURUMSALLAŞMA, TEKNOLOJİK MODERNİZASYON VE MARKAŞAMA PROJESİ	HAYAT ŞEKER GIDA İNŞ. OTOMOTİV SAN. DİŞ TİC. LTD. ŞTİ.
28	TRA1/10/KOBİ/01-097	MERMER ÜRETİMİ VE İŞLETMECİLİĞİ GELİŞTİRME PROJESİ	ERMERSAN MERMER İNŞAAT TAAHHÜT PETROLÇÜLÜK SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ.
29	TRA1/10/KOBİ/01-041	AMBALAJ ATIKLARININ GERİ KAZANIM PROJESİ	AKSU DÖNÜŞÜMLÜ KAĞIT SAN. TİC. A.Ş.
30	TRA1/10/KOBİ/01-099	DOĞAL SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİM PROJESİ	SÜLEYMAN ÇİZMELİOĞLU- SELMAN ÇİZMELİOĞLU ADI
31	TRA1/10/KOBİ/01-003	YÜKSEK RAKIM, YÜKSEK HEDEF	ŞAHİKA BOYA VE KİMYA SAN. İNŞ. MALZ. VE TAAH. DOĞALGAZ VE MÜH. HIZ. NAK. GIDA İTH. İHR. TİC. SAN. A.Ş.
32	TRA1/10/KOBİ/01-110	POLİETİLEN ESASLI YUVARLAK DAMLAMA BORULARI ÜRETİMİ	ÇUHADAR PLASTİK TARIM GIDA TURİZM VE PETROL ÜRÜNLERİ İTHALAT İHRACAT SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
33	TRA1/10/KOBİ/01-076	AYDINLAR GIDA ŞEKER ÜRETİM TESİSİ MODERNİZASYON VE KAPASİTE ARTTIRIMI	AYDINLAR GIDA ÜRÜN İNŞAAT NAKLİYE HAYVANCILIK VE TEMİZLİK İŞLERİ İTHALAT İHRACAT TİC. SAN. LTD. ŞTİ.
34	TRA1/10/KOBİ/01-145	BİBALOĞLU KUYUMCULUK ÜRETİM KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI	BİBALOĞLU KUYUMCULUK GIDA OTO İNŞAAT ELEKTRİK LIMITED ŞİRKETİ
35	TRA1/10/KOBİ/01-007	BÜYÜYEN ÇINAR MARKA OLUYOR	ÇINAR MOBİLYA TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
36	TRA1/10/KOBİ/01-083	TARIMIN SANAYİYE ENTEGRASYONUNDA YENİLİKÇİ YAKLAŞIM	BİRLİK UN VE GIDA SAN. PAZ. VE TİC. A.Ş.
37	TRA1/10/KOBİ/01-054	ERPANO AR-GE VE MAKİNE YATIRIMI DESTEKLİ MODERNİZASYON VE ÜRETİM VERİMLİLİĞİ PROJESİ	ERZURUM PANO SANAYİ/İLHAMİ YÜRUSOY
38	TRA1/10/KOBİ/01-127	PVC KAPI, PENCERE VE YALITIMLI ÇİFT CAM ÜRETİM FABRİKASI ÜRETİM ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ VE BAYI AĞI KURULMASI	ERE YAPI PVC DOĞRAMA SİSTEMLERİ LTD. ŞTİ.

30/12/2010

3

T.C.
KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER (KOBİ) MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ Referans
No: TRA1/10/KOBİ/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
39	TRA1/10/KOBİ/01-137	ÇORUH UN FABRİKASI TEKNOLOJİ YENİLEME VE MODERNİZASYON PROJESİ	ÇORUH GIDA TARIM NAKLİYAT SAN. VE DİŞ TİC. A. Ş.
40	TRA1/10/KOBİ/01-009	TEMİZLİK UYGARLIĞI	ENKA-BE TEMİZLİK ÜRÜNLERİ SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
41	TRA1/10/KOBİ/01-107	ERZURUM DAĞLARININ SUYU DOYUM OLUP DÜNYAYA AKACAK	BILKAY SU AMBALAJLAMA, GIDA, NAKLİYE, HAYVANCILIK, TİCARET SANAYİ LIMITED ŞİRKETİ
42	TRA1/10/KOBİ/01-111	DESNİ SU KAPASİTE ARTIRIM PROJESİ	DESNİ GROUP GIDA İNŞ. TAAH. TURİZM TAŞ. TİC. SAN. LTD. ŞTİ.
43	TRA1/10/KOBİ/01-130	SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİM TESİSİ KURMA VE ÜRÜN GELİŞTİRME PROJESİ	KUYSAN GIDA HAYVANCILIK İNŞAAT TİCARET LTD.ŞTİ.
44	TRA1/10/KOBİ/01-142	HASAN ÇAVUŞ UN FABRİKASI KAPASİTE ARTIRIMI PROJESİ	HASAN ÇAVUŞ UN GIDA NAKLİYE İNŞAAT TARIM SANAYİ VE TİCARET LİMİTET ŞİRKETİ
45	TRA1/10/KOBİ/01-100	UÇYILDIZ KAYARLAR KAPASİTE ARTIRIM PROJESİ	UÇYILDIZ KAYARLAR A.Ş.
46	TRA1/10/KOBİ/01-136	TEKİMLER HAZIR BETON PARKE ÜRETİM TESİSİ PROJESİ	TEKİMLER HAZIR BETON HAYVANCILIK NAKLİYAT TAŞ OCAĞI İMADENÇİLİK İNŞAAT İTHALAT İHRACAT TİC. LTD. ŞTİ.

30/12/2010

4

T.C.
KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
TARIM-TURİZM-SANAYİ MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ

Referans No: TRA1/10/TTS/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
1	TRA1/10/TTS/01-005	GÜVENİLİR SÜTLE GÜVENLİ KAZANÇ	ERZİNCAN DAMIZLIK SIĞIR YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ
2	TRA1/10/TTS/01-118	ORGANİK ARICILIK PROJESİ	ERZURUM İLİ ARI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ
3	TRA1/10/TTS/01-050	KUZGUN BARAJI SULAMA KANALLARINDA GÖKKUŞAĞI ALABALĞI (ONCORHYNCHUS MYKISS) YETİŞTİRİCİLİĞİ	KUZEY DOĞU ANADOLU SU ÜRÜNLERİ DERNEĞİ
4	TRA1/10/TTS/01-026	KUZEY DOĞU ANADOLU ORGANİK TARIM SEKTÖRÜ KÜMELENMESİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ
5	TRA1/10/TTS/01-111	ORGANİK HAYVAN PANCARI ÜRETİMİ İLE ORGANİK HAYVANCILIĞIN YAYGINLAŞTIRILMASI	ERZURUM ORGANİK TAHİL ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ
6	TRA1/10/TTS/01-082	TURİZM İLE YİNE YENİDEN PASINLER	PASINLER KAYMAKAMLIĞI
7	TRA1/10/TTS/01-066	ÇÖZGÜDEKİ ANADOLU	BAKSI KÜLTÜR SANAT VAKFI
8	TRA1/10/TTS/01-072	TİCARET VE SANAYİ ODASI BİLGİ YÖNETİM SİSTEMİ PROJESİ	ERZİNCAN TİCARET VE SANAYİ ODASI
9	TRA1/10/TTS/01-075	BİLİNÇLÜ ÜRET, SAĞLIKLI TÜKET, YAŞAM KALİTENİ YÜKSELT	BAYBURT İL TARIM MÜDÜRLÜĞÜ
10	TRA1/10/TTS/01-112	HAYVANCILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ	KÖPRÜKÖY KAYMAKAMLIĞI KÖYLERE HİZMET GÖTÜRME BİRLİĞİ
11	TRA1/10/TTS/01-054	TOPRAKTAN SOFRAYA: KURU FASULYE ELEME-BOYLAMA VE AMBALAJLAMA TESİSİ KURULUMU PROJESİ	ERZİNCAN İLİ YALNIZBAĞ BELDESİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ
12	TRA1/10/TTS/01-088	MODERN HAYVANCILIK VE GİRİŞİMCİLİKTE KADIN ÇİFTÇİ EĞİTİMİ	PALANDÖKEN KAYMAKAMLIĞI İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ
13	TRA1/10/TTS/01-101	GEZİCİ TARIM ANALİZ VE KAYIT ARACI	ERZİNCAN TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ
14	TRA1/10/TTS/01-015	GELENEKSEL KEMALİYE GAZENNE DOKUMASINI YAŞATMA VE KORUMA PROJESİ	KEMALİYE KADINLAR DERNEĞİ
15	TRA1/10/TTS/01-029	ÜRETEK KADININ GÜCÜ	EĞİTİM VE MESLEK EDİNDİRME DERNEĞİ
16	TRA1/10/TTS/01-002	SUYLA GELEN BEREKET	KARAYAZI KAYMAKAMLIĞI
17	TRA1/10/TTS/01-013	UYGULAMALI TURİZM EĞİTİMİ EŞLİĞİNDE TURİZMDE GENÇ İSTİHDAMIN TEŞVİKİ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELÇİLİK YÜKSEKOKULU
18	TRA1/10/TTS/01-095	GELİŞEN ERZURUM'UN DEĞİŞEN ESNAFLARI	ERZURUM ESNAF VE SANATKARLAR ODALARI BİRLİĞİ

30/12/2010

1

T.C.
KUZeyDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUDAKA)
(TRA1 DÜZEY II BÖLGESİ-ERZURUM-ERZİNCAN-BAYBURT)
TARIM-TURİZM-SANAYİ MALİ DESTEK PROGRAMI
ASIL PROJE LİSTESİ

Referans No: TRA1/10/TTS/01

SIRA NO	REFERANS NO	PROJE ADI	BAŞVURUYU YAPAN KURUM/KURULUŞ
19	TRA1/10/TTS/01-030	SAKLI CENNET FIDANCILIK MERKEZİ	TORTUM MESLEK YÜKSEKOKULU
20	TRA1/10/TTS/01-044	KURUYAN TOPRAKLARDA YEŞEREN ÜMITLER	AYDINTEPE KÖYLERE HİZMET GÖTÜRME BİRLİĞİ
21	TRA1/10/TTS/01-046	ERZURUM OVASINDA SİLAJ TEKİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ
22	TRA1/10/TTS/01-089	RAFTING BAŞKENTİ ERZİNCAN	ERZİNCAN GENÇLİK VE SPOR İL MÜDÜRLÜĞÜ
23	TRA1/10/TTS/01-105	HAYVAN PAZARI ÇİFTÇİNİN OKULU	ERZİNCAN TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ
24	TRA1/10/TTS/01-086	KALİTEYİ ELEKTEN GEÇİRMEK	BAYBURT BELEDİYESİ
25	TRA1/10/TTS/01-016	EKŞİSU SAZLIĞI İLE ERGAN DAĞI FLORASININ VE FAUNASININ EKONOMİK AÇIDAN İNCELENMESİ	ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
26	TRA1/10/TTS/01-042	ERZURUM-AZİZE (İLİCA) KOŞULLARINDA PATATES TOHUMU YETİŞTİRİCİLİĞİ PROJESİ	AZİZE (İLİCA) ZİRAAT ODASI BAŞKANLIĞI
27	TRA1/10/TTS/01-052	KAYI BALI TEKNOLOJİ İLE BULUŞUYOR	2052 SAYILI TARIM KREDİ KOOPERATİFİ
28	TRA1/10/TTS/01-062	ANADOLU'NUN ZİRVESİNDEKİ KUŞ CENNETİ	ERZURUM TURİZM ELÇİLERİ DERNEĞİ
29	TRA1/10/TTS/01-085	VAZGEÇİLMEZ İKLİ (YEMEK VE EĞLENCE)	BAYBURT İL ÖZEL İDARESİ
30	TRA1/10/TTS/01-057	KADIN ÇİFTÇİLER KABUĞUNU ÇATLATIYOR	HİNİS İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ
31	TRA1/10/TTS/01-122	ORGANİK ÇİLEKÇİLİK PROJESİ	T.C. YALINCA KÖYÜ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ BAŞKANLIĞI
32	TRA1/10/TTS/01-120	DOĞU ANADOLU KAPLANLARI	DADAK DAĞCILIK KAYAK VE KIŞ SPORLARI İHTİSAS SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ
33	TRA1/10/TTS/01-079	KADINLAR ÜRETİYOR, İLÇEMİZ GÜÇLENİYOR	ÜZÜMLÜ ZİRAAT ODASI

30/12/2010

2